

BUU
BURAPHA UNIVERSITY
WISDOM OF THE EAST

Faculty of Humanities and Social Sciences
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
HUSO

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University

ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2568 / ISSN: 3027-8171 (Online)

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

- ชื่อภาพปก:** ปิ้งบ หมึกน้ำดำ อาหารพื้นถิ่นอัตลักษณ์บางเสร่ จังหวัดชลบุรี
- ความหมาย:** ปิ้งบ และหมึกน้ำดำ อัตลักษณ์ทางอาหาร เป็น 1 ใน 7 อัตลักษณ์ของชุมชนบางเสร่ เป็นภูมิปัญญาทางอาหารด้วยการสร้างสรรค์ของชาวประมง ชุมชนบ้านบางเสร่ ที่คัดค้านการทำอาหารขึ้นมาผสมผสานกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ติดทะเล เป็นอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนในและนอกชุมชน
- เจ้าของผลงาน:** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์ หัวหน้าโครงการวิจัย สังกัดคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนางานพิมพ์ผ้าเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564
- ผู้สร้างสรรค์ผลงาน:** เด็กหญิงพิมพ์ดา หนูเทศ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนชุมชนบ้านบางเสร่

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2568

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานที่แสดงทัศนะทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นแหล่งในการเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตของบทความวิจัยและบทความวิชาการครอบคลุมเนื้อหาสาขาวิชาต่าง ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ และจิตวิทยา

กำหนดออกเผยแพร่

วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) คือ

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน - ธันวาคม

ทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewed) ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ซึ่งทั้งผู้เขียนและผู้ประเมินจะไม่ทราบชื่อของกันและกัน (double-blind peer review)

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความต่าง ๆ ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถือเป็นความเห็นและความรับผิดชอบโดยตรงของผู้เขียน

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

โทรศัพท์: 0-3810-2344 โทรสาร: 0-3839-0355

อ่านและดาวน์โหลดบทความได้ที่

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index>

คณะกรรมการกองบรรณาธิการ
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่ปรึกษา

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณิภา อนุรักษ์การกุล

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. ศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
3. ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา ต้นโพธิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. รองศาสตราจารย์ ดร.คนางค์ คินธมธูรพจน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
6. รองศาสตราจารย์ ดร.จันทิมา อังคพณิชกิจ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7. รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. รองศาสตราจารย์ ดร.บุหงา ชัยสุวรรณ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
9. รองศาสตราจารย์ ดร.บุลย์จีรา ชิริเวทย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
10. รองศาสตราจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์	มหาวิทยาลัยมหิดล
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สันทัต ทองรินทร์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
13. รองศาสตราจารย์ประณต เค้าฉิม	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตตาภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา	มหาวิทยาลัยบูรพา
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมิรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร	มหาวิทยาลัยบูรพา
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีหทัย เวลล์ส	มหาวิทยาลัยบูรพา
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมภพ ไใหญ่โสมานัง	มหาวิทยาลัยบูรพา
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร สุวรรณละออง	มหาวิทยาลัยบูรพา

ฝ่ายพิสูจน์อักษรและประชาสัมพันธ์

1. นายประกร เถกิงเกียรติ
2. นางสาวกรรณิภา โสนาพูน

ฝ่ายประสานงาน

นางสาวนฤดี บุญถนอม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2568)

รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา ต้นโพธิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.กำจร หลุยยะพงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิท ภูมิพวง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญหญิง ศรีประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชไมพร กาญจนกิจสกุล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวิภา สิ้นสุวรรณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ภูซังค์ เสนานุช	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมนึก ปัญญาสิงห์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.สายวรุณ สุนทรโรทก	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตรี ณ ถกลาง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อธิปัติ บุญเหมาะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ประณต คำฉิม	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซัชญา สกฤณา	มหาวิทยาลัยรังสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ โพธิ์พุกษานันท์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐา คำชู	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงทอง สรประเสริฐ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภา นีรุตติกุล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมา ทิฆมประเสริฐกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐนรินทร์ นาคสิงห์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณมพิลาศ กุลติลก	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภาภรณ์ บุญประเสริฐ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีร วงศ์อุปราชา	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนพล ชื่นคำ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา แซ่มวงษ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ ลังกา	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกชัย แสงโสภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ดร.นฤพนธ์ ต้วงวิเศษ	ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
ดร.สิริชญา คอนกริต	มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI รอบที่ 5 ให้เป็นวารสารกลุ่มที่ 1 ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพสูงสุดตามเกณฑ์การประเมินของศูนย์ TCI มีผลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานที่แสดงทัศนะทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษา ภาษาศาสตร์ และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ จิตวิทยา และเป็นแหล่งในการเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับข้อมูลท้องถิ่นภาคตะวันออก

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จัดทำขึ้นปีละ 3 ฉบับ ตั้งแต่ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 เป็นต้นไป ตีพิมพ์ฉบับละ 12 บทความ บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewed) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายสถาบัน ไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (double blind peer review)

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2568) เนื้อหาของบทความยังคงเผยแพร่ผลงานที่แสดงทัศนะทางวิชาการสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่น่าสนใจประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่องประวัติศาสตร์การผลิตข้าว ภาพตัวแทนและการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทยช่วงปี พ.ศ. 2467-2532 บทความเรื่องการประกอบสร้างภาพความจริงความรักของชายรักชายที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย บทความเรื่องสำนวนและกลวิธีการสื่อความหมายในชื่อตอนของรายการ “โหนกระแส” บทความเรื่องกลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย บทความเรื่องการบริหารจัดการเทศบาลเมืองแสนสุขที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ บทความเรื่องการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาอังกฤษในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) บทความเรื่องการตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติและกำหนดคะแนนจุดตัดของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร บทความเรื่องพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับวรรณคดีไทย บทความเรื่องคุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และบทความเรื่องภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย บทความวิชาการ จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่องการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน และบทความเรื่องการทำเสนาคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม Tik Tok

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์และมีคุณค่าแก่เจ้าของบทความ ขอขอบพระคุณเจ้าของบทความทุกท่านที่มีความเชื่อมั่นในคุณภาพของวารสารฯ ส่งผลงานเข้ามาร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ และขอขอบคุณกองบรรณาธิการทุกท่านที่เสียสละเวลาให้ความอนุเคราะห์ในการดำเนินการทุกขั้นตอนเป็นวารสารฯ ฉบับที่สมบูรณ์และมีคุณค่าต่อแวดวงวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบรรณาธิการวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับประโยชน์จากผลงานทางวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ฉบับนี้ ขอขอบคุณผู้อ่านที่ได้ให้ความสนใจและติดตามวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มาอย่างต่อเนื่อง หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะใด ๆ เพื่อทำให้วารสารมีการพัฒนาดีขึ้นทางกองบรรณาธิการยินดีน้อมรับด้วยความขอบคุณยิ่ง

บทความวิจัย

ประวัติศาสตร์การผลิตซ้ำภาพตัวแทนและการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศ ในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทยช่วงปี พ.ศ. 2467-2532	1
กั้วภาพ ฟองแก้ว และปีเตอร์ เอ. แจ็คสัน	
สำนวนและกลวิธีการสื่อความหมายในชื่อตอนของรายการ “โหนกระแส”	24
ขจิตา ศรีพุ่ม	
การประกอบสร้างภาพความจริงความรักของชายรักชายที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย	38
คมสัน รัตนะสิมากุล เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ จิราพร ชุนศรี รัชชชัย ดวงไทย และกฤศ โตรณยานนท์	
ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย	55
จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา	
กลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย	70
นิติกิตติกานต์ เหมสุวรรณ ภาณุมาศ เกตุแก้ว รัศมี อัจฉริยไพศาลกุล และมณฑาทิพย์ หงษ์ตระกูล	
การบริหารจัดการเทศบาลเมืองแสนสุขที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ	85
บุญเชิด หนูอิม	
การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาอังกฤษ ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก (EEC)	102
พนุชดา เจริญชัย วีราภรณ์ คามิศักดิ์ สุตราภรณ์ ตันตินีรนารถ และชลิตา ภิบาลชนม์	
การตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติและกำหนดคะแนนจุดตัดของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อมของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร	120
สรวิทย์ เชื้อพิสุทธ์กุล นงมา เพิ่มพูน สุนันฐกานต์ อรุณจินดา มนัญชยา โชคสกุลวัฒนา ญาณิศา ตีรศิริกุล ธิราช อินทร์แปลง สุนทรี สุขคณาภิบาล ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร พิบูลแถว และมานพ ชูนิล	
พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับวรรณคดีไทย	138
สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ	
คุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการ ศึกษาขั้นพื้นฐาน	156
อารียา อินคำ ศราวุธ หล่อดี และวรัญญา ยิ่งยงศักดิ์	

บทความวิชาการ

การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน	174
ธนะวิทย์ เพียรดี เบญจวรรณ ชุนฤทธิ์ อมราวดี คำบุญ และพัทธ์ธีรา ทองอัม	
การนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม Tik Tok	189
บดีรินทร์ เดชาบุรณานนท์	

ประวัติศาสตร์การผลิตซ้ำภาพตัวแทนและการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์ และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทยช่วงปี พ.ศ. 2467-2532

The History of the Representation Reproduction and Discursive Activism by Gays and Transgender Women in Thai Print News Media During 1924-1989

กั้ววาท ฟองแก้ว (Kangwan Fongkaew)¹

ปีเตอร์ เอ. แจ็คสัน (Peter A. Jackson)²

Received: January 26, 2025

Revised: February 26, 2025

Accepted: March 11, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์การผลิตซ้ำภาพตัวแทนเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศ รวมทั้งปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทย โดยใช้แนวคิดภาพตัวแทนและการเคลื่อนไหวทางวาทกรรม เก็บข้อมูลผ่านการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่บันทึกไว้ในสำนักหอสมุดแห่งชาติ ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีโปรแกรม Atlas.ti ผลการศึกษาพบการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศ จำนวน 610 ข่าว ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2467-2532 โดยการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวได้ผันแปรไปตามบริบททางประวัติศาสตร์และวาทกรรมที่ถืออำนาจนำในแต่ละยุคสมัยภายใต้ 3 วาทกรรมหลัก คือ วาทกรรมการแพทย์ จิตวิทยา และปัญหาสังคม นอกจากนี้ การศึกษาพบหลักฐานใหม่ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่มุ่งต่อรองกับวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกฎหมายสมรสเท่าเทียม สิทธิของหญิงข้ามเพศในการเข้าร่วมประกวดนางสาวสยาม และกฎหมายรับรองค่านำหน้านามของบุคคลข้ามเพศ

คำสำคัญ: เกย์, หญิงข้ามเพศ, ภาพตัวแทน, วาทกรรม, ข่าว

Abstract

This research aimed to examine the history of representation reproduction of gay and transgender women, as well as the practices of discursive activism by gays and transgender women in Thai print news media. The study employed the concepts of representation and discursive activism, collecting data through purposive sampling from print news media in The National Library of Thailand. Content and textual analysis were conducted using Atlas.ti software. The study identified a total of 610 news reports on gays and transgender women during 1924-1989. The results revealed that the representation reproduction of gays and transgender woman in the print news media was influenced by historical contexts and hegemonic discourses of specific historical periods: medical, psychological, and social problem discourses. Furthermore,

¹ ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Communication Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

² School of Culture History and Language, ANU College of Asia and the Pacific, The Australian National University

the study uncovered the new historical evidence of discursive activism among gays and transgender woman aiming to negotiate with the hegemonic discourses of their time, especially regarding gender equality in marriage law, rights of transgender women to participate in the national beauty pageant competition, and gender recognition law for transgender people, as reported in the print news media.

Keywords: Gay, Transgender Woman, Representation, Discourse, News

บทนำ

ในมิติทางวารสารศาสตร์ อัตลักษณ์ของผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะเกย์และหญิงข้ามเพศ ถูกนำเสนออย่างแพร่หลายในสื่อด้านข่าวของไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านภาพตัวแทน (representation) (Hall, 1997) ภายใต้วาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำ (hegemonic discourse) เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลดังกล่าวในแต่ละยุคสมัย รวมทั้งผลิตซ้ำภาพตัวแทนดังกล่าวจนกลายเป็นภาพเหมารวม (stereotype) ของสังคมต่อเกย์และหญิงข้ามเพศที่แตกต่างไปจากเพศชายและหญิงทั่วไป ดังนั้น การรับรู้เกี่ยวกับภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศสังคมไทยในบางมิติและในแต่ละยุคสมัยสามารถส่งผลให้เกิดภาพตีตราและการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าวอย่างแพร่หลายในสังคมไทย (กังวาท พงแก้ว, 2563; De Lind van Wijngaarden, Jan, & Fongkaew, 2020)

ที่ผ่านมา พบการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศในสังคมไทยหลากหลายมิติ อาทิ การศึกษาผ่านคัมภีร์ศาสนาอย่างพระไตรปิฎกและเรื่องราวในชาดกต่าง ๆ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องราวของบุคคลสำคัญ วรรณคดี วรรณกรรม กฎหมาย ภาพยนตร์ การขับเคลื่อนทางสังคมของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (นฤพนธ์ ต้วงวิเศษ, 2553; สุไลพร ชลวิไล, 2562) หรือการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทยผ่านสื่อและป๊อบคัลเจอร์ต่าง ๆ (เทอดศักดิ์ รมจำปา, 2545) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ในมิติของสื่อด้านข่าวในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศยังมีอยู่อย่างจำกัด และมีความจำเป็นในการศึกษาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (จิตติมา ภาณุเดช, 2551; ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543; สุไลพร ชลวิไล, 2562) เนื่องจากสื่อด้านข่าวสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมาก รวมทั้งหลักการสำคัญของสื่อด้านข่าวเน้นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ยึดถือข้อเท็จจริง เน้นความถูกต้องแม่นยำ และข้อมูลที่ครบถ้วน เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอต้องผ่านกระบวนการคัดกรองและตรวจสอบจากกองบรรณาธิการมืออาชีพ การนำเสนอของสื่อด้านข่าวจึงมักได้รับการยอมรับจากผู้รับสารว่ามีความเป็นข้อเท็จจริง (fact) และมีความน่าเชื่อถือ (สุกัญญา บุรณเดชาชัย, 2548) โดยเฉพาะก่อนเข้าสู่ยุคสื่อดิจิทัล สื่อด้านข่าว โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้คนในระดับสูงเนื่องจากทางเลือกในการรับสื่อของผู้รับสารยังมีจำกัด ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอของสื่อด้านข่าวจึงสามารถส่งผลกระทบต่อการรับรู้โดยทั่วไปของสังคมโดยรวม โดยเฉพาะภาพตัวแทนของกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศในแต่ละยุคสมัย (Jackson, 1995)

อย่างไรก็ตาม กระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ได้ถูกยกระดับจากการทำความเข้าใจผู้คนในฐานะผู้รับสารที่เชื่อมโยง (passive receiver) ไปสู่ฐานะผู้ใช้สื่อที่มีความตื่นตัว (active user) โดยการศึกษาเหล่านี้ค้นพบว่าผู้ใช้สื่อหรือผู้ที่ปรากฏในสื่อมีคุณสมบัติของความเป็นผู้กระทำการและสามารถใช้สื่อเพื่อสื่อสารความหมายหรือประเด็นทางสังคมที่ตนเองต้องการ ซึ่งล้วนแต่เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจผู้ใช้สื่อบนแพลตฟอร์มดิจิทัล อาทิ การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์ม YouTube (Abidin & Cover, 2018) การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มแบบทรานส์มีเดีย (มรรยาท อัครจันทโชติ, 2560) การสื่อสารผ่าน hashtags (Ming, 2022) หรือ

การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย (กังวาล พงแก้ว และยิ่งยอด มัญชุวิสิฐ, 2566) เป็นต้น แต่ยังไม่พบกระบวนการทัศน
ในการความเข้าใจผู้ใช้สื่อให้ไปถึงระดับของการเป็นผู้ใช้สื่อที่ตื่นตัวในการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ในมิติของ
สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับภัยและหญิงข้ามเพศมาก่อน ดังนั้น การศึกษาผ่านกรอบคิดดังกล่าว
จะสามารถพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่ครอบคลุมและรอบด้านมากขึ้นมากกว่าเดิม

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของบทความนี้ คือ มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของภัยและ
หญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทย รวมทั้งทำความเข้าใจปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของ
ภัยและหญิงข้ามเพศที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวดังกล่าว โดยผู้เขียนหวังว่าผลของการศึกษาครั้งนี้จะ
เป็นการถอดบทเรียนเกี่ยวกับบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่ส่งผลกระทบต่อภาพตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่
เป็นภัยและหญิงข้ามเพศในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา รวมทั้งจะสามารถใช้เป็นข้อมูลเชิงวิชาการที่ประโยชน์
ต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาหรือการฝึกอบรมด้านวารสารศาสตร์เพื่อยกระดับการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร
ที่มีความละเอียดอ่อนต่อภัย หญิงข้ามเพศ และผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยรวมในอนาคต

แนวคิด-ทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดภาพตัวแทน (Representation)

แนวคิดภาพตัวแทน (representation) มุ่งทำความเข้าใจกระบวนการของสื่อในการคัดเลือกมิติ
ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านคุณสมบัติบางอย่างของวัตถุหรือบุคคลที่เด่นชัด เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้กันทั่วไป
ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการลดทอนความซับซ้อน ในขณะที่เดียวกันก็ขบเน้นความเด่นชัดของอัตลักษณ์
ในวัตถุหรืออัตบุคคลลงไปให้เหลือเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้นจนกลายเป็นภาพเหมารวม (stereotype) โดยภาพ
ตัวแทนต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมมักถูกประกอบสร้างขึ้นและแปรเปลี่ยนไปตามโครงสร้างอำนาจของกลุ่มคนที่
ประกอบสร้างภาพตัวแทนเหล่านั้น โดยในมิติของสื่อมวลชน ตัวบทของสื่อจึงเป็นพื้นที่ของการแข่งขันช่วงชิง
ความหมาย โดยผู้ที่ถืออำนาจจะเป็นผู้ถ่ายทอดอุดมการณ์ของตนลงไปในตัวบทที่นำเสนอ ดังนั้น การประกอบ
สร้างภาพตัวแทนของสื่อต่อกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงเป็นการประกอบสร้างภาพเหมารวมของคนกลุ่มนั้นทั้งหมด
ให้กลายเป็นอื่น (other) ที่ต่างไปจากพวกเรา (us) หากแต่ทว่ายังแฝงความ “ด้อยกว่า” (inferiority) เอาไว้ด้วย
(Hall, 1997)

แม้มีการโต้แย้งว่าการสร้างภาพตัวแทนของสื่อเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากเนื่องจากเวลาและพื้นที่ของสื่อ
มีอยู่อย่างจำกัด แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การสร้างภาพตัวแทนของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของสื่อมิได้เป็นเพียง
แค่การสร้างความจริงที่อยู่ในโลกของสื่อเท่านั้น แต่ทว่ามีผลกระทบต่อบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการสร้างภาพ
ตัวแทนนั้นในโลกแห่งความเป็นจริงด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) ดังนั้น การทำความเข้าใจกระบวนการนำเสนอ
ภาพตัวแทนของสื่อจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลข่าวสารที่สื่อนำเสนอมีได้เพียงแต่นำเอาความหมายที่มีอยู่แล้ว
ในสังคมหรือโลกภายนอกมานำเสนอเท่านั้น หากแต่ความหมายทางสังคมนั้นได้ถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้
วาทกรรมหลักที่ถืออำนาจในสังคม ดังที่จะกล่าวถึงต่อไป

แนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรม (Discursive Activism)

ในการทำความเข้าใจแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรม (discursive activism) ควรทำความเข้าใจ
แนวคิด “วาทกรรม” (discourse) เป็นพื้นฐานเสียก่อน โดย มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เสนอว่า วาทกรรม
หมายถึง อำนาจที่ถูกสถาปนาจากความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งถูกนิยามว่าเป็นความจริง (truth) วาทกรรมจึง
เป็นการใช้อำนาจและความพยายามสร้างพรมแดนเพื่อแบ่งแยก กีดกัน ลดทอน หรือการควบคุมมนุษย์ผู้อื่น
ดังนั้น วาทกรรมคืออำนาจที่เกิดจากความรู้ในการกำหนดและบงการบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมาย

การก่อรูปวาทกรรมส่วนใหญ่มีจุดกำเนิดจากกลุ่มคนที่เชื่อว่ามีขีดความสามารถและเข้าถึงสังคมได้ เช่น นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้นำในระดับต่าง ๆ เมื่อใดก็ตามที่วาทกรรมไหลเวียนเผยแพร่ออกไป ผู้คนจำนวนมากที่เป็นเป้าหมายของวาทกรรมมักกลายเป็นวัตถุนิรนาม และถูกใช้เป็นแหล่งอ้างอิงสาธารณะ เพื่อช่วยให้คำพูดต่าง ๆ ของกลุ่มคนที่ใช้ประโยชน์จากวาทกรรมเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือ และถูกยอมรับให้เป็นกรอบของสังคมหรือกรอบความรู้ในยุคหนึ่ง ๆ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2562) กรอบคิดเกี่ยวกับวาทกรรมของฟูโกต์จึงสามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจกระบวนการผลิตซ้ำสร้างภาพตัวแทน (representation reproduction) ของสื่อเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ตามแนวคิดของฟูโกต์ การครอบงำของอำนาจและวาทกรรมย่อมไม่ได้มีผลต่ออัตบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคมอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปฏิบัติการเพื่อต่อรองหรือต่อต้านวาทกรรมที่ถืออำนาจนำจึงสามารถเกิดขึ้นไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยสะท้อนให้เห็นจากกระบวนการทัศน์ใหม่ในการศึกษาในมิติทางนิเทศศาสตร์ได้ยกระดับจากการทำความเข้าใจผู้คนที่อยู่ในฐานะผู้รับสารที่เชื่องเชื่อ (passive receiver) หรือแหล่งข่าว (source) ไปสู่ความเข้าใจในฐานะ “ผู้ใช้สื่อที่มีความตื่นตัว” (active user) โดย อะบิดิน และ โคเวอร์ (Abidin & Cover, 2018) ได้เสนอแนวคิด “การเคลื่อนไหวทางวาทกรรม” (discursive activism) ทั้งในมิติเชิงแนวคิดทฤษฎีและเชิงวิวิธวิทยาเพื่อทำความเข้าใจปฏิบัติการ (practice) ของอัตบุคคลผ่านสื่อเพื่อสนับสนุนประเด็นทางสังคมและการเมืองที่ตนขับเคลื่อนในรูปแบบของการต่อรองกับวาทกรรมกระแสหลักที่ถืออำนาจนำอยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในการทำความเข้าใจการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์ม YouTube ของทรอย ซิวาน (Troye Sivan) อินฟลูเอนเซอร์ชื่อดังชาวออสเตรเลีย โดยการศึกษาพบว่า ถึงแม้ว่าระบบปัญญาประดิษฐ์ของ YouTube ในช่วงที่ ทรอย ซิวาน มีชื่อเสียงอยู่ภายใต้นโยบายในการเซ็นเซอร์และจำกัดการเข้าถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศที่โจ่งแจ้ง แต่การศึกษาได้พบกลยุทธ์ที่ ทรอย ซิวานสามารถใช้แพลตฟอร์ม YouTube ในการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมของตนอย่างประสบความสำเร็จในที่สุด

ในมิติเชิงวิวิธวิทยา อะบิดิน และ โคเวอร์ (Abidin & Cover, 2018) เสนอว่า ปฏิบัติการภายใต้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมนั้นเป็นการเคลื่อนไหวในมิติของพลเมืองทางเพศ (sexual citizenship) ที่ผสมผสานอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (gender identity) และการเคลื่อนไหวทางสังคม (social activism) เข้าด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย 1) การประกอบสร้างตัวตนในฐานะอินฟลูเอนเซอร์ควีเรียร์ (queer influencer) ในมิติของพลเมืองทางเพศ (sexual citizenship) ผ่านการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว (self-disclosure) รวมทั้งการใช้ทุนทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของตนเพื่อให้เกิดการยอมรับและการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมย่อย (subculture) 2) การสื่อสารเนื้อหาสนับสนุนวาทกรรมควีเรียร์ (discursive queer support content) ผ่านสื่อในฐานะพื้นที่ทางสังคม 3) การสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายควีเรียร์ (queer networks) ในกลุ่มผู้มีชื่อเสียงที่ร่วมอุดมการณ์เดียวกัน (microcelebrity) และ 4) ผลกระทบจากการตรวจตราและความเปราะบางในเชิงสาธารณะ (public surveillance and vulnerability) โดยเฉพาะจากกลุ่มผู้สนับสนุนวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำ

การประยุกต์ใช้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวบนสื่อออนไลน์ในยุคสมัยใหม่ เพื่อทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวระหว่างปี พ.ศ. 2467-2532 นั้น ผู้เขียนได้ตระหนักถึงเงื่อนไขในการนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นการรอบในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในอดีต โดยคำจำกัดความเกี่ยวกับควีเรียร์ในแนวคิดดังกล่าวหมายถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีปฏิบัติการต่อรองกับวาทกรรมเกี่ยวกับเพศสภาพแบบสองเพศถืออำนาจนำในสังคม (Abidin & Cover, 2018) โดยการเคลื่อนไหวของเกย์และหญิงข้ามเพศบนสื่อด้านข่าวระหว่างปี พ.ศ. 2467-2532 ก็ถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ท้าทายกับ

วาทกรรมเกี่ยวกับเพศสภาพที่แบบสองเพศถืออำนาจนำในสังคมในอดีต แม้ว่าการต่อรองอาจไม่ถึงกับระดับของการลั่นไหลดทางเพศสภาพหรือรื้อสร้างแนวคิดแบบสารัตถนิยมทางเพศสภาพดังที่ปรากฏในยุคสมัยใหม่ แต่ปฏิบัติการของเกย์และหญิงข้ามเพศที่ต่อรองกับวาทกรรมที่ให้ความสำคัญกับเพศสภาพแบบสองเพศที่ถืออำนาจนำในระหว่างปี พ.ศ. 2467-2532 ก็สามารถถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติของอินฟลูเอนเซอร์เคียวริตตามคำจำกัดความในแนวคิดดังกล่าว

คุณูปการหลักของแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมต่อการศึกษาครั้งนี้คือมิติในเชิงวิธีวิทยาที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในมิติใหม่ ๆ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวในอดีต แม้วิธีวิทยาของแนวคิดดังกล่าวมีฐานคิดจากการเคลื่อนไหวบนสื่อออนไลน์ที่อินฟลูเอนเซอร์เคียวริตต้องใช้กลยุทธ์เพื่อต่อรองกับปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ถืออำนาจนำผ่านทางเครื่องมือสมัยใหม่ อาทิ การถูกกีดกันจากนโยบายรัฐ หรือการถูกเซ็นเซอร์จากอัลกอริทึม แต่การใช้แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวในยุคอดีตก็สามารถเผยให้เห็นกลยุทธ์การต่อรองกับปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ถืออำนาจนำผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ในยุคอดีตได้เป็นอย่างดี อาทิ การถูกวิพากษ์วิจารณ์จากกองบรรณาธิการ หรือการถูกโจมตีจากผู้สื่อข่าวและคอลัมนิสต์ เป็นต้น ดังนั้น แนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมจึงสามารถใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวของเกย์และหญิงข้ามเพศบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวในระหว่างปี พ.ศ. 2467-2532 ได้เป็นอย่างดี

การทบทวนวรรณกรรม

จากที่ได้กล่าวถึงไปเบื้องต้นว่าการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อด้านข่าวยังมีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งผลการศึกษามักเห็นพ้องไปในทางเดียวกันว่าการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นในลักษณะของการตีตราและเป็นภาพตัวแทนด้านลบ อาทิ การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์หรือกระเทยที่ตลกขบขัน แสดงออกทางเพศสภาพอย่างเกินงาม มักมากในกาม หรือนำเสนอในรูปแบบโศกนาฏกรรม ทำให้สังคมไทยคุ้นเคยกับภาพตัวแทนของผู้มีความหลากหลายทางเพศในด้านลบ (จเร สิงห์โกวิท, 2557; ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543; Fongkaew et al., 2017; Jackson, 1995) การผลิตซ้ำภาพตัวแทนในลักษณะดังกล่าวจึงตอกย้ำภาพเหมารวมด้านลบต่อกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศ กลุ่มคนดังกล่าวจึงถูกมองจากสังคมไทยว่าเป็นผู้มีความผิดปกติและมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคม รวมทั้งพบการกระจายของความเชื่อในสังคมว่าหากมีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศอาจเป็นการส่งเสริม กระตุ้นให้เกิดการเลียนแบบในกลุ่มเยาวชน จนเกิดอคติและความหวาดกลัวต่อกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศในวงกว้าง (จิตติมา ภาณุเดช, 2551; ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543; สุไลพร ชลวิไล, 2562; Fongkaew et al., 2017)

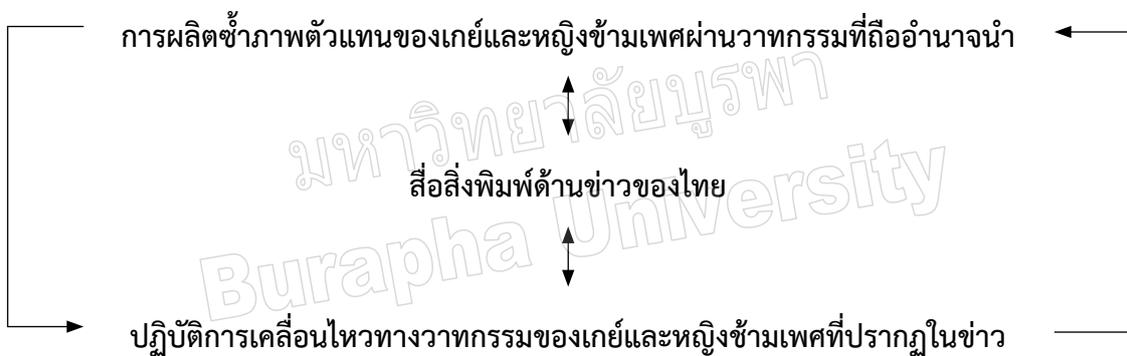
นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศในสังคมไทยว่าเริ่มมีการแสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 20 ผ่านการเดินทางและการทำงานด้านสุขภาวะทางเพศ (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2553) โดยหลักฐานแรกของการขับเคลื่อนในนาม “ชุมชน” และ “องค์กร” ที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการโดยกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศในประเทศไทยพบในปี พ.ศ. 2524 โดยมีการตั้งกลุ่มสิทธิเชื้อ “ชายขอบชาย” แต่กลุ่มดังกล่าวก็สลายตัวไปหลังจากนั้นอีกไม่นาน เนื่องจากอ้างว่าไม่พบการแบ่งแยกกีดกันเกย์ในสังคมไทย (ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543) โดยในช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา พบการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องการยอมรับหรือการต่อสู้เรียกร้องสิทธิด้านสิทธิมนุษยชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศ อาทิ การส่งเสริมสิทธิทางกฎหมายและการป้องกันความรุนแรงต่อกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึง

งานชุมนุมทางสังคมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ (กุลภา วจนสาระ, 2551; จิตติมา ภาณุเดช, 2551; นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2553)

จากการทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่า สังคมไทยยังขาดการศึกษาวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว แม้ว่าพบการศึกษาที่ใกล้เคียงที่สุดคือ งานของ จิตติกร เตรยาภรณ์ (2543) แต่งานดังกล่าวเลือกศึกษาเพียงช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา รวมทั้งมุ่งศึกษาจากสำนักข่าวเพียง 2 สำนัก คือ ไทยรัฐและสยามรัฐเท่านั้น โดยประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาในเชิงปริมาณและทำความเข้าใจเกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะผู้ตกเป็นข่าว มิใช่ในฐานะผู้ใช้สื่อที่ตื่นตัวแต่อย่างใด

ภาพ 1

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) เก็บข้อมูลผ่านการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวทั้งภาษาไทยและอังกฤษที่นำเสนออย่างเป็นสาธารณะเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศที่มีบันทึกไว้ในสำนักหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นทางการเพื่อให้ผู้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและทำความเข้าใจในมิติทางประวัติศาสตร์ โดยกำหนดขอบเขตในการเก็บข้อมูลเริ่มจากปีที่พบหลักฐานเก่าแก่ที่สุด จนถึงปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การระบาดของเอชไอวีเริ่มลดลงและการขับเคลื่อนในนามของชุมชนหรือองค์กรทางสังคมของกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศได้เริ่มต้นขึ้น เนื่องจากการทบทวนวรรณกรรมได้พบการศึกษาในช่วงหลังปี พ.ศ. 2532 อยู่พอสมควรแล้ว (จิตติมา ภาณุเดช, 2551; นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2553; สุไลพร ชลวิไล, 2562) หลังจากนั้น ผู้เขียนได้เริ่มการวิเคราะห์ด้วยบท (textual analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ข้อมูลทั้งหมดที่เก็บรวบรวมได้ทั้งในรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาของข่าว ภาพประกอบข่าว ภาพการ์ตูน เป็นต้น

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนของข้อมูลที่เป็น “วจนภาษา” (verbal language) อาทิ ภาษาและรูปแบบการนำเสนอข่าว รวมทั้งการวิเคราะห์ด้วยบท โดยเน้นการทำความเข้าใจการสื่อสารในรูปแบบ “อวจนภาษา” (non-verbal language) อาทิ การ์ตูนและภาพประกอบข่าวในฐานะ “สัญลักษณ์” เพื่อให้สามารถเข้าใจความหมายโดยนัยทางวัฒนธรรมในบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้นได้ โดยแบ่งความหมายของตัวบทออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ความหมายตามรูป (denotation) หรือความหมายลำดับที่หนึ่ง (first-order meaning) ที่มีความหมาย

ชัดเจนตรงตัว มักเป็นความหมายที่สื่อถึงความจริงทางวัตถุ หรือความจริงภายนอกของวัตถุนั้น ๆ และ
2) ความหมายตามนัยทางวัฒนธรรม (connotation) หรือ ความหมายลำดับที่สอง (second-order meaning)
ที่เป็นความหมายแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึก ค่านิยมและวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นมา เป็นความหมายเชิงอัตวิสัย
(subjective) หรืออัตวิสัยร่วม (intersubjectivity) ของสังคม ซึ่งต้องอาศัยการทำความเข้าใจบริบททางสังคม
การเมือง และวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้นในการตีความ

การวิเคราะห์ตัวบทและการวิเคราะห์เนื้อหาได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ (ชาย โพธิ์สิตา, 2547;
Hsieh & Channon, 2005)

- 1) กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีหลักของการวิจัย
- 2) จัดเตรียมข้อมูล โดยข้อมูลทั้งหมดถูกแปลงเป็นรูปแบบดิจิทัล และตั้งชื่อไฟล์เป็นรหัสตัวเลข
เพื่อจัดระบบการจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล รวมทั้งสามารถบริหารข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นการวิเคราะห์
- 3) อ่านเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาข่าวแต่ละชิ้นอย่างละเอียด (close reading) ในฐานะตัวบททาง
วัฒนธรรม (cultural text) โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาและความหมายที่ปรากฏในระดับพื้นผิว รวมถึง
ทำความเข้าใจความหมายตามนัยทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย เพื่อตีความให้เข้าใจถึงระบบความคิด ความเชื่อ
และค่านิยมต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัย หลังจากนั้น ผู้เขียนสรุปเนื้อหาหลักของข้อมูลดิบ (raw data summary)
ของข่าวแต่ละชิ้น
- 4) พัฒนาสมุดรหัส (codebook) ที่ประกอบไปด้วยโครงสร้างหลักและชุดเค้าโครงย่อยของรหัสที่พัฒนา
จากกรอบแนวคิด ทฤษฎีและการสรุปเนื้อหาหลักของข้อมูลดิบที่ได้ดำเนินการในเบื้องต้น
- 5) เข้ารหัสข้อมูลโดยใช้โปรแกรมช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ Atlas.ti เพื่อแยกแยะข้อมูลดิบ
ผ่านรหัสที่ถูกพัฒนาอย่างเป็นระบบตามโครงสร้างของสมุดรหัส ซึ่งการใช้โปรแกรมดังกล่าวสามารถป้องกัน
ความผิดพลาดจากมนุษย์ที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการเข้ารหัสข้อมูลที่ซับซ้อนและมีจำนวนมากได้ โดยเริ่มต้นจาก
การเข้ารหัสแบบนิรนัยเป็นหลัก เพื่อเชื่อมโยงตีความจากประเด็นการวิเคราะห์ที่พัฒนาจากสมุดรหัสที่ได้พัฒนา
ไว้ไปสู่ข้อสรุปของข้อมูลที่มีอยู่ในกรณีที่พบข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกับประเด็นการวิเคราะห์ในสมุดรหัสที่ได้พัฒนา
ไว้ตั้งแต่ต้น ผู้เขียนได้ใช้วิธีการเข้ารหัสแบบอุปนัยเพื่อแสดงให้เห็นประเด็นใหม่ ๆ จากข้อมูลใหม่ที่นอกกรอบ
โครงสร้างของสมุดรหัสที่มีอยู่เดิม
- 6) นำผลการเข้ารหัสข้อมูล (code report) ของแต่ละรหัสมาวิเคราะห์อย่างละเอียดอีกครั้ง
เพื่อจัดกลุ่มหลักและกลุ่มย่อยของข้อมูลที่อยู่ภายใต้แต่ละรหัส
- 7) นำเสนอผลการศึกษาตามประเด็นที่กำหนดไว้ตามกลุ่มของความหมายและความสัมพันธ์ของ
ข้อมูลภายในของแต่ละรหัส โดยข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ทั้งหมดถูกสรุปในรูปแบบหัวข้อหลักและหัวข้อย่อย
เพื่อนำเสนอผลการศึกษาผ่านใจความสำคัญ (thematic analysis) เพื่อตอบคำถามการศึกษา โดยมีการสนับสนุน
จากข้อมูลปฐมภูมิ อาทิ ตัวอย่างของการนำเสนอข่าวที่อยู่ภายใต้หัวข้อดังกล่าว เพื่อให้ผลการศึกษามีความน่าสนใจ
และมีความน่าเชื่อถือในตามหลักวิชาการมากที่สุด

ผลการศึกษา

การศึกษาพบการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับภัยและหญิงข้ามเพศระหว่างปี พ.ศ. 2467-2532 จำนวน
610 ข่าว โดยพบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่นำเสนอข่าวเกี่ยวกับภัยและหญิงข้ามเพศมากที่สุดคือ ไทยรัฐ จำนวน
270 ข่าว (ร้อยละ 44.3) เดลินิวส์ จำนวน 74 ข่าว (ร้อยละ 12.1) สยามรัฐ จำนวน 66 ข่าว (ร้อยละ 10.8)
มติชนรายวัน จำนวน 36 ข่าว (ร้อยละ 5.9) Bangkok World จำนวน 31 ข่าว (ร้อยละ 5.1) Bangkok Post

จำนวน 27 ข่าว (ร้อยละ 4.4) ไทยนิวส์ จำนวน 22 ข่าว (ร้อยละ 3.6) และ หนังสือพิมพ์อื่น ๆ เช่น ไทยแท้ สยามริวิว หรือ บางกอกการเมือง เป็นต้น จำนวน 22 ข่าว (ร้อยละ 3.6) โดยหนังสือพิมพ์หรือสำนักข่าวที่พบ การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศน้อยที่สุดคือ แนวหน้า บ้านเมือง อาทิตย์ และ Straits Times โดยพบข่าวจำนวนสำนักข่าวละ 2 ข่าว (ร้อยละ 0.3) ในส่วนของผลการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ตัวบท จะนำเสนอในส่วนต่อไป

1. ประวัติศาสตร์การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทย

การศึกษาพบการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่ผันแปรไปตามบริบททางประวัติศาสตร์และวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำในแต่ละยุคสมัยภายใต้ 3 วาทกรรมหลัก คือ วาทกรรมการแพทย์ วาทกรรมจิตวิทยา และวาทกรรมปัญหาสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศภายใต้วาทกรรมการแพทย์

โดย การนำเสนอข่าวเน้นการสัมภาษณ์แหล่งข่าวหรือนำเสนอข่าวในนามของความเป็นแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ หรือนำเสนอข่าวโดยอ้างความรู้ทางการแพทย์ ตามผลการศึกษาดังนี้

1.1.1 การจัดประเภทของผู้ที่ไม่เป็นหญิงและชายตามมุมมองทางการแพทย์

ในปี พ.ศ. 2508 พบการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นอินเตอร์เซ็กซ์เป็นครั้งแรก โดยเป็นข่าวการค้นพบบุคคลที่มีรูปแบบอวัยวะเพศที่ต่างไปจากบุคคลทั่วไป ซึ่งใช้คำเรียกตามศัพท์ทางการแพทย์ว่า “ผู้มีอวัยวะเพศสองอย่าง” (พิมพ์ไทย, 10 ธันวาคม 2508) “หนุ่มนมโต” และ “กะเทยแท้” (ไทยรัฐ, 4 กุมภาพันธ์ 2513) ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 พบการนำเสนอข่าวที่อธิบายลักษณะและสาเหตุของการเป็นเกย์และหญิงข้ามเพศตามกรอบความรู้ทางการแพทย์ในยุคดังกล่าว โดยรายงานข่าวว่า “เด็กมีโอกาสเป็นกะเทยมาตั้งแต่อยู่ในท้อง ถึงแม้คลอดมาแล้ว โอกาสที่จะเป็นกะเทยก็ยังมีอยู่หากลูกผู้หญิงใกล้ชิดพ่อหรือญาติพี่น้องผู้ชายมาก ทำอะไรก็กระเดียดเป็นชาย ส่วนผู้ชายก็กระเดียดมาทางแม่ ญาติผู้หญิง รักเพศเดียวกัน จนกลายเป็นกะเทย หรือกลายเป็นโฮโมเซ็กซ์ชวล โดยแบ่งเป็น 3 จำพวก คือ กะเทยเทียม กะเทยแท้ และ กะเทยปลอม” (ไทยรัฐ, 12 กันยายน 2514)

ในปี พ.ศ. 2514 พบการนำเสนอข่าวหญิงข้ามเพศที่ผ่าตัดหน้าอกสำเร็จเป็นรายแรก ของประเทศไทย โดยพาดหัวข่าวว่า “กะเทยไทยวัย 22 เปลี่ยนเพศแค่ทรวงอก จะกลับไปทำอวัยวะเพศอีกหน ค่าใช้จ่าย 8 หมื่น” (ไทยรัฐ, 25 ตุลาคม 2514) ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 มีการรายงานข่าวว่าคณะแพทย์ของไทย สามารถผ่าตัดแปลงเพศจากชายเป็นหญิงได้สำเร็จ โดยพาดหัวข่าวว่า “ตัด ‘อวัยวะเพศ’ แปลงชายให้เป็นหญิง แพทย์ รพ. กลาง ผ่าตัดสำเร็จ” (ไทยรัฐ, 8 กันยายน 2517)

1.1.2 เกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะต้นตอของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์

ในช่วงปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา เริ่มพบนำเสนอข่าวที่เชื่อมโยงเกย์และหญิงข้ามเพศ กับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย โดยอธิบายสาเหตุว่าเกิดจากการมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน ซึ่งมักใช้คำในลักษณะตีตรา อาทิ “รักร่วมเพศแพร่ภามโรค” “สมสู่อย่างผิดธรรมชาติและวิถาวร” “ปัญหาหนักใจของสังคม” (ไทยรัฐ, 1 พฤศจิกายน 2515) โดยมักเน้นการสัมภาษณ์แหล่งข่าวหรือนำเสนอข่าวในนามของแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ หรืออ้างความรู้ทางการแพทย์ ว่าเกย์และหญิงข้ามเพศมีรูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ที่แตกต่างจากชายและหญิงทั่วไป โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ทางปากและทวารหนัก รวมทั้งมีพฤติกรรมกรรม มีเพศสัมพันธ์ที่แปลกประหลาดกว่าบุคคลทั่วไป เช่น พฤติกรรมกำกวม การมีเพศสัมพันธ์ในที่สาธารณะ

การสอดใส่สิ่งของเข้าไปในทวารหนัก เป็นต้น ทำให้เกิดการระบาดของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในวงกว้าง (มติชนสุดสัปดาห์, 17-23 กรกฎาคม 2526)

ในปี พ.ศ. 2528 ผู้ป่วยเอดส์ในประเทศตะวันตกเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าอย่างรวดเร็ว “กว่าร้อยละ 70 เป็นพวกโฮโมเซกซวลหรือไม่กี่พวกติดยาแล้วใช้เข็มสกปรก” (มติชน, 17 มิถุนายน 2528) โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาพบการระบาดในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศจึงถูกผลิตซ้ำโดยเชื่อมโยงกับการระบาดของเอดส์กว้างขวาง การศึกษาพบว่าจำนวนมากที่นำเสนอว่าเกย์และหญิงข้ามเพศเป็นแหล่งสำคัญในการระบาดของเอดส์ จึงเกิดเป็นความเชื่อกระแสสังคมในยุคดังกล่าว จนถูกจัดอันดับให้เป็น “10 ข่าวใหญ่ปี 2530 ของเมืองไทย” โดยเสนอว่า “กลุ่มที่ถูกเพ่งเล็งว่าเป็นผู้รับเชื้อโรคเอดส์ คือพวกหญิงบริการและพวกรักร่วมเพศ จนมีการตั้งข้อรังเกียจพวกกะเทยหรือเกย์ ร้อนถึง ดร.เสรี วงษ์มณฑา ต้องออกมากรีดกร้าวว่าไม่ใช่ขณะะ” (ไทยรัฐ, 31 ธันวาคม 2530) รวมทั้งมีการเสนอมาตรการควบคุมพฤติกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศเพื่อเป็นการป้องกันภัยให้แก่สังคมโดยรวม อีกทั้งพบการนำเสนอข่าวจำนวนมากที่ตอกย้ำว่ากลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศเป็นหนึ่งในกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อเอดส์มากที่สุด อาทิ “เอดส์” เดือนชาวเกย์อย่าล่าสอนให้มาก” โดยเนื้อหาว่าระบุว่า “ผู้ป่วยโรคเอดส์ในเมืองไทย 11 คน เป็นชายต่างประเทศ 4 คน คนไทย 7 คน ทุกคนเป็นเกย์ และมีประวัติเคยร่วมเพศกับชาวต่างประเทศ” (สยามรัฐ, 11 กรกฎาคม 2530) หรือบทความพิเศษซึ่งผู้เขียนเป็นแพทย์ได้ระบุชัดเจนว่า “การระบาดของโรคเอดส์ที่เป็นมหันตภัยทั่วโลก มีสาเหตุเริ่มต้นและแพร่ไปเพราะพฤติกรรมรักร่วมเพศของเกย์ โดยตัวเลขขององค์การอนามัยโรคที่พบว่าในปี 2530 มีผู้ป่วยโรคเอดส์ 73,747 ราย และคำนวณว่ามีผู้ติดเชื้อไม่ต่ำกว่า 7 ล้านคน โดยสถิติของสหรัฐอเมริกา มีผู้ป่วยเอดส์ที่เป็นชายรักร่วมเพศถึง 72% ดังนั้น ถ้าใครเป็นเกย์เท่ากับกระโจนเข้าไปเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะติดโรคเอดส์อย่างสูง” (มติชนสุดสัปดาห์, 6-12 พฤศจิกายน 2531)

1.2 การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศภายใต้วาทกรรมจิตวิทยา พบว่ามี การนำเสนอข่าวจำนวนมากอ้างอิงนักวิชาการ นักจิตวิทยา แพทย์ บุคคลที่เกี่ยวข้อง และทฤษฎีความรู้ทางจิตวิทยาที่มุ่งผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศว่าเป็นความผิดปกติทางจิต

1.2.1 เกย์และหญิงข้ามเพศคือความบกพร่องทางจิตที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ด่วน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา เริ่มพบการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศผ่านความรู้ทางจิตวิทยาที่แตกต่างไปจากมุมมองทางการแพทย์ ซึ่งล้วนเป็นการเสนอภาพตัวแทนในเชิงลบ โดยผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศว่าเป็นความผิดปกติทางจิตและสมควรได้รับการเยียวยาอย่างเร่งด่วน โดยความผิดปกติทางจิตดังกล่าวมีสาเหตุจากความไม่สมดุลทางจิตใจและการเลียนแบบตัวแบบที่ไม่ถูกต้องจากสิ่งแวดล้อม ครอบครัว เพื่อน และสื่อมวลชน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมในอนาคต ยกตัวอย่างคอลัมน์ “สุขภาพ” “รักร่วมเพศ...ประเทศเจริญ” โดยผู้เขียนเสนอว่า “อยากจะเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับรักร่วมเพศ เพื่อเหนี่ยวนำให้พัฒนาไปกว่าเดิมเลย เพียงเท่านี้ก็ช่วยคลายข้อสงสัยได้แล้ว เพราะคนที่มีความวิปริตทางจิตใจแทนที่จะรักจะชอบจะมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม ย่อมมีความวิปริตรอย่างอื่นประกอบด้วยเสมอแม้จะเป็นอัจฉริยะเพียงใดก็ตาม แต่ถ้ารับผิดชอบงานการระดับมากเกินไป มักจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี” (โอกาส ธรรมวานิช, 3-9 พฤศจิกายน 2527)

อีกทั้งพบการรายงานข่าวที่อ้างความรู้ทางจิตวิทยาที่มุ่งผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศว่าเป็นความผิดปกติทางจิต รวมทั้งชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวคือปัญหาสังคมที่จำเป็น

ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน อาทิ “เผยเด็กรั้วมอียด “ลักเพศ” มากที่สุด” (มติชน, 25 มกราคม 2531) “Homosexuality – a mental handicap for teenagers” (Bangkok Post, July 5, 1986) “Looking at homosexuality as a ‘psycho-social disease’” (Bangkok Post, September 28, 1987) “แนะเกย์อย่าแสดงบทเด่นเกิน ระวังเด็กวัยรุ่นคิดเอาอย่าง” (มติชน, 5 กันยายน 2530) “พ่อแม่ตื่นกลัว เกย์-ทอม-ตุ๊ด” “เกิด “ก๊อม” พวกวิปริตกลุ่มใหม่” พ่อแม่ตื่นตัว กลัวลูกผิดเพศ (ไทยรัฐ, 14 สิงหาคม 2530) เป็นต้น

1.2.2 การเป็นบุคคลจิตวิปริตทางเพศในการเข้ารับคัดเลือกทหาร

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา การศึกษาพบข่าวหญิงข้ามเพศเข้ารับการคัดเลือกทหารประจำปีที่ถูกผลิตซ้ำอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นสีสนของการนำเสนอข่าวในยุคต่อมา โดยภาพตัวแทนของหญิงข้ามเพศมักถูกผลิตซ้ำในลักษณะที่แปลกไปจากผู้ใช้บริการคัดเลือกทั่วไปและเป็นผู้ที่จิตผิดปกติอย่างถาวร “โดยเป็นบุคคลพวกที่ 4 โรคกะเทย (จิตวิปริตทางเพศ) ตามกฎกระทรวง 46 ข้อ 2” (เดลินิวส์, 8 เมษายน 2530) ดังตัวอย่างพาดหัวข่าว “อภัสรา 2 เข้ารับการคัดเลือกทหาร แต่ไม่ได้รับการคัดเลือกเนื่องจากแปลงเพศแล้ว จึงเป็นบุคคลพวกที่ 4” (เดลินิวส์, 8 เมษายน 2530) “กะเทย...แพทย์วินิจฉัยชี้ว่าเป็นพวกจิตวิปริต” (เดลินิวส์, 13 เมษายน 2530) “หนุ่มมอกโตจิตผิดปกติรอดทหาร” กะเทยอวบอ้วนก็ไปรับใช้ชาติด้วยการคัดเลือกทหาร แพทย์ลงความเห็นจิตผิดปกติอย่างถาวร” (เดลินิวส์, 4 มิถุนายน 2530)

1.3 การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศภายใต้วาทกรรมปัญหาสังคม สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทยนิยมผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศภายใต้วาทกรรมดังกล่าวมากที่สุด การศึกษาพบการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะผู้มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือกระทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ก่อคดีอาชญากรรม หรือค้าบริการทางเพศอย่างแพร่หลาย

1.3.1 เกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะผู้มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

จากหลักฐานการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศที่เก่าแก่ที่สุด ได้รายงานข่าวว่า “หากข้าพเจ้าหรือคนไทยคนใด เชิดชูลัทธิความงามที่พวกผู้ชายอู่อริจะกลายเป็นผู้หญิงดังนี้แล้ว ก็เท่ากับชวนให้ ความเสื่อมรุดมาสู่ชาติศาสนาของตนนั่นเอง” (บางกอกการเมือง, 9 กรกฎาคม 2467) นอกจากนี้ สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทยในยุคต่อมายังมีความรู้ความเข้าใจที่จำกัดเกี่ยวกับเกี่ยวกับบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่ไม่ใช่หญิงและชาย โดยมักใช้คำว่า “กะเทย” ในการเรียกบุคคลกลุ่มนี้ในการรายงานข่าวที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อาทิ “รุมซ้อมสาวหลงแฟนกะเทย! พี่ชายกับแม่ช่วยกันสั่งสอน สาวสลบ โปลิตตามตะครุบ” (ไทยรัฐ, 5 มกราคม 2504) หรือพาดหัวข่าว “กะเทยคดีก่อคดี ‘รักฝังใจ’” (ไทยรัฐ, 6 มกราคม 2504)

การผลิตซ้ำภาพตัวแทนที่พบได้แพร่หลายที่สุด คือ การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศที่มีพฤติกรรมกระทำความผิดระเบียบหรือกฎหมายบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย โดยมักนำเสนอข่าวเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและเพศวิถีของเกย์และหญิงข้ามเพศที่ตกเป็นข่าว อาทิ ในปี พ.ศ. 2478 พบข่าวชายค้าบริการทางเพศเป็นครั้งแรก โดยเปิดเป็นช่องบำเรอ ใช้ชายแทนหญิง ซึ่งเป็นห้องแถวไม้เล็ก ๆ โดยมีผู้ค้าบริการทางเพศที่เป็นชายล้วน อายุน้อยเพียง 12-15 ปี และผู้ประกอบการดังกล่าวชื่อว่า “นายถั่วดำ” ซึ่งมีอายุเพียง 17 ปี โดยพาดหัวว่า “ตำรวจทำลายช่องบำเรอซึ่งใช้เด็กชายแทนหญิง” “ขนาด 14 กว่า 15 หย่อน เจ้าสำนักก็เด็กหนุ่ม” (ประชาชาติ, 30 มิถุนายน 2478) จึงกลายเป็นต้นกำเนิดของฉายานาม “ถั่วดำ” ที่ยังใช้ตีตราเกย์และหญิงข้ามเพศอย่างแพร่หลายในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ “ฆ่าฝรั่ง ‘ถั่วดำ’ สุดโหด” (เดลินิวส์, 23 เมษายน 2530) เป็นต้น

1.3.2 การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศผ่านข่าวอาชญากรรม

เหตุการณ์สำคัญซึ่งเป็นที่มาของการคำว่า “เกย์” ในสังคมไทย คือ ข่าวฆาตกรรมนาย ดาเรลล์ เบอร์ริแกน บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเวิลด์ ในปี พ.ศ. 2508 (Jackson, 1999) การศึกษาพบว่า ข่าวการฆาตกรรมนายเบอร์ริแกนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องแปลกสำหรับคนในยุคนั้น โดยสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวมุ่งนำเสนอประเด็นสำคัญของข่าวและภาพข่าวไปที่พฤติกรรมทางเพศของนายเบอร์ริแกน ซึ่งเป็นที่รับรู้กันในแวดวงคนที่ใกล้ชิดว่า ชอบคบหา และมีเพศสัมพันธ์กับเด็กหนุ่ม รวมทั้งมีเครือข่ายใกล้ชิดกับกลุ่มหญิงข้ามเพศด้วย รูปแบบการนำเสนอข่าวและภาพข่าวจึงเน้นการเร้าอารมณ์ และเน้นประเด็นข่าวไปที่รสนิยมทางเพศที่เป็นผู้ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกันของนายเบอร์ริแกน โดยมักใช้คำเร้าอารมณ์เพื่ออธิบายลักษณะรสนิยมทางเพศของนายเบอร์ริแกนและผู้เกี่ยวข้องในคดี เช่น ลักเพศ กามวิตถาร สมสู่กับบรรดา กะเทย ดงกะเทย ปลูกปล้ำบุตรชาย คลั่ง เป็นต้น ดังตัวอย่างพาดหัวข่าว “ตามล่า ‘กะเทย’ พกปืนฆ่า บก. ฝรั่งเศส คับบางกอกเวิลด์หาหลักฐาน เผยผลพิสูจน์ ‘ทวาร’ โขเฟอร์ไม่พบเชื้ออสุจิ” “คำสารภาพ บก. เบอร์ริแกน เผยเหตุ ที่ชอบเด็กผู้ชาย” (ไทยรัฐ, 7 ตุลาคม 2508)

หลังจากปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวได้เริ่มแยกอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ระหว่าง “เกย์คิง” กับ “เกย์ควีน” ผ่านข่าวอาชญากรรม โดยระบุว่า “เกย์ควีน” คือผู้ที่รับบทเมีย มีแฟนเป็น “เกย์คิง”...โดยส่วนมากมีความรู้สึกวิตถารมาก่อนในเรื่องของเพศ กล่าวคือชอบมีความคิดที่สมสู่กับเพศเดียวกัน ทั้งนี้...ซึ่งคนธรรมดาทั่วไปไม่ควรจะนำไปประพฤติ” (ไทยรัฐ, 31 ตุลาคม 2515) ซึ่งการนำเสนอข่าวดังกล่าว ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเสนอภาพตัวแทนของอัตลักษณ์ทางเพศที่แยกระหว่าง “เกย์คิง” และ “เกย์ควีน” อย่างแพร่หลายในช่วงเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ “ฆ่า ‘เกย์ควีนส์’ รัศคอตตายโหด นอนเปลือยควาวิมานรัก เร่งกำหนด” (เดลินิวส์, 21 มกราคม 2530) “เชือดคอฆ่า “เกย์” คาห้อง ฆ่าโหดเกย์ควีนส์ย่านพัฒนาพงษ์หมก แพลตเอเชียย่านพญาไท” (ไทยรัฐ, 27 มิถุนายน 2530) อีกทั้งการศึกษาพบการผลิตซ้ำภาพตัวแทนเกย์และหญิงข้ามเพศในข่าวอาชญากรรมเป็นจำนวนมาก หนังสือพิมพ์บางฉบับพาดหัวข่าวการฆาตกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกย์ และหญิงข้ามเพศถึง 2 ข่าวในวันเดียวกัน เช่น “นัด 2 หนุ่มไปเสฟสุขบนแพลตกลับถูกรุมปลิดชีวิตสุดอนาถ” (เดลินิวส์, 6 พฤษภาคม 2530) “เอาตัวไปสอบข้อหา ฆ่าฝรั่งเศสอนาศสนา สอบปากคำสารภาพสิ้น คนตายเป็น ประเภทชายชอบไม่ป่าเดียวกัน” (เดลินิวส์, 6 พฤษภาคม 2530) หรือบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้ วิพากษ์วิจารณ์และนำเสนอจุดยืนในคดีฆาตกรรมนายเบอร์ริแกนติดต่อกันตั้งแต่วันที่ 15-21 ตุลาคม พ.ศ. 2508 เป็นต้น

1.3.3 ภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะเครื่องมือทำลายความน่าเชื่อถือของ บุคคลสำคัญ

นอกจากนี้ พบการผลิตซ้ำภาพตัวแทนเกย์และหญิงข้ามเพศในลักษณะตลกขบขัน เพื่อล้อเลียนหรือทำลายความน่าเชื่อถือของบุคคลสำคัญจำนวนหลายราย โดยเฉพาะนักการเมือง ผ่านการใช้ ภาษาข่าวในเชิงเหน็บแนม หรือการใช้การ์ตูนและภาพประกอบข่าวในเชิงล้อเลียน อาทิ การให้ความสนิทสนมกับ เพศเดียวกันเป็นพิเศษ การแสดงอาการไม่พึงใจต่อสตรีเพศ หรือการเชื่อมโยงกับเอดส์ เป็นต้น โดยเน้น นำเสนอข่าวผ่านประเด็นด้านลบต่าง ๆ ที่เป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ของสังคมในแต่ละยุคสมัย อาทิ การคอร์รัปชัน การระบัตต์สตัต์ หรือการแบ่งกลุ่มก้อนของนักการเมือง เป็นต้น ยกตัวอย่างการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับทัศนคติของ ประธานสภาผู้แทนราษฎรรายหนึ่งได้กล่าวโจมตีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง รายหนึ่งว่า “คนเรามีผิดธรรมชาติก็เป็นเรื่องยาก แม้ว่าจะมีอะไรบางอย่างดี แต่ก็อาจมีอะไรบางอย่างที่ไม่ดี

คนประเภทนี้เมื่อมีความวิปริตอย่างนี้แล้ว ก็อาจวิปริตไปอีกหลายอย่าง เป็นบุคคลที่น่าสงสาร ไม่ควรอยู่ในวงการปกครองบ้านเมือง การบริหารบ้านเมืองไม่ควรมีคนประเภทนี้ เพราะอาจจะทำให้วิปริตเสียหายได้” (มติชนสุดสัปดาห์, 8-14 สิงหาคม 2525) หรือการโจมตีหนึ่งในผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว “เป็นคนสำรวยที่รักความสุขความสำราญ ชอบเสื่อสวดย สีสด กลิ่นหอม ดอกกุหลาบกลัดอก เที้ยวเตร่ต่างประเทศด้วยเงินหลวง” (ศีกฤทธิ์ ปราโมช, 5 ตุลาคม 2530) “คุณ (สงวนนาม) เดียวนี้ เป็นคนที่อยู่ในโลกของชนที่ คิดจะทำอะไรต่ออะไรด้วยแรงของชนที่เท่านั้น” (ศีกฤทธิ์ ปราโมช, 8 ตุลาคม 2530)

2. ปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว

ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และสื่อข้ามเพศภายใต้วาทกรรมที่ถืออำนาจนำอย่างต่อเนื่อง การศึกษาผ่านกรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรม (discursive activism) ได้เผยให้เห็นปฏิบัติการต่อรองกับวาทกรรมที่ถืออำนาจนำของกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศที่ตกเป็นข่าวในฐานะ “ผู้ใช้สื่อที่มีความตื่นตัว” (active user) (Abidin & Cover, 2018) ดังนี้

2.1 การประกอบสร้างตัวตนในฐานะอินฟลูเอนเซอร์เคียวีร์ (Queer Influencer) ในมิติของพลเมืองทางเพศ (Sexual Citizenship)

การศึกษาพบบุคคลจำนวนหนึ่งที่ถือเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว ได้แก่ ปาน บุนนาค, รัชกธ เชียงใหม่, กิรติ ชนา และ ดร.เสรี วงษ์มณฑา นอกจากนี้ทั้งสี่ท่านได้ประกอบสร้างตัวตนในฐานะพลเมืองทางเพศอย่างเต็มตัวผ่านการเปิดเผยความเป็นเกย์และหญิงข้ามเพศของตนเองในพื้นที่สาธารณะ กระบวนการประกอบสร้างตัวตนในฐานะอินฟลูเอนเซอร์เคียวีร์ของทั้งสี่ท่านก็มีจุดร่วมเดียวกัน คือ การใช้ต้นทุนทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของตนเพื่อขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว โดย ปาน บุนนาค ใช้ทุนทางสังคมของตนในฐานะสมาชิกของกลุ่มชนชั้นนำ ถือกำเนิดในครอบครัวราชินิกุล ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นนำในต่างประเทศฝรั่งเศส เป็นผู้เชี่ยวชาญและเจ้าของธุรกิจความงามระดับประเทศ โดยมักพบปานปรากฏตัวหรือมีบทบาทสำคัญในข่าวสังคมของชนชั้นนำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ในส่วนของ รัชกธ เชียงใหม่ ก็ใช้ทุนทางกายภาพในฐานะเป็นนางงามหญิงข้ามเพศที่มีชื่อเสียงในยุคบุกเบิก รวมทั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญและเจ้าของธุรกิจด้านความงามระดับแถวหน้าของประเทศ ในขณะที่ กิรติ ชนา เป็นที่รู้จักจากการเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะนวนิยาย “ทางสายที่สาม (กิรติ ชนา, 2545) ที่เคยตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องในนิตยสารสกุลไทย และพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 2525 ที่ถือเป็นหนึ่งผลงานสร้างชื่อ รวมทั้งเป็นหญิงข้ามเพศกลุ่มแรกในประเทศไทยที่สามารถเข้าถึงการผ่าตัดแปลงเพศ ณ สหรัฐอเมริกา อีกทั้งได้แต่งงาน สร้างครอบครัว และเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มตัว ในขณะที่ ดร.เสรี วงษ์มณฑา มีต้นทุนทางการศึกษาในระดับปริญญาเอกจากสถาบันการศึกษาชั้นนำในต่างประเทศ รวมทั้งภาพลักษณ์ของความเป็นนักวิชาการ มีตำแหน่งอาจารย์ประจำและคณบดีคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือแม้กระทั่งหลังจากลาออกจากราชการ ความสำเร็จจากผลงานด้านสื่อบันเทิงที่ประสบความสำเร็จในเวลาต่อมาก็ยังส่งผลให้ ดร.เสรี ใช้เป็นทุนขับเคลื่อนทางสังคมต่อไป

2.2 การสื่อสารเนื้อหาสนับสนุนวาทกรรมเคียวีร์ (Discursive Queer Support Content)

ผลของการศึกษาผ่านกรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมได้เผยให้เห็นปฏิบัติการต่อรองทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศผ่านการสื่อสารเนื้อหาสนับสนุนวาทกรรมเคียวีร์ที่มุ่งต่อรองกับวาทกรรมชุดเดียวกันกับวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำในแต่ละยุคสมัย ดังนี้

ในการต่อรองกับการผลิตซ้ำภาพตัวแทนผ่านวาทกรรมการแพทย์และจิตวิทยา การศึกษาพบการนำเสนอข่าวจำนวนหนึ่งที่มีงูสือสารให้เกิดความเข้าใจ และนำเสนอภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศที่รอบด้านมากขึ้นผ่านมุมมองทางจิตวิทยา อาทิ รายงานพิเศษ “*รักร่วมเพศไม่ใช่เรื่องผิดปกติ*” โดยข้อเสนอหลักของผู้เขียนซึ่งเป็นนักจิตบำบัด คือ การเป็นรักร่วมเพศไม่ใช่เรื่องผิดปกติและเป็นเรื่องสิทธิส่วนบุคคล และขอให้คนรอบข้างเข้าใจคนกลุ่มนี้มากขึ้น (อรอนงค์ อินทรจิตร, 15 ธันวาคม 2528) หรือ “*การเป็นเกย์ไม่สามารถรักษาให้หายได้* เนื่องจากการที่คนเราเลือกเป็นเพศไหน เป็นสิทธิส่วนบุคคล คนอื่นไม่ควรไปก้าวก่าย ถึงจะบังคับเกย์มารักษาก็ไม่หาย เพราะวิธีการรักษาในปัจจุบันยังมีประสิทธิภาพต่ำอยู่มาก เกย์อาจจะแตกต่างจากคนทั่วไป แต่เขาไม่ได้เป็นคนที่น่ารังเกียจ เพราะเขาไม่ได้เป็นโรคร้าย ไม่ได้เป็นต้นแบบให้ลูกหลานเอาอย่าง พวกเขาควรมีโอกาสในการสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในสังคมมากกว่านี้” (รังสิต ห่มระฤก, 17 ตุลาคม 2531)

ในส่วน ดร.เสรี วงษ์มณฑา มีบทบาทสำคัญบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา ในการสร้างความเข้าใจต่อสังคมว่าเกย์และหญิงข้ามเพศมิได้เป็นผู้มีความผิดปกติทางจิตและเป็นต้นเหตุของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ที่ระบาดอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมุ่งสื่อสารให้สังคมเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องมากขึ้น หนึ่งในบทบาทที่เด่นชัดที่สุดของ ดร.เสรี คือการเป็นผู้ผลิตและสื่อสารข้อมูลข่าวสารจากมุมมองของเกย์และหญิงข้ามเพศผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อบันเทิง อาทิ ละครเวทีและภาพยนตร์ ความเป็นผู้มีชื่อเสียงของ ดร.เสรี ในยุคสมัยดังกล่าวทำให้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวให้ความสนใจและพื้นที่ข่าวอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เช่น “*เสรีปกป้องเกย์-เมียน้อยต่างหากพาหะ ‘เอดส์’*” “*ยันตัวเองไม่ล่าสอน ปลอดภัย*” (เดลินิวส์, 3 สิงหาคม 2530) หรือ ผลงานละครเวที “*ฉันผู้ชายนะยะ*” ซึ่ง ดร.เสรี เป็นทั้งผู้เขียนบทและกำกับ โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงตัวตน ความสัมพันธ์ และความรักในกลุ่มเกย์และหญิงข้ามเพศที่มีความเป็นมนุษย์ไม่ต่างไปจากชายหญิงทั่วไป ซึ่งละครเวทีดังกล่าวได้รับผลตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้ชม (Kanwerayotin, August 10, 1986) หลังจากนั้น “*ผู้ชายนะยะ*” ถูกมาผลิตเป็นภาพยนตร์ โดยในวันที่เข้าฉายได้รับการตอบรับอย่างล้นหลามจนต้องเพิ่มรอบฉาย รวมทั้งกลายเป็นภาพยนตร์ที่ทำรายได้สูงสุด (ไทยรัฐ, 18 กุมภาพันธ์ 2530)

ในส่วนของการต่อรองกับการผลิตซ้ำภาพตัวแทนผ่านวาทกรรมปัญหาสังคม ในช่วงปี พ.ศ. 2014 เป็นต้นมา ปาน บุณนาค และ รัชก ฤ เชียงใหม่ ใช้ทุนทางสังคมของตนในการยกระดับภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อด้านข่าวในมุมมองที่แตกต่างออกไปจากเดิม โดยเน้นสื่อสารถึงความเป็นมืออาชีพความเป็นบุคคลที่มีความสามารถ อาทิ การเป็นเจ้าของธุรกิจระดับประเทศ การเป็นช่างผมแนวหน้าในระดับนานาชาติ รวมทั้งการมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชนชั้นนำในยุคสมัยดังกล่าว เช่น “*ปาน บุณนาค กะเทยชั้นนำของเมืองไทย...ซึ่งปัจจุบันวงการแฟชั่นผมของสตรีต่างยอมรับในฝีมือของเขา*” (ไทยรัฐ, 15 กันยายน 2514) อีกทั้งการศึกษายังพบการนำเสนอข่าวที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจเกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะผู้ถูกระงับจากการถูกตีตราและความไม่เข้าใจของสังคมที่เกิดขึ้น โดยผู้นำเสนอข่าวดังกล่าวอ้างอิงถึงสถานะของความเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมาย นักวิชาการ หรือสมาชิกในชุมชนเกย์และหญิงข้ามเพศเพื่อตอบโต้การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในฐานะผู้มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์หรือกระทำผิดกฎหมาย ตามความรู้และประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ อาทิ พบการนำเสนอเนื้อหาข่าวเชิงอาชญาวิทยาที่แสดงให้เห็นว่าการเป็นเกย์และหญิงข้ามเพศไม่ใช่ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลก่อคดีอาชญากรรมตามที่สังคมรับรู้ เช่น “*พวกเขาต้องการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แม้จะมีจิตใจแตกต่างจากคนทั่วไปก็ตาม แต่เขาก็ไม่เคยก่อความเดือดร้อนหรือสร้างความเลวร้ายต่อสังคมอย่างใด จะมีเพียงพวกมิฉฉาชีพที่แอบแฝงมาในรูปแบบของพวกเขา เพราะเป็นช่องทางหากินได้สะดวก โดยเฉพาะกับชาวต่างประเทศถือว่าเรื่องเหล่านี้เป็นของธรรมดา...นับเป็นเรื่องที่*

นำเห็นใจชาวเกย์อย่างแท้จริงมาก ไหนจะต้องทนกับการเสียดสีเยาะเย้ยแล้วยังตกเป็นเป้าคอยรับคำบริภาษต่าง ๆ เมื่อเรื่องราวเกิดขึ้น” (รุ่ง จินตนา, 10-17 มิถุนายน 2530)

ในช่วงปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา พบหลักฐานใหม่ทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวเกี่ยวกับสิทธิของเกย์และหญิงข้ามเพศให้มีสถานะความเป็นพลเมืองเท่าเทียมกับทุกคนในสังคม คือ การขับเคลื่อนของปาน บุณนาค และรัชชก ฌ เชียงใหม่ เพื่อเรียกร้องสิทธิให้หญิงข้ามเพศสามารถเข้าประกวดนางสาวสยาม “กระเทยแปลงเพศขอสิทธิประกันโฉมชิง นส.ไทย อ้างเป็นหญิงขอทำพิธีแต่งงานจริง-เทียม” (ไทยรัฐ, 10 พฤศจิกายน 2515) โดยรัชชกได้กล่าวถึงคุณสมบัติของหญิงข้ามเพศที่ว่า “กะเทยที่จะเข้าประกวดต้องมีกิริยามารยาทที่ดี สังคมไม่รังเกียจ สวยแบบผู้หญิงจริง ๆ” (พิมพ์ไทย, 26 ธันวาคม 2515) ในช่วงเวลาเดียวกันก็ยังพบหลักฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้อง “กฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่” (โดยเทียบเท่ากับกฎหมายสมรสเท่าเทียมในปัจจุบัน) “กลุ่มกะเทยพร้อมใจสนับสนุนให้สังคมยอมรับชีวิตคู่ผู้เมีย ถ้าสำเร็จจัดพิธีแต่งงานทันที” “เผยแพร่คู่มือกรบรึ้นกับผัวหนุ่ม” (ไทยรัฐ, 6 กันยายน 2514) “กะเทยชั้นนำขอ กม. คุ้มครองชีวิตคู่” “กะเทยนับพันอยู่กันแบบผัวเมีย กม.ไม่รับรอง-มีปัญหาตอนหย่า” โดยแพนหนุ่มของรัชชกได้เข้าร่วมการขับเคลื่อนดังกล่าวโดยให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีชีวิตคู่กับหญิงข้ามเพศว่า “เขาชอบนกแบบผู้หญิงทั่วไปคนหนึ่ง ต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน สำหรับนกกก็มีความรู้สึกเหมือนหญิงสาวทั่วไป เข้าใจหน้าที่คำว่าภรรยาหึงหวงบ้างเป็นธรรมดา ตามนิสัยของสตรีทั่วไป” นอกจากนี้พบว่ามีการขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าวไปถึงสำนักข่าวต่างประเทศ อาทิ สำนักข่าว ยู.พี.ไอ เพื่อยกระดับไปสู่ระดับนานาชาติด้วย (ไทยรัฐ, 15 กันยายน 2514) ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 พบการขับเคลื่อนของกิริติ ชนา เกี่ยวกับกฎหมายรับรองค่านำหน้านามเพื่อให้สิทธิบุคคลข้ามเพศสามารถระบุค่านำหน้าที่สุดคล้องกับเพศสภาพของตน โดยสาระสำคัญของการเรียกร้อง คือ เกย์และหญิงข้ามเพศควรมีสถานะพื้นฐานเหมือนบุคคลทั่วไป อาทิ สิทธิในการมีความรัก การสร้างครอบครัว การแต่งงาน และการได้รับสวัสดิการทางสังคมเหมือนชายหญิง อาทิ “Gay rights vs moral law” (Siripol, February 21, 1983) “สาวจำแลงกับปัญหากฎหมาย” (พงศ์ สันติ, 1 กันยายน 2527) “Fighting for the right to change one’s sex” (Pornsrisuk, September 24, 1984) เป็นต้น

2.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายเคียวีร์ (Queer Networks)

การศึกษาผ่านกรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมทำให้พบประเด็นสำคัญของการศึกษาค้างนี้คือ ประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนเกี่ยวกับสิทธิเกย์และหญิงข้ามเพศในประเทศไทยเริ่มต้นและพัฒนาผ่านปฏิบัติการของอัตบุคคลและเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใหม่จากการขับเคลื่อนของปาน บุณนาค และ รัชชก ฌ เชียงใหม่ ในการเรียกร้องสิทธิของหญิงข้ามเพศในการเข้าร่วมประกวดนางสาวสยามและกฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ในขณะที่ศึกษาที่ผ่านมาพบหลักฐานการขับเคลื่อนทางสังคมครั้งแรกของประเทศไทยในนาม “ชุมชน” และ “องค์กร” ที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2524 โดยมีการตั้งกลุ่มสิทธิเกย์ชื่อ “ชายชอบชาย” (ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543) โดยหากเปรียบเทียบกับกรณีการขับเคลื่อนทางสังคมครั้งแรกในสังคมตะวันตกล้วนเป็นการขับเคลื่อนผ่านองค์กรหรือกลุ่มที่เป็นทางการ อาทิ เหตุการณ์สโตนวอลล์ ในปี พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969) ซึ่งเป็นเหตุจลาจลระหว่างชาวเกย์และตำรวจ ทำให้เกิดการตั้งกลุ่ม Gay Liberation Front (GLF) เพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติทางการเมืองและสิทธิเกย์เป็นครั้งแรกในสหรัฐ รวมทั้งมีนิตยสารประจำกลุ่มชื่อ Come Out (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2553)

ในทางตรงกันข้าม การศึกษาครั้งนี้พบว่าประวัติศาสตร์กับการขับเคลื่อนทางสังคมของประเทศไทย มีความแตกต่างจากการเคลื่อนไหวในประเทศตะวันตกอย่างชัดเจน แม้การขับเคลื่อนในสังคมไทยเกิดขึ้นมาอย่างยาวนานและล้วนเป็นประเด็นที่ก้าวหน้า แต่เป็นการขับเคลื่อนผ่านอัตบุคคลและเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการที่ปฏิบัติการบนสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว มิใช่การขับเคลื่อนผ่านองค์กรทางสังคมอย่างเป็นทางการบนพื้นที่ทางกายภาพ เช่น จัดกิจกรรมทางสังคม หรือการเดินขบวน ดังในสังคมตะวันตก สะท้อนให้เห็นจากบทสัมภาษณ์ของ ปาน บุณนาค ในการขับเคลื่อนประเด็นกฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่ ที่ระบุว่า “เมื่อผู้สื่อข่าวเสนอแนะให้ทางกลุ่มกะเทยนี้จัดตั้งเป็นสมาคมขึ้น ก็ได้รับคำตอบว่า พวกตนเองไม่อยากจะกระทำเช่นนั้นเพราะเมื่อมีการรวมเป็นกลุ่ม ก็จะมีคนทั่วไปกล่าวหาว่าตั้งแก๊งขึ้นมา และเกิดปัญหาขึ้น เพราะในคนหมู่มากย่อมต่างจิตต่างใจ อาจมีคนชั่วแฝงอยู่ได้ เนื่องจากความต่างระดับความคิด (ไทยรัฐ, 15 กันยายน 2514)

ดังนั้น การขับเคลื่อนทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์ของไทย ล้วนเป็นปฏิบัติการของอัตบุคคลและเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวเป็นช่องทางเพื่อสื่อสารประเด็นทางสังคมของตนแทนพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อต่อรองกับวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำผ่านการสร้างความร่วมมือในกลุ่มผู้มีชื่อเสียงที่ร่วมอุดมการณ์เดียวกัน (microcelebrity) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการของปาน บุณนาค กับรัชชก ฌ เชียงใหม่ ในการเคลื่อนไหวสิทธิของหญิงข้ามเพศในการเข้าร่วมการประกวดนางสาวไทยและกฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่ ในช่วง พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา การร่วมมือกันระหว่างกิริติ ชนา กับทองใบ ทองเปาด์ นักกฎหมายผู้ต่อสู้เรื่องสิทธิมนุษยชน และกลุ่มหญิงข้ามเพศที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับคำนำหน้านามในการขับเคลื่อนประเด็นกฎหมายรับรองคำนำหน้านาม ในช่วงปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา หรือการร่วมมือระหว่าง ดร.เสรี วงษ์มณฑา และกลุ่มดารา นักแสดง รวมทั้งบุคคลในวงการบันเทิงในการขับเคลื่อนเกี่ยวกับความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้คนในสังคมเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา เป็นต้น

2.4 ผลกระทบจากการตรวจตราและความเปราะบางในเชิงสาธารณะ (Public Surveillance and Vulnerability) เนื่องจากปฏิบัติการภายใต้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรม อินฟลูเอนเซอร์ควีรี่ ต้องเปิดเผยตัวตนผ่านสื่อและสื่อสารเนื้อหาที่ต่อรองกับวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำ จึงย่อมเผชิญความเสี่ยงและผลกระทบทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะจากกลุ่มผู้สนับสนุนวาทกรรมหลักที่ถืออำนาจนำ โดยการศึกษาพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์จำนวนมากเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมต่อบุคคลที่ขับเคลื่อนวาทกรรมที่สนับสนุนเกย์และหญิงข้ามเพศ รวมทั้งการรับมือของพวกเขาในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ในกรณีของการขับเคลื่อนประเด็นกฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่ของปาน บุณนาค และรัชชก ฌ เชียงใหม่ การศึกษาพบการตีตรา การล้อเลียน และการลู่กล้า ความเป็นส่วนตัวในระดับต่าง ๆ ที่มีต่อบุคคลทั้งสองเพื่อโจมตีและต่อต้านการขับเคลื่อนกฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่อย่างชัดเจน เช่น “อีปาน บุณนาค ผู้ยกระดับตัวเองเป็นกะเทยชั้นสูง กำลังปรึกษาหารือกับแม่รัชชก ฌ เชียงใหม่ กะเทยผู้ไฉไลว่า “นายอำเภอกคนไหนจะรู้ ะเธอ ? ใครจะมาทะเลาะมาด่าเครื่องในของเธอละ ? ก็เธอออกแข่งวันหน้าฝากโหนก ออกนุ้ยอย่างนี้ เค้าจะต้องคิดว่าเธอเป็นผู้หญิง 100% ไป, เราไปจดทะเบียนสมรสกันวันนี้แหละนะเธอนะ” (ไทยรัฐ, 13 กันยายน 2514)

ในการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิของหญิงข้ามเพศในการเข้าร่วมการประกวดนางสาวสยาม นอกจากถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงจากสมาคมนักเรียนเก่าวิชาวุฒิชัยวิทยาลัยในฐานะองค์กรจัดงาน โดยระบุอย่างชัดเจนว่า “ถึงสมัครเข้าประกวดก็ไม่รับ แม้ว่าจะแปลงเพศแล้วก็ตาม และในอนาคตก็ “เป็นไปได้” อย่างแน่นอน... ถ้าบรรดากะเทยอยากสนใจจะประกวดก็ให้กะเทยจัดประกวดเฉพาะพวกตนขึ้นมาเองดีกว่า” (ไทยรัฐ, 10

พฤศจิกายน 2515) รวมทั้งการศึกษาพบการตุนล่อเลียนการเมืองจำนวนมากที่แสดงความไม่เห็นด้วยและล้อเลียน การขับเคลื่อนในประเด็นดังกล่าว อีกทั้ง อธิปไตยดำรงในสมัยดังกล่าวได้มีการประกาศห้ามการประกวดหญิง ข้ามเพศอีกด้วย โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจาก “เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาก่อน ผิดศีลธรรม และกระทบกระเทือนศีลธรรม ของประชาชน” (ไทยรัฐ, 26 ธันวาคม 2515)

การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกฎหมายรับรองคำหน้านามให้แก่กลุ่มบุคคลข้ามเพศของกิริติ ชนาและ เครือข่ายถูกตอบโต้อย่างแข็งกร้าวในยุคสมัยดังกล่าว แม้ว่ากลุ่มหญิงข้ามเพศได้ต่อสู้ทางกฎหมายไปถึงศาลชั้นต้น อุธรณ์และฎีกา แต่คำพิพากษาของศาลก็ยังยืนยันว่า ผู้ที่จะได้รับการยอมรับจากกฎหมายว่าเป็นผู้หญิงนั้น ต้อง “ให้กำเนิดบุตรได้” รวมทั้ง ตัวแทนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในยุคดังกล่าวได้แถลงว่า การแก้ไขกฎหมายควร ให้ประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ ไม่ใช่คนส่วนน้อยที่ได้ประโยชน์ หากผู้ชายส่วนใหญ่ในประเทศนี้ออกมาแสดง ความต้องการเปลี่ยนคำหน้านามเป็น “นางสาว” ก่อน การแก้กฎหมายถึงจะชอบธรรม (Pornsrisuk, September 24, 1984) หรือคอลัมน์วิจารณ์การเมืองโจมตีว่า “กฎหมายเหลื่อค่างประชุมกันทีละร้อย ๆ เลย ฮี ๆ แล้วท่าน จะเอาเวลาที่ไหนมาประชุมเรื่องร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยบุคคลแปลงเพศ...ผมยังอดคิดไม่ได้ว่า ลำบากนัก ถ้าบังเอิญเกิดมาเป็นผู้ชาย ก็เป็นผู้ชายตลอดไปเสียเลย หรือบังเอิญเกิดมาเป็นผู้หญิง ก็เป็นผู้หญิงให้ตลอดไป เสียเลย อย่างนี้ไม่ยากกว่าหรือครับ ของมันจะง่าย จะไปทำให้มันยากทำไม อย่าทำตัวให้เหมือนนักการเมืองที่ ชอบทำให้ของง่ายกลายเป็นยาก” (อายุมงคล โสณกุล, 2 กันยายน 2527)

ในกรณีของ ดร.เสรี วงษ์มณฑา พบหลักฐานการถูกโจมตีจำนวนมากทั้งในมิติส่วนตัวและในมิติ ของประเด็นการขับเคลื่อนทางสังคม อาทิ “อย่าไปหลงเชื่อไอ้ความมั่งง่าย อย่าตกเป็นทาสของสิ่งจอมปลอม ความเป็นตุ๊ด เป็นดี้ ลังคมเขาไม่ยอมรับเอาเวลามานั่งแต่งตัวนั่งหน้ากระจกเวลาไปกรี๊ดกร๊าดหน้าวงดนตรี มาฝึกฝนตัวเองดีกว่า หันมาศรัทธาคนที่เขาทำงานหนัก คนที่เขามีความรับผิดชอบ คนที่เป็นชายจริงหญิงแท้ เลิกสนใจพวกเกย์ พวกทอม พวกดี้ พวกด็อกเตอร์ตุ๊ด เอาเวลามาร่ำเรียนให้เก่ง พูดภาษาต่างประเทศได้ เล่น ดนตรีได้ วาดรูปเป็น เล่นกีฬาเก่ง รู้เรื่องรถยนต์ เครื่องไฟฟ้า อย่างเป็นเลย ทอม ตุ๊ด ดี วันข้างหน้ามีภาระอีก มากมาย สนุกสนานแค่วันนี้ พรุ่งนี้น้องจะเสียใจ” (แอ๊ด เติลนิวิธ, 23 สิงหาคม 2530) หรือการถูกโจมตีในมิติของ การขับเคลื่อนทางสังคม เช่น การถูกกล่าวหาจากนักวิชาการว่าการเปิดเผยตัวและทำหน้าที่ละครเกย์ของ ดร.เสรี ทำให้คนเป็นเกย์มากขึ้น สร้างค่านิยมที่ผิดแก่วัยรุ่นจำนวนมาก และบางคนถึงขนาดฆ่าตัวตาย รวมทั้งกล่าวหาว่า “ดร.เสรี พยายามสร้างตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี 3 คือ ไม่ใช่ทั้งชายและหญิง ให้เด็กเลียนแบบ พยายามบิดเบือน ความจริงในสังคม” (สยามรัฐ, 11 สิงหาคม 2530)

การอภิปรายผลการศึกษา

การผลิตซ้ำภาพตัวแทน: บริบทและปฏิบัติการของวาทกรรมที่ถืออำนาจนำ

จากผลการศึกษา พบการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทย ภายใต้อำนาจวาทกรรมหลัก คือ วาทกรรมการแพทย์ วาทกรรมจิตวิทยา และวาทกรรมปัญหาสังคม โดยพบว่าการนำเสนอข่าวในแต่ละยุคสมัยล้วนเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ที่ถืออำนาจนำเพื่อเป็นกรอบในการผลิตซ้ำ ภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศ อาทิ เป็นผู้มีทัศนคติทางจิต หรือเป็นต้นตอการระบาดของ โรครัดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาดังกล่าว (จเร สิงห์โกวิท, 2557; จิตติมา ภาณุเดช, 2551; ฐิติกร เทรยาภรณ์, 2543; สุไลพร ชลวิไล, 2562; Fongkaew et al., 2017) แต่การศึกษา ครั้งนี้เป็นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ว่าการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศได้เกิดขึ้นบนสื่อ ด้านข่าวอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนานผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมรักต่างเพศที่ถืออำนาจนำใน

ทุกยุคสมัยของไทย โดยวาทกรรมดังกล่าวได้ทำงานผ่านความรู้และเครื่องมือต่าง ๆ ทางสังคม รวมทั้งสื่อมวลชน เพื่อสถาปนาบรรทัดฐานความเป็นหญิงและชาย ในขณะที่เดียวกันก็หลักผู้ที่มีคุณสมบัติที่ไม่เข้ากับความเป็นหญิงและชายให้อยู่ชายขอบหรือกลายเป็นความผิดปกติ (Foucault, 1978)

ในส่วนของการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศภายใต้วาทกรรมการแพทย์ พบการจัดประเภทของผู้ที่ไม่เป็นหญิงและชายตามมุมมองทางการแพทย์ การมีความเสี่ยงต่อการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ รวมถึงในส่วนของการผลิตซ้ำภาพตัวแทนภายใต้วาทกรรมจิตวิทยาที่เน้นมิติที่แตกต่างจากมุมมองทางการแพทย์ แต่การนำเสนอข้อมูลข่าวสารล้วนเป็นการผลิตซ้ำภาพตัวแทนในเชิงเชิงลบ โดยการผลิตซ้ำภาพตัวแทนภายใต้สองวาทกรรมดังกล่าวมีความเข้มข้นมากขึ้นในช่วงที่อัตราการระบาดของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ เนื่องด้วยความรู้ทางการแพทย์ในยุคสมัยดังกล่าวยังไม่สามารถค้นพบแนวทางการรักษาโรคอุบัติใหม่นี้ จึงเกิดกระแสสังคมที่เชื่อว่าการเป็นเกย์และหญิงข้ามเพศเป็นหนึ่งในต้นตอสำคัญของการแพร่กระจายของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ดังนั้น การนำเสนอข่าวภายใต้วาทกรรมจิตวิทยาจึงเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับวาทกรรมทางการแพทย์ คือ เน้นผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศว่าเป็นความผิดปกติทางจิตและสมควรได้รับการเยียวยาอย่างเร่งด่วน รวมทั้งมุ่งป้องกันมิให้บุตรหลานหรือคนในครอบครัวเป็นเกย์และหญิงข้ามเพศ และจำเป็นต้องควบคุมพฤติกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศเพื่อเป็นการป้องกันภัยให้แก่สังคมโดยรวม อีกทั้งยังมีนักจิตบำบัดที่มีชื่อเสียงกลุ่มหนึ่งที่อ้างว่าสามารถรักษาความเป็นเกย์และหญิงข้ามเพศให้หายได้ (เดลินิวส์, 10 สิงหาคม 2530)

ในขณะที่เดียวกัน การผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศภายใต้วาทกรรมปัญหาสังคม การศึกษาได้พบหลักฐานเก่าแก่ที่สุดของข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศในปี พ.ศ. 2467 โดยพบว่าสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวในยุคดังกล่าวยังไม่มีคำว่า “กะเทย” แต่ใช้คำว่า “พวกผู้ชายอูตริจะกลายเป็นผู้หญิง” (บางกอกการเมือง, 9 กรกฎาคม 2467) หรือ “เพศที่ 3” (ไทยแท้, 6 มิถุนายน 2474) โดยคำว่า “กะเทย” พบหลักฐานแรกจากพาดหัวข่าว “*รุมข่มสาวหลงแฟนกะเทย! พี่ชายกับแม่ช่วยกันสั่งสอน สาวสลบ ไปลิตตามตะครุบ*” (ไทยรัฐ, 5 มกราคม 2504) ซึ่งต่อยอดจากการศึกษาของ วิฑิตกร เทรยาภรณ์ (2543) ที่พบว่าการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศมักเป็นไปในแนวทางของความเป็นกะเทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 รวมทั้งพบประเด็นสอดคล้องกับข้อเสนอของวิฑิตกรว่าการนำเสนอของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศมักเป็นไปในมิติดังกล่าวเนื่องจากสื่อมวลชนยังไม่มี ความเข้าใจความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางเพศสภาพมากพอ รวมทั้งการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศที่เน้นการนำเสนอพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และนำเสนอในลักษณะที่เร้าอารมณ์ทำให้การนำเสนอข่าวเป็นที่สนใจของผู้รับสาร ดังการศึกษาของ Jackson (1999) เกี่ยวกับการรายงานข่าวฆาตกรรมนายดาเรลล์ เบอร์ริแกนในปี พ.ศ. 2508 ที่พบว่าหนังสือพิมพ์ภาษาไทยมุ่งนำเสนอพฤติกรรมทางเพศของนายเบอร์ริแกน รวมทั้งการใช้ภาษาและภาพข่าวเน้นการเร้าอารมณ์ ในขณะที่หนังสือพิมพ์ภาคภาษาอังกฤษกลับเน้นการนำเสนอข่าวเชิงคุณภาพ มุ่งนำเสนอประเด็นข่าวเกี่ยวกับความคืบหน้าของรูปคดีและงดเว้นประเด็นข่าวเกี่ยวกับรสนิยมทางเพศของนายเบอร์ริแกนและผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี ซึ่งความแตกต่างในการนำเสนอข่าวดังกล่าวเกิดขึ้นจากความรู้ความเข้าใจที่จำกัดของของสื่อมวลชนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่ส่งผลถึงการจัดวางระของข่าว รวมถึงความนิยมในการเสพข่าวของผู้รับสารในยุคสมัยดังกล่าว

การเคลื่อนไหวทางวาทกรรมสู่การค้นพบหลักฐานใหม่ทางประวัติศาสตร์

ตามแนวคิดของฟูโกต์ การครอบงำของอำนาจและวาทกรรมย่อมไม่ได้มีผลต่ออัตบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคมอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ปฏิบัติการเพื่อต่อรองและต่อต้านวาทกรรมที่ถืออำนาจนำของอัตบุคคลและ

กลุ่มคนจึงเกิดขึ้นไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2562) แม้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวถูกใช้เป็นพื้นที่ของปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ถืออำนาจนำ ในขณะที่เดียวกันก็ยังสามารถถูกใช้เป็นพื้นที่ให้วาทกรรมกระแสตรงต่าง ๆ สามารถท้าทาย ต่อรอง และช่วงชิงความหมายได้เช่นกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจผ่านกรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรม ควบคู่ไปกับการผลิตซ้ำภาพตัวแทนจึงทำให้สามารถทำความเข้าใจปฏิบัติการของเกย์และหญิงข้ามเพศจากฐานะผู้ตกเป็นข่าว แหล่งข่าว (source) หรือผู้รับสารที่เชื่อใจ (passive audience) ไปสู่ฐานะผู้ใช้สื่อที่มีความตื่นตัว (active user) ในที่สุด

การศึกษาผ่านกรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมในการศึกษาครั้งนี้ได้นำไปสู่การค้นพบหลักฐานใหม่ทางประวัติศาสตร์และการตีความใหม่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศในประเทศไทย เนื่องจากการศึกษาก่อนหน้านี้พบการขับเคลื่อนของผู้มีความหลากหลายทางเพศว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา (ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543) แต่การศึกษาครั้งนี้ค้นพบจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 อีกทั้งล้วนเป็นการขับเคลื่อนในประเด็นที่ก้าวหน้า คือ สิทธิของหญิงข้ามเพศในการเข้าร่วมการประกวดนางสาวไทย กฎหมายคุ้มครองชีวิตคู่ (หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียมในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2514 และกฎหมายรับรองค่านำหน้านาม ในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งผลการศึกษานี้แตกต่างจากการศึกษาต่าง ๆ ที่ผ่านมา (จิตติมา ภาณุเดช, 2551; ฐิติกร เตรยาภรณ์, 2543; นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2553; สุไลพร ชลวิไล, 2562) ที่ล้วนทำความเข้าใจผ่านกรอบคิดเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศในรูปแบบขององค์กรหรือกลุ่มที่เป็นทางการดังเช่นที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตก ดังนั้น การทำความเข้าใจกรอบคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของการศึกษาครั้งนี้ได้เผยให้เห็นถึงการขับเคลื่อนทางสังคมในรูปแบบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์ของไทย ผ่านปฏิบัติการของอัตบุคคลในการสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการและใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวเป็นช่องทางเพื่อสื่อสารประเด็นทางสังคมของตนภายใต้บริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย เพื่อพยายามต่อรองกับวาทกรรมที่ถืออำนาจนำผ่านการสร้างความร่วมมือในกลุ่มผู้มีชื่อเสียงที่ร่วมอุดมการณ์เดียวกัน (microcelebrity) ในรูปแบบต่าง ๆ

โดยสรุป การศึกษาครั้งนี้เป็นการรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกย์และหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทยที่บันทึกไว้ในสำนักหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของกระบวนการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่มีต่อเกย์และหญิงข้ามเพศจนกลายเป็นภาพเหมารวมในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตาม การใช้กรอบแนวคิดการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมทำให้สามารถทำความเข้าใจการขับเคลื่อนทางสังคมในมุมมองที่ต่างออกไป ซึ่งส่งผลถึงการค้นพบหลักฐานใหม่ทางประวัติศาสตร์ของการขับเคลื่อนทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศในประเทศไทยที่เผยให้เห็นถึงปฏิบัติการผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวเพื่อต่อรองกับกระบวนการผลิตซ้ำภาพตัวแทนอันมีรากฐานจากวาทกรรมที่ถืออำนาจนำในแต่ละยุคสมัย ซึ่งผลการศึกษานี้สามารถเติมเต็มช่องว่างของความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนทางสังคมของเกย์และหญิงข้ามเพศในประเทศไทยในฐานะผู้ใช้สื่อที่ตื่นตัว ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ยังขาดหายไปในการศึกษาและหน้าประวัติศาสตร์ของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทย

การศึกษานี้เป็นการถอดบทเรียนการปฏิบัติงานด้านวารสารศาสตร์ผ่านประวัติศาสตร์การนำเสนอข่าวของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวในบทบาทของการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของเกย์และหญิงข้ามเพศในสังคมไทย โดยผู้เขียนหวังว่าผลของการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สื่อข่าวและผู้เกี่ยวข้องในแวดวงวารสารศาสตร์ของไทยได้ตระหนักถึงบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มบุคคลที่เป็นเกย์และหญิงข้ามเพศในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา รวมทั้งหวังว่าผลของการศึกษานี้จะสามารถใช้เป็นข้อมูลเชิงวิชาการที่ประโยชน์

ต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาหรือการฝึกอบรมด้านวารสารศาสตร์เพื่อเป็นการยกระดับการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีความละเอียดอ่อนต่อภัยและหญิงข้ามเพศ รวมทั้งต่อชุมชนผู้มีความหลากหลายทางเพศโดยรวมในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป การศึกษาเกี่ยวกับภาพตัวแทนในสื่อของภัยและหญิงข้ามเพศ รวมทั้งผู้มีความหลากหลายทางเพศอื่นๆ ควรประยุกต์ใช้แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับอัตบุคคลในฐานะผู้ปฏิบัติการที่ตื่นตัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่รอบด้านมากขึ้น และสามารถชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศในอนาคต

ข้อเสนอแนะในอนาคต การศึกษาในครั้งต่อไปควรมีการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการนำเสนอของสื่อด้านข่าวเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศอื่น ๆ เช่น เลสเบี้ยน ทรานส์แมน และอินเตอร์เซ็กส์ เป็นต้น รวมทั้งควรมีการวิจัยเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวของผู้มีความหลากหลายทางเพศร่วมกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อเป็นการถอดบทเรียนและให้ข้อเสนอแนะแก่การขับเคลื่อนหลายประเด็นในประเทศไทยที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย หัวข้อ “การเปลี่ยนแปลงของภาพตัวแทนเกี่ยวกับภัยและหญิงข้ามเพศในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าวของไทย: การวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์” ผู้เขียนขอขอบคุณ Australian Research Council Discovery Grant และ Research School of Pacific and Asian Studies มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ที่สนับสนุนการวิจัย

ในช่วงที่การศึกษาเสร็จสิ้น เป็นช่วงเวลา “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” มีผลบังคับใช้เป็นทางการศึกษาครั้งนี้จึงถือเป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จอีกหนึ่งก้าวสำคัญของชุมชนผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย คุณูปการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ผู้เขียนขอมอบให้แก่บุคคลในประวัติศาสตร์ทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในรายงานฉบับนี้ที่เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของพัฒนาการและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยในขณะที่พัฒนาการของสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยกำลังก้าวไปข้างหน้า หวังว่าการศึกษานี้จะสามารถย้ำเตือนให้คนรุ่นหลังได้ทวนรำลึกและเรียนรู้ถึงการต่อสู้ของคนรุ่นก่อนหน้าพวกเราในฐานะผู้จุดประกายและขับเคลื่อนประเด็นเหล่านี้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แม้บุคคลจำนวนมากที่ปรากฏในการศึกษาครั้งนี้ได้จากโลกนี้ไปแล้ว แต่ตำนานของทุกท่านจะได้รับการรำลึกถึงและสรรเสริญจากคนรุ่นหลังตราบนานเท่านาน

รายการอ้างอิง

- กังวาท พองแก้ว. (2563). การนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้มีความหลากหลายทางเพศในสื่อด้านข่าวและผลกระทบต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ. สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย.
- กังวาท พองแก้ว และยิ่งยอด มัญชุวิสิฐ. (2566). การใช้ประโยชน์โซเชียลมีเดียแบบคอนเวอร์เจนซ์ของร่างทรงและผู้ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นภัยและหญิงข้ามเพศในช่วงแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 31(1), 1-16.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- กิริติ ชนา. (2545). ทางสายที่สาม. อรุณ.

- กุลภา วจนสาระ. (2551). มีเรื่องเพศแบบไหนในห้องสมุดและข่าว: หนังสือ เอกสารวิชาการ ข่าว และบทความ
ในฐานข้อมูลสุขภาวะทางเพศ. มุลินธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2530, 5 ตุลาคม). ซอยสวนพลู. สยามรัฐ. หน้า 8.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. (2530, 8 ตุลาคม). ซอยสวนพลู. สยามรัฐ. หน้า 9.
- จเร สิงห์โกวินท์. (2557). สื่อตีตรา: การผลิตข้ามายาคติ เกย์ ในสังคมไทย. วารสารนิดาภาษาและการสื่อสาร,
18(20), 64-76.
- จิตติมา ภาณุเดช. (2551). 11 ปีแห่งการเคลื่อนไหวของข่าวความหลากหลายทางเพศ. ใน กุลภา วจนสาระ
(บรรณาธิการ). มีเรื่องเพศแบบไหนในห้องสมุดและข่าว: หนังสือ เอกสารวิชาการ ข่าว และบทความ
ในฐานข้อมูลสุขภาวะทางเพศ (หน้า 92-98). มุลินธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง.
- ชาย โพรธิสิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ฐิติกร เตรยาภรณ์. (2543). ภาพลักษณ์ของกลุ่มชายรักร่วมเพศที่สะท้อนจากเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันไทย
ช่วงปี พ.ศ. 2508-2543. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- เดลินิวส์. (2530, 3 สิงหาคม). เสรีปกป้องเกย์-เมียน้อยต่างหากพาหะ 'เอดส์' ยันตัวเองไม่ล่าสอน ปลอดภัย.
หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 4 มิถุนายน). หนุ่มอกโตจิตผิดปดิดรอตทหาร. หน้า 4.
- เดลินิวส์. (2530, 6 พฤษภาคม). นิด 2 หนุ่มไปเสพลูซบนแฟลตกลับถูกรุมปลิดชีวิตสุดอนาถ. หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 6 พฤษภาคม). เอาตัวไปสอบข้อหา ฆ่าฝรั่งสอนศาสนา สอบปากคำสารภาพลั่น คนตายเป็น
ประเภทชายขอบไม้ป่าเดียวกัน. หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 8 เมษายน). อากัสรา 2 โขว์ของดี พันทหาร. หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 10 สิงหาคม). อภิปราย 'เกย์' เกียงกันขรม. หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 13 เมษายน). กะเทย...แพทยวินิจฉัย ชี้ว่าเป็นพวกจิตวิปริต. หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 21 มกราคม). ฆ่า 'เกย์ควีนส์' รัศคอตตายโหด นอนเปลือยควาวิมานรักเร่งกำหนด. หน้า 1.
- เดลินิวส์. (2530, 23 เมษายน). ฆ่าฝรั่ง 'ถั่วดำ' สุดโหด. หน้า 1.
- เทอดศักดิ์ รัมจำปา. (2545). วาทกรรมเกี่ยวกับ "เกย์" ในสังคมไทย พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2542. [วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ไทยแท้. (2474, 6 มิถุนายน). สนามหญิงสาวชายหนุ่ม. หน้า 3.
- ไทยรัฐ. (2504, 5 มกราคม). รุมซ้อมสาวหลงแพนกะเทย! พี่ชายกับแม่ช่วยกันสั่งสอน สาวสลบ ไปลิตตามตะครุบ.
หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2504, 6 มกราคม). กะเทยคดีก่อคดี 'รักฝังใจ'. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2508, 7 ตุลาคม). ตามล่า 'กะเทย' พกปืนฆ่า บก. ฝรั่ง คั่นบางกอกเวสต์หาหลักฐาน เผยผลพิสูจน์
'ทวาร' โซเฟอร์ไม่พบเชื้ออสุจิ "คำสารภาพ บก. เบอริแกน เผยเหตุที่ชอบเด็กผู้ชาย. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2513, 4 กุมภาพันธ์). ฆ่าตัดเปลี่ยนเพศสาวสังคม แพทย์ไทยเผยผลสำเร็จทำมาทั้งหมด 4 ราย. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2514, 6 กันยายน). กลุ่มกะเทยพร้อมใจสนับสนุนให้สังคมยอมรับชีวิตผัวเมีย ถ้าสำเร็จจัดพิธีแต่งงาน
ทันที. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2514, 12 กันยายน). กะเทยจำกะเทย. หน้า 9.
- ไทยรัฐ. (2514, 13 กันยายน). เราไปจดทะเบียนกันเหอะ!. หน้า 5.

- ไทยรัฐ. (2514, 15 กันยายน). *กะเทยชั้นนำขอ กม. คุ้มครองชีวิตคู่*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2514, 25 ตุลาคม). *กะเทยไทยวัย 22 เปลี่ยนเพศแค่ทรงวงอก จะกลับไปทำอวัยวะเพศอีกหนค่าใช้จ่าย 8 หมื่น*. หน้า 9.
- ไทยรัฐ. (2515, 1 พฤศจิกายน). *'รักร่วมเพศ' แพร์กามโรค กรมการแพทย์ชี้ 'กินถึงลำไส้'*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2515, 10 พฤศจิกายน). *กะเทย 'ซวด' ชิง นส.ไทย ก.ก. ให้ประกวดกันเอง*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2515, 10 พฤศจิกายน). *กะเทยแปลงเพศขอสิทธิประชาชนโหมชิง นส.ไทย อ้างเป็นหญิงขอทำพิธีงานสาวจริง-เทียม*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2515, 26 ธันวาคม). *ห้ามประกวดขอดกะเทยไทย ผู้จัดวิ่งเต้นให้เดินโชว์ชุดแพชั่น*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2515, 31 ตุลาคม). *เกย์ควินเผยวิถีหากินรักร่วมเพศ*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2517, 8 กันยายน). *ตัด 'อวัยวะเพศ' แปลงชายให้เป็นหญิง แพทย์ รพ. กลาง ผ่าตัดสำเร็จ*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2530, 14 สิงหาคม). *พ่อแม่ตื่นกลัว เกย์-ทอม-ตุ๊ด เกิด "ก๊อม" พวกริบัติกลุ่มใหม่ พ่อแม่ตื่นตัวกลัวลูกผิดเพศ*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2530, 18 กุมภาพันธ์). *"ฉันผู้ชายนะยะ" ลบสถิติ "นวลฉวี" วิชชัญญ์ถึง 10 ล้านแน่*. หน้า 17.
- ไทยรัฐ. (2530, 27 มิถุนายน). *เชือดคอฆ่า "เกย์" คาห้อง ฆ่าโหดเกย์ควินส์ย่านพัฒนาพงศ์หมกแฝดเอเชียย่านพญาไท*. หน้า 1.
- ไทยรัฐ. (2530, 31 ธันวาคม). *10 ชาวใหญ่ปี 2530 ของเมืองไทย*. หน้า 3.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2553). *ขบวนการเคลื่อนไหวของเกย์ในสังคมไทย ภาคปฏิบัติการและกระบวนทัศน์*. [วิทยานิพนธ์สังคมสังเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- บางกอกการเมือง. (2467, 9 กรกฎาคม). *ชายหรือหญิง*. หน้า 1.
- ประชาชาติ. (2478, 30 มิถุนายน). *ตำรวจทำลายห้องบำเรอซึ่งใช้เด็กชายแทนหญิง ขนาด 14 กว่า 15 หย่อนเจ้าสำนักก็เด็กหนุ่ม*. หน้า 1.
- พงศ์ สันติ. (2527, 1 กันยายน). *สาวจำแลงกับปัญหากฎหมาย*. สยามรัฐ. หน้า 10.
- พิมพ์ไทย. (2508, 10 ธันวาคม). *กะเทยยิ่งจำอากาศเอก "เพื่อนนอน" แค้นผลาญเงิน-ผละรัก*. หน้า 1.
- พิมพ์ไทย. (2515, 26 ธันวาคม). *กะเทยสวยเผยทรศนะประกวด 'สาวงามประเภท 2'*. หน้า 10.
- มติชน. (2528, 17 มิถุนายน). *เอดส์ในสายตาดวงค์การอนามัยโลก คนป่วยเพิ่มขึ้นปีละสองเท่า*. หน้า 14.
- มติชน. (2530, 5 กันยายน). *แนะเกย์อย่าแสดงบทเด่นเกิน ระวังเด็กวัยรุ่นคิดเอาอย่าง*. หน้า 3.
- มติชน. (2531, 25 มกราคม). *เผยเด็กมัธยมฮิต "ลักเพศ" มากที่สุด*. หน้า 1.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2525, 8-14 สิงหาคม). *เกย์: เดียวที่เป็นเลียนสังคม*. หน้า 7.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2526, 17-23 กรกฎาคม). *วิปริตกามาของ 'เกย์' แสนวิไลศมาทราว*. หน้า 6-7.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2531, 6-12 พฤศจิกายน). *ทรศนะต่อ "เกย์" บุคคลที่เป็นเกย์กับการกระทำที่เป็นเกย์*. หน้า 41.
- มรรยาท อัครจันทโชติ. (2560). *การเล่าเรื่องแบบทรานส์มีเดียกับการสร้างความผูกพันร่วมในการสื่อสารประเด็นทางสังคม*. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- รังสิต ธรรมระถก. (2531, 17 ตุลาคม). *รักร่วมเพศไม่ใช่เรื่องผิดปกติ*. มติชน. หน้า 21.
- รุ่ง จินตนา. (2530, 10-17 มิถุนายน). *รักร่วมเพศ ภัยที่มาเยือนชาวเกย์*. อาทิตย์. หน้า 44-45.
- สยามรัฐ. (2530, 11 กรกฎาคม). *"เอดส์" เตือนชาวเกย์อย่าล่าสอนให้มาก*. หน้า 1.

- สยามรัฐ. (2530, 11 สิงหาคม). แห่งฝั่ง 'ผู้ชายนะยะ' ลั่นห้อง สอง ดร. ปะทะกันมันหยุด. หน้า 1.
- สุกัญญา บูรณเดชาชัย. (2548). *การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุไลพร ชลวิไล. (2562). *เพศแห่งสยาม ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ*. สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ.
- อรอนงค์ อินทรจิตร. (2528, 15 ธันวาคม). รักร่วมเพศไม่ใช่เรื่องผิดปกติ. *สยามรัฐ*. หน้า 4.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากทฤษฎีของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อายุมงคล โสณกุล. (2527, 2 กันยายน). นายนางนางสาว. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*. หน้า 322-323.
- แอ๊ด เกลินวิล์. (2530, 23 สิงหาคม). ไอ้ห้องเอ๋ย กว่าจะเติบโตได้ในสังคม. *เดลินิวส์*. หน้า 3.
- โอภาส ธรรมวานิช. (2527, 3-9 พฤศจิกายน). รักร่วมเพศ...ประเทศเจริญ. *อาทิตย์*. หน้า 39-40.
- Abidin, C., & Cover, R. (2018). Gay, famous and working hard on YouTube: Influencers, queer microcelebrity publics and discursive activism. In Aggleton, P., Cover, R., Leahy, D., Marshall, D., & Rasmussen, M. L. (Eds.), *Youth, sexuality and sexual citizenship* (pp. 217-231). Routledge.
- Bangkok Post. (1986, July 5). *Homosexuality-a mental handicap for teenagers*. p. 1.
- Bangkok Post. (1987, September 28). *Looking at homosexuality as a 'psycho-social disease'*. p. 1.
- De Lind van Wijngaarden, Jan, W., & Fongkaew, K. (2020). "Being born like this, I have no right to make anybody listen to me: understanding different forms of stigma among Thai transgender women living with HIV in Thailand. *Journal of Homosexuality*, 68(14), 2533-2550.
- Fongkaew, K., et al. (2017). "Gay guys are shit-lovers" and "lesbians are obsessed with fingers": the (mis)representation of LGBTIQ people in Thai news media. *Journal of Homosexuality*, 66(2), 260-273.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality, volume 1: an introduction*. Pantheon Books.
- Hall, S. (1997). The work of representation. In Hall, S. (Ed.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (pp. 13-74). Sage.
- Hsieh, H. F. & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(1), 1277-1288.
- Jackson, P. A. (1995). *Dear Uncle Go: Male homosexuality in Thailand*. Bua Luang Books.
- Jackson, P. A. (1999). An American death in Bangkok: the murder of Darrell Berrigan and the hybrid origins of gay identity in 1960s Thailand. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 5(3), 361-411.
- Kanwerayotin, S. (1986, August 10). Witty line and dirty jokes keep you awake. *Bangkok Post*. p. 12.

- Ming, N. L. W. (2022). *Influencers and hashtags: Thai youth identities in social media*. [Master of Arts in Thai Studies, Chulalongkorn University].
- Pornsrisuk, S. (1984, September 24). *Fighting for the right to change one's sex*. *Bangkok Post*. p. 11.
- Siripol, S. (1983, February 21). *Gay rights vs moral law*. *Nation*. p. 9.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

สำนวนและกลวิธีการสื่อความหมายในชื่อตอนของรายการ “โหนกระแส” Idioms and Communication Strategies in Naming Episodes of the TV Show “Hone Krasae”

ขจิตา ศรีพุ่ม (Khajita Sripoom)¹

Received: December 31, 2024

Revised: February 21, 2025

Accepted: March 4, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) ศึกษาสำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโหนกระแส และ 2) ศึกษาวิธีการสื่อความหมายของสำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโหนกระแสที่ออกอากาศในเดือน มิถุนายน - พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 รวมจำนวน 128 ชื่อตอน ผลการศึกษาพบว่า มีการใช้สำนวนเดิมมากที่สุด จำนวน 29 สำนวน รองลงมาได้แก่ การใช้สำนวนดัดแปลงที่มีเค้ามาจากสำนวนเดิม จำนวน 15 สำนวน พบการใช้สำนวนใหม่ จำนวน 15 สำนวน และพบการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายนัยเพื่อเป็นสำนวน จำนวน 17 สำนวน และด้านการใช้สำนวน เพื่อสื่อความหมายพบ 8 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสื่อความหมายเรื่องความสัมพันธ์เชิงคู่สาวและความไม่ซื่อสัตย์ในความสัมพันธ์ 2) การสื่อความหมายเรื่องเปิดเผยความรู้สึกและการสื่อสาร 3) การสื่อความหมายเรื่อง ความขัดแย้งและการไม่ลงรอย 4) การสื่อความหมายเรื่องการวางแผนและการเอาชนะหรือการต่อสู้ 5) การสื่อความหมายเรื่องการทำที่ไม่สุจริต การหลอกลวง การทำกลอุบายเพื่อหวังผลประโยชน์ 6) การสื่อความหมาย เรื่องการเผชิญปัญหาและความยากลำบาก 7) การสื่อความหมายถึงความตกใจหรือประหลาดใจ และ 8) การสื่อความหมายเรื่องความตลกขบขันและการเสียดสี ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า บทบาทของการสื่อความหมายในการใช้สำนวน มีเพื่อการดึงดูดความสนใจของผู้ชม สร้างความน่าสนใจและกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้ชม ติดตามเนื้อหารายการ สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย และเพิ่มความบันเทิงให้แก่ผู้ชม

คำสำคัญ: สำนวน, ความหมายนัย, การตั้งชื่อ, โหนกระแส

Abstract

This research had two objectives: 1) to study the idioms that appear in the episode titles of the TV program “Hon Krasae” and 2) to analyze the strategies used to convey the meaning of the idioms in the episode titles of TV program “Hon Krasae”, which aired from June to November 2024, totaling 128 episodes.

The results of the study revealed that 29 originalted idioms were found, followed by 15 adapted idioms derived from original expressions. Additionally, 15 new idioms were used, 17 idioms by connotative words, and in the aspect of using expressions to convey meaning, 8 types were found: 1) romantic relationships and dishonesty in relationships 2) openness of feelings and communication 3) conflicts and disagreements 4) planning and winning or fighting 5) dishonest

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

actions, deception, and trickery for personal gains 6) facing problems and difficulties 7) shock or surprise and 8) humor and sarcasm. The study results showed that idioms in communication served to attract the audience's attention, create interest, stimulate curiosity, foster a relaxing atmosphere, and enhance entertainment.

Keywords: Idiom, Connotative Word, Naming, Hone Krasae

บทนำ

รายการโหนกระแสเป็นรายการที่มีเรตติ้งอยู่ในระดับสูง จากการจัดอันดับเรตติ้งรายการสดพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลของผู้ชมอายุ 4 ปีขึ้นไป โดยในรายงานผลการวัดความนิยมทางโทรทัศน์ข้ามแพลตฟอร์มฉบับเต็มประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 พบว่า สถานีโทรทัศน์ช่อง 3HD เป็นสถานีโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 โดยเมื่อจำแนกรายวันรายการที่ได้รับเรตติ้งสูงที่สุดคือวันที่ 14 ตุลาคม ซึ่งเป็นวันที่มีรายการโหนกระแสที่มีแขกรับเชิญเป็นบอสพลดีไอคอนผ่านช่อง 3HD (สมาคมโทรทัศน์ระบบดิจิทัล (ประเทศไทย), 2567) จากรายงานฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงความนิยมของประชาชนที่มีต่อรายการโหนกระแส

จากการค้นคว้างานวิจัยที่ศึกษารายการโหนกระแสที่ผ่านมาพบว่า มีอยู่จำนวนหนึ่งและมีงานวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์ของดาเมีย พงศ์ธานี (2564) เรื่องแรงจูงใจในการมีปฏิสัมพันธ์บนทวิตเตอร์ของผู้ชมรายการโหนกระแส ผลการศึกษาพบว่า ความอยากรู้อยากเห็นเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้รับชมเลือกรายการโหนกระแส ซึ่งมีทั้งผู้ที่อยากรู้อยากเห็นเพื่อให้เห็นเหตุการณ์และผู้ที่ยังไม่รู้เนื่องจากเป็นประเด็นที่คนสนใจ และมีงานวิจัยด้านภาษารื่องกลวิธีการถามในปริจเฉทการสัมภาษณ์ของกรรชัย กำเนิดพลอย ในรายการทอล์กโชว์ “โหนกระแส” ของประภาสสิริ ปักอินทรีย์ และกนกกาญจน์ วรสีหะ (2565) ผลการวิจัยพบว่า กรรชัย กำเนิดพลอย พิธีกรในรายการใช้กลวิธีการถามที่หลากหลายในปริจเฉทการสัมภาษณ์รายการทอล์กโชว์ “โหนกระแส” อันเป็นส่วนสำคัญในการใช้ภาษาเพื่อทำให้รายการสนุกและได้ใจผู้ชมอย่างมากจากผลงานวิจัย 2 เรื่องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวของรายการ และภาษาที่ใช้ในรายการมีส่วนสำคัญในการดึงดูดใจผู้ชมให้เลือกรับชมรายการโหนกระแส

เมื่อผู้วิจัยพิจารณาการใช้ภาษาในการตั้งชื่อตอนของรายการโหนกระแส พบว่ามีกลวิธีทางภาษาที่น่าสนใจทั้งในลักษณะการใช้คำและสำนวน ทั้งนี้ชื่อตอนเป็นส่วนแรกๆ ที่ผู้ชมจะได้รับรู้ก่อนที่จะเลือกและรับชมรายการ ซึ่งการตั้งชื่อตอนที่น่าสนใจจะเป็นเครื่องมือสำคัญหนึ่งที่ช่วยดึงดูดผู้เข้าชม ให้เลือกรับชมรายการนี้ได้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้สำนวนในการตั้งชื่อตอนของรายการ “โหนกระแส” เพราะการตั้งชื่อมีความสำคัญดังที่ อวยพร พานิช (2543, หน้า 267) กล่าวว่า การตั้งชื่อเป็นการขมวดเรื่องราวเป็นถ้อยคำ เป็นการรวบรวมมโนทัศน์กว้างไกลตามหลักความคิดที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับความคิดของ มาลี บุญศิริพันธ์ (2535, หน้า 68-71) ที่ได้กล่าวถึงประเภทของการตั้งชื่อเรื่องไว้ประการหนึ่ง คือ ชื่อเรื่องแบบเล่นสำนวน ซึ่งหมายถึงชื่อเรื่องที่เจาะจงใช้สำนวนแปลก ๆ มานำความสนใจ โดยผู้ตั้งชื่อมักต้องการให้ผู้อ่านสื่อความหมายบางอย่างที่แฝงอยู่ โดยกระตุ้นให้เกิดอารมณ์คล้อยตามในประเด็นของการใช้ถ้อยคำนั้น ชำนาญ รอดเหตุภัย (2526, หน้า 68) กล่าวว่า การใช้คำเป็นสิ่งที่มียุทธิพลมากในการใช้ภาษา คำอาจก่อให้เกิดความรู้สึกกระตือรือร้นหรือผู้ฟังหรือผู้อ่านได้อย่างรุนแรง บางครั้งคำจะปลุกเร้าโน้มน้าวให้เกิดความฮึกเหิม กระตือรือร้น บางครั้งอาจจะทำให้ความรู้สึกที่สดชื่น กระชุ่มกระชวย ในบางครั้งก็อาจทำให้เกิดความเศร้าสลดใจ ทั้งนี้ชำนาญ รอดเหตุภัย ได้กล่าวถึงลักษณะประการหนึ่งของการใช้คำในทางประพันธ์ศาสตร์ในลักษณะของคำที่มีความหมายโดยนัยยะ (connotative)

ว่าหมายถึงความหมายที่แฝงอยู่เป็นความหมายที่เกิดจากสัมพันธภาพ คือต้องมีบริบทเป็นเครื่องกำกับและจะชวนให้คิดไปถึงความหมายอย่างอื่นที่นอกเหนือไปจากความหมายโดยตรงตามปกติ คำที่มีความหมายโดยนัยยะตามปกติให้รสชาติดีกว่าคำที่ใช้ตามความหมายโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสำนวนและกลวิธีการสื่อความหมายในชื่อตอนของรายการ “โหนกระแส” โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) ศึกษาสำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโหนกระแส และ 2) ศึกษาวิธีการสื่อความหมายของสำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโหนกระแส

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตั้งชื่อ ความหมายนัย และสำนวน ดังนี้

1. การตั้งชื่อ

นักวิชาการได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่องไว้ดังนี้ บุปผา บุญทิพย์ (2543, หน้า 83) ได้อธิบายไว้ว่าการตั้งชื่อเรื่องมีความสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ชื่อเรื่องช่วยจำกัดขอบเขตของเรื่อง และ 2) ชื่อเรื่องเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้อ่านสนใจเรื่อง ชื่อเรื่องที่นำเสนอจะช่วยให้ผู้อ่านสนใจเนื้อเรื่อง ดังนั้นผู้เขียนต้องพยายามตั้งชื่อเรื่องให้น่าสนใจ สายทิพย์ นุกุลกิจ (2543, หน้า 121) กล่าวว่า ผู้แต่งส่วนใหญ่จะพยายามตั้งชื่อเรื่องวรรณกรรมของตนให้มีลักษณะเด่นสะดุดตาสะดุดใจผู้อ่าน เพื่อเรียกร้องความสนใจผู้อ่านให้หนีอยากติดตามอ่าน เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต (2540, หน้า 34) กล่าวว่า การตั้งชื่อเรื่องมีเพื่อกำหนดขอบเขตของเรื่องที่เขียนและสร้างความสนใจให้ผู้อ่าน การตั้งชื่อเรื่องงานเขียนที่แตกต่างกันย่อมถือหลักต่าง ๆ กันไป จากการทบทวนเอกสารแสดงให้เห็นว่า การตั้งชื่อเรื่องเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้แต่งต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบเพื่อดึงดูดความสนใจและเรียกร้องหรือเชิญชวนให้ผู้อ่านสนใจงานนั้น ๆ

2. ความหมายนัย

คำทุกคำมีความหมายที่เรียกว่า ความหมายตรงและบางคำมีความหมายนัยหรือความหมายแฝงด้วยนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายนัยไว้ดังนี้ เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์ (2554, หน้า 272-273) กล่าวว่า ความหมายแฝงเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางสังคม ความรู้สึกของผู้ใช้ภาษา โดยทั่วไปคำศัพท์ทุกคำจะต้องมีความหมายตรงเพราะความหมายตรงจะบอกให้ทราบถึงคำถามว่าสิ่งนั้นคืออะไร ส่วนความหมายแฝงคือ ประสบการณ์ที่เชื่อต่อ ๆ กันมาเกี่ยวกับคำนั้น ๆ นันทนา วงษ์ไทย (2562, หน้า 36) กล่าวโดยสรุปว่า ความหมายแฝง (connotative meaning) เป็นความหมายที่นอกเหนือไปจากความหมายเชิงมโนทัศน์ของสิ่งอ้างอิง เช่น ผู้หญิง นอกจากจะมีความหมายเชิงมโนทัศน์ หมายถึง มนุษย์ที่มีเพศตรงข้ามกับผู้ชายอยู่ในวัยผู้ใหญ่ แล้วยังมีความหมายเพิ่มเติมอื่น ๆ เช่น มีหน้าอก มีมดลูก พุดแก่ง ทำกับข้าวเป็น สวมกระโปรง ความหมายแฝงนี้ยังสัมพันธ์กับมุมมองและทัศนคติของกลุ่มคนและสังคม เช่น ผู้หญิงถูกมองว่า ชอบร้องไห้ ซ้ำฉลาด ไม่มีเหตุผล อ่อนโยน น่าทะนุถนอม จู้จี้ ขี้บ่น ชอบนินทา สิ่งเหล่านี้จึงเป็นความหมายแฝงของคำว่า ผู้หญิง ความหมายแฝงยังมีแนวโน้มที่จะแตกต่างกันไปตามช่วงอายุและสังคมของผู้ใช้ภาษา สมัยก่อนคำว่า “ผู้หญิง” จะมีความหมายแฝง “ไม่สวมกางเกง” ด้วย แต่ปัจจุบันเราจะไม่นึกถึงความหมายนี้เนื่องจากผู้หญิงปัจจุบันก็สวมกางเกง เมื่อพูดถึงความหมายแฝงเป็นการพูดถึงประสบการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริง เรานำมาสัมพันธ์กับรูปภาพที่เราใช้หรือได้ยิน ความหมายแฝงจะเป็นความหมายที่ไม่คงที่ หลากหลายไปตามวัฒนธรรม ช่วงเวลา และประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษาแต่ละคน เช่น หมู ในสังคมไทยมีความหมายแฝงหมายถึง อ้วน แต่ในสังคมตะวันตกมีความหมายแฝงหมายถึง ตะกละ กินมูมาม

ในทางสื่อสารมวลชน Barthes (1967 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2553, หน้า 40, 52) กล่าวโดยสรุปได้ว่า Barthes แบ่งประเภทของความหมายที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ทุกอย่างว่ามี 2 ความหมายด้วยกัน คือ 1) ความหมายโดยอรรถ (denotative meaning) หรือความหมายตรง หมายถึง (signified) ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างก้าววิสัย (objective) ดังที่เรากล่าวว่าเป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร เป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่ และมักเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปความหมายโดยอรรถนี้เป็นความหมายชั้นแรก ที่อาจถือได้ว่าเป็นสามัญโดยทั่วไปที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน และ 2) ความหมายโดยนัย (connotative meaning) หรือ “ความหมายแฝง” กล่าวคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอัตวิสัย (subjective) ไม่ว่าจะเป็อัตวิสัยในระดับบุคคล เช่น ประสบการณ์ส่วนตัวหรืออารมณ์ความรู้สึกของคนแต่ละคน หรือเป็นอัตวิสัยในระดับสังคม เช่น ในสังคมไทย สังคมจีน สังคมอินเดีย สังคมอเมริกัน ที่เราเรียกว่า “ค่านิยมของแต่ละสังคม” Barthes เรียกความหมายโดยนัยนี้ว่า เป็นความหมายชั้นที่สอง (second order of signification)

จากการทบทวนเอกสารดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ความหมายนัย คือความหมายที่เพิ่มเติมจาก ความหมายตรง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ทศนคติหรือค่านิยมของสังคมที่มีต่อคำนั้น ความหมายแฝงอาจแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ช่วงเวลา และประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษา เป็นความหมายชั้นที่สองที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างเป็นอัตวิสัยไม่ว่าจะในระดับบุคคลหรือสังคมถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความ ดังนั้นเมื่อพิจารณาการสื่อความของคำที่มีความหมายนัยแล้วพบว่า เป็นลักษณะการใช้ที่เรียกว่าสำนวนนั่นเอง เพราะมีความหมายไม่ตรงตามความหมายตรงของถ้อยคำ

3. สำนวน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของสำนวนไว้ ดังนี้ ทวีศักดิ์ ญาณประทีป (2539, หน้า 5-6) กล่าวว่า “สำนวนคือคำ หรือกลุ่มคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ เป็นคำกล่าวที่มีชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมาแต่มีความหมายในถ้อยคำนั้น ๆ เช่น กลุ่มคำที่ว่า “กินบนเรือนซัลดหลังคา” “ตบตา” มิได้มีความหมายตามตัวอักษร แต่มีความหมายในด้านให้ภาพพจน์ แม้ว่าถ้อยคำเช่นนี้จะขัดตามหลักเหตุผลหรือระบบไวยากรณ์ก็ตาม แต่ผู้เป็นเจ้าของภาษาก็สามารถเข้าใจความหมายได้ชัดเจน ทั้งนี้เพราะสำนวนนั้นเป็นส่วนหนึ่งในการใช้ภาษาที่เรียนรู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์” ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2529, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า “ถ้อยคำที่มีได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษร หรือตามรากศัพท์ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นอย่างอื่นคือ เป็นชั้นเชิงชวนให้คิด ซึ่งอาจจะเป็นในเชิงเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปมัย”

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้น สามารถให้ความหมายของสำนวนได้ว่า สำนวนคือ ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร หรือรากศัพท์คำ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นชั้นเชิงชวนให้คิดไม่ตรงไปตรงมา โดยความหมายของสำนวนอาจเกิดจากการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของบุคคล สังคม หรือการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปมัย เป็นต้น

สำนวนนั้นมีทั้งสำนวนเก่าและสำนวนที่เกิดขึ้นใหม่ โดยสำนวนที่เกิดขึ้นใหม่มีลักษณะต่าง ๆ กันไป ไชสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2529, หน้า 90-136) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทยไว้ว่า

1. สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ คือ สำนวนที่มีเสียงของคำใกล้เคียงกับสำนวนเดิม ได้แก่ สำนวนที่ต่างกันเฉพาะเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ และสำนวนที่ต่างกันทั้งเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์

2. สำนวนที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

2.1 ความหมายเปลี่ยนเป็นความหมายอื่น ได้แก่ ความหมายไม่เกี่ยวข้องกับคำความหมายเดิม และความหมายที่ยังมีคำความหมายเดิม

2.2 ความหมายตรงข้ามกับความหมายเดิม ได้แก่ ความหมายดี เปลี่ยนเป็นความหมายไม่ดี และความหมายตรงข้ามอื่น ๆ

2.3 ความหมายแคบลง ได้แก่ มีความหมายเหลือเพียงความหมายเดียวและมีความหมายเฉพาะเรื่อง

2.4 ความหมายขยายกว้างขึ้น ได้แก่ ความหมายเพิ่มขึ้นเป็นสองความหมายและความหมายเป็นกลาง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสำนวนเป็นสิ่งที่ให้ความหมายในภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิงและการเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์ของสังคมเพื่อเปรียบเทียบและแสดงความหมายที่ต้องการผ่านถ้อยคำในภาษา และพบว่าสำนวนมีลักษณะการเกิดใหม่และการเปลี่ยนแปลงจากสำนวนเดิมซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงพลวัตของภาษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่นำมาเรียบเรียงขึ้นเพื่อสื่อความหมายในเชิงเปรียบเทียบ หรือเชื่อมโยงไปถึงสิ่งอื่น กिनความหมายไม่เป็นอย่างคำศัพท์ที่ประกอบกันขึ้น โดยถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนนี้หากเป็นสำนวนเดิมที่ปรากฏในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หรือในหนังสือสำนวนไทยของราชบัณฑิตยสภา หรือถ้อยคำที่ถูกใช้กันมาเป็นสำนวนจนผู้ใช้ภาษาไทยทราบความหมายโดยกว้างขวางอยู่แล้วจะเรียกว่า สำนวนเดิม หากไม่ปรากฏหรือปรากฏรูปหรือความหมายที่แตกต่างจากเดิมจะเรียกว่า สำนวนใหม่

ถ้อยคำที่มีความหมายนัย หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายแฝงเพื่อสื่ออารมณ์ ความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการตั้งชื่อรายการ ความหมายโดยนัยของคำได้มาจากบริบทของถ้อยคำแวดล้อม ซึ่งการใช้คำที่มีความหมายนัยนับเป็นการใช้ถ้อยคำในลักษณะของสำนวนลักษณะหนึ่ง

กลวิธีการสื่อความหมาย หมายถึง วิธีการนำถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนมาใช้เพื่อสื่อความหมายในลักษณะต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่ปรากฏในการตั้งชื่อตอนของรายการโทรทัศน์กระแส

วิธีการวิจัย

1. ประเภทของงานวิจัย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ขอบเขตด้านข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัยนี้ได้แก่ ชื่อตอนของรายการโทรทัศน์จำนวนทั้งสิ้น 128 ชื่อตอน โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลชื่อตอนของรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศ จำนวน 6 เดือน ในระหว่างเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ทั้งนี้รายงานได้ออกเผยแพร่ทั้งในระบบโทรทัศน์ช่อง 3HD และในช่องออนไลน์ยูทูป โทนครแส [Hone-Krasae] official

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์สำนวนที่ปรากฏในการตั้งชื่อตอนของรายการโทรทัศน์ โดยพิจารณาสำนวนว่ามีลักษณะอย่างไร ได้แก่ การใช้ถ้อยคำมีความหมายนัยเป็นสำนวน การใช้สำนวนเดิมและการใช้สำนวนใหม่และลักษณะการดัดแปลงสำนวน โดยสำนวนเดิมจะปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 และหนังสือสำนวนไทยในหนังสือสำนวนไทยของราชบัณฑิตยสภา ทั้งนี้หมายถึง หรือถ้อยคำที่ถูกใช้กันมาเป็นสำนวนจนผู้ใช้ภาษาไทยทราบความหมายโดยกว้างขวางอยู่แล้ว และหากไม่ปรากฏจะจัดอยู่ในลักษณะของสำนวนใหม่ วิเคราะห์กลวิธีการสื่อความหมายสำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโทรทัศน์จะพิจารณาลักษณะการสื่อความหมายว่าสื่อความหมายในลักษณะใด

4. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ถ้อยคำที่มีความหมายนัยที่ใช้เป็นสำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโทรทัศน์ พบดังนี้

1.1 ถ้อยคำที่มีความหมายนัยที่ใช้เป็นสำนวน พบ 17 สำนวน ได้แก่คำว่า เปี้ยว, เชื่อมจิต, ถวายตัว, แก้กกรรม, รั้งรัก, ทิพย์, โข่ แส้ กุญแจมือ, อุ้ม, พาสปอร์ตสวรรค์, ฉำ, หมายแดง, เชิด, ตีนโหด, ซองแดง, ปิดกล่อ่ง, มิจิซี, สวบ

ตัวอย่างชื่อตอน “ฝันสลาย! เขยือร้อง ถูกหลอกให้ซื้อบ้าน สุดท้ายได้บ้านทิพย์ ผู้เสียหายเพียบ” (EP.1694 18 มิ.ย. 67) คำว่า **ทิพย์** มีความหมายโดยตรงว่าเป็นของเทวดา เช่น อาหารทิพย์, ดิวิเศษอย่างเทวดา เช่น ตาทิพย์ หูทิพย์, ดิวิเศษเหนือปรกติธรรมดา เช่น เนื้อทิพย์ เมื่อนำมาใช้ในความหมายนัย หมายถึงสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริงเพราะเทวดาไม่สามารถจับต้องได้ไม่เห็นตัวตน คำว่า **ทิพย์** จึงนำมาใช้สื่อความหมายนัยว่าไม่มีจริง

ตัวอย่างชื่อตอน “ปลัดตีนโหด!!! หึงเกินขั้น ลั่น! คนนี้เด็กข้า ใครเสนอหน้ามันต้องโดน” (EP.1745 27 ส.ค. 67) คำว่า **ตีนโหด** มีความหมายโดยนัยว่า คนที่มีพฤติกรรมดุร้าย รุนแรง หรือทำอะไรแบบไม่ยั้งมือโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ การใช้ความรุนแรงในการทำร้ายร่างกายผู้อื่น โดยหมายรวมถึงการทำร้ายในรูปแบบการทารุณกรรม

ตัวอย่างชื่อตอน “ไม่รู้ไปโกรธใครมา? ป้าข้างบ้านด่าฉำ พร้อมสาदन้าและสวดสาบแข่งเพื่อนบ้านทุกวัน” (EP.1726 31 ก.ค. 67) คำว่า **ฉำ** มีความหมายตรงว่า ชุ่มชื้น, ชุ่มน้ำในตัว ถูกลำนำใช้ในความหมายนัยว่า มากจากชื่อตอน ป้าข้างบ้านด่าฉำ หมายถึง ด่าผู้อื่นอย่างมาก

ตัวอย่าง ชื่อตอน “อกอ๊อแป้นจะแตก!!! ทนายตั้ม ตั้งตัวเองเป็นผู้จัดการมรดก กะสวบที่อ้อยจริงดิ?” (EP.1808 21 พ.ย. 67) คำว่า **สวบ** มีความหมายตรงว่า อากาศที่กัมหมักกัมตากินเอา ๆ ด้วยความทิวโหยหรือตะกละตะกลาม ถูกลำนำใช้ในความหมายนัยว่า ต้องการที่จะเข้าหาในเชิงชู้สาวหรือลงมือทำอะไรบางอย่างที่ไม่ปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นเพื่อหวังผลประโยชน์ของตนเอง

1.2 สำนวนที่ปรากฏในชื่อตอนของรายการโทรทัศน์ พบ จำนวน 59 สำนวน แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1.2.1 **สำนวนเดิม** หมายถึง สำนวนที่ปรากฏมาอย่างช้านาน หรือถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนที่คนในสังคมเข้าใจและใช้กันโดยทั่วไปอยู่แล้ว ซึ่งอาจจะนำมาจากถ้อยคำสำนวนที่ปรากฏในสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ที่เป็นที่ยุติกันทั่วไป พบ จำนวน 29 สำนวน ได้แก่ นอกใจ, เปิดใจ, ไม้เบื่อไม้เมา, คบชู้, จองกลืน, ไม่รู้ไปโกรธใครมา, เซียนโค่นเซียน, หักเหลี่ยมมังกร, มาตามนัด, ก๊ก, เย้ยกฎหมาย, ตบทรัพย์, งานเข้า, สุขสมบัติ, เสียงแตก, ไม้เขื่อย่าลอบหลู่, หนึ่งคนละม้วน, แอบแซบ, กินดับ, งามไส้, หัวร้อน, แอบกิน, ฉกทอง, ฉกผ้า, คดีพลิก, ยิ่งขุดยิ่งเจอ, แม่ผัวกับลูกสะใภ้, หัวบันไดไม่แห้ง, อกอ๊อแป้นจะแตก

ตัวอย่างชื่อตอน “ไม้เบื่อไม้เมา! “ไรเตอร์ ปะทะ วิน จยย.” ปัญหาซ้ำซากลูกค้าซ้ำใครห้ามแย่ง” (EP.1714 15 ก.ค. 67) สำนวน **ไม้เบื่อไม้เมา** หมายความว่า ไม่ลงรอยกัน, ขัดแย้งกันเป็นประจำ

ตัวอย่างชื่อตอน “ฉาวไม่หยุด! วงการผ้าเหลือง ล่าสุดพระแอบแซบเมียชาวบ้านถึงขั้นหนีไปอยู่ด้วยกัน” (EP.1691 13 มิ.ย. 67) **แอบแซบ** หมายถึง ลักลอบมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับบุคคลอื่นเป็นการกระทำโดยซ่อนเร้นไม่เปิดเผย

ตัวอย่างชื่อตอน “สามีร้อง “กัน จอมพลัง” เมียนอกใจคบ ผอ.รพ.เพราะเหตุจิตใจ โข่ แส้ กุญแจมือ” (EP.1696 20 มิ.ย. 67) **นอกใจ** หมายถึง ไม่เชื่อตรงต่อสามีหรือภรรยาด้วยการคบชู้

ตัวอย่างชื่อบท “**เย้ยกฎหมาย!** อดีต กต.ตร.ยิงจำลึบเอกตายคาฝับ ครอบครัวยุ้ยคนตีไม้คืบ” (EP.1741 20 ส.ค. 67) เย้ยกฎหมาย หมายถึง การทำสิ่งที่ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ไม่กลัวความผิดและโทษที่ต้องได้รับ

1.2.2 สำนวนดัดแปลงจากสำนวนเดิม หมายถึง ถ้อยคำสำนวนที่เรียบเรียงขึ้นโดยมีที่มาจากสำนวนเดิมโดยนำมาดัดแปลง เพิ่ม ลด หรือเปลี่ยนถ้อยคำ และนำมาใช้สื่อความหมายในบริบทใหม่เพื่อให้ตรงตามความต้องการพบ จำนวน 15 สำนวน ดังตาราง 1

ตาราง 1

สำนวนดัดแปลง สำนวนเดิม และลักษณะการดัดแปลง

สำนวนดัดแปลง	สำนวนเดิม	ลักษณะการดัดแปลง
3 คนผัวเมีย	2 ผัวเมีย	เปลี่ยนคำ
ลูกค้าข้าใครห้ามแย่ง	ผู้หญิงข้า...ใครอย่าแตะ	เปลี่ยนคำ
รัก 4 เส้า	รัก 3 เส้า	เปลี่ยนคำ
เกาจิ้งยั้งงง	โคตรเซียนเกาจิ้ง	เปลี่ยนคำ
สายลับจับพวกแก	สายลับจับบ้านเล็ก	เปลี่ยนคำ
ผมเปล่านะเขามาเอง	ฉันเปล่านาเขามาเอง	เปลี่ยนคำ
จั่วลมไม่สมฤดี	จั่วลม	เพิ่มคำ
ภาคแยก	ภาคต่อ	เปลี่ยนคำ
18 มง!!!	สิบแปดมงกุฏ	ตัดคำ
เสียทองเท่าหัว แถมเสียผัวอีก!	เสียทองเท่าหัวไม่ยอมเสียผัวให้ใคร	ตัดคำและเพิ่มคำ
เสียทองเท่าหัวแถมเสียผัวอีกต่างหาก		
ติดกับดัก..รักบอสตัวร้าย	กับดัก..รักบอสตัวร้าย	เพิ่มคำ
พระศุภร์เข้า 8 ดวง - พระเสาร์แทรก	พระศุภร์เข้าพระเสาร์แทรก	เพิ่มคำ
เข้าอีก 5 ดวง		
เปิดก่อนได้ปุ๊บ	เปิดก่อนได้เปรียบ	เปลี่ยนคำ
แก๊งนักตบขี้หมูไหล	ฝนตกขี้หมูไหล	เปลี่ยนคำ

ตัวอย่างชื่อบท “**เกาจิ้งยั้งงง!** สาวร้องเพื่อนชวนเล่นไพ่ สุดท้ายแจ้งตำรวจมาจับถูกรีดเงินแปดแสน” (EP.1725 30 ก.ค. 67) **เกาจิ้งยั้งงง** เป็นสำนวนที่หมายความว่า ผู้ที่มาเล่นการพนันเกิดความประหลาดใจ จากข่าวนี้เนื่องจากคนที่ชวนมาเล่นการพนันเป็นผู้แจ้งตำรวจให้มาจับผู้เล่นที่เล่นอยู่ จึงใช้สำนวนว่า เกาจิ้งยั้งงง คำว่าเกาจิ้ง มาจากชื่อตัวละครในเรื่องคนตัดคน เป็นมือไพ่อันดับ 1 ของฮ่องกง เจ้าของฉายาโคตรเซียนเกาจิ้งสามารถเล่นไพ่ชนะได้ทุกคน การสร้างสำนวนนี้จึงเกิดจากการนำเอาชื่อตัวละครมาดัดแปลง

ตัวอย่างชื่อบท “**เอาไงแนทอง 18K หรือ 18 มง!!!** ผู้เสียหายร้องชื่อทองออนไลน์แต่ขายไม่ได้” (EP.1764 20 ก.ย. 67) **18 มง** เป็นสำนวนที่ตัดคำจากสำนวนว่า สิบแปดมงกุฏ ที่มีที่มาจากเรื่องรามเกียรติ์ หมายถึงเหล่าเสนาวานรของกองทัพพระรามในเรื่องรามเกียรติ์ มี 18 ตน โดยปริยายหมายถึงพวก

มิฉฉาชีพที่ทำมาหากินโดยใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายหลอกลวงผู้อื่น จำนวน 18 มง ในที่นี้นำมาสื่อความหมายถึง มิฉฉาชีพที่ล่อลวงให้คนไปซื้อทองที่ไม่มีคุณภาพ ผู้ที่ซื้อทองไปไม่ได้รับทองที่มีคุณภาพนับเป็นการถูกหลอก

ตัวอย่างข้อตอน “ติดกับดัก..รักบอสตัวร้าย” จำนวน ติดกับดักรักบอสตัวร้าย มาจากการดัดแปลงชื่อซีรีส์จีนเรื่อง กับดักรักบอสตัวร้าย (My Boss) ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ www.viu.com เดือนมกราคม พ.ศ. 2567 การนำชื่อซีรีส์มาดัดแปลงเพื่อใช้เป็นถ้อยคำสำนวนว่า ติดกับดักรักบอสตัวร้าย นำมาใช้สื่อความในกรณีของการฉ้อโกงของบริษัท The icon ที่มีบุคคลผู้เสียหายได้บอกว่าตนเองเชื่อและร่วมลงทุนเพราะดารามีตำแหน่งในบริษัทเป็นผู้โฆษณาชักชวนและในบริษัทเรียกกันว่า บอส

ตัวอย่างข้อตอน “เสียทองเท่าหัว แถมเสียผ้าอีก! เมียตำรวจร้อง ถูกสาวเมียนายบุกห้อง ฉกทอง-ฉกผ้า” (EP.1788 24 ต.ค. 67) และข้อตอน “มาตามนัด! เสียทองเท่าหัวแถมเสียผ้าอีกต่างหาก เมียตำรวจร้องถูกสาวเมียนายบุกห้อง” (EP.1789 25 ต.ค. 67) ใช้สำนวนดัดแปลงมาจากสำนวนเดิมคือ เสียทองเท่าหัวไม่ยอมเสียผ้าให้ใคร หมายถึง ไม่ยอมยกสามีให้หญิงอื่นแม้จะแลกกับทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากก็ตาม โดยใช้วิธีการตัดและเพิ่มคำ

1.2.3 **สำนวนใหม่** หมายถึง ถ้อยคำและสำนวนที่นำมาเรียบเรียงขึ้น มีความหมายไม่ตรงตัว แต่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบ หรือให้ความหมายอย่างมีชั้นเชิง พบจำนวน 15 สำนวน ดังตาราง 2

ตาราง 2

สำนวนใหม่และความหมาย

สำนวนใหม่	ความหมาย
วงการค้าเหวี่ยง	ใช้เพื่ออ้างถึงแฉวงหรือสังคมของพระสงฆ์และกิจการที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
เปิดหน้าชก	การต่อสู้หรือเผชิญหน้ากันอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่ปิดบังหรือหลบเลี่ยง
เปิดหน้าชน	
มหากาพย์หนี้	ปัญหาหนี้สินที่มีความซับซ้อน ยืดเยื้อ และเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายคล้ายกับเรื่องราวในมหากาพย์ที่มีความยาวและซับซ้อน
คุกถามหา	สื่อถึงการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่เหมาะสม ซึ่งอาจนำไปสู่การถูกจับกุม ส่งผลให้ถูกดำเนินคดีและต้องโทษจำคุกได้
เหมือนไม่ใช่คน	ใช้เพื่อวิจารณ์หรือแสดงความไม่พอใจต่อพฤติกรรมของบุคคลที่ทำการที่ไม่เหมาะสม ไร้มนุษยธรรม หรือขาดความเป็นมนุษย์
ขอพูดบ้าง	การขอมีส่วนร่วมในการพูดคุยหรือแสดงความคิดเห็น
สังคมถามจะเอาฮาไปไหน	สำนวนที่เน้นความไม่จริงจัง ตลกขบขัน
เอาเงินบาปมาสร้างเป็นเงินบุญ	การใช้เงินที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรมหรือไม่สุจริต มาทำกิจกรรมที่ดีหรือเป็นประโยชน์เพื่อหวังผลบุญ
โดนสุกขวา	การถูกโจมตีอย่างหนักหรือวิจารณ์อย่างรุนแรงจากฝ่ายตรงข้าม
ความจริงก็คือความจริง	การยอมรับความจริงหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แม้จะไม่ใช่ที่พอใจ
ลืมนัดตัวเอง!	การไม่เตรียมตัวหรือไม่วางแผนล่วงหน้า ทำให้เกิดปัญหาหรือความยุ่งยาก
พลิกตำราสู้	การใช้ความรู้หรือวิธีการที่มีอยู่ในการแก้ไขปัญหาหรือเผชิญหน้ากับสถานการณ์

สำนวนใหม่	ความหมาย
ชีวิตแลกชีวิต	การแลกเปลี่ยนชีวิตหรือลมหายใจ เมื่อได้ทำให้คนอื่นถึงแก่ชีวิตก็ต้องชดใช้ด้วยชีวิตของตนเอง
สาบบาบด้วยบุญปิ่น!	การใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรมในการแก้ไขปัญหา

ตัวอย่างข้อตอน “สาบบาบด้วยบุญปิ่น! แม่มื่ออิงแจงหนั่งคนละม้วน แถมถูกทำร้ายก่อน” (EP.1813 28 พ.ย. 67) สำนวน สาบบาบด้วยบุญปิ่น เป็นสำนวนที่หมายถึง การใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหา โดยในข่าวนั้นผู้ที่ถูกยิงและผู้ที่ยิงมีปัญหาในเรื่องที่ดินกันมาก่อน มีการทะเลาะกันมาบ่อยครั้ง จนสุดท้ายฝ่ายหนึ่งป้องกันตัวโดยการใช้ปืนยิงอีกฝ่าย

ตัวอย่างข้อตอน “ลิมดูดวงให้ตัวเอง! “อาจารย์ตีลี้ ฮวงจู้ย” โดนจับค้ำบ้าน หลังพาดิเจดั่งหลบไปชายแดน” (EP.1799 8 พ.ย. 67) สำนวน ลิมดูดวงให้ตัวเอง ถูกนำมาใช้ในตอนหนึ่งของรายการเมื่อผู้ที่เป็นผู้ดูดวงโดนแจ้งความในกรณีไปหลอกลวงผู้อื่นให้เสียทรัพย์สินเพราะความเชื่อเรื่องดวงว่ากำลังดวงไม่ดี จะต้องทำการแก้ดวงโดยทำตามที่ถูกบอก สำนวนว่า ลิมดูดวงให้ตนเอง จึงหมายถึงการบอกว่าตนมีความรู้เรื่องดวงแต่ทำความผิดและผลสุดท้ายต้องได้รับโทษ เป็นการใช้สื่อความหมายเชิงประชด

ตัวอย่างข้อตอน “ญาติเหยื่อเผย สาสมแล้ว!!! โทษประหารชีวิต “แอม ไชยาไนด์” ชีวิตแลกชีวิต” (EP.1807 20 พ.ย. 67) สำนวน ชีวิตแลกชีวิต หมายถึง ผู้ที่ทำให้ผู้อื่นเสียชีวิตต้องชดใช้ด้วยชีวิตของตนเอง เป็นสำนวนที่ถูกใช้ในตอนหนึ่งซึ่งเรื่องราวเกี่ยวข้องกับการที่ศาลตัดสินพิพากษาผู้กระทำผิดในกรณีจึงใจทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย โดยญาติของผู้เสียชีวิตต้องการให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษประหารเพื่อให้เสียชีวิตเป็นการชดใช้ที่เหมาะสมที่สุด

2. กลวิธีการสื่อความหมายของถ้อยคำที่มีความหมายนัยและสำนวนที่ปรากฏในข้อตอนของรายการโทรทัศน์ ผลการศึกษาพบว่ากลวิธีการสื่อความหมายมี 8 ลักษณะดังนี้

2.1 การสื่อความหมายเรื่องความสัมพันธ์เชิงคู่สาวและความไม่ซื่อสัตย์ในความสัมพันธ์ สำนวนที่แสดงถึงพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ในความสัมพันธ์ เช่น นอกใจ, คบชู้, กิ๊ก, 3 คนผัวเมีย, รัก 4 เส้า, แอบกิน, แอบแช่บ, ฉกผัว, เสียทองเท่าหัวแถมเสียผัวอีกต่างหาก

ตัวอย่างข้อตอน “อดีตนักแม่นปืนหญิง ร้องผัวทหารนอกใจคบสับตริรุ่นลูกข้า! ไม่ได้รับโทษทางวินัย” (EP.1754 6 ก.ย. 67) เป็นการใช้คำว่า **นอกใจ** ในการตั้งข้อตอนเพื่อสื่อความหมายถึงพฤติกรรมของสามีของแฉกรับเชิญที่ไม่มีผู้หญิงคนอื่นทำให้ภรรยาต้องออกมาร้องเรียนเพื่อเอาผิดสามีตนเองให้ได้รับผลจากการนอกใจ

2.2 การสื่อความหมายเรื่องการเปิดเผยความรู้สึกและการสื่อสาร สำนวนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารหรือการแสดงออก เช่น เปิดใจ, เปิดหน้าชก, ขอพูดบ้าง, ความจริงก็คือความจริง

ตัวอย่างข้อตอน “เปิดใจป่าเปรมมณี หวย 90 ล้าน คอนเทนท์ลวงโลกหรือไม่?” (EP.1703 28 มิ.ย. 67) เป็นการใช้คำว่า **เปิดใจ** เพื่อใช้สื่อความหมายว่าในรายการได้นำผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องข่าวนั้นมาให้สัมภาษณ์เพื่อเล่าเรื่องราวต่าง ๆ และยืนยันเรื่องราวจริงหรือไม่จากคำพูดของแหล่งข่าวเอง

2.3 การสื่อความหมายเรื่องความขัดแย้งและการไม่ลงรอย สำนวนที่แสดงถึงความขัดแย้ง การไม่ลงรอย หรือการทะเลาะเบาะแว้ง เช่น ไม้เบื่อไม้เมา, เบี้ยว, อุ่ม, เชิด, ไม้รู้ไปใครใครมา? แม่นิ้วกับลูกสะไภ้, เปิดก่อนได้ปูด, โดนสุคขวา, เสียงแตก

ตัวอย่างข้อตอน “**ไม่เบื่อไม่เมา!**” “ไรเตอร์ ปะทะ วิน จยย.” ปัญหาซ้ำซากลูกค้าซ้ำใคร ห้ามแย่ง” (EP.1714 15 ก.ค. 67) การใช้สำนวนนี้ถูกใช้เพื่อสื่อถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งระหว่างไรเตอร์ส่งอาหารกับ วินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ซึ่งทั้งสองกลุ่มมักมีปัญหาเรื่องการแย่งลูกค้าหรือพื้นที่ให้บริการทำให้เกิดการปะทะหรือไม่ลงรอยกันอยู่เสมอ

2.4 การสื่อความหมายเรื่องการวางแผนและการเอาชนะหรือการต่อสู้ ส่วนวันที่สะท้อนถึงการเตรียมตัว การแข่งขัน เช่น เซียนโค่นเซียน, หักเหลี่ยมมังกร, มหาเทพนี่

ตัวอย่างข้อรายการ “**“เซียนโค่นเซียน”**” เจ้าของบ้านเปิดหน้าชน ถูกโกงไฟเลยต้องเป็นสายลับจับพวกแก” (EP.1730 5 ส.ค. 67) ในตอนนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับเจ้าของบ้านที่ถูกโกงไฟและต้องการเปิดโปงกลุ่มผู้กระทำความผิด การใช้ชื่อ “เซียนโค่นเซียน” สื่อถึงการต่อสู้ระหว่างผู้ที่มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในกรณีนี้คือการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าของบ้านที่ต้องการเปิดโปงโกง กับกลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญในการโกงไฟ ซึ่งสะท้อนถึงการแข่งขันและการพยายามเอาชนะกันระหว่างผู้ที่มีความสามารถทั้งสองฝ่าย

2.5 การสื่อความหมายเรื่องการกระทำที่ไม่สุจริต การหลอกลวง การทำกลยุทธ์เพื่อหวังผลประโยชน์ ส่วนวันที่เกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์หรือความไม่ซื่อสัตย์ เช่น ตบทรัพย์, ทุบสมบัติ, สวาบ, คุกคามหา, เย้ยกฎหมาย, หักเหลี่ยมมังกร, เอาเงินบาปมาสร้างเป็นเงินบุญ, แก๊งนักตบขี้หมูไหล, งามใส่

ตัวอย่างข้อรายการ “เอาเงินบาปมาสร้างเป็นเงินบุญ ก่อนจะสร้างบ้านให้คนอื่น รับผิดชอบลูกค้าก่อนไหม?” (EP.1767 25 ก.ย. 67) ใช้สำนวน เอาเงินบาปมาสร้างเป็นเงินบุญ สื่อถึงการนำเงินที่ได้มาจากการกระทำที่ไม่สุจริตหรือผิดศีลธรรม (เงินบาป) ไปใช้ในกิจกรรมที่ดูเหมือนเป็นการทำความดีหรือทำบุญ (เงินบุญ) การใช้สำนวนนี้ในข้อตอนมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ไม่สุจริต เนื่องจากเนื้อหาของตอนนี้เกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มคนที่อาจมีพฤติกรรมไม่โปร่งใสหรือหลอกลวงผู้อื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ แล้วนำทรัพย์สินเหล่านั้นไปใช้ในกิจกรรมที่ดูเหมือนเป็นการทำความดี

2.6 การสื่อความหมายเรื่องการเผชิญปัญหาและความยากลำบาก ส่วนวันที่เกี่ยวข้องกับความยากลำบาก เช่น งานเข้า, พระศุกร์เข้า 8 ดวง - พระเสาร์แทรกเข้าอีก 5 ดวง, ติดกับดัก...รักบอสตัวร้าย, จ้วงลมไม่สมฤดี

ตัวอย่างข้อตอน “**หลวงตางานเข้า!**” ยืมเงินชาวบ้าน 10 ล้าน เอาโบสถ์ค้า ใช้หนี้คืนทีละสามพัน” (EP.1752 4 ก.ย. 67) เป็นการใช้สำนวนว่า **งานเข้า** เพื่อสื่อความหมายว่า ผู้ที่ถูกร้องเรียนกำลังจะถูกผู้ที่มาในรายการออกมาเปิดเผยถึงเรื่องที่ได้ยืมเงินของญาติโยมไว้ และกำลังจะถูกดำเนินการตามกฎหมาย แสดงถึงว่าหลวงตากำลังจะมีเรื่องราวเดือดร้อนมาถึงนั่นเอง

2.7 การสื่อความหมายถึงความตกใจหรือประหลาดใจ ส่วนวันที่แสดงอารมณ์ตกใจ เช่น ออกอีแป้นจะแตก

ตัวอย่างข้อตอน “**ออกอีแป้นจะแตก!!!**” “ทนายตั้ม” ตั้งตัวเองเป็นผู้จัดการมรดก กะสบพ้ออัยจริงดิ?” (EP.1808 21 พ.ย. 67) เป็นการใช้สำนวนเพื่อสื่อความหมายถึง การตกใจและประหลาดใจในเรื่องที่แซกรับเชิญมาพูดในรายการ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น โดยเป็นข่าวของทนายตั้ม สีซุซา เบี้ยบังเกิดที่มีข่าวกรณีที่หลอกลวงเงินจากผู้อื่นโดยจากภาพลักษณ์ที่ทนายตั้มได้สร้างตัวตนทำให้ไม่คิดว่าจะมีพฤติกรรมเช่นนี้

2.8 การสื่อความหมายเรื่องความตลกขบขันและการเสียดสี ส่วนวันที่มีลักษณะตลกขบขัน หรือเสียดสี เช่น ไม่รู้ไปโกรธใครมา, งานเข้า, หนักคนละม้วน, โช้ แซ่ กูญแจมือ, ทิพย์, ฉ่ำ, มิจซี่, ผมเปล่านะเขามาเอง, สังคมถามจะเอาฮาไปไหน, หัวบันไดไม่แห้ง, เสียทองเท่าหัว แถมเสียผ้าอีก!, พาสปอร์ตสวรรค์

ตัวอย่างชื่อบท “สามีร้อง “กัน จอมพลัง” เมียนอกใจคบ ผอ.รพ.เพราะเหตุจิตใจ โช้ แส้ กุญแจมือ” (EP.1696 20 มิ.ย. 67) เป็นการใช้คำว่า โช้ แส้ กุญแจมือ เพื่อสื่อความหมายนัยถึงการมีรสนิยมนทางเพศแบบหนึ่งที่เรียกว่า BDSM คือ กิจกรรมทางเพศที่มีลักษณะเฉพาะและเฉพาะกลุ่มโดยการใช้ความสุขจากการถูกผู้อื่นทำให้เจ็บปวด ในแง่ของจิตใจ การพูดคำหยาบ ด่าทอ ระหว่างร่วมรักหรือทางร่างกาย อาจจะใช้ด้วยการ เขี่ยนตี หยดน้ำตาเทียน เป็นต้น ในรายการนำมาใช้เพื่อสื่อความหมายเชิงตลกขบขันและเสียดสีการกระทำของผู้ที่ไปมีชู้ว่าชอบความเจ็บปวด

อภิปรายผล

1. การใช้สำนวนในชื่อบทของรายการ “โหนกระแส” มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดความสนใจของผู้ชม การเลือกใช้สำนวนที่คุ้นเคยหรือดัดแปลงจากสำนวนเดิม ทำให้ผู้ชมรู้สึกเชื่อมโยงและเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายนัยเพื่อเป็นสำนวนยังช่วยสร้างความน่าสนใจและกระตุ้นความอยากรู้ของผู้ชม ทำให้ต้องการติดตามเนื้อหารายการต่อไป การสื่อความหมายใน 8 ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงประเด็นที่รายการนำเสนอ ซึ่งครอบคลุมเรื่องราวที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของสังคม การใช้สำนวนและถ้อยคำที่ตรงกับประเด็นเหล่านี้ ช่วยให้ผู้ชมสามารถคาดเดาเนื้อหาและตัดสินใจรับชมได้ตามความสนใจของตนเอง นอกจากนี้ การใช้สำนวนที่มีความตลกขบขันหรือเสียดสี ยังช่วยสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเพิ่มความบันเทิงให้กับผู้ชม ทำให้รายการมีความน่าสนใจและน่าติดตามมากยิ่งขึ้น สรุปได้ว่า การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายนัยและสำนวนในชื่อบทของรายการ “โหนกระแส” เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการดึงดูดและรักษาผู้ชม โดยการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายในประเด็นที่น่าสนใจด้วยกลวิธีที่มีชั้นเชิง และสร้างความเชื่อมโยงกับผู้ชมผ่านสำนวนที่คุ้นเคยและน่าสนใจ

2. การตั้งชื่อบทในรายการโหนกระแสเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรเขียนพาดหัวข่าวแล้วพบว่า มีลักษณะการใช้ถ้อยคำประการสำคัญประการหนึ่งในเรื่องการใช้คำที่มีความหมายนัยดังที่ สุรัตน์ ศรีราษฎร์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้คำในพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน ด้านรูปคำและความหมาย พบว่า พาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์รายวันมีการใช้คำอยู่ 2 ลักษณะ คือ ในบางปริบทใช้รูปคำเดิมแต่ความหมายของคำไม่เหมือนความหมายในพจนานุกรมโดยความหมายของคำอาจเปลี่ยนแปลงไปบางส่วน หรือความหมายของคำแตกต่างไปจากความหมายที่ระบุไว้ในพจนานุกรม ในบางปริบทเปลี่ยนแปลงรูปคำจากรูปคำในพจนานุกรมหรือบางคำอาจมีความหมายไม่เหมือนความหมายที่ระบุไว้ในพจนานุกรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำคำมาใช้ในการสื่อความหมายแบบนัยหรือการใช้แบบสำนวนที่ถ้อยคำที่มาเรียงเรียงกันนั้นไม่ได้มีความหมายตามตัวอักษร เห็นได้ว่าการใช้ชื่อบทในรายการโหนกระแสก็เหมือนการเขียนพาดหัวข่าว เพื่อดึงดูดผู้ชมรายการในแต่ละวันว่ามีเรื่องราวที่น่าสนใจ การใช้คำที่สั้นแต่กินความหมายลึกซึ้งจะช่วยให้ประหยัดถ้อยคำและเกิดแรงจูงใจผู้ชมได้

3. ด้านการใช้สำนวนในการตั้งชื่อบทของรายการโหนกระแสและการสื่อความหมายที่ค้นพบในงานวิจัยนี้จะเห็นได้ว่า มีการนำสำนวนมาใช้ในหลายลักษณะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริญญาธิ ลิ้มเลิศเสถียร (2557) ที่ได้ศึกษาพลวัตของสำนวน สุภาจิตไทยในยุควัฒนธรรมสมัยนิยม ที่พบว่า สำนวนสุภาจิตไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการตัดคำ เพิ่มเติมคำ หรือสร้างประโยคต่อท้ายสำนวนเดิม เพื่อใช้ล้อเลียนเสียดสีการเมือง สังคม และนักแสดง โดยภาพรวมเพื่อให้เกิดอารมณ์ขันแก่ผู้อ่าน และได้สะท้อนวัฒนธรรมสมัยนิยมไว้หลายประการ แต่จากการศึกษาในครั้งนี้ไม่พบว่ารายการโหนกระแสมีการใช้สำนวนเพื่อเสียดสีการเมือง เมื่อพิจารณาในรูปแบบของรายการแล้วก็จะพบว่า เป็นรายการที่เน้นนำเรื่องที่เรียกว่า “เรื่องชาวบ้าน คือ

งานของเรา” มาแนะนำเสนอมากกว่าโดยไม่ค่อยจะนำเรื่องทางการเมืองมาแนะนำเสนอจึงสะท้อนออกมาว่าไม่พบการสื่อความหมายของสำนวนในลักษณะนี้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรศึกษาความหลากหลายของสำนวนและคำที่มีความหมายน้อยที่ปรากฏในรายการ วิเคราะห์การเลือกใช้ถ้อยคำและสำนวนในตอนต่าง ๆ เพื่อสร้างภาพลักษณ์หรือการนำเสนอที่มีผลต่อผู้ชม
2. ควรศึกษาผลกระทบของถ้อยคำที่ใช้ในชื่อรายการหรือชื่อตอนต่อการรับรู้ ความสนใจ และการตัดสินใจติดตามชมของกลุ่มเป้าหมาย
3. ควรศึกษาวิเคราะห์ว่าสำนวนหรือคำที่ใช้สะท้อนถึงบริบททางวัฒนธรรม สังคม หรือความเชื่อในช่วงเวลาที่ออกอากาศหรือไม่

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาเปรียบเทียบการใช้ถ้อยคำในชื่อตอนของ “โหนกระแส” กับรายการในลักษณะเดียวกันเพื่อดูแนวโน้มและเอกลักษณ์เฉพาะตัว
2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำที่มีความหมายน้อยในชื่อตอนเมื่อเวลาผ่านไป โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือประเด็นสังคมที่เปลี่ยนแปลง
3. ศึกษาว่ากลุ่มผู้ชมที่แตกต่างกัน (เช่น อายุ อาชีพ หรือความสนใจ) มีการตอบสนองต่อถ้อยคำหรือสำนวนในชื่อตอนของรายการแตกต่างกันอย่างไร
4. เปรียบเทียบการใช้ถ้อยคำในรายการที่มีลักษณะคล้ายกันในวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อดูความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงที่น่าสนใจ

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไซลิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2529). *การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชำนาญ รัตเหตุภัย. (2526). *สัมมนาการใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน (ปัญหาการใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ตามิยา พงศ์ธานี. (2564). *แรงจูงใจในการมีปฏิสัมพันธ์บนทวีตเตอร์ของผู้รับชมรายการโหนกระแส*. [สารนิพนธ์ปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. (2539). *ศิลปะและกลวิธีการเขียน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2562). *ภาษาและความหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เว็รคอลลพรีนธ์.
- บุปผา บุญทิพย์. (2543). *การเขียน* (พิมพ์ครั้งที่ 9). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรมาภรณ์ ลิมป์เลิศเสถียร. (2557). พลวัตของสำนวน สุภาษิตไทยในยุควัฒนธรรมสมัยนิยม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 34(4), 201-218.
- ประภาสิริ ปักอินทรี และกนกกาญจน์ วรสีหะ. (2565). ศึกษาพฤติกรรมการถามในปริจเฉทการสัมภาษณ์ของกรรชัย กำเนิดพลอย ในรายการทอล์กโชว์ “โหนกระแส”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 4(2), 68-83.

- มาลี บุญศิริพันธ์. (2535). *การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์*. ปรกาศพริก.
- เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์. (2554). *ภาษาศาสตร์ภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมาคมโทรทัศน์ระบบดิจิทัล (ประเทศไทย). (2567). *เรตติ้งทีวีดิจิทัลข้ามแพลตฟอร์ม (ฉบับเต็ม) ประจำเดือน ตุลาคม 2567*. <https://www.adteb.or.th/content/34157/>
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.
- สุรัตน์ ศรีราษฎร์. (2546). การใช้คำในพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์รายวัน: ศึกษารูปความหมาย. *วรรณวิทัศน์*, 3, 198-214.
- เสาวนีย์ ลิกขาบัณฑิต. (2540). *การเขียนสำหรับการสื่อสาร*. ดวงกลม.
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 30 กรกฎาคม). *เกาจิ้งย้งง! สาวร้องเพื่อนชวนเล่นไฟ สุดท้ายแจ้งตำรวจมาจับถูกรีดเงินแปดแสน* (EP.1725). [Video]. YouTube. https://youtu.be/bD59nIU5cTQ?si=DI4ROsw_K8YiZsO8
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 13 มิถุนายน). *ฉาวไม่หยุด! วงการผ้าเหลือง ล่าสุดพระแอบแช่บเมียชาวบ้าน ถึงขั้นหนีไปอยู่ด้วยกัน* (EP.1691). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/9u6lznjsQY0?si=UssQfrP809oB3J-0>
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 5 สิงหาคม). *“เขียนโค่นเขียน” เจ้าของบ้านเปิดหน้าชน ถูกโกงไฟเลยต้องเป็นสายลับจับพวกแก* (EP.1730). [Video]. YouTube. https://youtu.be/hEHbU2HDtKs?si=zRKctYYVwCTbWy_g
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 20 พฤศจิกายน). *ญาติเหยื่อเผย สาสมแล้ว!!! โทษประหารชีวิต “แอม ไชยาไนต์” ชีวิตแลกชีวิต* (EP.1807). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/Hx92vERw3Z8?si=yx5tkPymbhDsGyFc>
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 27 สิงหาคม). *ปลัดตื่นโหด!!! หึงเกินขั้นลั่น! คนนี้เด็กข้า ใครเสนอหน้ามันต้องโดน* (EP.1745). [Video]. YouTube. https://youtu.be/a2oKklH_X_s?si=SO2Vv8xDeeUc9Dm-
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 28 มิถุนายน). *เปิดใจป่าเปรมมณี หวย 90 ล้าน คอนเทนท์ลงโลกหรือไม่?* (EP.1703). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/vGEoBdwuzAU?si=q-7mq-d-bveTAivp>
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 18 มิถุนายน). *ฝันสลาย! เหยื่อร้อง ถูกหลอกให้ซื้อบ้านสุดท้ายได้บ้านทิพย์ผู้เสียหายเพียง* (EP.1694). [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=rXZSP66cUio&t=12s>
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 25 กรกฎาคม). *มาตามนัด! เลียทองเท่าหัวแถมเสียผ้าอีกต่างหาก เมียตำรวจร้องถูกสาวเมียนายบุกห้อง* (EP.1789). [Video]. YouTube. https://youtu.be/_SGSit26Rk4?si=BztkKaJMn_Sl6OVi
- โทนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 15 กรกฎาคม). *ไม่เบื่อไม่เมา! “ไรเดอร์ ปะทะ วิน จยย.” ปัญหาซ้ำซากลูกค้าซ้ำใครห้ามแย่ง* (EP.1714). [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GaCNSAnxgWs&t=11s>

- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 13 กรกฎาคม). *ไม่รู้ไปโกรธใครมา? ป้าข้างบ้านด่าฉ่ำ พร้อม สาดน้ำและสวดสาปแช่งเพื่อนบ้านทุกวัน* (EP.1726). [Video]. YouTube. https://youtu.be/OdH90xs0lac?si=n_UqsUbslstLbCqs
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 20 สิงหาคม). *เขี่ยกฎหมาย! อดีต กต.ตร.ยิงจ่าสิบเอก ตายคาพับ ครอบครัววันนี้คดีไม่คืบ* (EP.1741). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/bLJ9akV2Jgl?si=yt3hhU6xyWH9bwY2>
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 8 พฤศจิกายน). *ลืมนวดวงให้ตัวเอง! “อาจารย์ตีลี ฮวงจ๊วย” โดน จับคาบ้าน หลังพาดิเจดั่งหลบไปชายแดน* (EP.1799). [Video]. YouTube. https://youtu.be/a-hlroiz4t8?si=9UDugFQG8f_WgHgo
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 28 พฤศจิกายน). *สาบบาบด้วยบุญปิ่น! แม่มีมือยิง แฉหนังคนละม้วน แฉมถูกทำร้ายก่อน* (EP.1813). [Video]. YouTube. https://youtu.be/7w2zdM6cyw0?si=_8pofWaUsLk0duA5
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 20 มิถุนายน). *สามีร้อง “กั้น จอมพลัง” เมียนอกใจคบ ผอ.รพ.เพราะ เหตุติดใจ โช้ แล้ กุญแจมือ* (EP.1696). [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=EGxfEJRe6_U&t=12s
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 24 ตุลาคม). *เสียดทองเท่าหัว แฉมเสียดหัวอีก! เมียตำรวจร้อง ลูกสาวเมียนายบุกห้องฉกทอง-ฉกผ้า* (EP.1788). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/4dlCef7gxsk?si=svvcUluWHbZucX7D>
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 4 กันยายน). *หลวงตางานเข้า! ยืมเงินชาวบ้าน 10 ล้าน เอาโบสถ์ค้ำใช้หนี้คืนทีละสามพัน* (EP.1752). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/GEpx7JP3UOg?si=OiAbepyq6lm1w5i8>
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 21 พฤศจิกายน). *อกอี่แป้นจะแตก!!! “ทนายตั้ม” ตั้งตัวเอง เป็นผู้จัดการมรดก กะสวบพ้ออัยจริงดิ?* (EP.1808). [Video]. YouTube. https://youtu.be/FSkA1QKeHEk?si=v_f87DkNhVrH2wB9
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 6 กันยายน). *อดีตนักแม่นปืนหญิง ร้อง! ผัวทหารนอกใจคบ ลิบริร์รุ่นลูกซ้า! ไม่ได้รับโทษทางวินัย* (EP.1754). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/lkwYfCU6yHs?si=vsyEcDiZl8Np4maR>
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 25 กันยายน). *เอาเงินบาปมาสร้างเป็นเงินบุญ ก่อนจะสร้าง บ้านให้คนอื่น รับผิดชอบลูกค้ำก่อนไหม?* (EP.1767). [Video]. YouTube. https://youtu.be/WilREko1TO0?si=Y_3Y2o8JWaKimJ7w
- โหนกระแส [Hone-Krasae] Official. (2567, 20 กันยายน). *เอาเงาแห่งทอง 18K หรือ 18 มง!!! ผู้เสียด หายร้องซื้อทองออนไลน์แต่ขายไม่ได้* (EP.1764). [Video]. YouTube. <https://youtu.be/EaCxTW7pOEY?si=EKox5k2vWnlmovB>
- อวยพร พาณิช. (2543). *ภาษาและหลักการเขียนเพื่อการสื่อสาร*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การประกอบสร้างภาพความจริงความรักของชายรักชายที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย The Construction of Romantic Reality of Male-Male Relationships in Thai Boys' Love Series

คมสัน รัตน์ะสิมากุล (Komsan Rattanasimaku)¹

เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ (Katekanok Chumpradit)²

จิราพร ขุนศรี (Jiraporn Khunsri)³

ธวัชชัย ดวงไทย (Thawatthai Dounghthai)⁴

กฤต โตรณายนนท์ (Krit Tothanayanon)⁵

Received: October 30, 2024

Revised: February 21, 2025

Accepted: February 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “การประกอบสร้างภาพความจริงความรักของชายรักชายที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) โครงสร้างการเล่าเรื่องชายรักชายในซีรีส์วายไทย 2) การประกอบสร้างตัวละครชายรักชายในซีรีส์วายไทย และ 3) คุณลักษณะของตัวละครชายรักชายในซีรีส์วายไทย วิเคราะห์ผ่านโครงสร้างการเล่าเรื่องและการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) จากซีรีส์วายไทย โดยเฉพาะเจาะจงซีรีส์วายที่ได้รับความนิยม 3 อันดับแรกในปี พ.ศ. 2565 ได้แก่ “นึ่งเสียวก็หาว่าชิว” (Cutie Pie Series) “แฟนผมเป็นประธานนักเรียน” (My School President) และ “นิทานพันดาว” (1000 stars)

ผลการศึกษา พบว่า 1) ซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง เปิดเรื่องด้วยการเปิดตัวตัวละครชายรักชาย มีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ภาวะวิกฤตจะมีการปกปิดความลับ คลี่คลายด้วยการสารภาพรัก สร้างความเข้าใจกัน และจบเรื่องแบบสุขนาฏกรรม (happy ending) 2) ตัวละครชายรักชายในซีรีส์วายไทย ถูกประกอบสร้างความเป็นจริงว่ามีอายุในช่วง 17-29 ปี อาชีพนักศึกษา เจ้าของธุรกิจ ครูอาสาบดออย และรับราชการ ระดับฐานะทางสังคมร่ำรวย ภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร รูปร่างสมส่วน ผิวขาว ครอบครัวยุคใหม่ และคนรอบข้างยอมรับ การแต่งกายดูทันสมัย สุขภาพ ภูมิปัญญา มีน้ำใจ มองโลกในแง่ดีมีความมุ่งมั่น และ 3) เป็นความรักระหว่างชายรักชายตั้งแต่ต้น เปิดเผยตัวตนที่แท้จริงได้ว่าเป็นชายรักชาย มีความมุ่งมั่น เพื่อให้ประสบความสำเร็จทั้งในเรื่องการเรียน และการทำงาน ได้ใช้ชีวิตคู่ด้วยกัน แต่งงานอย่างมีความสุข เป็นรักแท้ (consummate love) แบบชายรักชาย ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป

คำสำคัญ: ซีรีส์วายไทย, การประกอบสร้างความจริงทางสังคม, ความรักของชายรักชาย

Abstract

This qualitative research on “The Construction of Romantic Reality of Male-Male Relationships in Thai Boys' Love Series” aims to study 1) the structure of gay narratives in Thai Boys' Love series, 2) the construction of gay characters in Thai Boys' Love series, and 3) the characteristics of gay characters in Thai Boys' Love series. The analysis was conducted through

¹⁻⁵ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Department of Communication Arts, Faculty of Management Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

narrative structure and textual analysis from top three most popular Thai Boys' Love series of 2022: Cutie Pie Series (Ning Hia Ko Wa Su), My School President (Faen Phom Pen Prathan Nakrian), and 1000 Stars (Nithan Phan Dao).

The findings reveal that: 1) all three Thai Boys' Love series follow a narrative pattern that begins with the introduction of gay characters and the development of their relationship. The storyline progresses through a crisis, involving the concealment of a secret, which is later resolved through a love confession and mutual understanding, ultimately leading to a happy ending. 2) Gay characters in Thai Boys' Love series are constructed as young adults aged 17-29, working as university students, business owners, volunteer teachers in the mountains, or government officials. They have well-proportioned physiques, fair skin, and are accepted by their families, society, and those around them. Their clothing style is modern, neat, and sophisticated. They are depicted as kind, optimistic, and determined. 3) The storyline presents male-male romantic relationships from the outset, with characters openly identifying as gay. They are portrayed as determined to succeed in both their studies and careers. Ultimately, they build a life together, marry happily, and experience consummate love, living in lasting happiness as a couple.

Keywords: Thai Boys' Love Series, Social Construction of Reality, Male-Male Romantic Relationships

บทนำ

ซีรีส์วาย เป็นซีรีส์ที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ซีรีส์วาย มาจากคำว่า วาย (Y) ย่อมาจาก “ยาโอย” (Yaoi) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมญี่ปุ่น ที่เริ่มต้นจะเป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ของชายกับชายในนิยายและการ์ตูน หรือเรียกอีกอย่างว่า Boy's Love “คู่จิ้นชาย-ชาย” หรือชายจิ้นชาย คือการจับคู่ที่ผู้ชายมารักกับผู้ชายอีกคน โดยในกลุ่มของผู้หญิงนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานนับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 โดยปรากฏในการ์ตูนผู้หญิงในญี่ปุ่น และนี่กลายเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมวายจนถึงปัจจุบัน (นัทธนัย ประสานนาม, 2562)

สำหรับในซีรีส์วายหรือเรื่องราวความรักในเพศเดียวกันของไทยที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย แม้อาจจะกล่าวไม่ได้ว่าซีรีส์วายไทยกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไร แต่ทั้งนี้กลุ่มผู้ที่ให้ความสนใจและได้รับความนิยมมักจะกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของซีรีส์วายไทย คือ Love Sick The Series (2557) ซึ่งสร้างมาจากนิยายเรื่อง “ซุลมุน หม่อมกวางเงงน้ำเงิน” จากเว็บไซต์เด็กดี โดยถูกนำเสนอทางช่อง 9 อสมท. โดยกรณีของซีรีส์วายเป้าหมายสำคัญ คือการสร้างความหมายเพื่อความจิ้นกับกลุ่มเป้าหมายคือสาววาย ดังนั้นจึงอาจมีความแตกต่างกับละครโทรทัศน์และหนังที่กล่าวถึงชายรักชาย กรณีซีรีส์วายจะทำให้ตัวละครมีลักษณะชายที่อบอุ่น หล่อเหลา และนุ่มนวล เพื่อเสริมจินตนาการของสาววายมากกว่า เหตุนี้โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร มุมมอง และจุดจบของเรื่องจึงต่างไปจากละครและภาพยนตร์ ที่สำคัญคือภายใต้ปี พ.ศ. 2565 ที่ซีรีส์เป็นอุตสาหกรรมส่งผลให้เนื้อหาละครมีความหลากหลายมากขึ้น (Prasannam, 2019)

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2558 เริ่มมีแพลตฟอร์มทีวีที่กลายเป็นช่องทางหลักที่นำเสนอ ซีรีส์วายไทย ซึ่งเติบโตอย่างมาก สังคมไทยเริ่มมีการยอมรับในเรื่องของเพศที่ 3 เพิ่มมากขึ้น โดยผลสำรวจของศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” (2560) ในหัวข้อ “สังคมไทยคิดอย่างไรกับเพศที่ 3” ที่พบว่า คนทั่วไปกว่าร้อยละ 79.92

สามารถยอมรับได้หากมีสมาชิก หรือคนในครอบครัวเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยให้เหตุผลว่า ในเมื่อเป็นไปแล้วต้องทำใจยอมรับ ยิ่งถือว่าเป็นคนในครอบครัว ไม่สามารถตัดขาดกันได้ เพียงแต่ขอให้เป็นคนดี สามารถดูแลตัวเองได้พอ และในบางครอบครัวมีสมาชิกเป็นเพศที่ 3 เหมือนกัน รองลงมา ร้อยละ 16.80 ระบุว่า ไม่สามารถยอมรับได้ เพราะเป็นการฝืนธรรมชาติ ถือเป็นภาพลักษณ์ของครอบครัว ไม่ชอบเป็นการส่วนตัว และ ร้อยละ 3.28 ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจ

แต่ถึงแม้ว่าในปัจจุบันกลุ่มชายรักชายจะเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยเป็นอย่างมาก แต่การยอมรับนั้น อาจจะมีเงื่อนไขบางอย่างของกลุ่มดังกล่าวที่จะต้องเป็นคนดี เป็นคนเก่ง มีความสามารถ มีบุคลิกภาพดี วางตัวดี หรือสามารถสร้างเสียงหัวเราะให้กับคนอื่นได้ (กรณพร เซษฐพยัคฆ์, 2561) หรือมีลักษณะเหมือนกับผู้ชายอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง แต่สิ่งนี้มักจะตามมาด้วยวาทกรรม “เป็นอะไรไม่สำคัญ ขอให้เป็นคนดี” และ “รับได้แต่ไม่สนับสนุน”

จากข้อมูลข้างต้นส่งผลให้ซีรีส์วายในช่วงหลังพยายามสร้างออกมาเพื่อสื่อให้เห็นถึงความรัก ระหว่างชายรักชาย ที่ถือว่าเป็นเรื่องปกติในสังคมไทย โดยซีรีส์วายเริ่มขยายตัวออกมาเป็นวงกว้างที่ออกอากาศ ทั้งทางฟรีทีวี จึงทำให้ค่ายภาพยนตร์ผลิตแนวชายรักชายที่เน้นความรักในวัยรุ่นและมหาวิทยาลัย เพื่อออกมา ตอบโจทย์ความต้องการของผู้ชม โดยจะใช้ฉากแสดงหน้าตาดีมาแสดงนำ และมีเรื่องราวที่ไม่ซับซ้อนมากนัก ส่วนความสัมพันธ์ระหว่าง “ซีรีส์” กับ “การสร้างเป็นจริงทางสังคม” เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ซึ่งละครโทรทัศน์จะมีบทบาทในฐานะที่เป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกในสังคม คือ ผู้รับสารกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยมีการเชื่อมโยงให้คนเราเกิดประสบการณ์ทางอ้อมกับสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงของสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ได้ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้มีส่วนเข้าร่วม โดยตรงจึงอาจกล่าวได้ว่าละครโทรทัศน์เปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดสู่โลกกว้าง ทำให้คนเราได้รู้ได้เห็น ความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้น (สันธิตา นุชพิทักษ์, 2552)

Berger and LuckMann (1966) กล่าวว่า ความเป็นจริงทางสังคมนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปจาก บริบทเดิม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ความหมายของปรากฏการณ์นั้นถูกถ่ายทอดไปอย่างไร และขึ้นอยู่กับรหัส (code) ที่สังคมเป็นผู้สร้างขึ้นอย่างมีกฎเกณฑ์ และเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ๆ ด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ดังนั้นมนุษย์จึงทำการเรียนรู้และทำความเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงผ่านตัวกลางที่เป็นสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ได้ประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ แม้กระทั่ง ความฝัน ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็น “ความเป็นจริง” ที่ประกอบสร้างขึ้นเป็น “ความเป็นจริงทางสังคม” หรือ “โลกแห่งความหมาย” (world of meaning) โลกส่วนนี้จะเป็นโลกที่เป็นความรู้ โดยในส่วนนี้จะได้รับมาเป็นเพียงบางส่วนของโลกแห่งความเป็นจริง ฉะนั้น “โลกแห่งความหมาย” จึงเป็นโลกที่มนุษย์สามารถที่จะอธิบายให้ความหมาย และรับรู้ความหมายได้ ยกตัวอย่างเช่น มนุษย์ไม่เข้าใจความเป็นตามธรรมชาติว่า “ชายรักชาย” คืออะไร แต่ละคน มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร มนุษย์จึงสร้างโลกแห่งความหมายขึ้นมา เพื่อกำหนดและอธิบายว่า ชายรักชายคืออะไรแน่ นิยามอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ความเป็นชายรักชายจะมีการแสดงออกอย่างไร เพื่อเป็นการสร้างความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับชายรักชายขึ้น จนกลายเป็นคลังแห่งความรู้ ซึ่งการกำหนด ความหมายต่าง ๆ นั้น เมื่อมีการต่อยอดความหมายบ่อยครั้ง จะทำให้การรับความหมายดังกล่าวกลายเป็นรับรู้ ในชีวิตประจำวัน และแผ่ขยายไปวงกว้าง จนกลายเป็น “ความเป็นจริงทางสังคม” ไปในที่สุด

ซีรีส์วายเองมีบทบาทในการพัฒนาความหมายของเหตุการณ์ สถานการณ์และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ทั้งโดยนัย และโดยตรง ผ่านเนื้อหาทั้งบันเทิงและรายการ สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ และชไมพร กาญจนกิจสกุล (2557)

กล่าวว่า แนวคิดการประกอบการสร้างความเป็นจริงทางสังคม มีแนวคิดความจริง (reality) มิได้เป็นสิ่งที่มีความอยู่แล้วตามธรรมชาติ ทว่าความจริงจะเกิดขึ้น เมื่อผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ (interact) กันกับสภาพแวดล้อมบนบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ นำไปสู่การรับรู้ (perception) ตีความ (interpretation) ฉะนั้นความจริงของแต่ละบุคคลจึงมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าซีรีส์เป็นการประกอบการสร้างความเป็นจริงทางสังคมแล้ว “กลุ่มชายรักชายในซีรีส์วาย” ถูกประกอบการสร้างความเป็นจริงทางสังคมอย่างไร

สำหรับการศึกษาศึกษาการประกอบการสร้างความจริงในซีรีส์วาย ในแวดวงวิชาการมีการศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศ ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาศึกษาการประกอบการสร้างความจริงของชายรักชายเป็นซีรีส์วายในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถช่วยเติมเต็มให้เห็นถึงการสร้างความเป็นจริงทางสังคมในสังคมยุคปัจจุบัน ที่แตกต่างจากภาพการประกอบการสร้างความเป็นจริงในยุคอดีตที่ผ่านมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาโครงสร้างการเล่าเรื่องชายรักชายในซีรีส์วายไทย ศึกษาการประกอบการสร้างตัวละครชายรักชายในซีรีส์วายไทย และเพื่อศึกษาคุณลักษณะของตัวละครชายรักชายในซีรีส์วายไทย โดยนำทฤษฎีการสร้างเป็นจริงทางสังคมมาใช้ในการวิเคราะห์และพิจารณาถึงการประกอบการสร้าง (social construction) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นจริงของกลุ่มชายรักชายในซีรีส์วายไทย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการเล่าเรื่องในละครโทรทัศน์: กระบวนการสร้างความหมาย

เดวิด บอร์ดเวล (Bordwell, 1985) นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง อธิบายว่า การเล่าเรื่องคือ ห่วงโซ่ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง การเล่าเรื่องเริ่มต้นด้วยสถานการณ์หนึ่ง เป็นจุดของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไปตามรูปแบบของเหตุและผล จนในที่สุดสถานการณ์ใหม่หนึ่ง ๆ ก็เกิดขึ้นตามมามาจนนำไปสู่ตอนจบของการเล่าเรื่อง

การศึกษาศึกษาการประกอบการสร้างความเป็นจริงในตัวละครซีรีส์ยายนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาจากกรการเล่าเรื่อง โดยวิธีการวิเคราะห์การเล่าเรื่องมีการพิจารณาจากโครงสร้างการเล่าเรื่อง ดังนี้ (รุจิเรข คชรัตน์, 2542)

1. โครงเรื่อง (plot) ทุกเหตุการณ์ที่อยู่ในเรื่องเล่า คือ เนื้อเรื่อง ส่วนโครงเรื่องนั้นเป็นสาระสำคัญของเนื้อเรื่องที่น่าเสนอในรูปของภาพและเสียง จะเห็นได้ว่าบางเรื่องจะมีเนื้อเรื่องแบบเรียบง่ายเมื่อวางโครงเรื่องที่ซับซ้อนเข้าไปจะทำให้เกิดความน่าสนใจและน่าติดตาม โครงเรื่องปกติจะมีการลำดับเหตุการณ์ในการเล่าเรื่องไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 การเริ่มเรื่อง (inciting moment) เป็นการชักจูงความสนใจให้ติดตามเรื่องราว มีการแนะนำตัวละคร ฉากหรือสถานที่ที่มีการเปิดประเด็นหรือปมขัดแย้งให้ชวนติดตาม

1.2 การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action) คือ การที่เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่องปมปัญหาเริ่มทวีความเข้มข้นเรื่อย ๆ ตัวละครอาจมีความลำบากใจหรืออุปสรรคที่ต้องเผชิญ

1.3 ภาวะวิกฤต (climax) คือ เรื่องราวกำลังถึงจุดแตกหัก และตัวละครอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ

1.4 ภาวะคลี่คลาย (falling action) คือ สภาพหลังจากที่จุดวิกฤตได้ผ่านพ้นไปแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการเปิดเผยหรือขจัดออกไป

1.5 การยุติของเรื่องราว (ending) คือการสิ้นสุดของเรื่องราวทั้งหมด อาจจบแบบสูญเสียหรือจบแบบมีความสุข หรือทิ้งท้ายให้ขบคิดได้

สำหรับแนวคิดการเล่าเรื่องในละครโทรทัศน์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับบทละครโทรทัศน์ในส่วนของ การวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) ตัวละครชายรักชาย ในซีรีส์วายไทย

การประกอบสร้างความจริงทางสังคม: ชายรักชายในซีรีส์วายไทย

Stuart Hall (1997) ได้ให้ทัศนะความเห็นเพิ่มเติมว่า การสร้างความเป็นจริงทางสังคมเป็นเรื่อง การเมืองของการให้ความหมายอย่างหนึ่ง ในความเป็นจริงแล้วในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นสามารถมีได้มากกว่า 1 ชุด ความจริง (multiple realities) ขึ้นอยู่กับความจริงดังกล่าวนั้นถูกสร้างขึ้นโดยใครและกำลังรับใช้อุดมการณ์ใด อย่างไรก็ตามการรับรู้และการตีความของมนุษย์ส่วนใหญ่มักไม่ได้สัมผัสกับความจริง (ทางกายภาพ) โดยตรง แต่เป็นการรับรู้จากภาพแทนความจริง (representation) ซึ่งอาจจะจริงบ้าง ไม่จริงบ้าง หรือไม่จริงเลย เพื่อนำ ไปอ้างอิงกับความจริงนั้น ๆ

กาญจนา แก้วเทพ (2543) กล่าวว่า สื่อมวลชนไม่ใช่ “ช่องทางหรือพาหะ” (channel) ที่เผยแพร่และ ถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่สื่อมวลชนยังเป็น “แหล่งกำเนิดในการสร้างสรรค์” (generator) วัฒนธรรม ของสังคม Lippmann (1922) กล่าวว่า สื่อมวลชนนั้นก่อให้เกิดภาพในหัวของมนุษย์ (the picture in our head) ซึ่งเป็นภาพที่เกี่ยวกับโลกแห่งความจริงภายนอก

ความสัมพันธ์ระหว่าง “ละครโทรทัศน์” กับ “การสร้างความเป็นจริงทางสังคม” นั้น เป็นสัมพันธ์ ที่มีความแบบแผนและลึกซึ้ง โดยละครโทรทัศน์จะมีบทบาทในฐานะการเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกในสังคม (ผู้รับสาร) กับโลกแห่งความเป็นจริง โดยการเชื่อมโยงให้คนเราเกิดประสบการณ์ทางอ้อมกับสรรพสิ่งและ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงทางสังคมตามที่ละครโทรทัศน์ สร้าง (constructed) หรือสมาชิกในสังคมสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ความเป็นจริงของสถาบันทาง สังคมอื่น ๆ ได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีส่วนเข้าร่วมโดยตรง จึงอาจกล่าวได้ว่าละครโทรทัศน์เปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิด ไปสู่โลกกว้าง ทำให้คนเราได้รู้ได้เห็นความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้น (สันฐิตา นุชพิทักษ์, 2552)

แนวคิดซีรีส์วายในประเทศไทย

ยาโออิ คือ “Boys’s Love” เรียกอย่างย่อว่า “BL” คำนี้นิยมในงานวิชาการภาษาอังกฤษ บางวัฒนธรรมใช้คำว่า “ยาโออิ” หรือ “วาย” มากกว่า โดยเฉพาะในบริบทไทยและบริบทเกาหลี ในปัจจุบันยาโออิ แพร่หลายไปทั่วโลก สรุปความหมายอย่างกระชับเป็น “โรมานซ์ระหว่างผู้ชาย โดยผู้หญิงเพื่อผู้หญิง” แต่เมื่อเข้าสู่ ยุคอุตสาหกรรมสื่อและการบริโภคทำให้ขยายออกเป็น “โรมานซ์ระหว่างผู้ชายสร้างสรรค์โดยผู้หญิงเพื่อผู้หญิง และชนกลุ่มน้อยทางเพศ” (นัทธนี ประสานนาม, 2562) ซึ่งแม้ทั้งหมดจะกล่าวถึงเรื่องราวความสัมพันธ์แบบ ชายรักชายที่มีลักษณะเด่นคือตัวละครชายรูปร่างหน้าตาสวยงาม (อรุณี ชัยทองศรี, 2560)

จะเห็นว่าซีรีส์วายกลุ่มเป้าหมายจะเป็นสตรี การกำหนดตัวละครชายจึงมีลักษณะอ่อนโยน แต่มีความเป็นชาย และทำให้ตอบสนองจินตนาการของสตรีที่ไม่อาจจะปรากฏได้ในละครหรือภาพยนตร์อื่น ๆ ทั้งนี้ ซีรีส์วายที่ผู้วิจัยเลือกก็เป็นซีรีส์วายในยุคใหม่ที่มีการขยายตัวละคร ที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายที่มากขึ้น

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่
 - 1.1 นิ่งเฮียก็หาว่าซื่อ (Cutie Pie Series) ช่อง Youtube ช่อง Mande Channel หรือทาง iQIYI มีทั้งหมด 12 ตอน
 - 1.2 แฟนผมเป็นประธานนักเรียน (My School President) ช่อง GMM TV และทาง Viu มีทั้งหมด 12 ตอน
 - 1.3 นิทานพันดาว (1000 stars) ซีรีส์วายไทย ช่อง GMM TV มีทั้งหมด 10 ตอน
2. กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษานี้ผู้วิจัยเลือกซีรีส์วายแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยเลือกจากซีรีส์ที่เป็นกระแสที่ได้รับความนิยม และเป็นที่พูดถึงบนสื่อออนไลน์ จนทำให้เกิดงานแฟนคลับต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นซีรีส์วายไทยที่ได้รับความนิยม แนะนำให้ชวนติดตามมีเนื้อหาที่สนุก และดัดแปลงมาจากนิยาย ออกฉายในช่องดิจิทัลทีวี และช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ (แนะนำซีรีส์สุดฟินที่แฟนคลับไม่ควรพลาด มีทั้งเรื่องเก่าและเรื่องใหม่ ๆ, 2564) และเป็นซีรีส์ที่มีการประกอบสร้างความเป็นจริงของความรักชายรักชายที่มีความชัดเจน
3. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ ใช้แบบลงรหัส (coding sheet) สำหรับการวิเคราะห์การประกอบสร้างความเป็นจริงชายรักชายในซีรีส์วายไทย ทั้งหมด 3 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องลักษณะส่วนบุคคล พฤติกรรมแสดงออก คุณลักษณะทางจิตวิทยาของตัวละครชายรักชาย และการวิเคราะห์ความรักของชายรักชาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ตอน ประกอบไปด้วย ตอนที่ 1 การวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่อง ตอนที่ 2 ลักษณะส่วนบุคคลของตัวละครชายรักชาย ตอนที่ 3 พฤติกรรมแสดงออกของตัวละครชายรักชาย ตอนที่ 4 คุณลักษณะทางจิตวิทยาของตัวละครชายรักชาย และตอนที่ 5 ความรักของตัวละครชายรักชาย

วิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยทำการตรวจสอบโดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาไว้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ว่า จะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับซีรีส์วาย แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับตัวละคร และแนวคิดเกี่ยวกับความรัก ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจในข้อสันนิษฐาน (assumption) และหลักทฤษฎีที่ใช้อ้างอิงว่ามีอิทธิพลต่อข้อค้นพบ (finding) และการตีความ (interpretation) ของการวิจัยนี้ (เอื้อมพร หลินเจริญ, 2555)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการรับชมซีรีส์วาย จากการรับชมผ่านช่องทางที่ถูกลิขสิทธิ์ อันประกอบไปด้วย Netflix, LINE TV และ You Tube เพื่อวิเคราะห์ด้วยบท (textual analysis) โดยได้รวบรวมแยกประเด็นไว้ตามเนื้อหา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ด้วยบท (textual analysis) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับซีรีส์วาย แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับตัวละคร และแนวคิดเกี่ยวกับความรัก เพื่อแสดงให้เห็นการประกอบสร้างตัวละครชายรักชายให้ครบทุกแง่มุม สำหรับการวิเคราะห์ความรักชายรักชายในซีรีส์วายไทย สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของตัวละครชายรักชายในซีรีส์วาย จำนวน 6 ตัวละคร จากซีรีส์วายที่ได้ทำการคัดเลือกไว้ จำนวน 3 เรื่อง โดยเมื่อได้รับชมซีรีส์ทั้งหมดแล้ว จะทำการจัดบันทึกข้อมูลในแบบลงรหัสข้อมูล จากนั้นก็จะทำการวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่อง วิเคราะห์ตัวละครชายรักชาย วิเคราะห์ความรักของชายรักชายในองค์ประกอบต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการประกอบสร้างความจริง พบผลการวิจัยโดยแยกวัตถุประสงค์ ดังนี้

โครงสร้างการเล่าเรื่องความรักชายรักชายในซีรีส์วายไทย การวิเคราะห์การประกอบสร้างความจริงชายรักชายในซีรีส์วายไทย ทั้งหมด 3 เรื่อง สามารถวิเคราะห์ โดยแสดงในตารางได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 1

การวิเคราะห์สรุปโครงสร้างการเล่าเรื่องของซีรีส์วายไทย

โครงสร้างการเล่าเรื่อง	นิงเฮียก็หาว่าชื่อ	แฟนผมเป็นประธานนักเรียน	นิทานพันดาว
1. การเริ่มเรื่อง (inciting moment)	เปิดเรื่องด้วยการเปิดตัวตัวละครชายรักชาย เกื้อ คุณหนูตระกูลผู้ดีเก่า เชื้อสายเจ้า และเฮียเหลียน นักธุรกิจหล่อรวยจากครอบครัว เชื้อสายจีน	เปิดเรื่องด้วยการเปิดตัวตัวละครชายรักชาย ตินณัฏ ประธานชมรมที่ต้องการอยากชนะการประกวดวงดนตรี Hot Wave โดยมีกันต์ ลูกของ ผอ. โรงเรียนคอยช่วยสนับสนุนตินณัฏ	เปิดเรื่องด้วยการเปิดตัวตัวละครชายรักชาย เขียรเป็นครูอาสา บนผาพันดาวและเจอภูผา หัวหน้าหน่วยพระพิรุณกรมป่าไม้
2. การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action)	เฮียเหลียนพาเกื้อย้ายมาอยู่บ้านของเฮียเหลียน เพื่อดูพฤติกรรมของเกื้อ	ตินณัฏไม่ยอมให้ชมรมดนตรีถูกยุบ จึงทำทุกวิถีทางเพื่อให้ชมรมอยู่ต่อ	เขียรกับภูผาเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันขึ้นเรื่อย ๆ

โครงสร้าง การเล่าเรื่อง	นิงเฮียก็หาว่าชื่อ	แฟนผมเป็นประธานนักเรียน	นิทานพันดาว
3. ภาวะวิกฤต (climax)	เฮียเหลียนไปที่ร้านนายเอก ที่รับทำงานเสริมตีกลอง และคอยสังเกตว่า คีรินคนที่ ร้องเพลงและตีกลองร้านนี้ คือใคร	กันต์แอบชอบติณณ์แต่ไม่กล้า ที่จะบอกความรู้สึกกับติณณ์ เพราะกลัวจะเสียเพื่อน	ภูผาโกรธที่เฮียรไม่บอก ความจริงเรื่องการฆ่าตัดหัวใจ ที่ได้มาจากทอฝัน และ ประกาศต่อหน้าคนในหมู่บ้าน ว่าเฮียรเป็นคนโกหก
4. ภาวะคลี่คลาย (falling action)	คีรินเปิดเผยตัวตนของตัวเอง ว่า คือ เก๊อ คู่หมั้น ของเฮียเหลียน	กันต์เล่าเรื่องให้แม่ของติณณ์ ฟังว่าแอบชอบเพื่อนคนหนึ่ง และยอมสมัครเป็นประธาน นักเรียนเพื่อช่วยเหลือติณณ์	เฮียรไปเจอโกดังลักลอบ ของเถื่อนและจะถูกฆ่า ภูผาเข้ามาช่วยเหลือทำให้ ทั้งสองได้ เปิดดอกพุดคุยกัน และเข้าใจกันเป็นอย่างดี
5. การยุติของ เรื่องราว (ending)	เฮียเหลียนและเก๊อได้จัดงาน แต่งงานที่ทะเล และใช้ชีวิตคู่ แบบชายรักชายอย่าง สมบูรณ์	กันย์สารภาพว่าชอบติณณ์ และติณณ์ก็ชอบกันต์ เหมือนกันทั้งคู่ก็ก้าวผ่าน คำว่าเพื่อนและกลายเป็น ความรักระหว่างชายรักชาย	ภูผาพูดกับเฮียรที่จะไปเรียน ต่อที่อเมริกาวานานแค่ไหน ก็จะรอ จากนั้นเวลาผ่านไป ไม่นาน เฮียรก็ได้กลับไป บนดาวพันดาวอีกครั้ง และเจอภูผาทั้งสองกอดกัน แสดงถึงความรักที่สมหวัง ระหว่างชายรักชาย

จากตาราง 1 พบว่า การเริ่มเรื่อง (inciting moment) ซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง ประกอบสร้างภาพ
ความจริงความรักของชายรักชาย จะเปิดเรื่องด้วยการเปิดตัวละครชายรักชาย โดยให้เห็นถึงตัวละครแต่ละตัว
2) การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action) มีการพัฒนาความสัมพันธ์โดยอาจจะมีเหตุการณ์บางอย่างให้ตัวละคร
ชายรักชาย ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันขึ้นเรื่อย ๆ 3) ภาวะวิกฤต (climax)
ซีรีส์ประกอบสร้างภาพความจริงความรักของชายรักชาย จะมีการปกปิดความลับลักษณะคล้าย ๆ กัน หรือ
การไม่กล้าบอกความรู้สึกของตนเองว่าชอบอีกฝ่าย ซึ่งเป็นความรักระหว่างชายรักชาย อาจกลัวเสียเพื่อน
หรือเสียความรู้สึก 4) ภาวะคลี่คลาย (falling action) การเปิดเผยตัวตนของตนเอง สารภาพว่าชอบอีกฝ่าย
รวมถึงการใช้ความช่วยเหลือ เปิดดอกคุยกัน และสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน และ 5) การยุติของเรื่องราว
(ending) เป็นความรักระหว่างชายรักชายที่สมบูรณ์ ผ่านการแต่งงาน และการใช้ชีวิตคู่อยู่ด้วยกันอย่างสมหวัง

ตาราง 2

การวิเคราะห์สรุปลักษณะส่วนบุคคลของตัวละคร

ลักษณะส่วนบุคคล ของตัวละคร ชายรักชาย	นึ่งเฮียก็หาว่าชื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผม เป็นประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
1. อายุ	- เฮียเหลียน อายุ 27 ปี - เกื้อ อายุ 20 ปี - เฮียอ๊อ อายุ 27 ปี - คนเดียว อายุ 20 ปี	- ตินณ์ อายุ 18 ปี - กันต์ อายุ 18 ปี	- เจียร อายุ 22 ปี - ภูผา อายุ 29 ปี
2. อาชีพ	- เฮียเหลียนเป็นเจ้าของ บริษัทน้ำดื่มกิเลน และ เจ้าของไนท์คลับ เพนดราโก้ - เกื้อเป็นนักศึกษา ครอบครัวยุเป็น เจ้าของธุรกิจหมิ่นล้าน - เฮียอ๊อเป็นเจ้าของสนามแข่งรถ - คนเดียวเป็นนักศึกษาและ ครูสอนเทควันโด	- ตินณ์เป็นนักเรียน - กันต์เป็นนักเรียน	- เจียรเป็นครูอาสาบนดอย - ภูผาเป็นเจ้าหน้าที่ พิทักษ์ป่า
3. ระดับฐานะ ทางสังคม	- เฮียเหลียนมีเงินมีทองมั่งคั่ง - เกื้อมีเงินมีทองมั่งคั่ง - คนเดียวมีเงินมีทองมั่งคั่ง - เฮียอ๊อมีเงินมีทองมั่งคั่ง	- ตินณ์มีฐานะปานกลาง แม่ของตินณ์เปิดร้านกาแฟ - กันต์มีเงินมีทองมั่งคั่ง แม่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน	- เจียรมีเงินมีทอง มั่งคั่ง พ่อของเจียรเป็น ข้าราชการระดับสูง - ภูผา ฐานะค่อนข้าง ปานกลาง
4. ที่พักอาศัย และภูมิลำเนา	- บ้านเกื้ออาศัยที่กรุงเทพมหานคร - บ้านเฮียเหลียนอาศัยอยู่ใจกลาง กรุงเทพมหานคร - บ้านเฮียกับคนเดียว อาศัยอยู่ ที่กรุงเทพมหานคร	- ตินณ์จะพักที่ร้านกาแฟ ซึ่งเป็นบ้านของตนเอง - กันต์พักที่บ้านของตนเอง หลังใหญ่โต มีบริเวณ กว้างขวาง	- เจียรอาศัยอยู่ กรุงเทพมหานคร บ้านหลังใหญ่โต มีบริเวณกว้างขวาง - ภูผาอาศัยอยู่บ้านพัก ราชการกรมป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่
5. ลักษณะ ทางกายภาพ รูปร่างหน้าตา	ตัวละครทุกตัว มีรูปร่าง ผิวพรรณ หน้าตาหล่อ หน้าตาคม คิ้วเข้ม ผิวขาว สูง หุ่นกำยำ ดูเยาว์วัย	- ตินณ์จะมีรูปร่างสูงโปร่ง หน้าตาดี หน้าหวาน ผิวขาว - กันต์มีรูปร่างสูงโปร่ง สีผมดำสนิท หน้าได้รูป จมูกโด่งรับกับรูปหน้า ผิวขาว	- เจียรหน้าตาดี ผิวดี หุ่นดี ท่าทางสุภาพเรียบร้อย - ภูผาหน้าตาดี ผิวเข้ม ออกแทน รูปร่างสูงโปร่ง สมส่วน

ลักษณะส่วนบุคคล ของตัวละคร ชายรักชาย	นึ่งเซี้ยกั๋หว่าซื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผม เป็นประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
6. บทบาททางเพศ และรสนิยมทางเพศ	รักแบบเพศเดียวกัน ตั้งแต่เด็กจนโต โดยมีครอบครัว ที่เข้าใจและคนรอบข้างยอมรับ	รักแบบเพศเดียวกัน ชายรักชาย	รักแบบเพศเดียวกัน ชายรักชาย
7. การแต่งกาย	- เสียเปลี่ยนปกติใส่ชุดสูททำงาน - เกือใส่ชุดนักศึกษา และชุดไปรเวท ทันสมัย สะอาดสะอาด - เสียอี้ใส่ชุดสูททำงาน - คนเดียวใส่ชุดนักศึกษา และ ชุดไปรเวท สุภาพ ทันสมัย สะอาดสะอาด	การแต่งกาย ชุดนักเรียน และชุดไปรเวท เหมาะสมตามกาลเทศะ	- เสียรแต่งกายทันสมัย แต่งกายถูกต้อง ตามกาลเทศะ เช่น ถ้าเป็น ครูอาสาที่แต่งกายสุภาพ กลมกลืนกับคนในพื้นที่ - ฎษาแต่งกายด้วย เครื่องแบบชุดกรมป่าไม้ หรือชุดสุภาพ เหมาะสมกับ รูปร่าง ถูกต้อง ตามกาลเทศะ

จากตาราง 2 พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง พบว่า 1) อายุ ตัวละครชายรักชายที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 17-29 ปี 2) อาชีพ มีอาชีพเป็นนักศึกษา เจ้าของธุรกิจ เป็นครูอาสาบดอบและรับราชการ เป็นทหารสังกัดกรมป่าไม้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นอาชีพที่ดี เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม 3) ระดับฐานะทางสังคม ส่วนใหญ่ค่อนข้างมีฐานะที่ร่ำรวย มีฐานะดี มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนในสังคม 4) ที่พักอาศัยและภูมิลาเนา พบว่า ส่วนใหญ่มีภูมิลาเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร มีที่พักอาศัยที่ใหญ่โต มีบริเวณกว้างขวาง นอกจากนี้หากทำงานอยู่ต่างจังหวัดก็จะอยู่บ้านพักข้าราชการ เช่น กรมป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่ 5) ลักษณะทางกายภาพ รูปร่างหน้าตา ตัวละครทุกตัวมีรูปร่างสูงโปร่ง รูปร่างสมส่วน ผิวขาว จมูกโด่ง 6) บทบาททางเพศและรสนิยมทางเพศ ตัวละครชายรักชาย พบว่า มีความรักเพศเดียวกัน คือความรักแบบชายรักชาย โดยที่ครอบครัว สังคม และคนรอบข้างยอมรับและเข้าใจ และ 7) การแต่งกาย ตัวละครชายรักชาย พบว่า หากเป็นนักศึกษา ชุดที่ใส่ก็จะเป็นชุดนักศึกษา สุภาพ หากเป็นนักธุรกิจ ก็จะใส่ชุดสูททำงาน หรือเครื่องแบบตามอาชีพ รับราชการ ก็ใส่เครื่องแบบชุดกรมป่าไม้ โดยรวมจะเป็นชุดที่ดี สุภาพ ดูภูมิฐาน

ตาราง 3

แสดงการวิเคราะห์สรุพบทพฤติกรรมการแสดงออกของตัวละคร

พฤติกรรม การแสดงออก ของตัวละคร	นึ่งเสี้ยก็หาว่าชื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผมเป็น ประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
1. ลักษณะ การพูดคำศัพท์ ที่ใช้	ตัวละครชายรักชาย ส่วนใหญ่จะใช้ คำพูดที่สุภาพและไม่สุภาพขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ เช่น ถ้าอยู่กับเพื่อน อาจจะใช้แทนตัวเองว่า “กู” หรือ บางครั้งก็มีการใช้ภาษาอังกฤษ แทรกเข้ามาเป็นบางคำ	ตัวละครชายรักชาย ส่วนใหญ่จะสื่อสารกัน แบบเพื่อนใช้คำว่า “กู” เป็นภาษาวัยรุ่นทั่วไป แต่หากอยู่กับผู้ใหญ่จะใช้ ภาษาที่สุภาพ	ตัวละครชายรักชาย ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาสุภาพ ทั่วไป หากพูดกับเพื่อนจะมี คำพูดแบบเพื่อน ใช้คำว่า “กู” ไม่หยาบคาย
2. การแสดงออก ท่าทาง กริยา	- เี้ยยเหลียน การแสดงออก ค่อนข้างอบอุ่น ให้เกียรติผู้อื่น ทั้งคำพูดและการกระทำ - เกื้อ หัวและสุภาพ อ่อนโยน ชี้แจง - คนเดียว สุภาพ ชี้แจง - เี้ยยอู้ ท่าทางการวางตัวให้เกียรติ ทุกคน	ตัวละครติณณ์ และกันต์ เป็นตัวละครชายรักชายที่ แสดงท่าทางกริยาเรียบร้อย เก็บอาการ ไม่โผงผาง	- เี้ยยร การแสดงกริยาต่อ ภูผา ให้เกียรติซึ่งกันและกัน - ภูผามีความเป็นผู้นำสูง หวังใยเี้ยยรและบุคคล รอบข้าง
3. การแสดงออก ทางอารมณ์	ตัวละครทุกตัวมีการแสดง อารมณ์ที่หลากหลายรูปแบบ	ตัวละครชายรักชาย มีการแสดงอารมณ์ที่ หลากหลายรูปแบบ	ตัวละครชายรักชาย มีการแสดงอารมณ์ที่ หลากหลายรูปแบบ
4. นิสัย ของตัวละคร	- เี้ยยเหลียน เป็นคนที่มุ่งมั่น พยายาม ขยัน มีความเป็นผู้ใหญ่ กตัญญู มีความรับผิดชอบ - เกื้อ เรียบร้อย คิดมาก น่ารัก รักใคร่รักจริง ชี้แจง หัวบางครั้ง - เี้ยยอู้ มีความเป็นผู้ใหญ่ ขยัน รักเพื่อน - คนเดียว น่ารัก เรียบร้อย รักเพื่อน ขยัน ชี้แจง	ติณณ์และกันต์ มีทัศนคติค่อนข้างดี ปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต	- เี้ยยร มีลักษณะ นิสัยเกรงใจผู้อื่น ให้เกียรติผู้อื่นเสมอ - ภูผา มีลักษณะนิสัยขี้อาย หากสนิทสนมก็จะกล้า แสดงออกมากขึ้น

พฤติกรรม การแสดงออก ของตัวละคร	นึ่งเฮียก็หาว่าชื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผมเป็น ประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
5. ภูมิหลัง ของตัวละคร	- เฮียเหลียน มีครอบครัว ฐานะปานกลาง แต่พยายาม ทำให้ตัวเองมีฐานะที่ร่ำรวยขึ้น - เกื้อ ครอบครัวร่ำรวย คุณตาได้ ให้เกื้อหมั้นกับเฮียเหลียนแบบ ปากเปล่า - คนเดียว ตอนเด็กมีเหตุการณ์ บางอย่างทำให้เดี๋ยวต้องเสีย ความทรงจำตอนเด็กไปบางช่วง - เฮียอ๊ เป็นคนทำให้คนเดียวต้อง เสียความทรงจำ จนต้องดูแลและ หวังดีตั้งแต่เด็กจนโต	- ดิฉัน มีฐานะครอบครัว ค่อนข้างร่ำรวย - กัณฑ์ก็มีฐานะค่อนข้างดี	- เลียร์ เป็นหนุ่มเพอร์เฟกต์ มีโรคประจำตัว คือโรคหัวใจ แต่เป็นคนฐานะดี - ภูผา มีฐานะปานกลาง เป็นทหารกรมป่าไม้ เนื่องจากพ่อเป็นคนมี อุดมการณ์ในการรักษาป่า สานอุดมการณ์ต่อจากพ่อ

จากตาราง 3 พฤติกรรมการแสดงออกของตัวละครชายรักชาย ที่ปรากฏอยู่ในซีรีส์วายไทยทั้ง 3 เรื่อง พบว่า 1) ลักษณะการพูด คำศัพท์ที่ใช้ ใช้คำพูดที่สุภาพ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หากอยู่กับเพื่อนก็อาจใช้คำพูดแทนตนเองว่า “กู” แต่หากอยู่กับผู้ใหญ่ใช้ภาษาที่สุภาพ ไม่หยาบคาย ถูกต้องตามกาลเทศะ 2) การแสดงออกท่าทางกริยา มีกริยาการแสดงออกที่ค่อนข้างเรียบร้อย วางตัวเหมาะสมตามสถานการณ์ สุภาพ ให้เกียรติซึ่งกันและกันกับคู่รักของตน 3) การแสดงออกทางอารมณ์ ตัวละครชายรักชาย พบว่า ตัวละครทุกตัว มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งอารมณ์รัก อารมณ์เกลียด อารมณ์เหงา อารมณ์หึง อารมณ์เศร้า และอารมณ์โกรธ 4)นิสัยของตัวละคร ตัวละครชายรักชาย พบว่า เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น ทัศนคติดี มีความรับผิดชอบ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ให้เกียรติผู้อื่น โดยภาพรวมเป็นคนที่มีลักษณะนิสัยดี และ 5) ภูมิหลังของตัวละคร ตัวละครชายรักชาย ปรากฏอยู่ในซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง พบว่า มีภูมิหลังที่แตกต่างกันไป แต่โดยภาพรวมภูมิหลังของครอบครัวค่อนข้างมีฐานะดี

ตาราง 4

การวิเคราะห์สรุปลักษณะจิตวิทยาของบุคคล

ลักษณะทาง จิตวิทยาของ ตัวละคร	นึ่งเฮียก็หาว่าชื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผมเป็น ประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
1. การเปิดเผย ตนเอง	คุณตาของเกื้อมีคู่รักที่เป็น ผู้ชายเหมือนกัน จึงทำให้ เกิดการเป็นชายรักชาย และเข้าใจกันได้ง่าย	เป็นความรักระหว่าง ชายรักชาย ที่มีการเปิดเผย โดยการชอบผู้ชายด้วยตัวเอง ตั้งแต่ต้น	เป็นความรักระหว่าง ชายรักชายที่คอยช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน รู้สึกดีต่อกัน เกิดความชอบพอกัน

ลักษณะทางจิตวิทยาของตัวละคร	นึ่งเฮียก็หาว่าชื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผมเป็นประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
2. การยอมรับตนเอง สังคมและครอบครัว	เนื่องจากโตมาในครอบครัวที่มีคู่วิตแบบชายรักชาย จึงทำให้ยอมรับตนเอง เพื่อน สังคม และครอบครัวก็เข้าใจ	ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และครอบครัว ทำให้กลุ่มตัวละครชายรักชาย มีความมั่นใจ และสามารถเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง	ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนรอบข้าง มั่นใจในความรักครั้งนี้มากขึ้น
3. ความสัมพันธ์กับคนรัก	เป็นความสัมพันธ์กับคนรักที่เริ่มจากคนในครอบครัวตั้งแต่เด็กจนโต เป็นความสัมพันธ์ที่เข้าใจ ดูแล ห่วงกัน ดูแลกัน ตั้งแต่เด็กจนโตจนกลายเป็นความสัมพันธ์คนรักแบบคู่วิตที่ดีและมีความสุข	เป็นความสัมพันธ์กับคนรักที่เปิดเผยเพศสภาพตั้งแต่แรก เนื่องจากการยอมรับของพ่อแม่ ทำให้กล้าเปิดเผยเพศสภาพความรักระหว่างชายรักชายของตนเองได้	เป็นความสัมพันธ์กับคนรักที่เปิดเผย ปรับความเข้าใจกัน ปรับความสัมพันธ์ที่ลงตัว เป็นความรักระหว่างชายรักชายที่รักกันดี
4. ความคาดหวังเป้าหมายของชีวิต	ตัวละครมีความคาดหวังและมุ่งมั่นที่จะแต่งงาน จึงพยายามทำให้อุปการกิจและหน้าที่การงานดีขึ้น	- ตัวละครดิฉัน มีความใฝ่ฝันที่จะเข้าประกวดร้องที่ HOT WAVE - ตัวละครกันต์ เป็นฝ่ายสนับสนุนและคอยให้กำลังใจดิฉัน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการประกวดร้องเพลง	- ตัวละครเจียร เป้าหมายคือการเรียนต่อครู นำเอาความรู้มามอบให้กับเด็กบนดอย - ตัวละครภูผา การรักษาป่าไม้และอยู่กับเฉียวอย่างมีความสุขบนผาป็นดาว
5. บทสรุปของเรื่อง	จบแบบมีความสุข ได้แต่งงานกันและประสบความสำเร็จในชีวิตคู่	จบแบบมีความสุข ก้าวผ่านความเป็นเพื่อน และสามารถเป็นแฟนกันได้	จบแบบมีความสุข และใช้ชีวิตบนผาป็นดาวอย่างมีความสุขกับคนรัก
6. ความสับสนและความทุกข์จากการเป็นชายรักชาย	ไม่มีความสับสนและความทุกข์จากการเป็นชายรักชาย เพราะต่างคนต่างมีรสนิยมทางเพศเหมือนกัน มีสังคมและครอบครัวที่ยอมรับและเข้าใจ ความรักแบบชายรักชายเป็นความรักที่ถูกต้อง และสังคมยอมรับ	ไม่มีความสับสนและความทุกข์จากการเป็นชายรักชาย เป็นความรักที่บริสุทธิ์ และมีความจริงจัง มอบให้กัน เป็นความรักแบบชายรักชาย เป็นความรักที่สวยงาม	ไม่มีความสับสนและความทุกข์จากการเป็นชายรักชาย เป็นความรักที่บริสุทธิ์ พยายามปรับตัวเข้าหากัน

จากตาราง 4 คุณลักษณะทางจิตวิทยาของตัวละครชายรักชาย ที่ปรากฏอยู่ในซีรีส์วายไทยทั้ง 3 เรื่อง พบว่า 1) การเปิดเผยตัวเอง เป็นความรักระหว่างชายรักชายมาตั้งแต่ต้น โดยมีการเปิดเผยว่า ชอบผู้ชายด้วยกันเอง

มีความรู้สึกดีต่อกัน เข้าใจกัน และช่วยเหลือกัน 2) การยอมรับตนเอง พบว่า มีการยอมรับตนเองว่าเป็นชายรักชาย และได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ครอบครัว สังคม และคนรอบข้าง รวมทั้งสามารถเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงได้ว่าเป็นชายรักชาย 3) ความสัมพันธ์กับคนรัก ตัวละครชายรักชาย พบว่า มีความสัมพันธ์กับคนรัก เปิดเผยเพศสภาพตั้งแต่แรก เนื่องจากได้รับการยอมรับจากครอบครัว จึงทำให้สามารถเปิดเผยความรักได้ เป็นความสัมพันธ์ของคนรักกันแบบคู่ชีวิตที่ดีและมีความสุข 4) ความคาดหวังเป้าหมายของชีวิต พบว่า เป็นตัวละครชายรักชายที่มีความคาดหวัง ความมุ่งมั่นไปในทิศทางที่ดี ทั้งเรื่องการทำธุรกิจ หน้าที่การงาน หรือประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งเป้าเอาไว้ รวมถึงการแต่งงาน และใช้ชีวิตคู่อยู่ด้วยกันระหว่างชายรักชาย 5) จุดจบของตัวละครชายรักชาย พบว่า จบแบบมีความสุข ได้แต่งงานกัน และประสบความสำเร็จในชีวิตคู่ อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และ 6) ความสับสนและความทุกข์จากการเป็นชายรักชาย ตัวละครชายรักชาย ปรากฏอยู่ในซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง พบว่า ไม่มีความสับสนและความทุกข์จากการเป็นชายรักชาย เพราะเป็นความรักที่บริสุทธิ์ มีความจริงใจมอบให้กันและกัน เป็นความรักแบบชายรักชายที่สวยงาม

ตาราง 5

การวิเคราะห์สรุปคุณลักษณะความรักของชายรักชาย

นิงเฮียกัหว่าซื่อ (Cutie Pie Series)	แฟนผมเป็นประธานนักเรียน (My School President)	นิทานพันดาว (1000 stars)
เป็นรักแท้ (consummate love)	เป็นรักแท้ (consummate love)	เป็นรักแท้ (consummate love)
เป็นความรักที่มีความมุ่งมั่น มีเป้าหมายเพื่อความรัก	หวังดี คอยช่วยเหลือติฉินนุ้ยอยู่เสมอ ความพยายามของความรักกันดี	ต่างฝ่ายต่างยอมรับ ซึ่งกันและกัน และตกลงว่า จะอยู่ด้วยกันตลอดไป

จากตาราง 5 ความรักของตัวละครชายรักชาย ปรากฏอยู่ในซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง พบว่า เป็นรักแท้ (consummate love) เป็นความรักที่มีความมุ่งมั่นมีเป้าหมาย เพื่อความรักและจะใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันตลอดไป

สรุปและอภิปรายผล

การวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่อง ของซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ 1) นิงเฮียกัหว่าซื่อ 2) แฟนผมเป็นประธานนักเรียน และ 3) นิทานพันดาว เป็นการศึกษาการประกอบสร้างความจริงของชายรักชาย เป็นซีรีส์วายในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถช่วยเติมเต็มให้เห็นถึงการสร้างความเป็นจริงทางสังคมในสังคมยุคปัจจุบันที่แตกต่างจากภาพ การประกอบสร้างความจริงในยุคอดีตที่ผ่านมา พบว่า จะมีการเริ่มเรื่องด้วยการเปิดตัวตัวละครชายรักชาย โดยให้เห็นถึงตัวละครแต่ละตัวพัฒนาเหตุการณ์ โดยการพัฒนาความสัมพันธ์ อาจจะมีเหตุการณ์บางอย่างให้ตัวละครชายรักชายได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันขึ้นเรื่อย ๆ ภาวะวิกฤต (climax) จะมีการปกปิดความลับลักษณะคล้าย ๆ กัน หรือการไม่กล้าบอกความรู้สึกของตนเองว่าชอบอีกฝ่าย ซึ่งเป็นความรักระหว่างชายรักชาย อาจจะทำให้เสียเพื่อน หรือเสียความรู้สึก ภาวะคลี่คลาย เริ่มเปิดเผยตัวตนของตนเอง สารภาพว่าชอบอีกฝ่าย และการยุติของเรื่องราว เป็นความรักระหว่างชายรักชายที่สมบูรณ์ ผ่านการแต่งงาน และการใช้ชีวิตคู่อยู่ด้วยกันอย่างสมหวัง สอดคล้องกับงานวิจัยของธนรัชต์ สุงอังคะ (2561) ที่ศึกษาการวิเคราะห์โครงการเล่าเรื่องในละครโทรทัศน์ “ชายรักชาย” ที่พบว่า การเริ่มต้น

ด้วยการแนะนำตัวละครหลักที่นำเสนอเรื่องราวปัญหาการใช้ชีวิตของกลุ่มเกย์ในแง่มุมต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ชมเห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ของการงาน ครอบครัว และเรื่องเพศ จนมาถึงการนำเสนอวิกฤตการใช้ชีวิตของเกย์ในด้านต่าง ๆ อันนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาของตัวละคร สุดท้ายตัวละครชายรักชายก็เรียนรู้บทเรียนต่าง ๆ และก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างมีสติมากขึ้น ครอบรักกัน ภายใต้กรอบสังคมที่มีการยอมรับมากขึ้น

อายุของตัวละครชายที่ปรากฏอยู่ในซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง จะมีอายุอยู่ในช่วง 17-29 ปี อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นนักศึกษา เจ้าของธุรกิจ รับราชการ ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่เป็นที่ยอมรับในสังคม มีความก้าวหน้า โดยส่วนใหญ่ตัวละครชายรักชายจะถูกประกอบสร้างให้มีเงินมีทอง มั่งคั่ง โดยอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เมืองหลวง กรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับงานวิจัยของทักษญา หมอกบัว (2563) ที่ทำการศึกษาความชื่นชอบซีรีส์วายเรื่อง เพราะเรารู้กัน โดยจะเน้นทำการศึกษาในกลุ่มนักศึกษาไปจนถึงกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย หรือในช่วงของวัยทำงาน ทั้งนี้เนื้อหาของซีรีส์วายตัวละครก็จะมีอาชีพเป็นนักศึกษาที่มีรูปร่างสูงโปร่ง สมส่วน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ นุชณาภรณ์ สมญาติ (2561) ลักษณะเฉพาะของซีรีส์ยายนั้นมักจะมีการสร้างตัวละครที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อม ทั้งรูปร่างหน้าตา การศึกษา และฐานะที่ร่ำรวย อีกทั้งยังมีเนื้อเรื่องของความรักที่หากเป็นในสังคมจริง ๆ อาจจะไม่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ถ้าหากบุคคลที่เป็นชายรักชายไม่ได้มีรูปร่าง ฐานะ และอาชีพที่มั่นคงแล้วนั้น เป็นการยากที่จะถูกยอมรับในสังคมจริง ๆ ทำให้ซีรีส์วายส่วนใหญ่จึงต้องประกอบสร้างความเป็นจริงว่าสังคมในซีรีส์ยายนั้น มีการยอมรับความรักของชายรักชายได้ นอกจากนี้ซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่อง มีการแสดงบทบาททางเพศ และรสนิยมทางเพศ ตัวละครชายรักชาย ที่แสดงความรักแบบชายรักชาย โดยที่ครอบครัว สังคม และคนรอบข้างยอมรับและเข้าใจ สอดคล้องกับปริญทร์ นาคสิงห์ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง “ชายรักชาย” พบว่า เกย์จะมีกระบวนการพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเอง เริ่มมีความสนใจเพศเดียวกันเกิดการเรียนรู้และยอมรับตนเองจนกระทั่งเปิดเผยตัวเอง

จากละครชายรักชายที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย ทั้ง 3 เรื่องนั้นพบว่า กลุ่มชายรักชายมีจุดจบของตัวละครที่จบแบบมีความสุข เป็นรักแท้ รักที่สมบูรณ์ ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตั้งใจไว้ ซึ่งในอดีตตัวละครชายรักชายในละครโทรทัศน์นั้นถูกสร้างออกมาให้รับบทร้าย ซึ่งสร้างภาพลบและก่อให้เกิดอคติแก่ชายรักชาย แต่เมื่อมีการเข้ามาของวัฒนธรรมวาย (จเร สิงห์โกวิท, 2560; นุชณาภรณ์ สมญาติ, 2561; สหธร เพชรวิโรจน์ชัย, 2562) ส่งผลให้มีการสร้างซีรีส์วายจำนวนมากขึ้น ในช่วงนี้เองที่ภาพลักษณ์ของกลุ่มชายรักชายได้เปลี่ยนไปอีกครั้ง กลายเป็นกลุ่มที่มีความรักที่สมหวังมากขึ้น และให้ความสำคัญกับความเป็นชาย จนทำให้เหมือนไม่แตกต่างออกไปจากตัวละครรักต่างเพศ สอดคล้องกับกฤตพล สุธิภัทรกุล (2563) ที่พบว่า ตัวละครชายรักชายมีความคาดหวังที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับคนที่ตนเองรัก และได้รับการยอมรับจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ทั้งครอบครัว สถาบันการศึกษา ที่ทำงานโดยตอนจบของซีรีส์วายมีความสมหวัง ตัวละครชายรักชายได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน อย่างละครซีรีส์วายเรื่อง “อาตี๋ของผม” พ่อแม่และครอบครัวของทั้งคู่ก็ยอมรับในความสัมพันธ์ระหว่างชายรักชาย ไม่กีดกันทั้งคู่ มีการจัดพิธียกน้ำชา อวยพรให้ทั้งคู่อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ละครซีรีส์วายเรื่อง “เขามาเซงเม้งข้าง ๆ หลุมผมครับ” ตัวละครชายรักชายก็ใช้ชีวิตอยู่กันอย่างมีความสุข โดยทั้งแม่และเพื่อน ๆ ยอมรับในความสัมพันธ์ทั้งคู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าซีรีส์วายทุกเรื่องได้เลือกที่จะนำเสนอจุดจบของตัวละครในเชิงที่จบแบบสุขนาฏกรรม (happy ending) ตามขนบธรรมเนียมละครไทย โดยจะเห็นได้ว่าซีรีส์ยายนั้นได้ถูกประกอบสร้างให้จบแบบมีความสุขเป็นความรักที่ก้าวข้ามความเป็นเพศ ความรักของคนคู่หนึ่งที่มีหัวใจ ในซีรีส์วายไทยเรื่อง “นิทานพันดาว” หรือความสุขของชีวิตคือการเป็นตัวของตัวเอง เราไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนตัวเองเพื่อใคร ถ้าเขาจะรักต้องรักในสิ่งที่เราเป็น ในซีรีส์วายไทยเรื่อง “นิงเฮียก็หาว่าซื่อ” และซีรีส์วายไทยเรื่อง “แฟนผมเป็นประธานนักเรียน” ที่ต้องก้าวผ่าน

ความรักของการเป็นเพื่อนกัน แสดงให้เห็นว่าเมื่อซีรีส์ประกอบสร้างความจริงด้วยการนำเสนอภาพชายรักชาย ดังกล่าว สังคมจะรับรู้ภาพความเป็นจริงของชายรักชายบางประการเช่นกัน นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2565 เป็นช่วงที่ซีรีส์วายพัฒนาเข้าสู่อุตสาหกรรมสื่อ ภาพประกอบสร้างชายรักชาย หล่อ นุ่มนวล จะเป็นชายที่สมบูรณ์แบบทั้งรูปร่าง หน้าที่การงาน ฐานะทางสังคมที่เป็นความรักของชายรักชายที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งภาพชายรักชายดังกล่าวอาจจะไม่ใช่โลกของความเป็นจริงแต่เป็นโลกแห่งจินตนาการ แตกต่างจากภาพในอดีตภาพของชายรักชายที่ถูกกีดกัน กดทับ ผลักไสชายรักชายในภาพลักษณะอื่น เช่น สูงวัย อ้วน หัวล้าน เตี้ย คล้ำ กรรมกร ก็จะห่างไกลจากความหมายของชายรักชายดังที่ซีรีส์วายในปัจจุบันกำหนด แตกต่างจากภาพในอดีตที่ผ่านมา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยพบว่า ตัวละครชายรักชาย ได้มีการยอมรับจากสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกลุ่มชายรักชายมากยิ่งขึ้น การกำหนดนโยบายต่าง ๆ อาจจะต้องให้ความสำคัญเรื่องสิทธิเท่าเทียมมากขึ้นไปด้วย
2. ผู้ผลิตละครชายรักชาย ซีรีส์วาย อาจแนะนำเสนอในมุมมองที่แตกต่างจากละครชายรักชายในปัจจุบัน โดยการจะต้องสะท้อนถึงมุมมองในโลกของความเป็นจริงในปัจจุบัน ให้ดูตัวละครชายรักชายมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ควรทำการศึกษากลุ่มละครที่เป็นกลุ่มผู้หญิงรักผู้หญิง เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างเกี่ยวกับตัวตนของตัวละครดังกล่าว
2. ควรทำการศึกษากลุ่มผู้รับสารที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับละครซีรีส์วายกลุ่มชายรักชาย เพื่อเห็นมุมมองในกลุ่มของผู้ชมละครซีรีส์วาย
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบกับละครซีรีส์วายในประเทศอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างซีรีส์วายไทยกับซีรีส์วายต่างประเทศ

รายการอ้างอิง

- กฤตพล สุธีภัทรกุล. (2563). การประกอบสร้างตัวละครชายรักชายในซีรีส์วาย. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์].
- กรุณพร เชษฐพยัคฆ์. (2561). สังคมไทยยอมรับ LGBT แบบมีเงื่อนไข กำแพงปิดกั้นความหลากหลายทางเพศในมุมมองของครูเคท. <https://thematter.co/pulse/lgbt-inequality-with-krukath/48901>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). สื่อมวลชน: ทฤษฎีแนวทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.
- จเร สิงห์โกวินท์. (2560). ถอดผ้าชายร่างในละครสาววาย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ทักษญา หมอกบัว. (2563). พฤติกรรมการเปิดรับสื่อที่มีผลต่อความชื่นชอบซีรีส์วายเรื่องเพราะเรารู้กันของเยาวชน ในเขตกรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].
- ธนรัชต์ สุอังคะ. (2561). การเล่าเรื่องและความพึงพอใจของผู้ชมที่มีต่อละครโทรทัศน์ “ชายรักชาย”. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา].
- ปурินทร์ นาคสิงห์. (2547). อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย. องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

- นิด้าโพล. (2560). *สังคมไทยคิดอย่างไรกับเพศที่ 3*. <https://nidapoll.nida.ac.th/data/survey/uploads/FILE-1597898307100.pdf>
- นันทนัย ประสานนาม. (2562). นวนิยายยวไออิของไทย: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. *วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ*, 7(2), 16-34.
- นุชณาภรณ์ สมญาติ. (2561). ซีรีส์วาย (Y): ลักษณะเฉพาะและการนำเสนอความรักของชายรักชาย. ใน *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561* (หน้า 67-83). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- แนะนำซีรีส์สุดฟิน ที่แฟนคลับไม่ควรพลาด มีทั้งเรื่องเก่าและเรื่องใหม่ ๆ. (2564). trueID <https://entertainment.trueid.net/detail/vL62yKe6gnzl>
- รุจิเรข คชรัตน์. (2542). *ภาพและกระบวนการสร้างภาพชายรักร่วมเพศในละครโทรทัศน์ไทยกับการรับรู้ภาพแบบฉบับของผู้ชม*. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- สหธร เพชรวิโรจน์ชัย. (2562). WHY “Y” ทำความเข้าใจวัฒนธรรมวาย กับ รศ.ดร.นันทนัย ประสานนาม. <https://www.thepeople.co/read/interview/6369>
- สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ และชไมพร กาญจนกิจสกุล. (2557). การประกอบสร้างภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์*, 10(1), 93-136.
- สัณฐิตา นุชพิทักษ์. (2552). *ความร้ายกาจของตัวละครในโทรทัศน์ไทย*. [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- อรสุธี ชัยทองศรี. (2560). Boys love manga and beyond: history, culture, and community in Japan. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 24(2), 344-359.
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2555). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. *วารสารการวัดผลการศึกษา*, 17(1), 17-29.
- Berger, P.L. & LuckMann, T. (1966). *The Social Construction of reality*. Doubleday.
- Bordwell, D. (1985). *Narration in the Fiction Film*. University of Wisconsin Press.
- Lippmann, W. (1992). *Public Opinion*. Macmillan
- Hall, S. (1997). *Representation : cultural Representations and signifying Practices*. Sage.
- Prasannam, N. (2019). The Yaoi phenomenon in Thailand and fan/industry interaction. *Plaridel Journal of Communication, Media, and Society*, 16(2), 63-89. <https://doi.org/10.52518/2020.16.2-03prsnam>

ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย Pali and Sanskrit Loanwords: A Case Study of Modifications in Written Form within the Thai Language

จิตตภา สรพัตนิก ไชยปัญญา (Chittapa Sarapadnuke Chaipunya)¹

Received: January 16, 2025

Revised: March 13, 2025

Accepted: March 14, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย โดยใช้กรณีศึกษาจากคำใน “หนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” ที่จัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์ครั้งที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ แบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนรูปพยัญชนะ ได้แก่ การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้นและการเปลี่ยนรูปพยัญชนะท้าย การตัดรูปพยัญชนะ ได้แก่ การตัดรูปพยัญชนะสะกดในคำภาษาเดิมกับการตัดรูปพยัญชนะตัวสุดท้ายของคำในภาษาเดิม และการเพิ่มรูปพยัญชนะ 2) การปรับเปลี่ยนรูปสระ แบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนรูปสระ การตัดรูปสระ และการเพิ่มรูปสระ และ 3) การปรับเปลี่ยนเครื่องหมาย แบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนเครื่องหมาย เช่น การเปลี่ยนรูปเครื่องหมายนิคหิต การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ การตัดเครื่องหมาย และการเพิ่มเครื่องหมาย เช่น การเพิ่มรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ และการเพิ่มรูปเครื่องหมายทัณฑฆาตในคำภาษาไทย

คำสำคัญ: คำยืม, การปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืม, ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

Abstract

This research examines the modifications in the written forms of Pali and Sanskrit loanwords in Thai language. The data were the loanwords in the 1st edition of the book entitled *Nang Sue Kam Thai Tee Yuem Ma Jak Pasa Bali Lae Sansakrit (Thai Words Loaned from Pali and Sanskrit)*, published by the Royal Academy. Three main categories of modifications were found: 1) consonant modifications including changes in initial and final consonants, omissions of final consonants or codas from the original words, and additions of consonants, 2) vowel modifications including vowel changes, vowel omissions, and vowel additions, and 3) diacritic mark modifications including mark alterations such as alterations of the *nikhahit* (◌◌) mark and the *r* diacritic mark, mark omissions, and mark additions such as additions of tonal markers and the *thantakhata* (◌◌◌) mark.

Keywords: Loanword, The Written Forms of Loanwords, Pali and Sanskrit in the Thai language

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

บทนำ

ภาษาบาลีและสันสกฤตมีบทบาทสำคัญในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรมและศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศไทย การยืมคำจากทั้งสองภาษาจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาของวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ และการเผยแพร่พุทธศาสนา รวมถึงศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในดินแดนไทย ภาษาบาลีและสันสกฤตจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะต้นทางของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรม และวิชาการในภาษาไทย

คำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีโครงสร้างทางเสียงและระบบการเขียนที่แตกต่างจากภาษาไทย กล่าวคือ เสียงพยัญชนะและเสียงสระบางเสียงในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เป็นเสียงที่ไม่พบในภาษาไทย เช่น เสียงพยัญชนะ ษ (ṣ) ศ (ś) เสียงสระ ฤ (ṛ) รวมถึงรูปเขียนของพยัญชนะ เช่น ปฺร ฤ ษ และเครื่องหมายพิเศษ เช่น “นิคหิต” “พินทุ” ที่ไม่พบในภาษาไทยเช่นกัน

ความแตกต่างดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้การปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำยืมจากภาษาทั้งสองเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้คำยืมสามารถใช้งานได้จริงในภาษาไทย ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนพยัญชนะต้นจาก “ป” เป็น “บ” หรือ การเพิ่มรูปสระ “-ะ” ท้ายคำ การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยให้คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตสามารถออกเสียงและเขียนได้ง่ายขึ้นในบริบทของภาษาไทย สะท้อนถึงความยืดหยุ่นและความคิดสร้างสรรค์ของผู้ใช้ภาษาไทยในการปรับรูปคำให้สอดคล้องกับการใช้งาน จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเหล่านี้ช่วยให้คำยืมจากทั้งสองภาษาผสมผสานกับภาษาไทยได้อย่างลงตัวและเป็นการสร้างความหลากหลายในคลังคำศัพท์ของไทยได้อีกทางหนึ่ง

งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาลักษณะการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยเก็บข้อมูลจากหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” จัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน เมื่อปี พ.ศ. 2553 เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากในหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมคำในภาษาไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต รวมทั้งแสดงการประสมคำและได้ให้ความหมายของคำไว้ด้วย

แม้ว่าหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” จะมุ่งเน้นในเรื่องการให้ที่มาของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตซึ่งใช้อยู่ในภาษาไทยเป็นหลัก แต่หากพิจารณาคำยืมจากภาษาทั้งสองในบริบทการเขียนจะเห็นได้ว่าคำทุกคำมีการปรับเปลี่ยนรูปคำไปจากรูปเขียนของคำในภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตด้วยเช่นกัน ซึ่งสามารถวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนรูปเขียนได้ดังนี้

การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ว” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พ” ในคำภาษาไทย ในคำ ส. กาวย เป็น กาวย

การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ (เรผะ) ในคำภาษาสันสกฤต เป็นรูปพยัญชนะ รร ในคำภาษาไทย ในคำ ส. กรุม (ป. กมม) เป็น กรรัม

การตัดรูปพยัญชนะสะกดในคำภาษาเดิม ในคำ ป. จุลล เป็น จุล

การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ต” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ต” ในคำภาษาไทย ในคำ ป., ส. ชาตก เป็น ชาตค

จากการวิเคราะห์ตัวอย่างคำ พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ คือ คำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ไทยยืมมาใช้มีการปรับเปลี่ยนรูปเขียนไปในลักษณะใดบ้างเพื่อให้เหมาะกับการใช้คำเหล่านั้นในภาษาไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยการเก็บรวบรวมคำจากหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้ทราบถึงลักษณะรูปเขียนที่เปลี่ยนไปของคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเมื่อนำมาใช้เป็นคำยืมใน

ภาษาไทย ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำยืม ตลอดจนทำให้ผู้เรียนภาษาไทยสามารถเขียนคำยืมเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องมากขึ้นด้วย

การทบทวนวรรณกรรม

การเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤต

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตพบว่า มีนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องรูปเขียนหรืออักขรวิธีของยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย อาทิ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร (2562) และจิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา (2564) ซึ่งสามารถสรุปลักษณะรูปเขียนของคำยืมที่เปลี่ยนแปลงไปจากคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตได้ดังนี้ 1) การปรับเปลี่ยนรูปสระ 2) การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ และ 3) การปรับเปลี่ยนรูปเครื่องหมายต่าง ๆ ซึ่งปรับเปลี่ยนรูปเขียนแต่ละลักษณะ อาจแบ่งย่อยได้เป็นการเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อยืมคำเหล่านั้นมาใช้ในภาษาไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยพบว่าในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยที่น่าสนใจ ดังนี้

ณัฐา วิพลชัย (2558) ศึกษาลักษณะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่องพระมหาชาคกคากาพย์ ด้านที่มาของคำยืม การเปลี่ยนแปลงเสียงของคำยืม และการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืม พระมหาพิชัญ สลัญญเมธและคณะ (2564) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำยืมภาษาบาลีที่ปรากฏในภาษาไทย สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม (2564) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในปัญญาสาตกฉบับล้านนาด้านเสียงและการเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ของคำยืม ยุทธิชัย อุปการดี (2564) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านอักขรวิธีของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในจารึกสุโขทัย เปรียบเทียบกับรูปคำในปัจจุบัน

จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา (2564) ศึกษาที่มาและรูปเขียนที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาหน่วยศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้ในการตั้งชื่อ และภักจิรา ธรรมมานุธรรม (2565) ศึกษาการใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวารสารสมัยอยุธยา

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤต พบว่า ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษามีทั้งการศึกษาที่มาของคำ วิธีการรับคำ ลักษณะการยืมคำมาใช้ในภาษาไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤต เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียง ศัพท์ ความหมาย รวมทั้งอักขรวิธี

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยดังกล่าวข้างต้นพบว่าไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย จากหนังสือเล่มดังกล่าว โดยใช้ข้อมูลจากการทบทวนเอกสารที่อธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤตมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง อาทิ การเปลี่ยนแปลงเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต การคงรูปคำและการเปลี่ยนแปลงรูปคำ และวิธีการสังเกตคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยคือ สืบค้นและรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย อาทิ ข้อมูลจากหนังสือ “คำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่โดยราชบัณฑิตยสถาน เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและสันสกฤต และงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของยืมคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย จากนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตใน “หนังสือคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต” เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังประเด็นที่ผู้วิจัยนำเสนอในผลการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) อภิปรายผล รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในฐานะยืมคำ พบการปรับเปลี่ยนรูปเขียนของคำเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปพยัญชนะในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้ ได้แก่

1.1. การเปลี่ยนรูปพยัญชนะ หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปพยัญชนะในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้ ได้แก่

1.1.1 การเปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ป” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “บ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กปฏ ส.	กบฏ
กपाल ป.,ส.	กบาล
ปญฺญตฺติ ป.	บัญญัติ
ปฺลลงฺก ป.	บัลลังก์
ปาตฺร ส.	บาตร
ปารมี ป.	บารมี
ปาศก ส.	บาศก์
ปุกฺคฺล ป.	บุคคล
บุษฺปก ส.	บุษบก
โบริราณ ป.	โบราณ

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ว” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปฐวี ป.	ปฐพี
วินาศ ส.	พินาศ
วิศवास ส.	พิศवास
วิษ ส.	พิษ
วิเศษ ส.	พิเศษ
ไวชยนต์ ส.	ไพชยนต์
ไวฑูรย ส.	ไพฑูรย์
ไวปุลย ส.	ไพบุลย์
ไวโรจน ส.	ไพโรจน์
อาเวศ ส.	อาเพศ

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ต” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ต” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กนฺตาร ป.	กัณฑ์
ชาตก ป., ส.	ชาตก
ตชฺชนี ป.	ตชนี
ตณฺตริ, ตณฺตริณ ส.	ตณตรี
ตฺรชฺชนี ส.	ตรรชนี
ตสฺสกร ส.	ตัสกร
ตารณฺี, ตฺรณฺี ส.	ตารณี

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ส” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ฉ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
สิมพลี ป.	ฉิมพลี

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “จ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
นาทิกา ส.	นาฬิกา

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ฎ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ฎ” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปิฎก ป., ส.	ปิฎก

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “ปร” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ปร” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปริกขาร ป.	บริขาร
ปริกกรม ส.	บริกรรม
ปริจจาค ป.	บริจาค
ปริภาษ ส.	บริภาษ
ปริษทุ ส.	บริษัท
ปริสุทธิ ป.	บริสุทธ์

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “วย” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พย” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ววยยาม ส.	พวยยาม
ไวยมน ส.	ไผยม

เปลี่ยนรูปพยัญชนะต้น “วร” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “พร” ในคำภาษาไทย เช่น

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วรต ส.	พรต

1.1.2 การเปลี่ยนรูปพยัญชนะท้าย

เปลี่ยนรูปพยัญชนะท้าย “พ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะต้น “ภ” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปรารพธ ส.	ปรารภ

1.2 การตัดรูปพยัญชนะ แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

1.2.1 การตัดรูปพยัญชนะสะกดในคำภาษาเดิม

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
จาริตต ป.	จารีต
ตชชนี ป.	ดัชนี
หุจจريت ป.	หุจريت
นิสสย ป.	นิสัย
นิสสิต ป.	นิสิต
ปกิณณก ป.	ปกิณกะ
ปฎิกกุล ป.	ปฏิกุล
ปฎิปตติ ป.	ปฏิบัติ
ปฎิวตติ ป.	ปฏิวัติ

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อนุสรณ ป.	อนุสรณ์

1.2.2 การตัดรูปพยัญชนะตัวสุดท้ายของคำในภาษาเดิม

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
นิมนตน ป.	นิมนต์
ปรารพธ ส.	ปรารภ
วายวย ส.	พายัพ

1.2.3 การเพิ่มรูปพยัญชนะ

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กปี ป.,ส.	กระบี่
ทมน ป., ส.	ทรมาน

2. การปรับเปลี่ยนรูปสระ หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปสระในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้ ได้แก่

2.1 การเปลี่ยนรูปสระ พบตัวอย่างการเปลี่ยนรูปสระ เช่น

เปลี่ยนรูปสระ “ิ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ี” “เี” “เ” “ไ” “เีย” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กวิ ป.,ส.	กวี
ตริ ส.	ตรี
จูลิ ป., ส.	จูลี
पालि ป., ส.	บาลี
พลि ป., ส.	พลี
मणि ป., ส.	มณี
विति ป., ส.	วิถี
फलिक ป.	ผลึก
तिरज्जान ป.	เต็รัจฉาน
विताल ส.	ไพศาล
तिरज्जान ป.	เต็รัจฉาน
मन्थिर ป., ส.	มนเทียร

เปลี่ยนรูปสระ “ี” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ิ” “เีย” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วิณา ป., ส.	พิน
วิถี ป., ส.	วิถี
วิปริต ส.	วิปริต
วีรย ส.	เพียร

เปลี่ยนรูปสระ “ุ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ู” “โ” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
คุณ ป., ส.	คุณ
คุหา ป., ส.	คุหา
ชญ ป.	ชญ
อณ ป., ส.	อณู
อสุร ป., ส.	อสุร
อาตุร ป., ส.	อาตุร
กุหก ป., ส.	โกหก

เปลี่ยนรูปสระ “ุ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ุ” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปัสกุล ป.	บังสกุล
จูลิ ป., ส.	จูลี

เปลี่ยนรูปสระ “เ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปสระ “ไ” “แ” ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
เปรัชณีย ส.	ไปรัชณีย์
เวยยาวจจกร ป.	ไวยาวัจจกร
เวศยา ส.	แพศยา
ไวทย ส.	แพทย์

เปลี่ยนรูปสระลอย เช่น “อ” “อา” “อุ” ในคำภาษาเดิมเป็นรูปพยัญชนะ “อ” ประกอบกับสระในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อปโลกน ป.	อุปโลกน์
อาสน ป., ส.	อาสนะ
อุจจาร ป., ส.	อุจจาระ
อาคนตุก ป., ส.	อาคันตุกะ

2.2 การตัดรูปสระ พบการตัดรูปสระลอยและการตัดรูปสระจมในคำภาษาบาลีและ/หรือ
ภาษาสันสกฤต เมื่อนำคำมาใช้ในภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อุโปสถ ป.	โ波士ถ
ตุลา ป., ส.	ตุล
วีณา ป., ส.	พิน
โหรา ป., ส.	โหร

2.3 การเพิ่มรูปสระ แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

2.3.1 การเพิ่มรูปสระ “ ะ ” (สระอะ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ชาต ป., ส.	ชาตะ
จूर ป., ส.	จूर
นวก ป., ส.	นวกะ
ปूरण ป., ส.	ปूरण
ประกาศ ส.	ประกาศ
ประสูติ ส.	ประสูติ
พันธ ป., ส.	พันธะ
ภาชน ป., ส.	ภาชนะ
โมฆ ป., ส.	โมฆะ
ราค ป., ส.	ราคะ
โลห ป., ส.	โลหะ
วาहन ป., ส.	พาหนะ
หายน ป., ส.	หายนะ
หิม ป., ส.	หิมะ
อาสน ป., ส.	อาสนะ

2.3.2 การเพิ่มรูป “๓” (สระอะ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ชนติ ป.	ขันติ
ฉนท ป.	ฉันท
ปกษ ส.	ปักษ
พนธ ป., ส.	พันธะ
วย ป., ส.	วัย
วิจย ป., ส.	วิจัย
สงเกต ป., ส.	สังเกต
สญจร ป., ส.	สัญจร
สนนิปาด ป., ส.	สันนิบาต
อนุมติ ป., ส.	อนุมัติ
อลงการ ป., ส.	อลังการ
องคาร ป., ส.	อังการ
อนตราย ป., ส.	อันตราย
อาคนตุก ป., ส.	อาคันตุกะ
อุทย ป., ส.	อุทัย

2.3.3 การเพิ่มรูปสระ “- ำ” (สระอา)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กรปุร ส.	การบูร
กถิ ป., ส.	กาถี
ปุรว ส.	บูรพา
ปรกฏ ส.	ปรากฏ
ปรศรย ส.	ปราศรัย
โยธ ป., ส.	โยธา

2.3.4 การเพิ่มรูปสระ “ิ” (สระอิ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วรุณ ป., ส.	พินิจ

2.3.5 การเพิ่มรูปสระ “ุ” (สระอุ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ชมพุนท ป.	ชมพูท

2.3.6 การเพิ่มรูปสระ “โ-” (สระโอ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
อุมมงค ป.	อุโมงค์
โมท ป., ส.	โมโท

2.3.7 การเพิ่มรูปสระ “ะ” (สระเอาะ)

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
วิครท ส.	พิเคราะห์
สัครท ส.	สงเคราะห์

3. การปรับเปลี่ยนเครื่องหมาย หมายถึง การเปลี่ยนรูป การตัดรูปหรือการเพิ่มรูปเครื่องหมายต่าง ๆ ในคำภาษาบาลีและ/หรือภาษาสันสกฤตเมื่อภาษาไทยยืมคำเหล่านั้นมาใช้

3.1 การเปลี่ยนเครื่องหมาย แบ่งเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

3.1.1 การเปลี่ยนรูปเครื่องหมายนิคหิต (ในคำภาษาบาลี) หรือ อนุสवार (ในคำภาษาสันสกฤต) เป็นรูปพยัญชนะในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ปัสกุล ป.	บังสกุล
วงศ์ ส.	วงศ์
สัวร ป., ส.	สังวร
สัเวชน ป., ส.	สมเพช
หังส ป., ส.	หงส์

3.1.2 การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ (เรฆะ) ในคำภาษาสันสกฤต เป็นรูปพยัญชนะ รร ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กรุม ส.	กรรม
ครุภ ส.	กรรม
ตรุก ส.	ตรรกะ
ตรุขนี ส.	ตรรกษี
ธรมตา ส.	ธรรมดา
ปริกรุม ส.	ปริกรรม
ปริวรรต ส.	ปริวรรต
วรค ส.	พรรค
วรค ส.	พรรค
วรณนา ส.	พรรณา

3.1.3 การเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย รุ (เรฆะ) ในคำภาษาสันสกฤต เป็นรูปสระในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
ตรก ส.	ตริก

3.2 การตัดเครื่องหมาย พบการตัดรูปเครื่องหมายพินทุที่ใช้เขียนคำภาษาเดิม เมื่อนำคำมาใช้ในภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กณท ป.	กัณฑ์
โกรธ ส.	โกรธ
ขนฺติ ป.	ขันติ
ครหา ป.	ครหา
จกร ส.	จักร
ฉตร ส.	ฉัตร
ทกษ ส.	ทักษะ
นิทรา ส.	นิทรา
ปักษ ส.	ปักข์
พุทฺธ ป., ส.	พุทธ
มงฺคล ป., ส.	มงคล
ยุทฺธ ป., ส.	ยุทธ์
วฺรต ส.	พรต
สถาปน ส.	สถาบัน
อิจฺฉา ป., ส.	อิฉา

3.3 การเพิ่มเครื่องหมาย พบการเพิ่มเครื่องหมายที่ไม่มีในบาลีสันสกฤต ได้แก่

3.3.1 การเพิ่มรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กปี ป.,ส.	กปี

3.3.2 การเพิ่มรูปเครื่องหมายทัณฑฆาตในคำภาษาไทย

ภาษาเดิม	ภาษาไทย
กษตฺริย ส.	กษัตริย์
เจตีย ป.	เจตีย์
ฉนฺท ป.	ฉันท
ทณฺฑ ป., ส.	ทัณฑ์

นิพนธ์ ป., ส.	นิพนธ์
ประสงค ส.	ประสงค์
ยุทธ ป., ส.	ยุทธ
รมณีย์ ป., ส.	รมณีย์
วรค ส.	พรรค
วิสุจน ส.	พิสุจน์
ไวโรจน ส.	ไพโรจน์
สนเทท ป., ส.	สนเท่ห์
เหมนต ป., ส.	เหม็นต์
อวารณ ป., ส.	อวารณ์
อุทาหรณ ป., ส.	อุทาหรณ์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตพบประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนรูปพยัญชนะ มีประเด็นที่ควรพิจารณา เช่น การเปลี่ยนรูปพยัญชนะ ป กับ บ, ว กับ พ, ต กับ ด, ฏ กับ ฎ, ส กับ ฉ อาจเกิดเนื่องจากพยัญชนะแต่ละคู่มีฐานที่เกิดเสียงใกล้เคียงกัน จึงสามารถใช้แทนกันได้ซึ่งพยัญชนะเดี่ยวบางตัวส่งผลต่อพยัญชนะที่ควบคู่กับพยัญชนะเดี่ยวกลุ่มนี้ กล่าวคือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปพยัญชนะควบคู่ด้วย เช่น ปร เป็น พร, วย เป็น พย และ วร เป็น พร จากการสังเกตพบว่าการเปลี่ยนรูปเขียนระหว่างพยัญชนะแต่ละคู่ที่กล่าวมาทำให้การออกเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น ส่วนการตัดรูปพยัญชนะ โดยเฉพาะพยัญชนะที่เป็นตัวสะกดซึ่งส่วนใหญ่พบในคำยืมภาษาบาลีเป็นไปเพื่อลดจำนวนพยางค์ของคำที่ยืมมา ส่งผลให้การออกเสียงง่ายขึ้นเช่นกัน

2. การปรับเปลี่ยนรูปสระ มีประเด็นที่ควรพิจารณา เช่น การเปลี่ยนรูปสระ พบว่ารูปสระในภาษาเดิมแม้จะมีรูปตรงกับภาษาไทย แต่เนื่องจากฐานที่เกิดของเสียงมีความแตกต่างกัน จึงทำให้คนไทยไม่สามารถออกเสียงสระในภาษาเดิมเหล่านั้นได้ถูกต้อง หากพิจารณาเพียงรูปเขียนในภาษาเดิมแล้วออกเสียงสระแบบไทยจะพบว่า เสียงสระที่เปลี่ยนไปมักเป็นกลุ่มสระที่มีลักษณะการออกเสียงใกล้เคียงกัน เช่น “-” “-” “-” “-” “-” เป็นกลุ่มสระที่เวลาออกเสียงจะไม่ห่อริมฝีปาก หรือรูปสระ “-” “-” เป็นสระหลัง ริมฝีปากห่อ นอกจากนี้การเปลี่ยนรูปสระเสียงยาวเป็นรูปสระเสียงสั้น หรือรูปสระเสียงสั้นเป็นรูปสระเสียงยาวนั้นไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว หากแต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปเพื่อความสะดวกในการออกเสียงเท่านั้น

การเพิ่มรูปสระ เช่น การเพิ่มรูปสระ “ะ” (สระอะ) ท้ายคำ เกิดขึ้นเนื่องจากในภาษาเดิมพยางค์ที่ประสมด้วยสระ อ จมจะไม่ปรากฏรูปเขียน ดังนั้นคำในกลุ่มนี้หากยืมมาใช้ในภาษาไทยต้องมีการเติมรูป “ะ” เพื่อแสดงให้เห็นว่าพยางค์ดังกล่าวออกเสียง อ เต็มเสียง เช่น ส. ประกาศ เขียนเป็น ประกาศ และในบางกรณีเพื่อให้ไม่ออกเสียงพยัญชนะท้ายของคำยืมเป็นเสียงสะกด แต่ให้ออกเสียงเป็นเสียง อะ เช่น ป., ส. ราค ต้องมีการเพิ่มรูปสระ “ะ” (สระอะ) เขียนเป็น ราคะ ส่วนการเพิ่มรูป “-” (สระอะ) มักเกิดกับคำยืมที่รูปคำในภาษาเดิมมี สระ อะ ประสมในพยางค์ต้นและมีพยางค์ที่ตามมาเป็นตัวสะกด เช่น ส. ปกษ เขียนเป็น ปกษ หรือ คำที่ออกเสียง อ

ทั้งสองพยางค์แต่ไม่ปรากฏรูปสระ เช่น ป., ส. วย เขียนเป็น วัย ซึ่งการเพิ่มรูปเขียน “ั” นี้เป็นไปตามอักขรวิธีไทยที่ทำให้พยางค์หรือคำนั้นออกเสียงเป็นเสียงสระ อะ ตามด้วยเสียงพยัญชนะสะกด ส่วนการเพิ่มรูปสระอื่น ๆ เป็นไปเพื่อให้การออกเสียงคำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตทำได้ง่ายขึ้นในภาษาไทย

3. การปรับเปลี่ยนเครื่องหมาย มีประเด็นที่ควรพิจารณา เช่น การเปลี่ยนรูปเครื่องหมายนิคหิต (ในคำยืมภาษาบาลี) หรือ อนุสวาร (ในคำยืมภาษาสันสกฤต) เป็นรูปพยัญชนะ ง ในภาษาไทย อาจเนื่องมาจากในภาษาไทยนิยมออกเสียงเครื่องหมายดังกล่าวเป็น “ง” จึงเขียนตามเสียงที่ออก ส่วนคำ ป., ส. ส่วชน เขียนเป็น สมเพศ เนื่องจากในภาษาไทยเปลี่ยนพยัญชนะ ว เป็นพยัญชนะ พ ส่งผลให้เครื่องหมาย “◌” เปลี่ยนรูปเป็นพยัญชนะ ม เนื่องจาก ม เป็นพยัญชนะตัวสุดท้ายของวรรค ป ซึ่งเป็นพยัญชนะวรรคเดียวกับ พ ที่ตามมา การเปลี่ยนรูปเขียนที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นอิทธิพลที่ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีต่อภาษาไทย ส่วนการเปลี่ยนรูปเครื่องหมาย ฤ (เรฆะ) ซึ่งเป็นเครื่องหมายในภาษาสันสกฤต เป็นรูปพยัญชนะ รร ในคำภาษาไทยเกิดขึ้นเนื่องจาก ฤ (เรฆะ) ในภาษาสันสกฤตออกเสียงเพียงกึ่งเสียง และเป็นหน่วยเสียงที่ไม่มีในภาษาไทย ดังนั้นเมื่อภาษาไทยยืมคำที่ใช้ ฤ เรฆะ ในสันสกฤตมาใช้จึงเปลี่ยนรูปเป็น รร เพื่อให้ออกเสียงเป็นเสียง อะ ได้เต็มเสียง

การตัดเครื่องหมาย ตักรูปเครื่องหมายพินทุที่ใช้เขียนคำภาษาไทยเดิม เกิดขึ้นเนื่องจาก พินทุ เป็นเครื่องหมายที่ไม่มีในระบบการเขียนของภาษาไทย และการเพิ่มเครื่องหมายวรรณยุกต์ เป็นไปเพื่อความสะดวกในการออกเสียงอย่างไรก็ตามแม้คำที่ยืมมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตโดยส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ แต่พบว่าคำเหล่านั้นมีการเพิ่มเสียงวรรณยุกต์เพื่อสะดวกในการออกเสียง และเพื่อให้สอดคล้องกับระบบเสียงในภาษาไทยที่มีเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงสำคัญในภาษา ส่วนการเพิ่มเครื่องหมายทัณฑฆาตในคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เพื่อต้องการตัดทอนเสียงของคำหรือปรับลดจำนวนพยางค์ของคำที่ยืมมาให้สั้นลง เนื่องจากคำในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตส่วนใหญ่เป็นคำหลายพยางค์ ส่วนคำในภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด ดังนั้นเมื่อเรารับคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทยจึงต้องเขียนเครื่องหมายทัณฑฆาตกำกับไว้บนอักษรสุดท้ายของพยางค์หรือคำที่ไม่ต้องการออกเสียงเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของคำในภาษาไทยซึ่งมีลักษณะเป็นภาษาคำโดดนั่นเอง

อนึ่งผู้วิจัยพบว่า ผลการศึกษาในส่วนการปรับเปลี่ยนรูปเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย สามารถนำมาใช้ในการตั้งข้อสังเกตคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้อยู่ในภาษาไทยได้บางประการ ดังตัวอย่างเช่น

คำในภาษาไทยที่มีพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะควบกล้ำซึ่งเป็นหน่วยเสียงที่ไม่มีในระบบเสียงภาษาไทย เช่น “บร” ซึ่งเปลี่ยนรูปเขียนมาจาก “ปร” หรือ พยัญชนะต้น “พย” ซึ่งเปลี่ยนรูปเขียนมาจาก “วย” เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลีและ/หรือสันสกฤต ตัวอย่างคำ ได้แก่ บริสุทธิ (ป. บริสุทธิ) และพยายาม (ส. วุยายาม) หรือคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะควบกล้ำ “ประ” เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาสันสกฤต เช่น ประโยค (ส. ปฺรโยค)

คำที่เขียนโดยมีรูป “ั” (สระอะ) และมีเครื่องหมายทัณฑฆาตกำกับเป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลีและ/หรือสันสกฤต เช่น ฉันท (ป. ฉนท) ปักข์ (ส. ปกษ)

คำที่เขียนด้วยเป็นรูปพยัญชนะ “อ” ประกอบกับรูปสระจม เช่น “-า” “-ุ” ซึ่งรูปเดิมในภาษาบาลีและสันสกฤตเขียนด้วยสระลอย และท้ายคำมีรูป “ะ” เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลี และ/หรือสันสกฤต เช่น อาสนะ (ป., ส. อาสน) อุจจาระ (ป., ส. อุจจาร) อาคินตุกะ (ป., ส. อาคนตุกะ)

คำที่เขียนด้วย “รร” ซึ่งรูปเดิมในภาษาสันสกฤตคือ เครื่องหมาย ฤ (เรฆะ) เป็นคำที่ไทยยืมมาจากภาษาสันสกฤต เช่น ดรชณี (ส. ดรชนี) ธรรมดา (ส. ธรมตา) บริกรรม (ส. ปริกรม)

จากผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนรูปการเขียนของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ส่งผลให้การเขียนคำยืมเหล่านั้นทำได้ง่ายกว่าการเขียนให้เหมือนคำในภาษาเดิม นอกจากนี้ยังทำให้เกิดคำยืมที่มีรูปเขียนรวมทั้งการออกเสียงเหมาะสมกับบริบทการใช้ภาษาในสังคมไทยอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการปรับเปลี่ยนรูปเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เช่น การเปลี่ยนแปลงเสียงคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต การคงรูปคำและการเปลี่ยนแปลงรูปคำ และวิธีการสังเกตคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการนำความรู้เรื่องการปรับเปลี่ยนรูปเขียนคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตไปใช้ในการศึกษาคำยืมจากภาษาทั้งสองที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น คำที่ใช้ในการตั้งชื่อ อาทิ ชื่อสถานที่ ชื่อบุคคล รวมทั้งคำที่อยู่ในวรรณคดีหรือวรรณกรรม เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในฐานะคำยืมในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยต่อไป

รายการอ้างอิง

- จิตตภา สารพัฒน์ก ไชยปัญญา. (2564). ที่มาและรูปเขียนที่เปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาหน่วยศัพท์ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤตที่ใช้ในการตั้งชื่อ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 29(1), 26-47.
- ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. (2562). วิธีการนำคำสันสกฤตในรูปแบบของวรรณกรรมมาใช้ในภาษาไทย. [สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- ณัฐา วิพลชัย. (2558). ลักษณะคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องพระมหาชาติคำกาพย์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 17-45.
- พระมหาพิชณู สลัญจเมโธ, พระศรีสิทธิธมฺมณี และวีรกาญจน์ กนกกมลเสศ. (2564). การเปลี่ยนความหมายของคำยืมภาษาบาลีที่ปรากฏในภาษาไทย. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*, 21(1), 171-180.
- ภักดีจิรา ธรรมมานุธรรม. (2565). *การใช้คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในพระวรสารสมัยอยุธยา*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ยุทธิชัย อุปการดี. (2566). การเปลี่ยนแปลงด้านอักขรวิธีของคำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในจารึกสุโขทัย. *วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย*, 9(1), 21-42.
- สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม. (2564). การเปลี่ยนแปลงภาษาของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 28(1), 188-227.

กลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย

Songkran Festival Promotion Strategy to Provide Soft Power in Thai Tourism Marketing

นิธิกิตติกานต์ เหมสุวรรณ (Nithikittikarn Hemsuwan)¹

ภาณุมาศ เกตุแก้ว (Panumart Kedkaew)²

รัศมี อัจฉริยไพศาลกุล (Ratsamee Ajchariyapaisankul)³

มณฑาทิพย์ หงษ์ตระกูล (Monthatip Nguitragool)⁴

Received: September 9, 2024

Revised: January 22, 2025

Accepted: January 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์และบริบทของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย 2) ศึกษาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย 3) ประเมินศักยภาพของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย และ 4) สร้างกลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย ซึ่งดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 คน จาก 3 ภาคส่วน ได้แก่ บริษัทรับจัดงาน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่มีส่วนร่วมในการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเทศกาลประเพณีที่มีเอกลักษณ์และมีศักยภาพในการผลักดันให้เป็นซอฟต์แวร์ของประเทศไทย ทั้งนี้ด้วยสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับใช้ส่วนประสมทางการตลาด เพื่อให้เกิดการพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์ให้เป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย จึงจะต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมและวัฒนธรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวในช่วงนั้นด้วย รวมถึงกลยุทธ์การตลาดที่สำคัญให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งการส่งเสริมกิจกรรมที่ยั่งยืนและสร้างซอฟต์แวร์ทางการตลาดผ่านเทคโนโลยี และความร่วมมือจะช่วยเพิ่มศักยภาพและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก

คำสำคัญ: เทศกาลสงกรานต์, ซอฟต์แวร์, การตลาดการท่องเที่ยว, ส่วนประสมทางการตลาด

Abstract

This article aims to: 1) examine the situation and context in which the Songkran festival in Thailand has been organized, 2) analyze the internal and external environments influencing the organization of the Songkran festival, 3) assess the potential of the Songkran festival as a cultural event, and 4) develop strategies to promote the Songkran festival as a

¹⁻⁴ สาขาวิชาการผลิตและการจัดการอีเว้นท์ คณะการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

Department of Event Production and Management, School of Tourism and Services, The University of the Thai Chamber Commerce

soft power tool for Thailand's tourism marketing. The research adopts a qualitative approach through a documentary analysis. The data was collected from various documents, and in-depth interviews with 30 purposively selected informants were conducted. The informants represented three sectors: event management companies, government agencies, and private organizations involved in organizing the Songkran festival. The data analysis was conducted using an interpretative phenomenological analysis. The findings reveal that the Songkran festival, a unique and culturally significant tradition, holds a substantial potential as a soft power tool for Thailand. However, leveraging this potential requires integrating marketing mix components to create effective promotional strategies. These strategies must consider the behaviors and cultural preferences of tourists during the festival to align marketing objectives with their needs.

Keywords: Songkran Festival, Soft Power, Tourism Marketing, Marketing Mix

บทนำ

ประเทศไทยถือเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับต้น ๆ ของภูมิภาคเอเชีย เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี ทั้งนี้จากรายงานสถานการณ์การตลาดการท่องเที่ยวของประเทศไทยของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2567) พบว่า ไตรมาส 4 ของปี พ.ศ. 2566 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทย มีจำนวน 8.10 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 14.19 และนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ มีจำนวน 49.83 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.62 เมื่อเทียบกับไตรมาสก่อนหน้า เนื่องจากเป็นช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวของประเทศไทย ประกอบกับภาครัฐและเอกชนมีการจัดกิจกรรมกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และหลายจังหวัดมีการจัดงานเทศกาลประเพณีที่สำคัญ โดยสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น การจัดงานประเพณีวันออกพรรษา เทศกาลลอยกระทง และงานเฉลิมฉลองเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่ เป็นต้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) ส่งผลทำให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ตั้งเป้าหมายตำแหน่งทางการตลาดที่ขับเคลื่อนรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศสูงสุด ติดอันดับ 1 ใน 5 ของโลก ตลอดจนปรับยุทธศาสตร์สู่การท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน โดยการจัดทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์การเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมที่มีความยั่งยืน ทั้งนี้มีการคาดการณ์ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยต้องเผชิญความท้าทายอย่างมาก โดยเฉพาะการแข่งขันจากหลาย ๆ ประเทศที่ให้ความสำคัญกับการตลาดการท่องเที่ยวมากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567) โดยในปี พ.ศ. 2567 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ใช้กลยุทธ์ทางการตลาดโดยการใช้ซอฟต์แวร์ สร้างภาพลักษณ์ใหม่ทางการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย ตลอดจนส่งเสริมวัฒนธรรมซอฟต์แวร์ของประเทศไทยให้กลายเป็นสินค้าส่งออกที่สามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ (ไทยรัฐ, 2567) โดยผลกระทบเชิงบวกทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอันเกิดจากซอฟต์แวร์ ส่งผลให้รัฐบาลตื่นตัวมากขึ้นในการสนับสนุนวัฒนธรรมและประเพณีไทยเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศ ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรมได้มีนโยบายการพัฒนาเพื่อยกระดับวัฒนธรรม ด้วยการนำเอาซอฟต์แวร์ของประเทศไทยสู่เวทีโลก โดยมุ่งเน้นการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2566)

ปรากฏการณ์ซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) นับว่าเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมอย่างมาก และเป็นเครื่องมือทางการตลาดในการผลักดันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมบันเทิงและภาพยนตร์ ซึ่งเป็นอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีให้เข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อสร้างสรรค์สินค้าและบริการให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้รัฐบาลของประเทศไทยจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนโครงการ แผนงาน และมาตรการต่าง ๆ ประกอบด้วย 11 อุตสาหกรรม คือ อาหาร กีฬา เทศกาล การท่องเที่ยว ดนตรี หนังสือ ภาพยนตร์ เกมส์ ศิลปะ การออกแบบ และแฟชั่น โดยผ่านการดำเนินงาน โครงการ 1 ครอบครัว 1 ซอฟต์พาวเวอร์ (One Family One Soft Power: OFOS) มีเป้าหมายสำคัญคือ การนำอุตสาหกรรมซอฟต์พาวเวอร์ไทยสู่เวทีโลก (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2566) นโยบายการสนับสนุนซอฟต์พาวเวอร์ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก พร้อมทั้งบูรณาการการทำงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อผลักดันให้ซอฟต์พาวเวอร์เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตามนโยบายมุ่งส่งเสริมวัฒนธรรม 5F ที่เป็นซอฟต์พาวเวอร์ให้กลายเป็นสินค้าส่งออกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้แก่ อาหาร (food) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (film) การออกแบบแฟชั่นไทย (fashion) ศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย (fighting) และเทศกาลประเพณีไทย (festival) โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผลักดันให้ประเทศไทยเติบโตและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ด้วยการนำเอาสินค้า อาหาร เทศกาลประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมารวมเป็นเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567)

หนึ่งในเทศกาลที่มีเอกลักษณ์และได้รับการผลักดันให้เป็นซอฟต์พาวเวอร์ของประเทศไทย นั่นก็คือเทศกาลสงกรานต์ หรือมหาสงกรานต์ เป็นการสืบทอดประเพณีทางวัฒนธรรมอย่างยาวนาน โดยองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้สงกรานต์ในประเทศไทย (Songkran in Thailand, Traditional Thai New Year Festival) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ณ เมืองกาซาน ประเทศบอตสวานา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566) โดยเทศกาลสงกรานต์สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน ความผูกพันของครอบครัวและการให้อภัย ตลอดจนการเล่นน้ำในวันสงกรานต์ยังเป็นการล้างความโชคร้ายออกไป การนำพาความเจริญรุ่งเรืองเข้ามา และเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นเครื่องหมายของการคงอยู่และมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย (มติชนออนไลน์, 2567) ในปัจจุบันเทศกาลสงกรานต์นอกจากจะมีกิจกรรมหลักคือการละเล่นสาดน้ำจนถูกยกย่องให้เป็น “Water Festival” ชื่อระดับโลกแล้วเทศกาลสงกรานต์ในแต่ละภูมิภาคหลายพื้นที่ต่างก็มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกัน จนกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ส่งเสริมให้เทศกาลสงกรานต์เป็นหนึ่งในซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) สำคัญของประเทศไทยผ่านแนวคิด 5F โดยเทศกาลสงกรานต์จัดอยู่ในประเภทเทศกาลประเพณีไทย (festival) ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในระดับโลก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางท่องเที่ยวและการเล่นสาดน้ำในเทศกาลสงกรานต์ของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้เทศกาลสงกรานต์กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงศักยภาพของเทศกาลและประเพณีไทย และเป็นซอฟต์พาวเวอร์ของประเทศไทยที่ได้รับการสนับสนุนในระดับนานาชาติ

การส่งเสริมการจัดงานเทศกาลและงานประเพณีให้เป็นซอฟต์แวร์ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ และสร้างตัวตนในระดับประเทศ แต่อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนซอฟต์แวร์ของประเทศไทยยังขาดนโยบายการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ความเป็นเอกภาพ และไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินการ (ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2566; ดวงฤทธิ เบ็ญจาทิกุล ชัยรุ่งเรือง, 2567) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาถึงกลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เพื่อประเมินศักยภาพและสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย โดยผ่านการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย อีกทั้งเพื่อนำเสนอวัฒนธรรมความเป็นไทยผ่านแนวคิดซอฟต์แวร์เพื่อนำมาสู่การผลักดันเศรษฐกิจอย่างแข็งแกร่งและต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและการยอมรับในศักยภาพของประเทศไทยในฐานะจุดหมายปลายทางของการจัดงานเทศกาลระดับโลกต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. เทศกาลสงกรานต์

เทศกาลสงกรานต์ถือเป็นวันปีใหม่ของชาวไทยตามประเพณี ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี เป็นเทศกาลที่เต็มไปด้วยความสุขและมีความสำคัญทางวัฒนธรรมมายาวนาน การเฉลิมฉลองสงกรานต์ไม่เพียงแต่เป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนานและผ่อนคลายเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสให้ผู้คนได้มาร่วมตัวกันทำกิจกรรมที่มีความหมายและกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน ประเพณีหลักของเทศกาลสงกรานต์ คือ การทำบุญตักบาตรและสงฆ์พระพุทธรูป ประชาชนไปวัดทำบุญด้วยการถวายภัตตาหารเพล ซึ่งสะสมบุญและส่งเสริมความดีในชีวิต นอกจากนี้การสงฆ์พระพุทธรูปที่พระอารามหลวง ยังถือเป็นการแสดงความเคารพและขอพรจากพระพุทธเจ้าอีกด้วย เพื่อให้ปีใหม่ที่กำลังจะมาถึงเต็มไปด้วยความโชคดีและความสุข ประเพณีที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การรดน้ำศิระของผู้เฒ่า ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพและขอพรจากผู้ใหญ่ในครอบครัว การรดน้ำบนศิระถือเป็นการแสดงการขอโทษ และเคารพครอบครัวเป็นโอกาสอันดีที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและส่งเสริมความรักและความสามัคคีในครอบครัว การเล่นน้ำสงกรานต์ถือเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นและได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงเทศกาลนี้ การเล่นน้ำสงกรานต์เป็นเรื่องสนุกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สร้างความสุขและความเพลิดเพลินให้กับทุกคน ถึงแม้จะเล่นน้ำแต่ก็มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ในการชำระล้างสิ่งไม่ดีออกไปและเริ่มต้นใหม่ด้วยความบริสุทธิ์ การเฉลิมฉลองสงกรานต์ยังรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแข่งเรือ การแสดงดนตรี และเทศกาลที่เต็มไปด้วยสีสันและความสนุกสนาน เป็นการเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าเทศกาลสงกรานต์เป็นช่วงเวลาที่สำคัญและมีความหมายในวัฒนธรรมไทย ถือเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ทำบุญ สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและร่วมสนุกไปกับกิจกรรมที่สร้างความสุขให้กับทุกคน เทศกาลสงกรานต์ไม่ได้เป็นเพียงการเฉลิมฉลองปีใหม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความสามัคคีในสังคมไทยอีกด้วย

เทศกาลสงกรานต์ไม่เพียงแต่เป็นประเพณีทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญของไทย แต่ยังเป็นหนึ่งในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังได้กลายเป็นซอฟต์แวร์ โดยองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก

(UNESCO) ได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้สงกรานต์ในประเทศไทย (Songkran in Thailand, Traditional Thai New Year Festival) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ณ เมืองกาซาเน ประเทศบอตสวานา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566) ในเชิงพาณิชย์ด้านการตลาด การท่องเที่ยวไทยที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น กรุงเทพฯ และภูเก็ต ซึ่งนักท่องเที่ยวมักมาที่ประเทศไทยเพื่อสัมผัสประสบการณ์การเล่นน้ำ การทำบุญ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ส่งเสริมให้เทศกาลสงกรานต์เป็นหนึ่งในซอฟต์แวร์พาวเวอร์ (Soft Power) สำคัญของประเทศไทยผ่านแนวคิด 5F โดยเทศกาลสงกรานต์จัดอยู่ในประเภทเทศกาลประเพณีไทย (festival) ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในระดับโลกโดยผ่านการโปรโมทผ่านสื่อและการตลาด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และองค์กรอื่น ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) มักโปรโมทสงกรานต์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดีย โทรทัศน์ และเว็บไซต์ท่องเที่ยว มีการจัดงานแถลงข่าวและเทศกาลพิเศษเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมไปถึงเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม การจัดงานสงกรานต์มักมีการเน้นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น เช่น การรดน้ำดำหัว การทำบุญ การแสดงศิลปวัฒนธรรม การทำบุญตักบาตรและการสงน้ำ พระพุทธรูปเป็นกิจกรรมที่เน้นถึงความสำคัญทางศาสนา (ฉัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2566; ดวงฤทธิ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง, 2567)

2. ซอฟต์แวร์พาวเวอร์ทางการตลาดการท่องเที่ยว

ซอฟต์แวร์พาวเวอร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเป็นแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยว สินค้าทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภทได้ เช่น มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (เช่น วัด โบราณสถาน) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (เช่น ประเพณี การแสดง พิธีกรรม) การพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนี้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน Fu and Wang (2023) ได้กล่าวว่า การบูรณาการการท่องเที่ยวและมรดกที่จับต้องไม่ได้ไม่ได้เป็นเพียงสถานการณ์ “ความร่วมมือ” เท่านั้น ยังต้องบูรณาการจากกลไกเพื่อให้มรดกที่จับต้องไม่ได้สามารถพัฒนาต่อไปได้ การท่องเที่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการปกป้องและส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพัฒนาเศรษฐกิจ

“สนับสนุนอย่างชัดเจนในการบูรณาการระบบนิเวศของวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การส่งเสริมการตลาดและการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในทางกลับกันก็มีความจำเป็นในการเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น พัฒนามรดกวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวผสมผสานการท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นและทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้อย่างอดทนมากขึ้น”

(Fu & Wang, 2023)

ดังนั้นในการพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมด้วยการบูรณาการวัฒนธรรมจะต้องพัฒนาสะท้อนให้เห็นลักษณะและรสนิยมของท้องถิ่นในยุคนี้ ควรสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ในด้านการส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในท้องถิ่นและเป็นเงื่อนไข

ที่ดีในการดึงดูดผู้มีความสามารถ อีกทั้งในการเป็นไปตามความต้องการในการปกป้องและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และได้เพิ่มความสนใจของสาธารณชนต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยมีนัยสำคัญ เพื่อที่จะพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้ดีขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทจำเป็นต้องบูรณาการเนื้อหาของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งการพัฒนาสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยทั่วไปและสร้างรากฐานที่แน่นอนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ Qiu, Zuo, and Mu Zhang (2022) ได้กล่าวว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage: ICH) สามารถเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าสำหรับทั้งภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามคำจำกัดความที่ซับซ้อนและลักษณะที่ใหญ่โตและกระจัดกระจายของข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทำให้เป็นการยากที่จะทบทวนและสรุปแนวโน้มการวิจัยและทิศทางในอนาคตของการท่องเที่ยว ICH แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่ประกอบด้วย 3 หัวข้อคือ การวางแผนทรัพยากรและความยั่งยืน ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยว และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและการตลาดจุดหมายปลายทางความรู้อันศักดิ์สิทธิ์ ระบบการจัดการแบบดั้งเดิม และตำนานสามารถบรรลุผลในระดับสูง การสร้างสถานที่ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ผลลัพธ์นำเสนอภาพที่ครอบคลุมของหัวข้อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในนิยามในปัจจุบัน และคาดการณ์ทิศทางในอนาคตในด้านการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบสามารถช่วยสนับสนุนทั้งการก่อสร้างทางทฤษฎีการอนุรักษ์มรดก และแนวปฏิบัติด้านการท่องเที่ยว

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้ได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการศึกษาค้นคว้า และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) และข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ซึ่งใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) และวิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling) มีการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (interpretative phenomenological analysis: IPA) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างครบถ้วนสมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด โดยมีรายละเอียดและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานี้ในครั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 คน จาก 3 ภาคส่วน ประกอบด้วย บริษัทรับจัดงาน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน ที่มีส่วนร่วมในการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) และวิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling) เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยอาศัยการแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควบคู่กับการเลือกผู้ให้ข้อมูลด้วยการใช้ดุลยพินิจของผู้วิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาผู้ให้ข้อมูลหลักของผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังต่อไปนี้

1.1 บริษัทรับจัดงาน โดยจะต้องเป็นบุคลากรในบริษัทรับจัดงานที่เคยมีประสบการณ์ การจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในพื้นที่ของประเทศไทย ไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.2 หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยจะเป็นบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร และสมาคมที่มีเกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนและมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ภายในประเทศไทย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ถูกรวบรวมอย่างเป็นระบบโดยหน่วยงานเพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ บริบทและสภาพแวดล้อมของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทยและเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งได้ทำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured Interview) เนื่องจากต้องการให้เกิดความยืดหยุ่นสำหรับการตอบข้อคำถามของผู้ให้ข้อมูลหลัก ในขณะที่ยังคงไว้เนื้อหาสาระที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษาอย่างครบถ้วน ผสมผสานกับการสังเกตการณ์ (observation) ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย โดยการประยุกต์ใช้เครื่องมือการวิจัยจากหลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพการจัดงานเทศกาลของ Aurelio et al. (2023) ประกอบด้วยเกณฑ์การประเมิน 5 ด้าน (5As) ได้แก่ ลักษณะ (aspect) กิจกรรม (activities) บรรยากาศ (atmosphere) การปรับตัว (adaptation) และความคาดหวัง (anticipation)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงและจริยธรรมของแบบสัมภาษณ์ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถาม วิธีการ และความเหมาะสมของการใช้ภาษา ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2566 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 รวมระยะเวลา 7 เดือน

3. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในการตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) จากแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลหลักที่แตกต่างกัน คือ ต่างคน ต่างสถานที่ และต่างเวลา ทั้งนี้การตรวจสอบข้อมูลได้ทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะลงพื้นที่สัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (interpretative phenomenological analysis: IPA) คือ การศึกษาเรื่องเล่า และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในรูปแบบปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ โดยการบรรยายเชิงพรรณนา ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งนำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักมาประมวลตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์และบริบทของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย

เทศกาลสงกรานต์ หรือมหาสงกรานต์ เป็นเทศกาลประจำปีที่มีความสำคัญในประเทศไทย ซึ่งเป็นการสืบทอดประเพณีทางวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนาน โดยยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศให้ประเพณีวันสงกรานต์ในประเทศไทยขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโลก การสันนิษฐานว่าเทศกาลสงกรานต์ได้รับอิทธิพลมาจากเทศกาลโฮลีในศาสนาพราหมณ์ฮินดูของประเทศอินเดีย ทั้งนี้เทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการสาดสีอย่างในประเทศอินเดีย เป็นการสาดน้ำเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสภาพอากาศที่มีความร้อนจัดในช่วงกลางเดือนเมษายน และในอีกแง่มุมหนึ่งเชื่อกันว่าเป็นการปิดป่าสิ่งไม่ดีออกไป ทำให้นิยมเล่นสาดน้ำและปะแป้ง สามารถพบเห็นได้ในประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า ชนกลุ่มน้อยชาวไตในเวียดนาม และในมณฑลยูนนานของจีน รวมถึงประเทศศรีลังกา และทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย สงกรานต์มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่มักจะมีกิจกรรมการรดน้ำนั้นเป็นเหตุผลที่ทำให้เป็นที่รู้จักมากที่สุด ซึ่งคำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาสันสกฤตที่มีความหมายว่า “การเคลื่อนย้าย” โดยเชื่อว่าในวันสงกรานต์เป็นช่วงเวลาการเคลื่อนย้ายของจักรราศี อีกนัยหนึ่งก็คือการเคลื่อนจากปีเก่าสู่ปีใหม่ ทำให้

คนไทยยึดถือวันสงกรานต์เป็น “วันขึ้นปีใหม่ไทย” มาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่ง พ.ศ. 2483 ได้ปรับเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ให้เป็นไปตามแบบแผนสากลนิยม คือวันที่ 1 มกราคมของทุกปี มาจนถึงปัจจุบัน

ในอดีตพิธีสงกรานต์จะจัดขึ้นภายในครอบครัวหรือชุมชนใกล้เคียง เป็น “วันครอบครัว” ที่สมาชิกจะใช้ช่วงเวลาดังกล่าวกลับมาพบกันอีกครั้งอย่างพร้อมหน้า สงกรานต์เป็นเวลาที่เราครอบครัวและเพื่อน ๆ มีโอกาสพบปะสนุกสนานกัน ต่อมาในสังคมไทยยุคใหม่การกลับบ้านช่วงสงกรานต์กลายเป็นประเพณีถือว่าสงกรานต์เป็นวันครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการแต่งตัวเป็นผ้าลายดอกหรือชุดไทย แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เทศกาลสงกรานต์ขยายออกไปเป็นวงกว้างมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อ ซึ่งเดิมพิธีสงกรานต์จะใช้น้ำเป็นสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบหลักของพิธี ความหมายของฤดูร้อน เวลาที่สุริยะคติเข้าราศีเมษ ผู้คนจะรดน้ำให้แก่กัน ขอพรจากผู้ใหญ่ประกอบการรำลึกและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ นอกจากนี้ยังมีประเพณีบางอย่างที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น การรดน้ำพระพุทธรูปเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข และถือว่าการเริ่มต้นปีใหม่ด้วยความเป็นมงคล ทั้งนี้ปัจจุบันได้มีการประชาสัมพันธ์ในเชิงท่องเที่ยว โดยไม่ได้กล่าวถึงข้อมูลในส่วนของการเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมโดยการนำเสนอว่าเป็น Water Festival หรือเทศกาลแห่งน้ำ ดำเนินงานไปได้อย่างยิ่งใหญ่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้ามาร่วมกิจกรรมและสัมผัสกับบรรยากาศในช่วงเทศกาลสงกรานต์ในหลากหลายพื้นที่ เช่น เทศกาลสงกรานต์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สงกรานต์ข้าวสาร สงกรานต์สีลม สงกรานต์สยามสแควร์ นอกจากนี้ยังมีสงกรานต์เชียงใหม่ สงกรานต์ขอนแก่น สงกรานต์หาดใหญ่-สงขลา

2. สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

2.1 จุดแข็ง (Strengths) งานเทศกาลสงกรานต์มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเป็นที่ยึดถือในระดับโลก โดดเด่นด้วยภาพลักษณ์ที่สะท้อนความสนุกสนานและความสำคัญทางวัฒนธรรมสำหรับชาวไทย นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่ดีสำหรับการส่งเสริมธุรกิจและการท่องเที่ยวภายในประเทศ

2.2 จุดอ่อน (Weaknesses) ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ การสูญเสียน้ำในบางพื้นที่ ปัญหาด้านความปลอดภัยและการจราจร รวมถึงการขาดความรู้ ความเข้าใจ และการตระหนักถึงความสำคัญของเทศกาล นอกจากนี้ยังพบข้อจำกัดในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียงในการแสดงความคิดเห็นหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเทศกาล

2.3 โอกาส (Opportunities) เทศกาลสงกรานต์สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการสร้างสรรค์สื่อสารการตลาดที่สร้างคุณค่าให้กับเทศกาลและประเทศ

2.4 อุปสรรค (Threats) สถานการณ์ทางการเมืองอาจส่งผลกระทบต่อการจัดสินใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีเทศกาลในพื้นที่ใกล้เคียงที่จัดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจดึงดูดความสนใจมากกว่าในบางกรณี

3. ศักยภาพของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย

การประเมินศักยภาพของการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ในประเทศไทย โดยบริบททั่วไปของงานเทศกาลสงกรานต์เป็นการประเมินเบื้องต้น เพื่อต้องการทราบศักยภาพพื้นฐานของการจัดงานเทศกาล ประกอบด้วยเกณฑ์ 5 ด้าน (5As) โดยผลการศึกษาศาสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านลักษณะ (Aspect) ลักษณะพื้นฐานของเทศกาลสงกรานต์ในแต่ละภูมิภาคจะมีรูปแบบการจัดงานที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค รวมถึงลักษณะของงานมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ตั้งแต่การจัดกิจกรรมรวม ๆ กันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เพื่ออำนวยความสะดวกและควบคุมอย่างในเขตวัดหรือถนนสายหนึ่ง เป็นต้น สงกรานต์ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ส่วนใหญ่มักประกอบกิจกรรมทางศาสนาเป็นหลัก มักมีการสงฆ์พระพุทธรูป ทำบุญเข้าวัด ฟังธรรม เป็นต้น สงกรานต์ในพื้นที่ภาคใต้ เชื่อว่าเป็นการผลัดเปลี่ยนเทวดารักษา ทำพิธีแห่งสงเทวดารักษาเมือง มีการอาบน้ำคนแก่ เป็นต้น สงกรานต์ภาคเหนือ เชื่อว่าก่อนวันสงกรานต์จะมีสิ่งไม่ดี ล่องมาตามลำน้ำเพื่อนำสิ่งชั่วร้ายมาสู่เมือง ชาวบ้านในสมัยก่อนจึงมีการจุดประทัดเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย เป็นต้น สงกรานต์ภาคอีสาน หรือเรียกว่า บุญเดือนห้า จัดให้มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีบุญสงฆ์ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ในหลายพื้นที่อาจมีการให้ความหมายที่แตกต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะพื้นที่เมืองซึ่งมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เข้ามาร่วมกิจกรรม เทศกาลสงกรานต์ในเขตเมืองแต่ละพื้นที่จะมีการจัดกิจกรรมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น การจัดปาร์ตี้ไฟม อุโมงค์น้ำ เวทีคอนเสิร์ต เป็นต้น ขณะที่ในบางพื้นที่มีการรณรงค์ให้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและประเพณีไทยดั้งเดิม

3.2 ด้านกิจกรรม (Activities) กิจกรรมสามารถแบ่งเป็นสองส่วนคือ กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว โดยภายในงานจะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม คือ กิจกรรมการสาดน้ำ การประกวดนางสงกรานต์ กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่เมืองโดยทั่วไป อีกทั้งยังมีกิจกรรมการประกวดก่อพระเจดีย์ทรายในบางพื้นที่ การเล่นส่บ้ำสงกรานต์พระประแดง ขณะที่ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็น “จุดขาย” ที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ และกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ เข้าวัดฟังธรรม การสงฆ์พระ ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร ปล่อยนก ปล่อยปลา รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ กราบไหว้ขอขมาผู้ใหญ่ในบ้านเพื่อความ เป็นสิริมงคล พิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับลูกหลาน

3.3 ด้านบรรยากาศ (Atmosphere) เทศกาลสงกรานต์เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เลือกเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อสัมผัสกับบรรยากาศของความรื่นเริงสนุกสนานของประเพณีที่มีความเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการนำวัฒนธรรม วิถีไทย วิถีถิ่น ของประเพณีสงกรานต์ นำเสนอบรรยากาศการจัดกิจกรรมในรูปแบบเอกลักษณ์ ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น ผสมผสานกับความทันสมัย มีการการจำลองบรรยากาศเทศกาลสงกรานต์แบบศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีต

3.4 ด้านการปรับตัว (Adaptation) ประเพณีและกิจกรรมที่ปรากฏนั้นมีการเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากเดิม การฉลองสงกรานต์ยังคงมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับอย่างต่อเนื่อง แม้ว่ารูปแบบและกิจกรรมบางอย่างอาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต ซึ่งส่วนใหญ่มักยึดถือประเพณีและธรรมเนียมอย่างการสงฆ์พระ รดน้ำดำหัว การเข้าวัดทำบุญ และการเล่นน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเฉลิมฉลองสงกรานต์ในบางพื้นที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงบางประการ โดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์ในเขตเมืองในแต่ละพื้นที่จะมีการจัดกิจกรรม เช่น การจัดปาร์ตี้ไฟม อุโมงค์น้ำ เวทีคอนเสิร์ต เป็นต้น เพื่อเป็น “จุดขาย” ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามามีส่วนร่วม

3.5 ด้านความคาดหวัง (Anticipation) สงครามยังคงเป็นเทศกาลที่สนุกสนาน และมีความสำคัญอย่างมากในวัฒนธรรมไทย แต่เนื่องจากสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สงครามในปีที่ผ่านมาอาจจะมีแตกต่างจากปีก่อน ๆ โดยมีการจำกัดกิจกรรมที่มีการรวมตัวกันหรือที่มีการรวมชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส ทั้งนี้ความคาดหวังต่อสงครามในปัจจุบัน อาจจะไปเน้นไปที่การสืบทอดและรักษาวัฒนธรรมและศาสนา ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการรักษาวัฒนธรรมและประเพณี รวมทั้งเป็นโอกาสที่คนไทยจะได้พบปะและมีความสุขสนุกสนานกับเพื่อนฝูงและครอบครัว และอีกอย่างหนึ่งก็คือการให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองและผู้อื่น

4. กลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงครามเพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย

ผู้วิจัยได้แบ่งศักยภาพในการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับเทศกาลสงคราม Marketing Mix 4 P's ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ ออกเป็น 4 ระดับ คือ

ศักยภาพมาก คะแนนประเมิน 3 คะแนน

ศักยภาพปานกลาง คะแนนประเมิน 2 คะแนน

ศักยภาพน้อย คะแนนประเมิน 1 คะแนน

ไม่มีศักยภาพหรือไม่มีการบริการ คะแนนประเมิน 0 คะแนน

ตาราง 1

กลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงครามเพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย

การใช้กลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับเทศกาลสงคราม	ระดับศักยภาพ
1. ด้านผลิตภัณฑ์ (product)	
1.1 ความหลากหลายรูปแบบการจัดงาน	2
1.2 ความน่าสนใจของตัวเทศกาล	2
1.3 รูปแบบการจัดเทศกาลมีการปรับเปลี่ยนทันสมัย	2
1.4 สินค้าและบริการมีความเหมาะสมตามวาระโอกาส	2
1.5 สินค้าเหมาะสมกับการส่งเสริมเทศกาล	1
1.6 การจัดการและการดูแลความเรียบร้อยของงาน	2
ค่าเฉลี่ย	1.71
2. ด้านราคา (price)	
2.1 ความเหมาะสมของสินค้าและบริการในบริเวณพื้นที่จัดงาน	2
2.2 ความเหมาะสมของสินค้าและบริการพื้นที่รอบนอก ในช่วงเวลาจัดงาน	2
2.3 การมีป้ายแสดงราคาที่สามารถสังเกตได้ชัดเจน	3
2.4 การมีระดับราคาสินค้าและบริการที่สามารถเลือกจับจ่ายได้	2
2.5 การจัดกลุ่มจัดแพ็คเกจพิเศษสินค้าและบริการ	3
2.6 การกำหนดราคาพิเศษเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมเทศกาล	2
ค่าเฉลี่ย	2.33

การใช้กลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับเทศกาลสงกรานต์	ระดับศักยภาพ
3. ด้านสถานที่ (place)	
3.1 เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งจัดงาน สถานที่จัดงาน	3
3.2 พาหนะรับจ้างที่เข้าถึงสถานที่จัดงาน	3
3.3 ระยะทางจากพื้นที่โดยรอบในการเข้าถึง	2
3.4 ป้ายบอกพิกัดการจัดงาน	3
3.5 พื้นที่รองรับยานพาหนะของผู้เข้าร่วมงาน	3
ค่าเฉลี่ย	2.80
4. ด้านการส่งเสริมการขาย (promotion)	
4.1 เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งจัดงาน สถานที่จัดงาน	3
4.2 พาหนะรับจ้างที่เข้าถึงสถานที่จัดงาน	3
4.3 ระยะทางจากพื้นที่โดยรอบในการเข้าถึง	2
4.4 ป้ายบอกพิกัดการจัดงาน	3
4.5 พื้นที่รองรับยานพาหนะของผู้เข้าร่วมงาน	3
4.6 การจัดกิจกรรมพิเศษของสินค้าและบริการ ในช่วงเทศกาล	2
4.7 การจัดการสื่อประชาสัมพันธ์	2
4.8 สร้างความตระหนักและสร้างการติดตามจากนักท่องเที่ยว	2
ค่าเฉลี่ย	2.50

จากตาราง 1 สามารถอธิบายกลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย ได้ดังนี้

4.1 ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์ เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทยในช่วงเทศกาล อาจเป็นสินค้าเฉพาะที่ใช้ในกิจกรรมหรือการแต่งกายในช่วงเทศกาล เช่น เสื้อผ้าลายดอกสีสดใส เสื้อผ้าแต่งกายพื้นบ้าน หรือสิ่งของที่ใช้ในการเล่นสงกรานต์ เป็นต้น รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ที่เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมเชิงพื้นที่บริเวณจัดงานโดยเฉพาะด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยววิถีชีวิตผู้คน

4.2 ด้านราคา (Price) การกำหนดราคาพิเศษ และการจัดแพ็คเกจพิเศษในช่วงเทศกาลเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น การเสนอราคาพิเศษ หรือการจัดแพ็คเกจพิเศษสำหรับสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลสงกรานต์ อีกทั้งการจำหน่ายของที่ระลึกส่วนใหญ่เป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ เช่น ปืนฉีดน้ำ แวนตากันน้ำ ซองกันน้ำ เป็นต้น ในส่วนสินค้าพื้นเมืองค่อนข้างน้อย และยังไม่มียี่ห้อที่ระลึกที่สื่อถึงพื้นที่หรือเทศกาลอย่างชัดเจน ไม่มีเจ้าหน้าที่ควบคุมราคาในแหล่งท่องเที่ยว สถานที่จัดงาน

4.3 ด้านสถานที่ (Place) พื้นที่จุดจัดงาน และจุดบริการให้สะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล เช่น บริเวณสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรมสงกรานต์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่รถยนต์ขนาดเล็กทุกชนิดสามารถเดินทางเข้าถึงได้อย่างสะดวก ยกเว้นรถบัสขนาดใหญ่ ภายในพื้นที่จัดงานในหลายแห่งไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่าน แต่สามารถเข้าถึงโดยรถโดยสารสาธารณะไม่ประจำทาง รวมทั้งหน่วยงานเจ้าภาพอาจจัดให้มีรถบริการพื้นที่

โดยรอบในบางพื้นที่ที่มีความเป็นมาที่ยาวนาน มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการเดินจากถนนสายหลักเพื่อเที่ยวชมพื้นที่ได้โดยสะดวก เนื่องจากตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากถนนสายหลักมากนักอีกด้วย

4.4 ด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) ใช้สื่อต่าง ๆ เช่น โฆษณาทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือโซเชียลมีเดีย เพื่อสร้างความตระหนักและสร้างการติดตามจากนักท่องเที่ยว เช่น การนำเสนอโปรโมชั่นพิเศษบนโซเชียลมีเดียในช่วงเทศกาลสงกรานต์ รวมไปถึงการนำเสนอเอกลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตผู้คน โดยกิจกรรมท่องเที่ยวเน้นให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ความเป็นมาประวัติศาสตร์และความสำคัญของทรัพยากรที่ใช้ภูมิปัญญาวัฒนธรรม

ดังนั้นการปรับใช้ส่วนประสมทางการตลาด (marketing mix) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย ต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมและวัฒนธรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวในช่วงนั้นด้วย เพื่อให้กลยุทธ์ตลาดเป็นไปตามวัตถุประสงค์และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบุรินทร์ นาคสิงห์ และอังกรหงส์คณานุเคราะห์ (2561) ที่กล่าวว่า ประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในเชิงความหมายความเข้าใจและการปฏิบัติจะมีนัยยะที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องเป็นเจ้าของหรือการนำวัฒนธรรมนั้น ๆ ไปใช้ โดยเฉพาะในเชิงหน้าที่ของประเพณีวัฒนธรรมที่มีต่อสังคมและชุมชน ทั้งนี้รวมถึงการดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงของประเพณีวัฒนธรรมด้วยบริบทของประเพณีวัฒนธรรม จึงสะท้อนภาพความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่นเดียวกับประเพณีสงกรานต์ที่ยังคงมีบทบาทหน้าที่ต่อผู้คนและสังคมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น อย่างไรก็ตามในกระแสที่เติบโตของการท่องเที่ยวที่มีการนำประเพณี วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าหรือที่เรียกว่า “การทำประเพณีวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว”

สรุปผลและอภิปรายผล

เทศกาลสงกรานต์หรือมหาสงกรานต์ เป็นเทศกาลประจำปีที่มีความสำคัญในประเทศไทย ซึ่งเป็นการสืบทอดประเพณีทางวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนานโดยยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศให้ประเพณีวันสงกรานต์ในประเทศไทย ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโลก เป็นเสมือนภาพลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นในมิติศิลปะวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งปรากฏในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยเป็นรูปแบบที่มีการสืบทอดและมีความเก่าแก่ต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งนี้ประเพณีดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัยแต่ก็มิได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงนั้นจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบหรือวิธีการดำเนินกิจกรรมในทางกลับกัน การเปลี่ยนแปลงนั้นยังคงมีกลิ่นอายความเก่าแก่ดั้งเดิมไว้ส่วนหนึ่ง

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของงานสงกรานต์โดยบริบทภาพรวมในด้านลักษณะการจัดงาน แต่ละภูมิภาคมีลักษณะการจัดงานที่มีการแตกต่างกันออกไปรวมถึงลักษณะงานที่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคเข้ากับสมัยแต่ก็ยังคงมีการคงกลิ่นอายความเป็นดั้งเดิมไว้ ด้วยการรณรงค์รื้อฟื้นวัฒนธรรมและประเพณี เช่น การแต่งชุดไทยหรือชุดพื้นเมือง การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

ด้านกิจกรรมการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองมักจะเน้นในกิจกรรมเรื่องของการสาดน้ำ การประกวดนางสงกรานต์และกิจกรรมการบันเทิงต่าง ๆ ในขณะที่บางพื้นที่ก็มีการเน้นกิจกรรมที่เป็นในเชิงลักษณะวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นจุดขายที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ด้านบรรยากาศการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ ส่วนใหญ่ก็มีการนำเสนอบรรยากาศความสนุกสนานรื่นเริงและความเป็นศิลปะวัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละพื้นที่

ด้านการปรับตัว ปัจจุบันเทศกาลสงกรานต์มีการปรับตัวไปตามรูปแบบของแต่ละยุคแต่ละสมัย มีการเปลี่ยนแปลงในบางประการ เช่น การนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาเป็นจุดขายในเทศกาลสงกรานต์ เช่น การจัดอุโมงค์น้ำ ปาร์ตี้ไฟเวทีคอนเสิร์ต เป็นต้น ในด้านความคาดหวังปัจจุบัน นอกจากเรื่องความสนุกสนานแล้ว ผู้คนมีการคาดหวังเรื่องความปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นในเชิงสุขภาพหรือในเชิงบริบทอื่น ๆ ทั้งนี้หากมองในภาพรวมของสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลสงกรานต์มีจุดแข็งโดยบริบททั่วไปที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประเพณีและเป็นที่ยอมรับของทั่วโลก รวมทั้งเทศกาลสงกรานต์ถือเป็นโอกาสสำคัญในการสร้างรายได้และทำการตลาดในเวทีระดับโลกซึ่งเป็นที่รู้จักอยู่แล้วของนักท่องเที่ยวทั้งในภูมิภาคอาเซียน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่ทั้งนี้ในด้านจุดอ่อน เทศกาลสงกรานต์กลับมีภาพลักษณ์ในเรื่องของการสูญเสียน้ำ ซึ่งสวนทางกับนโยบายการจัดการจัดการอย่างยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันด้านอุปสรรคของเทศกาลสงกรานต์ยังพบเจอกับสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่ค่อยมีความมั่นคงมากนักทำให้ในบางพื้นที่อาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเข้าร่วมของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับพิชญ์จิรา นาถำนาถ, พรชัย ศักดิ์ศิริโสภณ และปวีร์วรรต สมณี (2562) ได้ทำการศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดงานนิทรรศการเทศกาลพันธุ์ไม้งามเมืองอุบลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลหนองขอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี การพัฒนาศักยภาพจำเป็นต้องเน้นการจัดการที่ยั่งยืน การสร้างความสมดุลระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวจุดขายในเชิงความสนุกสนานกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม ในส่วนของกลยุทธ์ในการส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ คือ จุดขายในเชิงความสนุกสนานด้านการท่องเที่ยวที่เน้นความหลากหลายของผู้คน เน้นการจัดกิจกรรมรื่นเริง ในขณะที่เดียวกันจุดขายในเชิงศิลปวัฒนธรรมเน้นความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นไทยสินค้าทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดผู้คนนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องของพิธีกรรมความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนาที่สะท้อนกลิ่นอายความเป็นไทยตั้งแต่อดีต สอดคล้องกับปริญทร์ นาคสิงห์ และอังกร หงส์คนานุเคราะห์ (2561) ได้ทำการศึกษาการทำให้สงกรานต์กรุงเทพฯ เป็นสินค้าวัฒนธรรมในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว พบว่า ความหมายของเทศกาลสงกรานต์มีการเปลี่ยนแปลงไปจากกิจกรรมที่สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสังคมไปสู่เทศกาลสาดน้ำ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เทศกาลสงกรานต์ กลายเป็นสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ มีการลดความซับซ้อนของกิจกรรมลง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถร่วมในกิจกรรมได้อย่างสะดวก รูปแบบของเทศกาลสงกรานต์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้เพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อนำไปต่อยอดในเชิงวิชาการ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์ให้เป็นซอฟต์แวร์ทางการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยการนำเสนอวัฒนธรรมไทยผ่านแนวคิดของซอฟต์แวร์ เพื่อนำมาสู่การผลักดันเศรษฐกิจอย่างแข็งแกร่งและการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ตลอดจนสื่อให้เห็นถึงความนิยมและการยอมรับศักยภาพของประเทศไทยในฐานะของจุดหมายปลายทางของเทศกาลสงกรานต์ระดับโลก

1.2 บริษัทรับจัดงานอีเว้นท์สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ต่อยอดในการวางแผนกิจกรรมและการสื่อสารทางการตลาดในการจัดงานเทศกาลสงกรานต์ โดยการสร้างประสบการณ์และเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมผ่านเทศกาลและงานประเพณีให้กับนักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับประเภทของซอฟต์แวร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น อาหาร ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ การออกแบบแฟชั่นไทย และศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย เพื่อสนับสนุนซอฟต์แวร์เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนเทศกาลสงกรานต์เพื่อสนับสนุนการเป็นซอฟต์แวร์ทางการท่องเที่ยวของประเทศไทย

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566). *สงกรานต์ประเพณีขึ้นปีใหม่ไทย มรดกล้ำค่าสะท้อนวิถีชีวิต*. https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=7012&filename=index
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ปีที่ 5 ฉบับที่ 1/2567*. กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). *Festival tourism*. <https://tatreviewmagazine.com/article/festival-tourism/>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). *TAT REVIEW Vol.10 No.1 January – March 2024*. https://tatreviewmagazine.com/e_magazine/vol-10-no-1-january-march-2024/
- ดวงฤทธิ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง. (2567). การขับเคลื่อน Soft Power: อัตลักษณ์ท้องถิ่นภาคใต้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชุมพร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 11(5), 1921–1935.
- ไทยรัฐ. (2567). *ไขข้อสงสัย “Soft Power” คืออะไร มีลักษณะอย่างไร*. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2738450>
- ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์. (2566). อำนาจอ่อนกับการพัฒนาสังคมไทย. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 31(1), 89–117.
- ปุนินทร์ นาคสิงห์ และอังกร หงส์คณานุเคราะห์. (2561). การทำให้สงกรานต์กรุงเทพฯ เป็นสินค้าวัฒนธรรมในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. *วารสารมานุษยวิทยา*, 1(1), 159–189.
- พิชญ์จิรา นาถ่านาค, พรชัย ศักดิ์ศิริโสภณ, และปวีรบรรต สมนึก. (2562). กลยุทธ์ทางการตลาดงานนิทรรศการเทศกาลพันธุ์ไม้งามเมืองอุบลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลหนองขอน อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 10(2), 144–157.
- มติชนออนไลน์. (2567). *Soft power กับสงกรานต์ 1 เดือน*. https://www.matichon.co.th/article/news_4320794
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2566). *Soft power ไทย เหตุใดจึงยังไม่เวิร์ค*. <https://tdri.or.th/2022/04/soft-power-thai>
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2566). *Soft power เครื่องมือผลักดันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไทย*. <https://www.cea.or.th/th/single-statistic/cea-soft-power>
- สิงห์ชัย พุ่งทอง. (2567). *Soft power กับสงกรานต์ 1 เดือน*. https://www.matichon.co.th/article/news_4320794

- Aurelio, C. B. M., Celis, H. P., dela Dingco, I. A. E., Valencia, Ma. V. A. D., Abinguna, N. O. J. D., & Mercado, J. M. T. (2023). Assessing a community-based festival management in the antecedent and subsequent COVID-19 pandemic—the case of Daramsiyao Festival in Daram, Samar, Philippines. *Journal of Convention & Event Tourism*, 24(4), 362-385. <https://doi.org/10.1080/15470148.2023.2205185>
- Fu, Y., & Wang, C. (2023). Research on the integrated development of intangible cultural heritage and tourism under the background of rural revitalization strategy: A case study of rural non-cultural heritage in Lu'an City, Anhui Province. *Journal of Tourism Management and Technology Economy Canada*, 6(6), 18–27. <https://doi.org/10.23977/tmte.2023.060603>
- Qiu, Q., Zuo, Y., & Zhang, M. (2022). Intangible cultural heritage in tourism: Research review and investigation of future agenda. *Land*, 11(1), 1–21. <https://doi.org/10.3390/land11010139>

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

การบริหารจัดการเทศบาลเมืองแสนสุขที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ Management of Saensuk Municipality as an Age-Friendly City

บุญเชิด หนูอิม (Booncherd Nu-Im)¹

Received: January 23, 2025

Revised: March 24, 2025

Accepted: March 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการเทศบาลเมืองแสนสุขที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ประชากรสูงอายุ วิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่ในการรองรับสังคมสูงอายุ และเสนอแนวทางการพัฒนาเทศบาลเมืองแสนสุขให้เป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงกับประธานชุมชน จำนวน 25 ชุมชน นักวิชาการด้านผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนหน่วยงานด้านสาธารณสุข และผู้แทนภาคประชาสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีจากรายงานและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาค้นพบว่า เทศบาลเมืองแสนสุขมีการพัฒนาไปสู่เมืองอัจฉริยะ โดยใช้เทคโนโลยี IoT และ Smart Living ในการดูแลผู้สูงอายุผ่านการติดตั้งอุปกรณ์อัจฉริยะ พัฒนาศูนย์ผู้สูงอายุ และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความปลอดภัย แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องการขาดแคลนพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม ระบบขนส่งมวลชนที่ไม่รองรับความต้องการของผู้สูงอายุ และการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศอย่างทั่วถึง งานวิจัยนี้เสนอแนวทางการพัฒนาตามแนวคิดเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะให้เหมาะสมกับการใช้งานของผู้สูงอายุ 2) การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงได้ง่าย 3) การส่งเสริมกิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ และ 4) การพัฒนาระบบบริการสุขภาพในชุมชนให้มีความครอบคลุมและยั่งยืน ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาเทศบาลเมืองแสนสุขและปรับใช้กับพื้นที่อื่นที่ต้องการพัฒนาให้เป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: เมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ, การบริหารจัดการเมือง, ศักยภาพเชิงพื้นที่, การพัฒนาเมือง, ผู้สูงอายุ

Abstract

The research on “Management of Saensuk Municipality as an Age-Friendly City” aims to study the demographic situation of the elderly population, analyze the spatial potential to accommodate an aging society, and propose development strategies for Saensuk Municipality to become an age-friendly city. This study employed a mixed-method research approach, incorporating in-depth interviews using purposive sampling with community leaders from 25 communities, gerontology scholars, local government administrators, representatives from public health agencies, and civil society organizations. Additionally, a secondary data analysis was conducted on relevant reports and documents. The data were analyzed using a qualitative descriptive analysis and a descriptive statistical analysis. The findings revealed that Saensuk

¹ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

Municipality has developed into a smart city through the utilization of IoT and Smart Living technology to enhance elderly care services, including the installation of smart devices, the establishment of senior citizen centers, and improvements in infrastructure to enhance safety. However, significant challenges have remained, such as a lack of suitable public spaces, an inadequate public transportation system that does not meet the needs of the elderly, and limited access to comprehensive information systems. This study proposes development strategies aligned with the age-friendly city concept. These include (1) improving public spaces to accommodate elderly use, (2) developing an accessible public transportation system, (3) promoting activities that enhance social and economic participation among the elderly, and (4) expanding comprehensive and sustainable community healthcare services. The findings can be applied to policy formulation for managing Saensuk Municipality and can serve as a model for other areas seeking to develop into age-friendly cities.

Keywords: Age-Friendly City, Municipality Management, Spatial Potential, Urban Development, Older Persons

บทนำ

ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2568 โดยประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเกินจากร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) สถานการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรที่ส่งผลกระทบต่อในทุกมิติของระบบสังคม สุขภาพ และเศรษฐกิจ เช่น แรงงาน ระบบสุขภาพ สวัสดิการสังคม และรูปแบบการอยู่อาศัยของประชากร ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การลดลงของภาวะการเกิดและระดับทดแทนของประชากร พบว่าอัตราการเกิดทั่วโลกมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมถึงประเทศไทย อัตราการเกิดสามารถวัดได้ผ่านสองมาตรวัดหลัก ได้แก่ อัตราการเกิดหยาบ (Crude Birth Rate: CBR) และอัตราเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate: TFR) ซึ่ง TFR ถือเป็นตัวชี้วัดที่เหมาะสมกว่า เนื่องจากสะท้อนจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่ผู้หญิงหนึ่งคนจะให้กำเนิดตลอดวัยเจริญพันธุ์ของตน ปัจจุบัน TFR ของหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทนที่ 2.1 ซึ่งหมายความว่าจำนวนประชากรจะลดลงในระยะยาว (United Nations, 2022) ข้อมูลจากธนาคารโลกระบุว่า TFR ของประเทศไทยลดลงเหลือเพียง 1.5 ในปี ค.ศ. 2020 (World Bank, 2021) แนวโน้มนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพิจารณาโยบายที่สนับสนุนการมีบุตรเพื่อรักษาสสมดุลของโครงสร้างประชากร ทำให้จำนวนประชากรวัยทำงานลดลง ขณะที่สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ยพบว่าอายุขัยเฉลี่ยของประชากรไทยเพิ่มขึ้นจาก 59 ปี ในปี พ.ศ. 2503 เป็น 77 ปี ในปี พ.ศ. 2564 โดยประชากรหญิงมีอายุขัยเฉลี่ยสูงกว่าชายประมาณ 5-7 ปี การพัฒนาด้านสาธารณสุขและการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่ดีขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเพิ่มขึ้นนี้ (World Health Organization, 2007) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการศึกษา พบว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้เฉลี่ยต่อหัว การเข้าถึงการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวส่งผลให้ความต้องการด้านสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรดังกล่าวก่อให้เกิดความท้าทายในหลายด้าน เมื่อมองภาพการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่น่า

วิตกอย่างชัดเจน การลดลงของประชากรวัยทำงานควบคู่ไปกับการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุส่งผลให้อัตราส่วน การพึ่งพิงผู้สูงอายุของประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่เคยมีส่วน 1 ต่อ 4 ในปี พ.ศ. 2543 ได้ลดลงเหลือเพียง 1 ต่อ 2.5 ในปี พ.ศ. 2564 นั้นหมายความว่า ในปัจจุบันประชากรวัยทำงานเพียง 2.5 คน ต้องแบกรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน ซึ่งสร้างความท้าทายอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ของประเทศไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อระบบสวัสดิการสังคม และสุขภาพ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในระบบสาธารณสุขเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากโรคเรื้อรังที่พบบ่อยใน ผู้สูงอายุ เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง และโรคข้อเสื่อม (World Health Organization, 2021) ข้อมูลสถานการณ์สุขภาพผู้สูงอายุไทยในปี พ.ศ. 2564 แสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่สำคัญในการดูแล สุขภาพประชากรกลุ่มนี้ จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทยถึงร้อยละ 20 กำลังเผชิญกับปัญหาสุขภาพ ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลระยะยาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพที่ ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2565) นอกจากนี้ ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น บ้านพักที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต เช่น บ้านที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะและการสนับสนุนจากชุมชน กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้นเพื่อรองรับ จำนวนประชากรสูงวัยที่เพิ่มขึ้น เมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) เป็นแนวคิดที่ได้รับ ความสนใจเพิ่มขึ้นทั่วโลก เนื่องจากแนวโน้มประชากรสูงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2007) ได้กำหนดแนวทางสำหรับการพัฒนาเมืองที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินชีวิต ของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพ โดยเน้นโครงสร้างพื้นฐานบริการและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตของ ผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระและมีส่วนร่วมกับสังคม งานวิจัยจำนวนมากสนับสนุนว่า เมืองที่ได้รับการออกแบบให้เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุช่วยลดปัญหาสุขภาพ ส่งเสริมการเคลื่อนไหว และเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดี ของประชากรสูงวัย (Buffel, Handle, & Phillipson, 2018) ความสำคัญของเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเกิด จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ชัดเจน คาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2573 ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย (United Nations, 2019) หากไม่มีการเตรียมความพร้อม เมืองที่ไม่ได้ออกแบบให้รองรับผู้สูงอายุอาจสร้างข้อจำกัดต่อคุณภาพชีวิต และเพิ่มภาระให้กับระบบสาธารณสุขและสวัสดิการสังคม (Fitzgerald & Caro, 2014) เมืองที่เป็นมิตร ต่อผู้สูงอายุควรมีองค์ประกอบหลัก เช่น ระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงง่าย โครงสร้างพื้นฐานที่ปลอดภัย และ สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับวัย (Lui, Everingham, Warburton, Cuthill, & Bartlett, 2009) ดังนั้น การศึกษาและพัฒนาแนวทางสำหรับเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร และสร้างสังคมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการเมือง (urban management) หมายถึง กระบวนการวางแผนควบคุม และพัฒนา เมืองเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสูงวัย (Roberts, 2016) เมืองที่มีการบริหารจัดการที่ดีจะสามารถ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบขนส่ง บริการสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ทำให้พวกเขา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (World Health Organization, 2007) ความสำคัญของการบริหารจัดการเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเกิดจากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงวัยทั่วโลกคาดว่าภายใน ปี ค.ศ. 2050 ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจะคิดเป็นมากกว่าร้อยละ 22 ของประชากรโลก (United Nations, 2019) เมืองที่ไม่ได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุจะทำให้เกิดปัญหาในการเข้าถึงบริการและกิจกรรม

ทางสังคม (Buffel, Handle & Phillipson, 2018) ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อพัฒนาแนวทางและนโยบายที่สามารถรองรับสังคมสูงวัยได้อย่างยั่งยืน

สำหรับประเทศไทย แนวคิดดังกล่าวถูกบรรจุเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2565-2580) โดยมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชุมชน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) การพัฒนานี้ไม่เพียงตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนในภาพรวม การที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยเป็นผลมาจากการลดลงของอัตราการเกิดและการเพิ่มขึ้นของอายุขัยเฉลี่ยของประชากร โดยประชากรกลุ่มนี้มีความต้องการเฉพาะด้านที่แตกต่างจากประชากรวัยอื่น เช่น การเข้าถึงบริการสุขภาพที่เหมาะสม การออกแบบพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัย และการสนับสนุนทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

เทศบาลเมืองแสนสุข จังหวัดชลบุรี เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวและการอยู่อาศัย โดยในปี พ.ศ. 2563 มีประชากรทั้งหมด 46,628 คน และในจำนวนนี้เป็นผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ถึง 7,916 คน หรือประมาณร้อยละ 17 ของประชากรทั้งหมด (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2563) นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นจุดหมายปลายทางของผู้สูงอายุชาวต่างชาติที่มาพำนักระยะยาว ทำให้เกิดความท้าทายในการจัดสรรทรัพยากร บริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่ม และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมเพื่อรองรับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น เทศบาลเมืองแสนสุขในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีความต้องการเฉพาะด้าน การพัฒนาเมืองให้เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุจึงเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทประชากรและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาสถานการณ์ประชากรผู้สูงอายุ ศักยภาพเชิงพื้นที่ในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ และแนวทางการพัฒนาเทศบาลเมืองแสนสุขให้เป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ เป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากร แนวทางดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่การประเมินสภาพปัจจุบันของผู้สูงอายุ ศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐาน และผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาที่ผ่านมา เพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยอย่างเป็นระบบ การพัฒนาเมืองให้เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น ระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงได้ง่าย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้ชีวิต และการสร้างสังคมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ การศึกษานี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับเทศบาลเมืองแสนสุข โดยนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุแล้ว ยังเป็นการเตรียมความพร้อมของเมืองให้รองรับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในระยะยาว และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกช่วงวัย

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2007) ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) โดยเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรสูงวัย งานวิจัยหลายฉบับชี้ให้เห็นว่าแนวคิดนี้มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและส่งผลต่อการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน องค์ประกอบหลักของเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ ได้แก่

1.1 อาคารและพื้นที่สาธารณะ (outdoor spaces and buildings) เมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุควรมีพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและสะดวกในการเข้าถึง เช่น ทางเดินเท้าที่ไม่มีสิ่งกีดขวาง ไฟส่องสว่างที่เพียงพอ และพื้นที่สีเขียวที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและร่างกายของผู้สูงอายุ การศึกษาพบว่าพื้นที่สาธารณะที่ออกแบบให้มีม้านั่งพัก ทางลาด และห้องน้ำที่เหมาะสมสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในเมืองได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น

1.2 การขนส่งและการเดินทาง (transportation) ระบบขนส่งสาธารณะที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุควรมีทางลาดสำหรับรถเข็น ที่นั่งพิเศษ และระบบที่ให้ข้อมูลที่ชัดเจน เช่น ป้ายขนาดใหญ่และเสียงแจ้งเตือนภายในรถโดยสาร นอกจากนี้ การออกแบบสถานีขนส่งให้เข้าถึงง่ายเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคในการเดินทางของผู้สูงอายุในเมือง

1.3 ที่อยู่อาศัย (housing) การพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุเป็นหัวใจสำคัญของเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ บ้านและอพาร์ทเมนต์ควรได้รับการออกแบบให้มีราวจับ พื้นที่ที่ไม่มีระดับขั้น และความสามารถในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ได้สะดวก

1.4 การมีส่วนร่วมทางสังคม (social participation) การส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในสังคมสามารถช่วยลดความโดดเดี่ยวและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย เช่น การจัดกิจกรรมนันทนาการ โครงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเทศกาลชุมชน

1.5 การเคารพและการยอมรับในสังคม (respect and social inclusion) เมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุควรมีนโยบายที่ลดอคติทางอายุและส่งเสริมการเคารพในสังคม การรณรงค์ให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของผู้สูงอายุในชุมชนสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้

1.6 การมีส่วนร่วมในการทำงานและกิจกรรมชุมชน (civic participation and employment) เมืองควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการทำงานและกิจกรรมทางสังคม เช่น โครงการอาสาสมัคร หรือโครงการฝึกอบรมทักษะที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับวัยของตนเองได้

1.7 การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร (communication and information) ระบบข้อมูลข่าวสารควรได้รับการออกแบบให้เข้าถึงง่าย โดยใช้สื่อที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าใจได้ เช่น เอกสารที่มีตัวอักษรขนาดใหญ่ หรือการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยให้สามารถเข้าถึงข้อมูลผ่านเสียง

1.8 การสนับสนุนชุมชนและบริการสุขภาพ (community support and health services) การจัดตั้งศูนย์สุขภาพและบริการดูแลระยะยาวที่เข้าถึงง่ายเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรองรับความต้องการของประชากรสูงวัย เช่น คลินิกเฉพาะทางสำหรับผู้สูงอายุ และบริการช่วยเหลือที่บ้าน

2. ศักยภาพเชิงพื้นที่ในการรองรับสังคมสูงวัย

การวิเคราะห์ศักยภาพของเมืองในการรองรับประชากรสูงวัยเกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงบริการที่จำเป็น ศักยภาพเชิงพื้นที่ของเมืองที่รองรับสังคมสูงวัยสามารถประเมินได้จากปัจจัยหลักดังต่อไปนี้

2.1 การกระจายตัวของบริการสาธารณะบริการสาธารณะ เช่น โรงพยาบาล ศูนย์สุขภาพ และพื้นที่นันทนาการ ควรกระจายตัวอย่างสมดุลทั่วเมือง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้สะดวกโดยไม่ต้องเดินทางไกล (Fu, Wang, & Li, 2024) เมืองที่มีการจัดวางบริการเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมสามารถลดภาระของผู้สูงอายุในการเดินทางและช่วยให้พวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.2 ความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่สำคัญการเข้าถึงขนส่งมวลชนและสถานบริการทางสุขภาพ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ (Chuang & Lai, 2024) เมืองที่มีการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ เช่น ทางเดินที่ปลอดภัย ทางลาด และลิฟต์ในสถานที่สาธารณะ จะช่วยลดอุปสรรคในการใช้ชีวิตประจำวันของประชากรสูงอายุ

2.3 การวางแผนเมืองให้มีความยืดหยุ่นเมืองที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยรองรับความต้องการของประชากรในอนาคต การพัฒนาเมืองควรคำนึงถึงการออกแบบที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เช่น ที่อยู่อาศัยที่สามารถดัดแปลงให้รองรับผู้สูงอายุ หรือการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรสูงอายุ

3. แนวทางพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

3.1 การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุเมืองควรออกแบบสวนสาธารณะ และพื้นที่เปิดโล่งที่เหมาะสมกับการใช้งานของผู้สูงอายุ เช่น การติดตั้งทางเดินที่ปลอดภัย พื้นผิวกันลื่น ทางลาดสำหรับผู้ใช้รถเข็น และที่นั่งพักที่เพียงพอ (Gabauer et al., 2021) การมีพื้นที่สีเขียวที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายยังช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถออกกำลังกายและสานสัมพันธ์กับชุมชนได้ดีขึ้น

3.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการออกแบบเมืองการพัฒนาเมืองควรให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของผู้สูงอายุ โดยการจัดประชุมและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ (Komasi, Zolfani, & Antuchevieiene, 2023)

3.3 การบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาเมืองอัจฉริยะการใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบข้อมูลดิจิทัล และแอปพลิเคชันสำหรับผู้สูงอายุ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการด้านสุขภาพ ขนส่ง และข้อมูลข่าวสารได้อย่างดี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแบบสมาร์ตซิตี้สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอย่างสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

การศึกษานี้จะมุ่งเน้นการใช้แนวคิดเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุและศักยภาพเชิงพื้นที่ในการออกแบบการวิจัย โดยจะใช้กรอบแนวคิดจากองค์การอนามัยโลก และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบว่าสภาพแวดล้อมเมืองในพื้นที่ศึกษามีความเหมาะสมเพียงใดสำหรับประชากรสูงอายุ การออกแบบการวิจัยจะใช้ตัวชี้วัดจากงานศึกษาต่างๆ เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณะและขนส่งมวลชน (Fu, Wang, & Li, 2024) ความพร้อมของพื้นที่สาธารณะในการรองรับผู้สูงอายุ (Gabauer et al., 2021) ระดับการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาเมือง (Komasi, Zolfani, & Antuchevieiene, 2023) และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ โดยสรุปการศึกษานี้จะประเมินศักยภาพเชิงพื้นที่ของเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุผ่านตัวชี้วัดหลักที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อให้เมืองสามารถรองรับสังคมสูงอายุได้อย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสานวิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและลุ่มลึกในศึกษาสถานการณ์ด้านประชากรผู้สูงอายุ วิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่ในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ และเสนอแนวทางการพัฒนาเทศบาลเมืองแสนสุขให้เป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ครอบคลุมและสะท้อนมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย

2.1 ประชาชนชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแสนสุขทั้ง 25 ชุมชน

2.2 นักวิชาการด้านผู้สูงอายุ ผู้บริหารเทศบาลเมืองแสนสุข ผู้แทนจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข และผู้แทนจากภาคประชาสังคม

3. เครื่องมือในการวิจัย การพัฒนา และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดเกี่ยวกับเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้น 8 ประเด็น ด้านพื้นที่โล่งแจ้ง และอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในเขตชุมชนด้านการจราจร การเดินทาง และขนส่ง ด้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง ด้านโอกาสในการมีส่วนร่วมทางสังคม ด้านการยอมรับและการมีสังกัดในสังคม ด้านการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการมีงานทำด้านสารสนเทศและการติดต่อสื่อสาร และด้านการสนับสนุนจากชุมชนและการบริการสุขภาพ โดยสอบถามระดับสถานภาพเชิงพื้นที่ของชุมชน การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดำเนินการผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการดังนี้ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชาชนชุมชน ทั้งหมด 25 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข สัมภาษณ์ภาคีในพื้นที่เทศบาลเมืองแสนสุข เช่น พื้นที่สาธารณะ ระบบขนส่ง และโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ชุดข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ด้านประชากรผู้สูงอายุและบริบทเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุข เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด และโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ให้รองรับกับปรากฏการณ์สังคมสูงวัยที่กำลังเกิดขึ้น ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 6 เดือน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล

เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง การวิจัยได้กำหนดให้มีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น นักวิชาการด้านผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข และผู้แทนจากภาคประชาสังคม เพื่อยืนยันและเพิ่มเติมข้อค้นพบเกี่ยวกับศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข

ขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยคือการอภิปรายผลและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่อย่างบูรณาการ โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงระหว่างมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาดังกล่าว ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายสำหรับการพัฒนาเทศบาลเมืองแสนสุขให้เป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันต่อไป

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์ผู้สูงอายุในเทศบาลเมืองแสนสุข

เทศบาลเมืองแสนสุขตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 20.268 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง อาทิ ชายหาดบางแสนและ

เขาสามมุก รวมถึงเป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา คือ มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งมีประชากรนักศึกษาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันเทศบาลเมืองแสนสุขได้พัฒนาสู่การเป็นต้นแบบ “มหานครอัจฉริยะ” (Smart City) แห่งแรกของประเทศไทย โดยมีการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศประยุกต์เข้ากับบริบทชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่ จากข้อมูลประชากรของเทศบาลเมืองแสนสุข ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 พบว่ามีประชากรทั้งหมด 46,628 คน โดยในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 7,916 คน คิดเป็นร้อยละ 16.98 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเทศบาลเมืองแสนสุขได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2563) ประเด็นที่เทศบาลเมืองแสนสุขได้ดำเนินการ ดังนี้

1.1 นวัตกรรมเบื้องต้นเพื่อผู้สูงอายุ

เทศบาลเมืองแสนสุขได้ริเริ่มการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีพื้นฐาน ได้แก่ “อุปกรณ์ควบคุมระยะไกล” ซึ่งได้รับการพัฒนาโดยคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในการควบคุมอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ภายในที่พักอาศัย พร้อมทั้งมีฟังก์ชันการแจ้งเตือนเหตุฉุกเฉิน ซึ่งในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินผู้สูงอายุสามารถส่งสัญญาณแจ้งเตือนไปยังชุมชนและผู้ดูแลได้อย่างทันท่วงที

1.2 การพัฒนาภูมิทัศน์ของเมืองอัจฉริยะด้านการอยู่อาศัย

ในปี พ.ศ. 2559 เทศบาลเมืองแสนสุขได้ดำเนินการเปิดตัวโครงการ “แสนสุข สมาร์ทซิตี้” โดยมีเป้าประสงค์ในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นต้นแบบของเมืองอัจฉริยะที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ซึ่งครอบคลุมหลายมิติ ประกอบด้วย Smart Living, Smart Health Care, Smart Security และ Smart Tourism

1.3 การยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรผู้สูงอายุ

ในมิติของ Smart Living เทศบาลได้ดำเนินการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและภาคเอกชน อาทิ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา บริษัท Dell Intel และองค์กรอื่น ๆ เพื่อพัฒนาอุปกรณ์และระบบการแจ้งเตือนอัจฉริยะสำหรับผู้สูงอายุ ระบบดังกล่าวประกอบด้วยอุปกรณ์สวมใส่ ได้แก่ สายรัดข้อมือหรือสร้อยคอที่มีความสามารถในการส่งสัญญาณเตือน อุปกรณ์ส่งสัญญาณที่ติดตั้งบนผนัง อุปกรณ์ควบคุมระบบที่ทำหน้าที่รับและส่งสัญญาณ รวมถึงเซนเซอร์ตรวจจับแก๊สรั่ว และซอฟต์แวร์เชื่อมต่อสัญญาณฉุกเฉินสำหรับติดตั้งบนโทรศัพท์มือถือของเครือญาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลไกการทำงานของระบบ คือ เมื่อผู้สูงอายุประสบเหตุฉุกเฉิน อาทิ พลัดตกหกล้ม หรือกดปุ่มแจ้งเหตุฉุกเฉิน อุปกรณ์จะดำเนินการส่งสัญญาณไปยังอุปกรณ์ควบคุมที่ติดตั้งภายในที่พักอาศัย ซึ่งจะทำการส่งสัญญาณไปยังเทศบาล บุคคลในครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยพร้อมเพรียงกัน โดยข้อมูลที่ปรากฏบนจอภาพคอมพิวเตอร์ของแต่ละหน่วยงานจะแสดงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ส่งสัญญาณ พร้อมทั้งข้อมูลที่อยู่อาศัยและแผนที่นำทางไปยังที่อยู่ของผู้สูงอายุ

1.4 ศูนย์พัฒนาศักยภาพประชากรผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ เทศบาลเมืองแสนสุขยังได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อเป็นสถานที่จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้งในมิติทางกายภาพ จิตใจ และสังคม กิจกรรมที่ดำเนินการรวมถึงการชมภาพยนตร์ การเดินลีลาศ การขับร้องเพลง นันทนาการและเกม การประกอบอาหาร การฝึกสมาธิ และการฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายภาพ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของนักกายภาพบำบัดวิชาชีพ ศูนย์ดังกล่าว

ได้รับการสนับสนุนจากความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น เทศบาลเมืองซากุ จังหวัดนาగాโนะ มหาวิทยาลัยซากุ มหาวิทยาลัยบูรพา สถานพยาบาลสมิติเวช ชลบุรี และโรงพยาบาลศูนย์ชลบุรี

1.5 การพัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะในอนาคต

เทศบาลเมืองแสนสุขมีแผนการพัฒนาเมืองในมิติอื่น ๆ เพื่อก้าวสู่การเป็นมหานครอัจฉริยะอย่างครบวงจร ในด้าน Smart Security และ Smart Tourism มีการวางแผนติดตั้งโครงสร้างพื้นฐานเสาไฟอัจฉริยะที่ชายหาด โดยความร่วมมือกับบริษัท Banpu Infinergy เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านความปลอดภัยและการประหยัดพลังงาน อีกทั้งยังมีการพัฒนาระบบเฝ้าระวังและการแจ้งเตือนระดับน้ำในท่อระบายน้ำ และระบบเฝ้าระวังปรากฏการณ์ซึ่ปลาวาฬ สำหรับด้านการท่องเที่ยว มีแผนการพัฒนาแอปพลิเคชันที่สามารถแจ้งข้อมูลร้านอาหาร สิทธิประโยชน์ส่วนลด และแผนที่นำทางสำหรับการท่องเที่ยวเมื่อเข้าสู่เขตพื้นที่บางแสน

1.6 การออกแบบเพื่อการเข้าถึงของทุกคน

เทศบาลเมืองแสนสุขให้ความสำคัญกับการออกแบบสภาพแวดล้อมเมืองที่รองรับประชากรทุกกลุ่ม โดยได้ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ทางลาดสำหรับรถเข็นและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านห้องสุขาที่ออกแบบเพื่อรองรับผู้สูงอายุและผู้พิการบริเวณพื้นที่ชายหาด อย่างไรก็ตามยังปรากฏข้อจำกัดในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานบางประการ

2. การศึกษาศักยภาพเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุข

2.1 ศักยภาพและข้อจำกัดของเทศบาลเมืองแสนสุขในการเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ผลการศึกษาจากการสอบถามประชาชนทั้งหมด 25 ชุมชน พบว่าเทศบาลเมืองแสนสุขยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้านตามเกณฑ์การพิจารณาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

2.1.1 ด้านที่ไม่มีศักยภาพ พบว่าด้านพื้นที่สาธารณะทั้งภายนอกและภายในอาคาร ประกอบด้วย การขาดพื้นที่สาธารณะที่ออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การไม่มีทางลาดหรือพื้นที่ที่มีที่นั่งพักเพียงพอในพื้นที่สาธารณะ ด้านการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและการมีงานทำ ประกอบด้วย ขาดโอกาสในการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในการทำงานหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่สร้างคุณค่า และด้านการสื่อสารข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การขาดระบบข้อมูลและเทคโนโลยีที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่สำคัญได้อย่างสะดวก

2.1.2 ด้านที่มีศักยภาพน้อยที่สุด พบว่าด้านการคมนาคมขนส่ง ประกอบด้วย การขาดระบบขนส่งที่ปลอดภัยและสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การไม่มีทางเดินเท้าหรือระบบขนส่งมวลชนที่รองรับความต้องการของผู้สูงอายุ ด้านโอกาสในการมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบด้วย ขาดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในสังคมอย่างต่อเนื่อง ด้านการยอมรับและการมีศักดิ์ในสังคม ประกอบด้วย การขาดการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับและเชื่อมโยงในเครือข่ายทางสังคม และด้านการสนับสนุนจากชุมชนและบริการสุขภาพ ประกอบด้วย การขาดเครือข่ายและการสนับสนุนจากชุมชนที่ช่วยดูแลผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม

2.1.3 ด้านที่มีศักยภาพน้อย พบว่าด้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง ประกอบด้วย การขาดที่อยู่อาศัยที่ออกแบบให้เหมาะสมกับความปลอดภัยและความสะดวกสบายสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การออกแบบห้องน้ำและพื้นที่ใช้งานที่รองรับการเคลื่อนไหว

ศักยภาพเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุขในบริบทของเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้าน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าด้านที่มีศักยภาพ “ไม่มี” ได้แก่ พื้นที่สาธารณะ การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง และการสื่อสารสารสนเทศ ขณะที่ด้านที่มีศักยภาพ “น้อยที่สุด” ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง

โอกาสในการมีส่วนร่วมทางสังคม และการสนับสนุนจากชุมชน ด้านที่อยู่อาศัยมีศักยภาพอยู่ในระดับ “น้อย” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเร่งด่วนในทุกด้าน

2.2 การจำแนกประเด็นศักยภาพเชิงพื้นที่สำหรับการพัฒนาประเด็นที่ต้องดำเนินการพัฒนา ศักยภาพเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุข จำเป็นต้องดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในอาคารและพื้นที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะต้อง ถูกปรับปรุงให้มีความปลอดภัยและสะดวกสบาย เช่น ทางลาดที่ได้มาตรฐาน การจัดที่นั่งพักในที่สาธารณะ และ การติดตั้งราวจับในบริเวณสำคัญ

2.2.2 การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ การเพิ่มจำนวนรถขนส่งที่มีพื้นที่รองรับผู้สูงอายุ เช่น การติดตั้งลิฟต์หรือทางลาดในยานพาหนะ และการปรับปรุงป้ายรถเมล์ให้เหมาะสม

2.2.3 การจัดบริการดูแลที่พักอาศัยให้ทั่วถึง การส่งเสริมให้ที่พักอาศัยมีการออกแบบที่ปลอดภัย เช่น การติดตั้งราวจับ การปรับปรุงโครงสร้างให้เหมาะสมกับการใช้งานของผู้สูงอายุ

2.2.4 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม การจัดกิจกรรมทางสังคม เช่น งานเทศกาล การสัมมนา และการสร้างพื้นที่พบปะสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

2.2.5 การสร้างความตระหนักและการยอมรับในผู้สูงอายุ การรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึง ความสำคัญของผู้สูงอายุในชุมชน และการเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

2.2.6 การส่งเสริมการจ้างงานและงานอาสาสมัคร การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ที่สร้างรายได้ หรือทำงานอาสาสมัครที่ช่วยพัฒนาชุมชน

2.2.7 การส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ การจัดอบรมให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ เทคโนโลยีได้ เช่น การใช้งานสมาร์ทโฟนและแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้อง

2.2.8 การจัดระบบบริการด้านสุขภาพที่ครบวงจร การเพิ่มจำนวนสถานพยาบาลและบริการ สุขภาพในพื้นที่ การสร้างทีมดูแลสุขภาพชุมชน และการให้บริการตรวจสุขภาพเชิงป้องกัน

เทศบาลเมืองแสนสุขต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สาธารณะ เช่น ทางเดิน ทางลาด และที่นั่งพัก รวมถึงการปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การให้บริการที่พักอาศัย ที่ปลอดภัยและเพียงพอยังเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณา การสร้างกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมเป็นสิ่งจำเป็น

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทเทศบาลเมืองแสนสุข

เทศบาลเมืองแสนสุขมีความเป็นเมืองที่โดดเด่นในด้านการท่องเที่ยว การศึกษา และที่พักอาศัย สำหรับประเด็นแนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นดังนี้

3.1 การจัดการพื้นที่สาธารณะ

เทศบาลเมืองแสนสุขควรพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้มีความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ พื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้ดังนี้ เพิ่มสวนสาธารณะขนาดเล็กในชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุ สามารถเดินทางเข้าถึงได้ง่าย และจัดเตรียมพื้นที่สำหรับการออกกำลังกาย เช่น ทางเดินรอบสวน สนามสำหรับโยคะ และอุปกรณ์ออกกำลังกายกลางแจ้ง จัดสวนสุขภาพ เพิ่มพื้นที่ปลูกต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาและอากาศบริสุทธิ์ พร้อมเพิ่มม้านั่งพักผ่อนที่มีพนักพิงและระดับความสูงที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สร้างพื้นที่นันทนาการเพื่อ การบำบัด เช่น สวนเดินเท้าเปล่าสำหรับการนวดฝ่าเท้า และพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การจัดกิจกรรม ร้องเพลงหรือเต้นรำเบา ๆ

3.2 การพัฒนาระบบขนส่งมวลชน

ระบบขนส่งมวลชนที่เชื่อมโยงทุกพื้นที่ในเทศบาลควรได้รับการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเน้นการออกแบบที่เข้าถึงง่ายและปลอดภัย ดังนี้ จัดรถโดยสารเฉพาะผู้สูงอายุ เช่น รถตู้ขนาดเล็กที่มีพื้นต่ำและมีราวจับภายใน พร้อมบริการรับ-ส่งจากจุดชุมชนสำคัญไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล ตลาด และสวนสาธารณะ ปรับปรุงป้ายรถเมล์ ให้มีที่นั่งพักและกันแดดฝน พร้อมแผนที่เส้นทางและตารางเวลาเดินทางที่อ่านง่าย พัฒนาทางเดินเท้าและทางข้ามถนน ติดตั้งทางลาดสำหรับรถเข็นและเครื่องหมายข้ามถนนที่มองเห็นได้ชัดเจนเพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการสัญจร

3.3 การจัดการที่พักอาศัยให้เหมาะสม

เทศบาลควรสนับสนุนโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีแนวทาง ดังนี้ สนับสนุนโครงการบ้านพักผู้สูงอายุ เช่น บ้านพักเดี่ยวหรืออพาร์ทเมนต์ที่มีการออกแบบเพื่อผู้สูงอายุ เช่น ทางลาดในบ้าน ห้องน้ำพร้อมราวจับ และพื้นกันลื่น สร้างเครือข่ายบริการในชุมชน เช่น บริการดูแลผู้สูงอายุที่สามารถเยี่ยมบ้านได้ (home care services) โดยจัดเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครเพื่อดูแลด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ ปรับปรุงที่อยู่อาศัยในชุมชนเมือง จัดทำโครงการสนับสนุนการปรับปรุงบ้านที่มีผู้สูงอายุอาศัย เช่น การติดตั้งอุปกรณ์เสริมความปลอดภัย

3.4 การสร้างเครือข่ายชุมชน

ความร่วมมือระหว่างเทศบาล หน่วยงานเอกชน และชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างโครงการที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถดำเนินการได้ดังนี้ จัดตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุประจำเทศบาล: เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการกำหนดนโยบายและแผนงาน สร้างศูนย์ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ จัดตั้งสถานที่สำหรับทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมสร้างอาชีพ งานฝีมือ การให้ความรู้ด้านสุขภาพ และการให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยา ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาสาสมัคร สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครในชุมชน เช่น การสอนเด็ก การเป็นวิทยากรในกิจกรรมต่าง ๆ หรือการช่วยเหลือเพื่อนผู้สูงอายุในชุมชนเดียวกัน จัดกิจกรรมเชื่อมโยงระหว่างวัย เช่น การจัดงานเทศกาลที่เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างคนต่างวัย เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน ผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลควรได้รับโอกาสในการทำงาน การเป็นอาสาสมัครและการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างคุณค่าให้กับชุมชน การเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย การสร้างความตระหนักในคุณค่าของผู้สูงอายุ และการเสริมสร้างบทบาทในสังคมจะช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและการยอมรับในชุมชน ระบบสุขภาพที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างครอบคลุม รวมถึงการจัดบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน การดูแลระยะยาว และการสนับสนุนจากอาสาสมัครในชุมชน การพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานสาธารณสุขและเทศบาลจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ

ในฐานะที่เทศบาลเมืองแสนสุขเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว การศึกษา และที่อยู่อาศัย การขยายตัวของเมืองในอนาคตอาจสร้างความท้าทายเพิ่มเติมต่อการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ การวางแผนในเชิงบูรณาการและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น หาดบางแสน ควรคำนึงถึงการเพิ่มจุดพักผ่อน ทางเดินริมทะเลที่มีร่มเงา และการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลักของเมืองอย่างปลอดภัยและสะดวกสบาย การออกแบบพื้นที่เหล่านี้ควรคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การติดตั้งป้ายบอกทางที่อ่านง่ายและการจัดตั้งบริการข้อมูลแบบครบวงจร พื้นที่การศึกษาสำคัญ การจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุ” ภายในชุมชน หรือความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยบูรพา อาจช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ และเสริมสร้างบทบาทของ

ผู้สูงอายุในสังคม นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมการวิจัยและพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างวัย เช่น การสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่รวมเยาวชนและผู้สูงอายุเข้าด้วยกัน การพัฒนาที่พักอาศัยควรคำนึงถึงการผสมผสานระหว่างการอยู่อาศัยและการบริการ เช่น บ้านที่มีบริการสุขภาพแบบครบวงจรหรือชุมชนที่มีการออกแบบเพื่อรองรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ การวางแผนดังกล่าวจะช่วยสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและเพิ่มความสะดวกสบายให้กับผู้สูงอายุในระยะยาว การจัดตั้งระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ (Geographic Information Systems: GIS) เพื่อจัดเก็บข้อมูลผู้สูงอายุและการใช้ทรัพยากรในพื้นที่จะช่วยให้สามารถวางแผนพัฒนาได้ตรงจุดและเหมาะสม นอกจากนี้การจัดลำดับความสำคัญในการลงทุน เช่น การพัฒนาระบบคมนาคมและพื้นที่สาธารณะ จะช่วยลดความซับซ้อนของปัญหาที่อาจเกิดจากการขยายตัวของเมือง

อภิปรายผล

1. ประเด็นด้านสถานการณ์ผู้สูงอายุในเทศบาลเมืองแสนสุข พบว่า เทศบาลเมืองแสนสุขได้มีการพัฒนาไปสู่เมืองอัจฉริยะโดยเน้นการดูแลผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2022) ที่มุ่งส่งเสริมให้เมืองเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการยังคงเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีของผู้สูงวัยบางกลุ่ม ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไปในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (United Nations, 2015) เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยในต่างประเทศ เช่น การศึกษาของ Yamada, Murotani, Mono, Lim, and Yoshimasu (2023) ที่พบว่าประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสนับสนุนสำหรับผู้สูงวัยอย่างครบวงจรผ่านแนวคิด “Age-Friendly Cities” โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นทางเดินเท้า ป้ายอัจฉริยะและระบบขนส่งสาธารณะที่รองรับผู้สูงวัย ในขณะที่เทศบาลเมืองแสนสุขยังคงมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขาดระบบขนส่งที่ปลอดภัยและสะดวกสำหรับผู้สูงวัย รวมถึงปัญหาการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศในประเทศไทย ในกรณีของเทศบาลเมืองแสนสุขแม้ว่าจะมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ เช่น ระบบเซ็นเซอร์เพื่อตรวจจับการล้ม แต่ยังคงมีปัญหาด้านการเข้าถึงและการใช้งานของผู้สูงวัยบางกลุ่ม ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาแนวทางที่สามารถเข้าถึงผู้สูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสรุป แม้เทศบาลเมืองแสนสุขจะมีความก้าวหน้าในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะเพื่อรองรับผู้สูงวัย แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และระบบสนับสนุนที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะในด้านขนส่งและการเข้าถึงสารสนเทศ ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาต่อไป เพื่อให้เทศบาลเมืองแสนสุขสามารถก้าวไปสู่เมืองอัจฉริยะที่สมบูรณ์แบบได้ในอนาคต

2. ประเด็นศักยภาพเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุข พบว่า เทศบาลเมืองแสนสุขยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อรองรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขาดพื้นที่สาธารณะและระบบขนส่งที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Buffel, Handle, & Phillipson, 2018) ที่ระบุว่า การออกแบบพื้นที่เมืองที่ยืดหยุ่นและการสนับสนุนการเข้าถึงกิจกรรมทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุจะช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนของเมืองได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ให้รองรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ และการจัดการปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขาดพื้นที่สาธารณะและการขนส่งมวลชนที่สะดวกเข้าถึง ซึ่งยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2007) ได้แนะนำว่า พื้นที่สาธารณะและระบบขนส่งควรถูกปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การออกแบบทางลาดสำหรับรถเข็นหรือการติดตั้งป้ายรถเมล์ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งเห็น

ได้ชี้ชัดว่าเทศบาลเมืองแสนสุขยังคงขาดความพร้อมในด้านนี้ ทั้งในแง่ของการขาดพื้นที่สาธารณะที่เพียงพอและการมีระบบขนส่งที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมสังคมและเศรษฐกิจยังเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนาต่อไป โดย (Buffel, Handle, & Phillipson, 2018) พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิต แต่ยังสร้างความรู้สึกมีคุณค่าในสังคม งานวิจัยของศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ (ม.ป.ป.) เน้นย้ำถึงการสร้างเครือข่ายบริการที่ครอบคลุมเพื่อรองรับผู้สูงอายุในพื้นที่เมือง รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงกับความสำเร็จในการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ อีกหนึ่งข้อจำกัดที่ต้องการการพัฒนา คือ การขาดการเปิดพื้นที่สาธารณะและกิจกรรมที่หลากหลายสำหรับผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีพื้นที่จำกัดในการทำกิจกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็น และความสำเร็จของการพัฒนาในด้านนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ความสำเร็จของโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการสนับสนุนและความร่วมมือของทุกภาคส่วน การพัฒนาเมืองให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในเทศบาลเมืองแสนสุขจึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ดังกล่าวในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน การพัฒนาระบบสุขภาพที่ยั่งยืนยังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข โดย World Health Organization (2007) เน้นว่า การสร้างบริการสุขภาพที่ครอบคลุมและการสนับสนุนจากชุมชนมีความสำคัญต่อการสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ซึ่งเทศบาลเมืองแสนสุขควรให้ความสำคัญในการลงทุนในระบบสุขภาพชุมชน และฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อช่วยลดภาระของระบบสุขภาพหลักการศึกษาได้ข้อสรุปว่า เทศบาลเมืองแสนสุขมีศักยภาพในการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ หากมีการวางแผนที่เป็นระบบและดำเนินการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างระบบสุขภาพที่ครอบคลุม การดำเนินการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แต่ยังส่งผลดีต่อประชากรทุกช่วงวัยในชุมชนเทศบาลเมืองแสนสุข จึงควรมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญ และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายในการเป็นเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุในระยะยาว

3. ประเด็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุขให้สอดคล้องกับบริบทของเมืองและรองรับประชากรสูงวัยเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการวางแผนอย่างเป็นระบบ แนวทางการพัฒนาที่กล่าวถึงในงานศึกษานี้เน้นการจัดการพื้นที่สาธารณะ การพัฒนาระบบขนส่งมวลชน การจัดการที่พักอาศัย และการสร้างเครือข่ายชุมชน ซึ่งแต่ละด้านมีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ในด้านการจัดการพื้นที่สาธารณะ การพัฒนาสวนสาธารณะขนาดเล็กและสวนสุขภาพ เป็นแนวทางที่สามารถช่วยเพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนและการออกกำลังกาย World Health Organization (2007) เน้นย้ำว่าการมีพื้นที่สาธารณะที่ออกแบบมาเพื่อรองรับผู้สูงอายุ เช่น สวนสุขภาพ ทางเดินเท้า และพื้นที่นันทนาการที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ จะช่วยส่งเสริมสุขภาวะทางกายและจิตใจของประชากรกลุ่มนี้ การสร้างพื้นที่นันทนาการเพื่อการบำบัด เช่น สวนเดินเท้าเปล่าหรือพื้นที่สำหรับกิจกรรมร่วมกับชุมชน จะช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม (Buffel, Handle, & Phillipson, 2018) ด้านระบบขนส่งมวลชนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ระบบขนส่งสาธารณะที่ได้รับการออกแบบให้เข้าถึงง่าย เช่น รถโดยสารพื้นต่ำที่มีราวจับ หรือป้ายรถเมล์ที่มีที่นั่งพัก สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเดินทางไปยังจุดหมายต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย World Health Organization (2007) ระบุว่า เมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุควรมีระบบขนส่งที่เชื่อมโยงพื้นที่สำคัญ เช่น โรงพยาบาล ตลาด และสวนสาธารณะ รวมถึงควรมีทางเดิน

เท้าและทางข้ามถนนที่ปลอดภัย การจัดการที่พิกอาศัยให้เหมาะสม เป็นอีกประเด็นสำคัญที่เทศบาลเมืองแสนสุข ควรพิจารณางานศึกษาของ Buffel, Handle, and Phillipson (2018) พบว่า การออกแบบที่พิกอาศัยที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น บ้านที่มีราวจับ พื้นกันลื่น และบริการดูแลสุขภาพถึงบ้าน (home care services) สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างอิสระและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ การสนับสนุนโครงการปรับปรุงบ้านเพื่อให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุและเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวัน ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน World Health Organization (2007) และ Buffel, Handle, and Phillipson (2018) ระบุว่า การจัดตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุ ศูนย์ชุมชน และการส่งเสริมกิจกรรมระหว่างวัยสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในสังคมและลดความโดดเดี่ยวได้ การจัดตั้งโครงการอาสาสมัครที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สอนเด็กหรือเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยและสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งภายในชุมชน ในฐานะที่เทศบาลเมืองแสนสุขเป็นเมืองท่องเที่ยวและศูนย์กลางทางการศึกษา แนวทางการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ควรพิจารณาความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น จากการขยายตัวของเมือง การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น หาดบางแสน ควรมุ่งเน้นการออกแบบพื้นที่ที่รองรับผู้สูงอายุ เช่น การเพิ่มจุดพักผ่อนทางเดินริมทะเลที่มีร่มเงา และระบบขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักของเมืองได้อย่างสะดวกและปลอดภัย (World Health Organization, 2007) นอกจากนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุหรือความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยบูรพา จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาทักษะใหม่ ๆ และมีบทบาทในสังคม การวางแผนพัฒนาที่พิกอาศัยควรคำนึงถึงรูปแบบที่ผสมผสานการอยู่อาศัยและการให้บริการ เช่น โครงการบ้านที่มีบริการสุขภาพแบบครบวงจร เทศบาลเมืองแสนสุขควรใช้ระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ (Geographic Information Systems: GIS) ในการจัดเก็บข้อมูลประชากรสูงวัยและการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อให้สามารถวางแผนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของเมือง การจัดลำดับความสำคัญในการลงทุน เช่น การพัฒนาระบบคมนาคมและพื้นที่สาธารณะ จะช่วยลดความซับซ้อนของปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมือง โดยสรุปเทศบาลเมืองแสนสุขสามารถพัฒนาเมืองให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุได้หากดำเนินการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และการสร้างระบบสุขภาพที่ครอบคลุม ซึ่งจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและส่งผลดีต่อประชากรทุกช่วงวัยในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ข้อเสนอแนะต่อการจัดการสถานการณ์ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดการสถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบันถือเป็นเรื่องที่ทำนายสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุในสังคม ส่งผลให้ความต้องการในด้านการดูแลและการสนับสนุนทางสังคมและสุขภาพของผู้สูงอายุมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น อปท. จึงควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยการร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ อปท. ควรดำเนินการให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น การปรับปรุงถนน สะพาน ทางเดินเท้า และสถานที่สาธารณะให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งรวมถึงการออกแบบเมืองให้มีความปลอดภัยและสะดวกในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การติดตั้งป้ายบอกทางที่

มองเห็นชัดเจน การเพิ่มทางลาดและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่จำเป็น สำหรับการขนส่งสาธารณะที่สะดวก และปลอดภัย ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเคลื่อนไหวในเมืองได้ง่ายขึ้น

อีกทั้ง อปท. ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุที่เข้าถึงได้ง่าย โดยการร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น โรงพยาบาลชุมชน ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ และกลุ่มอาสาสมัคร เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลที่เหมาะสม ทั้งในด้านการดูแลสุขภาพ การสนับสนุนทางอารมณ์ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต

1.2 ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเทศบาลเมืองแสนสุขที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

เทศบาลเมืองแสนสุขควรดำเนินการปรับปรุงพื้นที่และบริการที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ โดยการสร้างสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ การเพิ่มพื้นที่สาธารณะที่ผู้สูงอายุสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัยและสะดวก การมีกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมได้ เช่น การจัดงานฝึกอบรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การส่งเสริมการออกกำลังกาย และกิจกรรมนันทนาการที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

เทศบาลยังควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับผู้สูงอายุให้ครบถ้วน เช่น การปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้สูงอายุ การจัดตั้งจุดบริการที่ผู้สูงอายุสามารถขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ศูนย์บริการสุขภาพและบริการทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมั่นใจและได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ในด้านการวิจัย การศึกษาควรเน้นไปที่การสำรวจและการประเมินผลการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การศึกษาผลกระทบของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ การศึกษาประสิทธิภาพของโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการศึกษาผลกระทบของการดูแลสุขภาพและการสนับสนุนทางสังคมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ การวิจัยยังควรมุ่งเน้นไปที่การพัฒนากระบวนการข้อมูลและเทคโนโลยีที่สามารถใช้ในการติดตามและประเมินผลการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุได้ดียิ่งขึ้น

สุดท้าย การวิจัยที่สำคัญคือการศึกษานโยบายการพัฒนาการเมืองที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุในมุมมองของการยั่งยืน โดยการสำรวจการร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน บริการทางสังคม และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เขียนจากงานวิจัยเรื่อง ศักยภาพเชิงพื้นที่ของเทศบาลเมืองแสนสุขเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ล่วงได้ด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชุมชนทั้ง 25 ชุมชน ที่ได้สละเวลาและมีส่วนช่วยในการให้ข้อมูลที่มีความสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูลจากท่านถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การวิจัยนี้มีความลึกซึ้งและครอบคลุมทุกมิติ ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญที่ได้ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและให้คำแนะนำในการพัฒนางานวิจัยนี้ ซึ่งคำแนะนำของท่านมีความสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการศึกษา สุดท้ายข้าพเจ้าขอขอบพระคุณภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้

การสนับสนุนทั้งงบประมาณ ทรัพยากรและโอกาสในการดำเนินการวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วง ขอพระคุณทุกท่าน
ที่ได้ร่วมมือกันในการทำให้การศึกษาครั้งนี้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2565-2580)*. กระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2565). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564*. สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เทศบาลเมืองแสนสุข. (2563). *สถิติประชากรเทศบาลเมืองแสนสุข*. [https://www.saensukcity.go.th/
population-statistics.html](https://www.saensukcity.go.th/population-statistics.html)
- ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์. (ม.ป.ป.). *สังคมสูงวัย... ความท้าทายของประเทศไทย*. [https://www.dop.go.th/
download/knowledge/th1580199450-276_0.docx](https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1580199450-276_0.docx)
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564*. สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Buffel, T., Handler, S., & Phillipson, C. (2018). *Age-friendly cities and communities: global perspectives*. Policy Press.
- Chuang, P., & Lai, Y. (2024). Data-driven insights into age-friendly smart community development in China: a case study of Beijing. *Journal of Chinese Architecture and Urbanism*, 6(3), 1-14. <https://doi.org/10.36922/jcau.1754>
- Fitzgerald, K. G., & Caro, F. G. (2014). An overview of aging-friendly cities and communities around the world. *Journal of Aging & Social Policy*, 26(1-2), 1-18. <https://doi.org/10.1080/08959420.2014.860786>
- Fu, M., Wang, L., & Li, Q. (2024). How does the spatial structure of urban agglomerations affect the spatiotemporal evolution of population aging?. *Sustainability*, 16(9), 1-23. <https://doi.org/10.3390/su16093710>
- Gabauer, A., Knierbein, S., Cohen, N., Lebuhn, H., Trogal, K., Viderman, T., & Haas, T. (2021). *Care and the city*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003031536>
- Komasi, H., Zolfani, S. H., & Antucheviciene, J. (2023). Emphasizing access to health and treatment services in order to identify key factors influencing an age-friendly city. *International Journal of Strategic Property Management*, 27(3), 176-187. [https://doi.org/10.3846/
ijspm.2023.19865](https://doi.org/10.3846/ijspm.2023.19865)
- Lui, C. W., Everingham, J. A., Warburton, J., Cuthill, M., & Bartlett, H. (2009). What makes a community age-friendly: a review of international literature. *Australasian Journal on Ageing*, 28(3), 116-121. <https://doi.org/10.1111/j.1741-6612.2009.00355.x>
- Roberts, P. (2016). *The evolution, definition and purpose of urban management*. Routledge.
- United Nations. (2015). *Sustainable development goals*. <https://sdgs.un.org>

- United Nations. (2019). *World population prospects 2019: highlights*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf
- United Nations. (2022). *World population prospects 2022*. <https://www.un.org/development/desa/pd/>
- World Bank. (2021). *Thailand fertility rate 2020*. <https://data.worldbank.org>
- World Health Organization. (2007). *Global age-friendly cities: a guide*. WHO Press. https://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf
- World Health Organization. (2021). *Global report on aging and health*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/340208/9789240016866-eng.pdf?sequence=1>
- World Health Organization. (2022). *Global age-friendly cities: a guide*. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/43755/9789241547307_eng.pdf?sequence=1
- Yamada, K., Murotani, K., Mano, M., Lim, Y., & Yoshimatsu, J. (2023). Age-friendly approach is necessary to prevent depopulation: resident architectural designers and constructors' evaluation of the age-friendliness of Japanese municipalities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(17). 1-11. <https://doi.org/10.3390/ijerph20176626>

การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้
ภาษาอังกฤษในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา
และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)
The Development of Massive Open Online Courseware for the
English Language Curriculum in Workplace Contexts for Vocational College
Students and Workers in the Eastern Economic Corridor

พนุชดา เจริญชัย (Panuchada Charoenchai)¹

วีราภรณ์ คามีสักดิ์ (Weraphon Camesak)²

สุตราภรณ์ ตันตินีรนารถ (Sutrathorn Tantiniranat)³

ชลิตา ภิบาลชนม์ (Chalita Phibanchon)⁴

Received: January 24, 2025

Revised: March 28, 2025

Accepted: March 31, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารายวิชา “การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน” ในรูปแบบออนไลน์ระบบเปิด (MOOC) เพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) การดำเนินงานใช้กระบวนการพัฒนา ADDIE Model (Analysis, Design, Development, Implementation, and Evaluation) โดยในระยะเวลาที่ 1 ได้ทำการออกแบบและผลิตวีดิทัศน์เป็นสื่อการเรียนการสอน สำหรับงานวิจัยครั้งนี้เป็นการดำเนินการในระยะเวลาที่ 2 โดยเน้นการนำรายวิชามาใช้ในการทดลองเรียนและการประเมินผลบทเรียน ผ่านการพิจารณาผลลัพธ์การเรียนรู้และความพึงพอใจของผู้เรียน ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ร้อยละ 54.54 ของนักศึกษาอาชีวศึกษามีผลการสอบผ่านเกณฑ์และได้รับประกาศนียบัตร ขณะที่กลุ่มคนทำงานในพื้นที่ EEC มีผลการสอบผ่านเกณฑ์และได้รับประกาศนียบัตรครบทุกคน (100%) ความพึงพอใจของผู้เรียนอยู่ที่ระดับสูงมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ 4.63 จาก 5 นอกจากนี้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์กลุ่มสะท้อนให้เห็นถึงความพึงพอใจในการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยกลุ่มคนทำงานให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความท้าทายของเนื้อหาและต้องการให้เพิ่มเนื้อหาขั้นสูงขณะที่กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษามีข้อเสนอแนะให้ปรับเนื้อหาให้เข้าใจง่ายขึ้นและเพิ่มความน่าสนใจในการนำเสนอ

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน, ภาษาอังกฤษเพื่อการทำงาน, นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา, เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Abstract

This study aims to develop the courseware "Basic English Communication for Work" in an open online course (MOOC) format to enhance English skills and knowledge for vocational college students and working professionals in the Eastern Economic Corridor (EEC). The ADDIE Model (Analysis, Design, Development, Implementation, and Evaluation) was used in the

¹⁻⁴ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Western Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

development process. In the first phase, video materials were designed and produced. The research reported in this paper was conducted during the second phase, focusing on the application and evaluation of the course, with consideration of learning outcomes and student satisfaction. Quantitative results showed that 54.54% of vocational college students passed the course and received certificates, while 100% of working professionals passed and received certificates. Overall participant satisfaction was very high, with an average rating of 4.63 out of 5. Qualitative findings from group interviews indicated that working professionals suggested adding more advanced content to address challenges, while vocational college students recommended making the content easier to understand and more engaging.

Keywords: Development of Massive Open Online Courses (MOOC), English for Work, Vocational College Students, Eastern Economic Corridor

บทนำ

ปัจจุบันภาษาอังกฤษกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานในทุกภาคส่วนจากการศึกษาพบว่า ภาษาต่างประเทศมีบทบาทสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) เป็นอย่างมาก ตัวอย่างนโยบายและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับภาษาต่างประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 เช่น การส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนใช้ภาษาต่างประเทศในธุรกรรมและในหลากหลายด้าน นอกจากนี้การรู้ภาษาต่างประเทศยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคมอีกด้วย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2561) ได้ทำการศึกษา “ความต้องการแรงงานไทยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและมุ่งเน้นนโยบายการขยายตัวการส่งออกสู่ตลาดต่างประเทศที่ใหญ่ขึ้น โดยในระยะเวลาช่วง 10 ปีที่ผ่านมาการเติบโตของทางภาคอุตสาหกรรมนั้นมีการขยายตัวที่ต่ำลงที่ร้อยละ 3 ต่อปี ในด้านการลงทุนมีการขยายตัวที่ร้อยละ 2 ต่อปี ซึ่งนับว่าเป็นการเติบโตที่ค่อนข้างช้า รวมไปถึงการขาดแรงงานที่มีคุณภาพอีกเช่นกัน จากผลการศึกษาพบว่าช่องว่างทางทักษะที่นายจ้างต้องการจากแรงงานไทยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและยังขาดอยู่เป็นลำดับที่ 3 คือ ทักษะในด้านการใช้ภาษาต่างประเทศมากถึงร้อยละ 38 สอดคล้องกับผลการศึกษาของนักวิจัยอีกหลายท่านเช่น กาญจนา จันทร์พรหมณ์ (2563) และมนพัทธ์ รัตนพิบูลวงษ์ (2562) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความจำเป็นของภาษาอังกฤษในบริบทในที่ทำงานพบว่าความต้องการใช้ภาษาอังกฤษ ทั้ง 4 ทักษะอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ในด้านความต้องการความรู้ภาษาอังกฤษ ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์, นันทชญา มหาขันธุ์ และกนกพร ต้นวัฒนะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง “สถานภาพและความต้องการความรู้ด้านภาษาต่างประเทศของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” จากผลการสำรวจโดยการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม พบว่า นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่ามีทักษะภาษาอังกฤษอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความสำคัญของภาษาต่างประเทศ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการมีความรู้ภาษาต่างประเทศจะเปิดโอกาสให้ก้าวหน้าในอาชีพและได้รับค่าตอบแทนที่สูงขึ้น

อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในสถาบันอาชีวศึกษามีข้อจำกัดในรูปแบบการสอนในชั้นเรียน เช่น ข้อจำกัดด้านเนื้อหาในรายวิชาภาษาอังกฤษต้องใช้หลักสูตรแกนกลางของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งอาจมีเนื้อหาไม่สอดคล้องครอบคลุมกับบริบทการใช้งานในพื้นที่ที่ต่างกันและทักษะทาง

ภาษาอังกฤษไม่สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ นอกจากนี้นักเรียนไทยส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเรียนแบบไม่กระตือรือร้น (passive learners) (ชัยมงคล พกสุวรรณ, 2563) รวมถึงนักเรียนจำนวนไม่น้อยยังอายุที่จะพูดภาษาอังกฤษในชั้นเรียนและขาดประสบการณ์การใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตจริง (Khunmontri et al., 2014) อีกทั้งในส่วนของคุณภาพของสื่อการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษก็ยังคงขาดความหลากหลายเพียงพอ (Robroo et al., 2019) เหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของนักศึกษาอาชีวศึกษาทั้งสิ้น

นอกจากนักศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเติบโตทางภาคอุตสาหกรรมในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) แล้ว การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของคนทำงานในภาคตะวันออกของประเทศไทยก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสำคัญ เช่น อุตสาหกรรมท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมขนส่ง เป็นต้น โดยคนทำงานดังกล่าวส่วนหนึ่งสามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ แต่อีกจำนวนหนึ่งยังคงต้องการการพัฒนาด้านนี้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามสำหรับคนทำงานข้อจำกัดเช่น เวลาในการเรียน ถือเป็นอุปสรรคสำคัญเนื่องจากเวลาส่วนใหญ่ต้องใช้ในการทำงาน จากความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ และปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาของทั้งนักศึกษาอาชีวศึกษาและคนทำงานในภาคตะวันออกของประเทศไทย จะเห็นว่าหากต้องการพัฒนาหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการและกำจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงประกอบด้วยรูปแบบการเรียนภาษาอังกฤษที่เหมาะสม สามารถทำควบคู่กับการทำงาน หรือการเรียนในสถานศึกษาได้

จากความสำคัญของภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่มีต่อการงานและการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ รวมถึงความจำเป็นในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการทำงานที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าความต้องการพัฒนาภาษาอังกฤษของกลุ่มคนส่วนใหญ่ดังกล่าวมุ่งเน้นเพื่อการสื่อสารทั้งในและนอกองค์กร รวมถึงการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้วยรูปแบบการเรียนที่เหมาะสมสามารถทำควบคู่กับการทำงาน หรือการเรียนในสถานศึกษาได้ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษและข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ดังกล่าวข้างต้นในปัจจุบันมีหน่วยงานจำนวนมากในระดับอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศได้บรรจุรายวิชาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และเปิดสอนในรูปแบบออนไลน์ระบบเปิดเพื่อมวลชน หรือ Massive Open Online Courses (MOOCs) เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา โดยแหล่งความรู้ในลักษณะหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดที่มีชื่อเสียงและมีผู้ใช้ทั่วโลกมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในประเทศไทยที่เปิดสอนในรูปแบบดังกล่าว ตัวอย่างเช่น Thai MOOC โดยโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (*รวมคอร์สจากมหาวิทยาลัยหลายแห่ง) Chula MOOC โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย MuX Mahidol University Extension โดยมหาวิทยาลัยมหิดล CMU MOOC โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ RMUTT MOOC โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี PSU MOOC โดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ KKUx โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น และ BUU MOOC โดยมหาวิทยาลัยบูรพา เป็นต้น จากการสำรวจพบว่าหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดมีการเติบโตที่สูงขึ้นทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยมีจำนวนผู้ใช้บทเรียนออนไลน์ระบบเปิดเป็นจำนวนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (สุวดี เหมือนอัน, 2566)

ด้วยความสำคัญของการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษตามความต้องการของบุคลากรที่กำลังทำงานอยู่ รวมถึงผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคต ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนจำนวนมากสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้ด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่มีค่าใช้จ่าย และยังสามารถประเมินความรู้ตนเองได้ตลอดเวลา คณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ในการพัฒนาบทเรียนออนไลน์ระบบเปิดเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะภาษาอังกฤษในการทำงานให้กับกลุ่มคนทำงานและนักศึกษาอาชีวศึกษาในเขต

EEC เพื่อเป็นการช่วยพัฒนากำลังคนให้มีความรู้ภาษาอังกฤษ เพิ่มโอกาสการได้งานรายได้สูง เพิ่มจำนวนแรงงานที่มีศักยภาพและสามารถทำงานในองค์กรระหว่างประเทศได้ ส่งเสริมให้บุคคลทั่วไปมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตได้ในระยะยาว งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารายวิชา “การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน” ในรูปแบบ MOOC เพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาวิทยาลัย อาชีวศึกษาและคนทำงานในพื้นที่เขต EEC โดยในระยะที่ 1 ได้ทำการออกแบบและผลิตวีดิทัศน์เป็นสื่อการเรียนการสอน

สำหรับผลงานวิจัยที่นำเสนอในบทความนี้ เป็นการดำเนินการในระยะที่สองที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำรายวิชาดังกล่าวมาใช้ในการทดลองเรียนและการประเมินผลบทเรียนเพื่อนำผลการใช้บทเรียน ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็น จากการประเมินความพึงพอใจบทเรียนโดยผู้ใช้บทเรียน มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อการพัฒนาบทเรียนให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในฐานะแหล่งความรู้ที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้เข้าถึง โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายคือนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาและคนทำงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงผู้ซึ่งยังขาดความรู้และทักษะภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่นายจ้างคาดหวังจากลูกจ้าง และยังเป็นทักษะที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะเฉพาะอาชีพในอนาคตให้กว้างขวางอีกด้วย

การทบทวนวรรณกรรม

ในการออกแบบหลักสูตร MOOC มีหลักการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 4 เรื่องดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิด

หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหมดอันประกอบด้วย เนื้อหา ผู้สอน ผู้เรียน บริบท ผลกระทบ วิธีการประเมินผู้เรียนที่สถานศึกษาวางแผนและจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (El Astal, 2023; มารุต พัฒนา, 2567) จากคำนิยามคำว่าหลักสูตรข้างต้นนำมาสู่การสรุปองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรซึ่งประกอบด้วย 1) ระบบการร่างหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาเอกสารหลักสูตรตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งได้เอกสารหลักสูตรที่มีความสมบูรณ์พร้อมสำหรับการใช้กับกลุ่มเป้าหมาย 2) ระบบการบริหารหลักสูตร ซึ่งเป็นการวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ 3) ระบบการประเมินเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา มีแนวความคิดสำคัญ คือ การนำผลการประเมินไปสู่การเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรทุกฝ่ายในด้านจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุง (มารุต พัฒนา, 2567)

สำหรับหลักสูตร MOOC เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนแบบออนไลน์ผ่านอินเทอร์เน็ต โดยเปิดสอนเป็นรายวิชา มีการจัดการเรียนการสอนแบบเปิดกว้างอย่างเสรีสำหรับทุก ๆ คนในโลกโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทุก ๆ คนสามารถลงทะเบียนเรียนได้โดยไม่จำกัดจำนวน (กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563) เป็นการขยายโอกาสให้ทุกคนได้ เข้าถึงแหล่งความรู้ด้วยตนเอง ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียนให้ เกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life-long learning skills) (สุวดี เหมือนอัน, 2566)

เพื่อพัฒนารายวิชาในระบบ Thai MOOC อย่างเป็นระบบและมีคุณภาพโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงกำหนด 10 มาตรฐานการเรียนการสอนรายวิชา MOOC ที่ได้รับการยอมรับระดับนานาชาติ ดังนี้ 1) โครงร่างรายวิชา 2) ความพร้อมของบุคลากร 3) การออกแบบการเรียนการสอน 4) เนื้อหา 5) สื่อการเรียนรู้ 6) การสื่อสาร 7) ลิขสิทธิ์และครีเอทีฟคอมมอนส์ 8) การสนับสนุนผู้เรียน 9) ผลการจัดการเรียนรู้ และ 10) การปรับปรุงพัฒนา

จากหลักการ แนวปฏิบัติ ข้อกำหนด และมาตรฐานการเรียนการสอนรายวิชา MOOC ตามที่กำหนดไว้ในระบบ Thai MOOC ได้ถูกนำมาเป็นข้อกำหนดในการผลิตหลักสูตรออนไลน์ในระบบ BUU MOOC เช่นกัน BUU MOOC: Burapha University Massive Open Online Course หมายถึง ระบบการจัดการรายวิชาและสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ในระบบเปิดซึ่งบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยบูรพาได้ออกแบบการเรียนรู้อย่างแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) รายวิชา BUU MOOC สำหรับมุ่งเข้าสู่ Thai MOOC: เป็นรายวิชาที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยสื่อวีดิทัศน์จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ของชั่วโมงการเรียนรู้อยู่ โดยสื่อวีดิทัศน์แต่ละคลิปมีความยาวระหว่าง 7-10 นาที ต้องมีสื่ออื่น ๆ เช่นกิจกรรมการเรียนรู้ออกเสริมอ่านเพิ่มไม่น้อยกว่าร้อยละ 65 ของชั่วโมงการเรียนรู้อยู่ ใช้หลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ และการมีปฏิสัมพันธ์ตามหลักการเรียนการสอน MOOC ประเภท self-paced learning กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถกำหนดอัตราความเร็วในการเรียนของตนเองได้รวมทั้งมีการกำหนดเกณฑ์การประเมินในรายวิชาโดยผู้เรียนต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และแบบทดสอบต้องมีข้อสอบจำนวนไม่น้อยกว่า 4 ข้อต่อ 1 ชั่วโมงการเรียนรู้อยู่แต่ละรายวิชา โดยรายละเอียดทั่วไปจะเหมือนกับแนวปฏิบัติในการสร้างรายวิชาใน Thai MOOC 2) รายวิชา BUU MOOC สำหรับใช้เฉพาะการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยบูรพา สำหรับการพัฒนาคอร์สออนไลน์ในระบบ BUU MOOC ในรายวิชา “การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน” คณะผู้วิจัยกำหนดใช้รูปแบบที่ 1 คือ รายวิชา BUU MOOC สำหรับมุ่งเข้าสู่ Thai MOOC

สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาที่ต้องเรียนรายวิชาภาษาอังกฤษตามหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาและต้องการเพิ่มพูนทักษะภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับบริบทการทำงานมากขึ้น รวมถึงคนทำงานที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา และสถานที่ในการเรียนภาษาอังกฤษหากใช้แบบวิธีดั้งเดิม การเรียนแบบ MOOC ช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ กล่าวคือ MOOCs ช่วยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้อยู่ได้ด้วยตนเอง องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งใน MOOCs ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนคือการให้ผู้เรียนใช้เวลาเรียนจนจบหลักสูตรโดยไม่รู้สึกลดดัน การเรียนรู้อยู่ด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้อยู่แบบอิสระมากกว่า โดยไม่จำเป็นต้องมีการโต้ตอบในการเรียนรู้อยู่มากนัก (Picciano, 2017) ดังนั้น ผู้เรียนที่ทำงานจึงได้รับประโยชน์จาก MOOCs นอกจากนี้ในการศึกษาวิจัยโดย Petronzi and Hadi (2016) พบว่าผู้เรียนมีแรงจูงใจมากขึ้นในการเรียนรู้อยู่ด้วยตนเองผ่าน MOOCs เนื่องจากมีความเปิดกว้างและยืดหยุ่น ซึ่งทำให้เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่มีข้อจำกัด อีกทั้งสำหรับนักศึกษาที่เรียนในหลักสูตรปกติควบคู่กับการเรียนผ่าน MOOCs ยังพบว่า MOOCs ช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนในหลายแง่มุม เช่น ส่งเสริมความรู้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษที่จำเป็นของผู้เรียนเพื่อใช้ในการสื่อสารและได้งานที่ผู้เรียนตั้งเป้าหมายไว้ เป็นต้น (Uchidiuno et al., 2016) มากไปกว่านั้น MOOCs ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อยู่ตลอดชีวิต จากการศึกษาพบว่า MOOCs ไม่เพียงแต่ให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากการเข้าร่วมหลักสูตรเท่านั้น แต่การเรียนการสอนออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพยังสามารถปรับปรุงการเรียนรู้อยู่ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนทำงานซึ่งการเรียนรู้อยู่ทักษะใหม่ยังสามารถนำไปใช้ในองค์กรของตนเองได้ และทำให้พนักงานสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปใช้ในโลกแห่งความเป็นจริงได้ด้วย (Karnouskos, 2017) และองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของ MOOCs ที่จะนำมาซึ่งประโยชน์ให้กับทั้งพนักงานนายจ้าง และนักศึกษา ก็คือ เป็นหลักสูตรที่ไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

2. แนวคิดการออกแบบและพัฒนารายวิชาในรูปแบบออนไลน์ ด้วย ADDIE model

ADDIE มาจากคำว่า Analysis Design Develop Implement และ Evaluation ซึ่งตามทฤษฎีและปรัชญาพื้นฐานของการออกแบบหลักสูตร ADDIE เป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นโมเดลสำหรับการออกแบบและประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ หลักสูตร และเนื้อหาทางการศึกษา ซึ่งช่วยให้มั่นใจว่าการออกแบบหลักสูตร และการดำเนินการจะเป็นไปตามกระบวนการและไม่เกิดข้อผิดพลาด (Spotiotti et al., 2022)

ADDIE model คือ แนวคิดในการออกแบบหลักสูตร รายวิชา รูปแบบการสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายเช่น “Using the Addie Model to Produce MOOCs” (Buchem & Okatan, 2021) งานวิจัยในประเทศ เช่น “การพัฒนาแบบการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ โดย ADDIE model” (กรนิษฐ์ ชายป่า, พิงพร ศรีแก้ว และศิวพร จติกุล, 2565) ADDIE model ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนรวมถึงการสร้างบทเรียนออนไลน์ได้ดังนี้ 1) ขั้นการวิเคราะห์ (analysis) เป็นขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์บริบท ปัญหา ความต้องการ และความคาดหวังของผู้เรียน 2) ขั้นการออกแบบ (design) เป็นขั้นตอนที่นำเอาข้อมูลที่ได้จากขั้นการวิเคราะห์มาออกแบบบทเรียนหรือสื่ออย่างเป็นรูปธรรม โดยการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Course Learning Outcomes: CLOs) ผลการเรียนรู้ย่อยระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs) 3) ขั้นการพัฒนา (development) เป็นขั้นตอนที่ลงมือสร้างบทเรียนและวีดิทัศน์การสอน เอกสารต่าง ๆ ที่ได้ออกแบบไว้ในขั้นตอนที่ 2 ให้เป็นรูปธรรม และทำการทดสอบเพื่อหาข้อผิดพลาดเพื่อนำผลไปปรับปรุงแก้ไข 4) ขั้นการนำไปใช้ (implement) เป็นขั้นตอนที่นำบทเรียนไปพัฒนาแล้วไปลองให้ผู้เรียนใช้งานจริง โดยขั้นตอนนี้จะเริ่มตั้งแต่การสอนใช้งานเบื้องต้น การให้ลองใช้งานจริง ไปจนถึงตอนท้ายคือมีการประเมิน ประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ 5) ขั้นการประเมินผล (evaluation) เป็นการประเมินว่าตรงกับเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ อาจมีได้หลากหลายวิธี นอกจากนี้การประเมินยังครอบคลุมไปถึงความพึงพอใจในการใช้งานด้วย

ในการออกแบบหลักสูตรออนไลน์ทั้งหลักสูตรสำหรับนักศึกษา และของหลักสูตรอบรมสำหรับคนทำงานต่าง ๆ มีการประยุกต์หลักการ ADDIE model มาใช้อย่างแพร่หลาย เช่น ในการศึกษาของ Trust and Pektas (2018) ก็ได้นำหลักการ ADDIE model มาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์แบบเปิดที่จะตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน เช่นเดียวกับนักวิจัยอีกหลายท่านที่นำหลักการดังกล่าวมาใช้ออกแบบหลักสูตรเช่นกัน (Buchem & Okatan, 2021; Rusdi et al., 2022; Strickland et al., 2013; กรนิษฐ์ ชายป่า, พิงพร ศรีแก้ว และศิวพร จติกุล, 2565)

ในการพัฒนาหลักสูตร MOOC เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาอังกฤษในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) นี้ ได้นำหลักการ ADDIE model มาใช้ตั้งแต่กระบวนการวิเคราะห์ จนกระทั่งกระบวนการประเมินทั้งการประเมินการบรรลุเป้าหมายของผู้เรียนและการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรของผู้เรียนอีกด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในการทำงาน

การเรียนรู้ผ่าน MOOCs ทำให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้และเรียนรู้ตามจังหวะของตนเอง ซึ่งมีความสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยให้ผู้คนสามารถรับความรู้ในหลากหลายรูปแบบท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์การเรียนรู้ นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนผ่าน MOOCs ยังเป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ (Ossiannilsson, 2021)

ได้ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อสอดคล้องกับแนวทางการสอนภาษา เช่น การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) (Richards, 2006) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร โดยการใช้ภาษาในการสื่อสารที่มีความหมายมากกว่าการเรียนรู้แค่กฎไวยากรณ์แนวทาง CLT มุ่งสอนผู้เรียนให้สามารถใช้ภาษาเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้รวมถึงการปรับการใช้ภาษาตามบริบทและผู้ฟัง รวมถึงการผลิตและเข้าใจข้อความประเภทต่าง ๆ เช่น การรายงาน และการสนทนา โดยการใช้กลยุทธ์ในการสื่อสารที่หลากหลาย

ตามแนวคิดของ Dudley-Evans and St. John (1998) การเรียนภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสาร เพื่อการทำงานนับว่าเป็นการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะทาง (English for Specific Purposes: ESP) ในขอบข่ายย่อยของกลุ่มการเรียนภาษาเพื่อวัตถุประสงค์ทางอาชีพ (English for Occupational Purposes: EOP) (พัฒน์ น้อยแสงศรี, ม.ป.ป.) ทั้งนี้การกำหนดเนื้อหาเป้าประสงค์ของการเรียนรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงการประเมินผลจึงจำเป็นต้องถูกออกแบบมาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียนและสามารถตอบโจทย์วัตถุประสงค์ในการพัฒนาอาชีพได้ ซึ่งสอดคล้องกับนักวิจัยหลายท่านที่พบว่า การออกแบบเนื้อหาเพื่อจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในการทำงานรวมถึงการประเมินผลจำเป็นต้องพิจารณาจากความต้องการของผู้เรียนที่มุ่งเน้นนำความรู้ไปใช้ในการทำงานจริง รวมถึงการบูรณาการเนื้อหาความรู้ทางภาษาอังกฤษกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในอนาคต (กาญจนา จันทร์พราหมณ์, 2563; พลธาวิณ วัชรทรงธำรงค์, ธนาวัตี ทองอัม และศศิรินทร์ ศิริธาดากุลพัฒน์, 2566; พลิสสา สุนทรเสวตม, 2561)

ในบริบทของ ESP ภาษาอังกฤษทางธุรกิจ (Business English) มีความสำคัญอย่างยิ่งในงานวิจัยนี้ เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เน้นการนำไปใช้ในสถานการณ์ทางธุรกิจ โดยเฉพาะในการสื่อสารภายในองค์กร การนำเสนอข้อมูล การเจรจาธุรกิจ และการเขียนอีเมลธุรกิจ Evans (2013) กล่าวว่าภาษาอังกฤษในด้านธุรกิจของ ESP นั้นมีความสำคัญในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของพนักงานในบริษัทข้ามชาติ เนื่องจากการสื่อสารในธุรกิจต้องการความแม่นยำและการใช้ภาษาที่ถูกต้องตามสถานการณ์

Köse and Gönen (2022) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติที่รวมถึงการออกแบบ การดำเนินการ และการประเมินผลโปรแกรมภาษาอังกฤษในรูปแบบ MOOC โดยการออกแบบเนื้อหาและหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาที่แนะนำใน MOOCs ควรเป็นการรวบรวมการพูดและสถานการณ์จริงที่อ้างอิงจากการศึกษาความต้องการของผู้เรียน ในขณะเดียวกัน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยเฉพาะในยุคดิจิทัล ควรอิงกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้เรียนกับกิจกรรมและภารกิจที่สื่อสารได้จริงในชีวิตประจำวันก็มีความสำคัญ เพราะวัตถุประสงค์หลักคือการแนะนำให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้ในภาษาที่เรียน การใช้สถานการณ์ที่คล้ายกับบริบทในชีวิตจริงจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลและการแสดงออกที่ใช้ในสถานการณ์เหล่านั้นไปใช้ในบริบทการพูดจริงในโลกภายนอกได้ นอกจากนี้ผู้เรียนควรทราบผลลัพธ์จากกระบวนการเรียนรู้และสามารถประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้

แนวคิด CIPP model ในการประเมินหลักสูตร MOOCs

กระบวนการประเมินแบบ CIPP จะเริ่มต้นในลักษณะ formative assessment (การประเมินผลย่อย) และต่อเนืองมาเป็นลักษณะ summative assessment (การประเมินผลสรุป) ตามลำดับมิใช่เป็นแบบใดแบบหนึ่ง (Stufflebeam, 2003, p.31) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการประเมินเพื่อการปรับปรุงพัฒนา มิใช่เป็นเพียงเพื่อการตัดสินหรือพิสูจน์ความถูกต้อง ผู้ประเมินสามารถใช้กรอบแนวคิด CIPP เป็นเครื่องมือในการออกแบบ

คำถามหรือชุดคำถามเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการประเมิน ซึ่งในที่นี้สามารถถูกนำมาใช้ประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงาน (Harrison, 1993) โดยกรอบแนวคิดนี้เป็นการมองในภาพใหญ่ครอบคลุมการประเมินใน 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนการประเมินบริบท (context evaluation) ช่วยให้สามารถ วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรได้อย่างชัดเจนก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรต่อไป ขั้นตอนการประเมินปัจจัยนำเข้า (input evaluation) นับเป็นการประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน และขอบเขตที่เหมาะสมของโครงการหรือหลักสูตร ขณะที่ขั้นตอนการประเมินกระบวนการ (process evaluation) เน้นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และในขั้นตอนสุดท้ายคือ การประเมินผลผลิต (product evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานว่าบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลผลิตมีคุณภาพตามที่ต้องการหรือไม่ และมีความยั่งยืน ในระยะยาวหรือไม่ กระบวนการประเมินทั้ง 4 ขั้นตอนของ CIPP Model ช่วยให้ผู้ดำเนินการโครงการหรือ ผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบในการปรับปรุง เปลี่ยน หรือขยายผลโครงการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วิธีการวิจัย

1. ประเภทของงานวิจัยที่ใช้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทั้งนี้งานวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (qualitative research) ถูกใช้ในการวิเคราะห์แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อประเมินผลการพัฒนาหลักสูตร MOOC และความพึงพอใจในการใช้บทเรียน สำหรับประเภทของงานวิจัยแบบเชิงปริมาณ (quantitative research) ถูกใช้เพื่อรวบรวมสถิติของจำนวนผู้เข้าใช้บทเรียน และคะแนน pre-test และ post-test เพื่อนำมาวิเคราะห์ประเมินจำนวนผู้เข้าทำบทเรียนทั้งครบและไม่ครบบทเรียน รวมถึงเพื่อวิเคราะห์คะแนน pre-test และ post-test เพื่อประเมินพัฒนาการของประชากรตัวอย่างตามลำดับ

2. ประชากร คือ นักศึกษาอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักศึกษาอาชีวศึกษาระดับ ปวส. จำนวน 30 คน และคนทำงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 30 คน ซึ่งกำหนดจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากการขออาสาสมัครนักศึกษา ระดับ ปวส. ในสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษาและคนทำงานในอุตสาหกรรมโรงแรม และอุตสาหกรรมยานยนต์

3. การศึกษาและพัฒนาบทเรียน ผู้วิจัยกำหนดการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ โดยอาศัยหลักการ และแนวคิดแบบ ADDIE model (Analysis, Design, Development, Implement, and Evaluate)

ระยะที่ 1 เป็นระยะการผลิตบทเรียนออนไลน์ตามแนวทาง ADDIE ในขั้นการวิเคราะห์ (analysis) ขั้นการออกแบบ (design) และขั้นการพัฒนา (development) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ได้นำผลจากงานวิจัยในระยะแรกๆ ที่ดำเนินการโดย ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์ นันทชญา มหาพันธ์ และกนกพร ตันวิวัฒน์ (2564) รวมทั้งบททวนวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ผู้เรียนในด้านระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษ ทักษะทางภาษาอังกฤษที่ต้องการได้รับการพัฒนาเนื้อหาภาษาอังกฤษที่สนใจและต้องการเรียนรู้ และรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังเชื่อมโยงมาสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ย่อยระดับหัวข้อในบทเรียนรวมถึงบททวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ผ่าน MOOCs เพื่อวิเคราะห์และกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการเรียนรู้รวมถึงศึกษาหลักการและแนวปฏิบัติในการสร้างหลักสูตร และกำหนดเนื้อหาในบทเรียนพร้อมแนวทางการสร้างแบบทดสอบก่อน-หลัง และแบบทดสอบท้ายบทพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญทางภาษา จากนั้นขอรับการวิพากษ์หลักสูตรในด้านการตรวจสอบ

ความสอดคล้องและเหมาะสมของเนื้อหาและแบบทดสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน และดำเนินการปรับแก้ตามที่ผู้ทรงฯ เสนอแนะ

2. **ขั้นการออกแบบ (Design)** คณะผู้วิจัยได้ออกแบบบทเรียนตามแนวปฏิบัติของบทเรียน MOOCs โดยมีการเขียนแผนการดำเนินการของแต่ละหัวข้อในบทเรียน อันประกอบด้วย ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา และระดับบทเรียน เนื้อหาการสอน แบบทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน ตัวอย่างบทสนทนาประกอบการสอน การกำหนดเวลาของสื่อวีดิทัศน์ รายละเอียดบทพูด (script) กำหนดผู้สอนอาจารย์ชาวไทย ผู้แสดงบทบาทสมมติ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติและขอเสนอเปิดรายวิชาในระบบ BUU MOOC

3. **ขั้นการพัฒนา (Development)** คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการผลิตบทเรียนออนไลน์อันประกอบด้วย วีดิทัศน์การสอน วีดิทัศน์ตัวอย่างการใช้สำนวนภาษาอังกฤษในการสนทนาในบริบทการทำงาน จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวพร้อมแบบทดสอบก่อนเรียน แบบทดสอบท้ายบท และแบบทดสอบหลังเรียน เข้าสู่ระบบ BUU MOOC โดยก่อนจะนำบทเรียนไปใช้ในระยะเวลาที่ 2 ทุกบทเรียนได้รับการตรวจสอบคุณภาพสื่อสำหรับบทเรียนออนไลน์ โดยคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิของหน่วยงาน BUU MOOC

โดยระหว่างการดำเนินงานวิเคราะห์ ออกแบบ และพัฒนา ได้มีการดำเนินการประเมินหลักสูตรตามแนวทางของ CIPP model ในขั้นตอนการประเมินบริบท (context evaluation)

ระยะที่ 2 เป็นระยะทดสอบคุณภาพบทเรียนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของผู้เรียนตามแนวทาง ADDIE ในขั้นการนำไปใช้ (implement) และขั้นการประเมินผล (evaluation) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **ขั้นการนำไปใช้ (Implement)** กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบคำชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย สิทธิของกลุ่มตัวอย่างตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ตามเอกสารการรับรองเลขที่ IRB-023/2567 รวมถึงรับทราบขั้นตอนการเข้าสู่บทเรียน และการใช้บทเรียน จากนั้นกลุ่มตัวอย่างได้ทดลองบทเรียน ทำแบบทดสอบ และประเมินความพึงพอใจผ่านระบบ BUU MOOC ในชื่อรายวิชาการสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน รหัสวิชา HUSO013 ซึ่งประกอบด้วยวีดิทัศน์การสอน เอกสารประกอบการเรียนการสอน แบบทดสอบก่อนระหว่างและหลังเรียน รวมถึงแบบประเมินความพึงพอใจในการใช้บทเรียนที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) และดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แล้ว ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างได้ทดลองใช้บทเรียน 1 เดือน โดยสามารถเข้าใช้บทเรียนได้ทุกที่ ทุกเวลา ตามความสะดวก

2. **ขั้นการประเมินผล (Evaluation)** ได้มีการดำเนินการใน 3 ส่วน ได้แก่

2.1 การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในระบบ BUU MOOC นั้น ใช้เกณฑ์การประเมินจากคะแนนสอบ 2 ส่วน ได้แก่ คะแนนสอบระหว่างบทเรียน และคะแนนสอบหลังเรียน โดยคะแนนสอบระหว่างบทเรียน คิดเป็นร้อยละ 60 ของคะแนนรวม ประกอบด้วยแบบทดสอบย่อยในแต่ละบทเรียน ในขณะที่คะแนนสอบหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 40 ของคะแนนรวม ทั้งนี้ ผู้เรียนจะต้องได้คะแนนรวมทั้งหมดอย่างน้อยร้อยละ 70 ขึ้นไป จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์ และมีสิทธิ์ได้รับประกาศนียบัตรออนไลน์ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าผู้เรียนสำเร็จการศึกษาหลักสูตรในระบบ BUU MOOC นั้น ๆ

2.2 การประมวลผลจากแบบสอบถามความพึงพอใจในการใช้บทเรียนของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง

2.3 การดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (focus group) ด้วยคำถามสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) และดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แล้ว โดยแบ่งกลุ่มการสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษาและกลุ่มคนทำงาน

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาอังกฤษในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และเพื่อประเมินผลลัพธ์ในการใช้หลักสูตรเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรต่อไป รายละเอียดของผลวิจัยมีดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC)

ผลการประเมินบริบทในด้านความสามารถทางภาษาอังกฤษและความต้องการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษของกลุ่มเป้าหมายพบว่า พื้นฐานความรู้ภาษาอังกฤษของกลุ่มเป้าหมายอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ระดับความยากของบทเรียนจึงเป็นขั้นพื้นฐาน กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาทักษะการฟัง-พูด มากกว่าการอ่าน-เขียน โดยทักษะการอ่านเขียนกลุ่มเป้าหมายต้องการเน้นทักษะการอ่าน และการเขียนเพื่อโต้ตอบทางอีเมล ในส่วนของเนื้อหาของบทเรียน กลุ่มเป้าหมายสนใจนำภาษาอังกฤษไปใช้ในการการพูดโต้ตอบในชีวิตประจำวันและในการทำงานรวมถึงวัฒนธรรมและมารยาทสังคม จากขอบเขตความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่ได้กล่าวข้างต้น จึงนำมาสู่การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชา (CLOs) การออกแบบบทเรียน และกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs) โดยแบ่งบทเรียนออกเป็น 8 บทเรียนย่อยดังนี้

บทที่ 1: การทักทายและทำความรู้จักเพื่อนร่วมงาน (getting to know your colleagues)

บทที่ 2: การสอบถามและการให้ข้อมูล (giving and asking information)

บทที่ 3: การอธิบายสินค้าและบริการ (describing products and services)

บทที่ 4: การใช้โทรศัพท์ในที่ทำงาน (telephoning in workplace)

บทที่ 5: การเขียนอีเมล (email writing)

บทที่ 6: การนำเสนองานเป็นภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ (giving an effective presentation in English)

บทที่ 7: การแสดงความคิดเห็น (expressing opinions: agreeing and disagreeing)

บทที่ 8: การรับมือกับข้อร้องเรียน (dealing with complaints)

ภายใต้ชื่อรายวิชา การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน (Basic Communication English for Work) โดยมีจำนวนชั่วโมงการเรียนรู้ทั้งหมด 10 ชั่วโมง ประกอบด้วยชั่วโมงสื่อวีดิทัศน์ จำนวน 6 ชั่วโมง 30 นาที และการศึกษาด้วยตนเองจากเอกสารประกอบการสอนอีกจำนวน 3 ชั่วโมง 30 นาที โดยผู้เรียนต้องทำแบบทดสอบก่อนเรียนจำนวน 40 ข้อ แบบทดสอบท้ายบทเรียนทุกบท บทละ 10 ข้อ และแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 40 ข้อ โครงสร้างรายวิชาประกอบด้วย โครงสร้างเนื้อหาและบทเนื่อหาดังภาพ 1 รายวิชา การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน (Basic Communication English for Work, BUU HUSO013) ที่ได้พัฒนาและเผยแพร่แล้วแสดงในภาพ 1

ภาพ 1

โครงสร้างเนื้อหาและบทเนื้อหา

โครงสร้างเนื้อหา
รายวิชา การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน
BUU MOOC สำหรับใช้เฉพาะการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยบูรพา

หัวข้อหลัก Section/หัวข้อย่อย Subsection	เวลา (นาที)
<p>แนะนำรายวิชา</p> <p>แนะนำรายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา และเกณฑ์การวัดผล</p> <p>แบบทดสอบก่อนเรียน</p> <p>พูดคุยทักทาย ทำความรู้จักเพื่อนร่วมเรียน (Discussion)</p>	<p>30 นาที</p> <p>(สื่อวีดิทัศน์</p> <p>รวม 3 นาที)</p>
<p>บทที่ 1: การทักทายและทำความรู้จักเพื่อนร่วมงาน (Getting to Know your Colleges)</p> <p>1.1 ส่วนและประโยคภาษาอังกฤษที่ใช้ในการกล่าวทักทายและการตอบคำทักทายแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ</p> <p>1.2 ส่วนและประโยคภาษาอังกฤษที่ใช้ในกรณีแนะนำผู้อื่นให้รู้จักกันและการตอบ</p> <p>1.3 ส่วนและประโยคภาษาอังกฤษ ที่ใช้ในการสนทนา small talk</p> <p>เอกสารประกอบการเรียน</p> <p>แบบทดสอบหลังบทเรียน</p>	<p>65 นาที</p> <p>(สื่อวีดิทัศน์</p> <p>รวม 45 นาที)</p>

บทเนื้อหา บทที่ 1: การทักทายและทำความรู้จักเพื่อนร่วมงาน (Getting to Know your Colleges)	
วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของรายวิชา LO 1: ใช้คำศัพท์และสำนวนภาษาอังกฤษเพื่อสนทนาในบริบทการทำงานได้อย่างเหมาะสมตามมรรยาทสากล	
<p>วัตถุประสงค์ย่อย</p> <p>LO 1.1: กล่าวและตอบคำทักทายในสถานการณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้อย่างเหมาะสม</p> <p>LO 1.2: กล่าวตอบคำแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนร่วมงานในสถานที่ทำงานและเพื่อนร่วมอาชีพอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม</p> <p>LO 1.3: พูดเพื่อนำการสนทนา (small talks) ในเรื่องทั่ว ๆ ไป ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสถานภาพของคู่สนทนา</p>	
<p>ใจความสำคัญ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ส่วนและประโยคภาษาอังกฤษที่ใช้ในการกล่าวทักทายและการตอบ 2. คำทักทายแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 3. ส่วนและประโยคภาษาอังกฤษที่ใช้ในการแนะนำผู้อื่นให้รู้จักกันและการตอบ 4. ส่วนและประโยคภาษาอังกฤษ ที่ใช้ในการสนทนา small talk <p>เนื้อหา (ตามใจความสำคัญ)</p> <p>ผลลัพธ์การเรียนรู้</p> <p>เมื่อสิ้นสุดบทเรียนผู้เรียนสามารถ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กล่าวและตอบคำทักทายในสถานการณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้อย่างเหมาะสม 2. กล่าวตอบคำแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างเหมาะสม 3. พูดเพื่อนำการสนทนา (small talks) ในเรื่องทั่ว ๆ ไป ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสถานภาพของคู่สนทนา <p>เนื้อหา</p> <p>การสนทนาในสถานการณ์ที่ต้องเจอกับบุคคลที่ไม่รู้จักหรือเพื่อนร่วมงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการเข้าสังคม</p>	<p>วิธีการนำเสนอเนื้อหา</p> <p>☒ อาจารย์+ฉาก</p> <p>เสมือนมี</p> <p>Infographic ภาพ</p> <p>หรือ วิดิทัศน์</p> <p>ประกอบ)</p> <p>☐ สัมภาษณ์</p> <p>พูดคุยอภิปราย</p> <p>☐ Animation</p> <p>☒ สาดิต หรือ</p> <p>สถานการณ์จำลอง</p>

หมายเหตุ. จาก “แบบฟอร์มประมวลรายวิชา BUU MOOC เพื่อขอเสนอผลิตรายวิชา การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน (Basic Communication English for Work)” โดย พนุชดา เจริญชัย, ขอเสนอผลิตรายวิชาเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

ภาพ 2

รายวิชา การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน (Basic Communication English for Work, BUU HUSO013) ที่ได้พัฒนาและเผยแพร่แล้วในเว็บไซต์ BUU MOOC

การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน (Basic Communicative English for Work)
BUU

You are enrolled in this course

View Course

View About Page in studio

เกี่ยวกับรายวิชา

รายวิชาการสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงานนี้ เป็นรายวิชาที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่ต้องการพัฒนาความรู้ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารในการทำงาน โดยเนื้อหาการเรียนจะเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน การใช้โทรศัพท์ สถานการณ์ รวมถึงความเข้าใจในวัฒนธรรมระดับต้นและระดับกลาง ในสถานการณ์การทำงานในบริบทที่แตกต่าง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานและการดำเนินธุรกิจต่อไป

Course Number	HUSO013
Classes Start	May 1, 2024
Classes End	Nov 1, 2027

คำอธิบายรายวิชา

หมายเหตุ. จากหน้าเว็บไซต์ BUU MOOC “รายวิชา การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน (Basic Communication English for Work, BUU HUSO013)” โดย พนุชดา เจริญชัย, เปิดรายวิชาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 (https://mooc.buu.ac.th/courses?search_query=HUSO013)

2. ผลการประเมินผลลัพธ์จากผู้ใช้หลักสูตร

2.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทดลองใช้บทเรียนครบทุกบทเรียน

จากการศึกษาพบว่าร้อยละ 74.29 ของกลุ่มตัวอย่างทดลองใช้บทเรียนครบทุกบทเรียน และพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาอาชีวศึกษาที่เข้าใช้บทเรียนครบทุกบทเรียนมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มคนทำงานภาคตะวันออกเฉียง

2.2 ผลการประเมินจากการทำแบบทดสอบระหว่างเรียน และหลังเรียน

สำหรับการประเมินผลคะแนนจากการทำแบบทดสอบระหว่างเรียน และหลังเรียนตามเกณฑ์การประเมินการผ่านรายวิชาที่กำหนดไว้ในระบบ BUU MOOC โดยกำหนดว่าผลคะแนนรวม ร้อยละ 70 ขึ้นไป จึงผ่านเกณฑ์และได้รับใบประกาศ จากการศึกษาค้นคว้า กลุ่มตัวอย่างคนทำงานภาคตะวันออกเฉียงมีความสามารถในการเรียนได้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 100 ในขณะที่กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษาผ่านเกณฑ์การประเมินเพียงร้อยละ 54.54 แต่อย่างไรก็ตามในการเปรียบเทียบผลจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เพิ่มขึ้น ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1

ผลการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทกลุ่มตัวอย่าง	ผลคะแนนก่อนเรียน	ผลคะแนนหลังเรียน	ผลต่าง	ผล
	โดยเฉลี่ยจากคะแนนเต็ม 80	โดยเฉลี่ยจากคะแนนเต็ม 80		
นักศึกษาอาชีวศึกษา ระดับ ปวส.	46.33	56.07	9.74	เพิ่มขึ้น 21.02
คนทำงานภาคตะวันออก	57.01	71.84	14.83	เพิ่มขึ้น 26.01
รวมเฉลี่ย	51.67	63.96	12.29	เพิ่มขึ้น 23.78

2.3 ผลการประเมินความพึงพอใจในการใช้บทเรียน

จากการศึกษาความพึงพอใจในการใช้บทเรียนพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจเฉลี่ย 4.63 โดยมีความพึงพอใจในด้านการใช้งานบทเรียนออนไลน์มากที่สุดเฉลี่ย 4.69 รองลงมาคือ ด้านนำเสนอเนื้อหาเฉลี่ย 4.62 และด้านสื่อวีดิทัศน์เฉลี่ย 4.59 ตามลำดับ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างสรุปได้ตามรายละเอียดตามตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างต่อบทเรียน

หัวข้อ	นักศึกษาอาชีวศึกษา	คนทำงานในเขตภาคตะวันออก
ความสำคัญของความรู้ภาษาอังกฤษในการทำงาน	ทั้งสองกลุ่ม คิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่า ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการเชื่อมโยง และสื่อสารระหว่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะทักษะการเขียนและแปลเอกสารต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษ รวมทั้งช่วยเพิ่มโอกาสในการทำงานร่วมกับชาวต่างชาติ	
ประสบการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษแบบออนไลน์	ไม่มีประสบการณ์ในการใช้บทเรียนออนไลน์มาก่อน	การเรียนแบบ Interactive ช่วยให้การเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น
ความน่าสนใจและเพียงพอของเนื้อหา และตัวอย่างบทสนทนา	ตัวอย่างบทสนทนาในปัจจุบันยังไม่น่าสนใจเพียงพอเพราะไม่ตรงกับสาขาวิชาที่เรียน	ต้องการให้มีตัวอย่างและสถานการณ์ในบทเรียนมากขึ้น เนื่องจากตำแหน่งงานที่แตกต่างกัน หากบทเรียนจัดทำขึ้นโดยมีเนื้อหาและบริบทเฉพาะตำแหน่งงานหรือมีเนื้อหาในสาขาวิชาเฉพาะด้านจะยิ่งเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของวิศวกรและการให้บริการลูกค้า
ความรู้ที่ได้รับจากบทเรียนออนไลน์	ได้รับความรู้ในด้าน การเขียนอีเมล ประโยคทักทาย การสนทนาทางโทรศัพท์ และไวยากรณ์	ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการนำเสนอเป็นภาษาอังกฤษ การเขียนอีเมล และการรับข้อร้องเรียน

ตาราง 2 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างต่อบทเรียน

หัวข้อ	นักศึกษาอาชีวศึกษา	คนทำงานในเขตภาคตะวันออก
ประโยชน์ของบทเรียนออนไลน์ต่อสถาบันหรือหน่วยงาน	ทั้งสองกลุ่มคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่า บทเรียนภาษาอังกฤษออนไลน์มีประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน กลุ่มคนทำงานแนะนำให้ผู้อื่นมาเรียน เพราะบทเรียนมีประโยชน์ต่อทั้งผู้เรียนและบริษัท	
ความพึงพอใจภาพรวม	เป็นบทเรียนที่เป็นประโยชน์ แต่บทเรียนยังมีความซับซ้อน และเข้าใจได้ยากสำหรับนักศึกษา และต้องการให้การพูดของผู้สอนมีชีวิตชีวาขึ้น เพื่อการเรียนการสอนที่สนุกสนานยิ่งขึ้น	เป็นสื่อการเรียนที่ดีมีประโยชน์ต่อการทำงานและเหมาะสมกับผู้เริ่มต้น ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาได้ดี นอกจากนั้นยังมีข้อเสนอแนะให้มีหลักสูตรต่อเนื่องที่เพิ่มความท้าทายในการเรียนระดับที่สูงขึ้น และควรเพิ่มความน่าสนใจของสื่อวีดิทัศน์ให้มากขึ้น

อภิปรายผล

คณะผู้วิจัยได้ออกแบบและผลิตสื่อวีดิทัศน์ MOOC รายวิชา “การสื่อสารภาษาอังกฤษพื้นฐานเพื่อการทำงาน” เพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ทางภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและผู้ทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) และนำหลักการ ADDIE model มาใช้ในการประเมิน ทั้งการประเมินการบรรลุเป้าหมายของผู้เรียน และการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรของผู้เรียน (Buchem & Okatan, 2021; Rusdi et al., 2022; Strickland et al., 2013; Trust & Pektas, 2018; กรนิษฐ์ ชายป่า, พิงพร ศรีแก้ว และศิวพร จติกุล, 2565)

ผลการประเมินผลลัพธ์จากผู้ให้หลักสูตรชี้ให้เห็นว่าบทเรียนออนไลน์ได้รับการตอบรับที่ดีจากกลุ่มตัวอย่างโดยเฉพาะกลุ่มคนทำงานภาคตะวันออกมากกว่านักศึกษาอาชีวศึกษา โดยกลุ่มคนทำงานมีการเข้าใช้บทเรียนครบทุกบทเรียนในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษา และสามารถผ่านเกณฑ์ได้ครบ 100% ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะทางภาษาอังกฤษเพื่อการทำงานจริงในกลุ่มคนทำงานที่มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่าน MOOC เนื่องจากมีความจำเป็นในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเนื้อหาในบทเรียนสามารถตอบสนองต่อการใช้ภาษาอังกฤษที่ตรงตามความต้องการและสามารถใช้งานได้จริงเพื่อติดต่อสื่อสารกับลูกค้าหรือเพื่อนร่วมงานจากต่างชาติ ซึ่งอาจมีแรงกระตุ้นในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเนื้อหาได้อย่างเต็มที่ (Evans, 2013; Karnouskos, 2017; Köse et al., 2022; Petronzi & Hadi, 2016; Richards, 2006)

จากผลจากประเมินคะแนนสอบ ผลการประเมินจากการทำแบบทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียนพบว่ากลุ่มตัวอย่างคนทำงานภาคตะวันออกสามารถผ่านเกณฑ์ทั้งหมดทุกคน ในขณะที่กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษามีผู้สอบผ่านตามเกณฑ์น้อย และการเข้าใช้งานของนักศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งมีการเข้าใช้บทเรียนเพียงบางบท มีการข้ามบทเรียน การไม่ทำแบบทดสอบก่อนเรียน บ่งชี้ถึงการขาดความสนใจและความเข้าใจในเนื้อหา (Dudley-

Evans & St. John, 1998) หรือความกระตือรือร้นในการเรียนบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาอังกฤษในบริษัท การทำงานหรือการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน และถึงแม้ว่าผู้เรียนกลุ่มนี้มีความคิดเห็นว่า ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการเชื่อมโยงและสื่อสารระหว่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งบทเรียนออนไลน์มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการทำงานในอนาคต ผู้เรียนส่วนใหญ่ระบุว่าเนื้อหาของบทเรียนมีความยาก และซับซ้อนเนื่องจากอาจจะไม่ตรงกับสาขาวิชาที่เรียน

อย่างไรก็ตาม ผลจากการประเมินความพึงพอใจ ทั้งสองกลุ่มเห็นว่าการเรียนออนไลน์เป็นทางเลือกที่สะดวกและเหมาะสม เพราะไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางและสามารถเข้าถึงบทเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา (Buchem & Okatan, 2021) สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษา การเรียนออนไลน์ช่วยให้สามารถจัดการเวลาเรียนได้เองตามความสะดวก ขณะที่กลุ่มคนทำงานมองว่าการเรียนออนไลน์ช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะเพิ่มเติมได้โดยไม่ต้องเสียเวลาหยุดงานเพื่อเข้ารับการอบรมซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องและตรงกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนหลักสูตร MOOC และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Ossiannilsson, 2021; สุวดี เหมือนอัน, 2566) อย่างชัดเจน นอกจากนี้ บทเรียนออนไลน์มีประโยชน์ในแง่ของการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ เช่น การเขียนอีเมล การสนทนาทางโทรศัพท์ และการนำเสนอข้อมูลเป็นภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม กลุ่มนักศึกษาอาชีวศึกษารู้สึกว่าเนื้อหาบทเรียนยังคงมีความซับซ้อนและเข้าใจยาก จึงเสนอให้ปรับปรุงการนำเสนอเนื้อหาให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และเพิ่มความสนุกสนานในการเรียนการสอน ขณะที่กลุ่มคนทำงานแนะนำให้หลักสูตรที่ต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความท้าทายในระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งการปรับปรุงสื่อวีดิทัศน์ให้มีความน่าสนใจมากขึ้น

ผลการวิจัยข้างต้นสะท้อนถึงความแตกต่างในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากการเรียน MOOC ของกลุ่มผู้เรียนที่แตกต่างกัน และสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการและบริบทของผู้เรียนในแต่ละกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการออกแบบหลักสูตร MOOC ในอนาคตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ดังนี้ ประการแรก การออกแบบบทเรียน MOOC ควรมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง โดยการสำรวจความต้องการเชิงลึกในด้านเนื้อหาและรูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนกลุ่มอาชีวศึกษา (พลิสา สุนทรเศวต, 2561) ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนมีความสอดคล้องและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนในกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ บทเรียนควรมีความยืดหยุ่นและเลือกหัวข้อที่น่าสนใจมากขึ้น โดยให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนเฉพาะหัวข้อที่ตนเองสนใจได้อย่างเสรี พร้อมกับการใช้เอกสารประกอบการสอนหรือกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนให้มากขึ้น อีกทั้ง ควรให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เรียนและเลือกบริบทหรือสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงที่ผู้เรียนอาจพบเจอในการทำงาน เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้มากที่สุด การออกแบบบทเรียนที่เน้นตามตำแหน่งงานหรือสาขาวิชาเฉพาะเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ตรงตามสายงานมากที่สุด ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนในแต่ละบทเรียน

นอกจากนี้การเรียนภาษาผ่าน MOOCs ควรมีลักษณะเป็นชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์มากกว่าการเป็นเพียงแค่วีดิโอที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูล เนื่องจากการมีชุมชนที่สนับสนุนการเรียนรู้จะช่วยเพิ่มอัตราการมีส่วนร่วมและการสำเร็จของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Chong, Khan, and Reinders, 2024) การสร้างสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนสามารถติดต่อและแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นในชุมชนได้ จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและมีคุณค่ามากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณการสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา งบประมาณเงินอุดหนุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบริหารการศึกษา สำนักคอมพิวเตอร์ ขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิและ ท่านผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาวิพากษ์หลักสูตร ตรวจสอบคุณภาพ ประเมินประสิทธิผล รวมถึงบริษัท มิตรชู บิซิ อิเลคทริค ไทย ออโต้-พาร์ท จำกัด บริษัท QMB จำกัด โรงแรมไอ้ควู้ด โฮเทล แอนด์ เรสซิเดนซ์ ศรีราชา วิทยาลัยเทคโนโลยีทางทะเลแห่งเอเชีย วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี วิทยาลัยเทคนิคสัตหีบ และวิทยาลัยอาชีวศึกษา ชลบุรี และผู้ทดสอบบทเรียนที่ให้การสนับสนุนและความร่วมมือให้งานวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี

รายการอ้างอิง

- กรนิษฐ์ ชายป่า, พิงพร ศรีแก้ว และศิวพร จติกุล. (2565). การพัฒนารูปแบบการสอนภาษาไทยสำหรับ ชาวต่างชาติโดย ADDIE MODEL. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 11(3), 53-64.
- กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *MOOCs: นวัตกรรมการศึกษา/เทคโนโลยี การสื่อสารเพื่อการศึกษาแบบก้าวกระโดด*. https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/moocs-bibliometric/
- กาญจนา จันทร์พรหมณ์. (2563). ความต้องการในการใช้ภาษาอังกฤษของพนักงานระดับปฏิบัติการในนิคม อุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(8), 425-436.
- ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์, นันทชญา มหาจันทร์ และกนกพร ตันวัฒนะ. (2564). สถานภาพและความต้องการ ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 38(3), 132-157.
- ชัยมงคล พุกสุวรรณ. (2563). แนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในสถาบันอาชีวศึกษาเพื่อพัฒนา กำลังคนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 35(1), 71-83.
- พลธาวิณ วัชรธรรรงค์, ธนาวิ ทองอัม และศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์. (2566). การศึกษาความต้องการพัฒนา ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตเมืองพัทยา. *วารสารครุศาสตร์สาร*, 17(2), 130-143.
- พลิสา สุนทรเสวต. (2561). การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (ESP) ในศตวรรษ ที่ 21. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 14(2), 1-26.
- พัฒน์ น้อยแสงศรี. (ม.ป.ป.). *ESP คืออะไร*. https://www.culi.chula.ac.th/Images/asset/pasaa_paritat_journal/file-35-583-bf5qsw683039.pdf
- มนพัทธ์ รัตนพิบูลวงษ์. (2562). *การสำรวจความต้องการการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการทำงานของพนักงานระดับ ปฏิบัติการในบริษัทข้ามชาติ*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา]. <http://updc.clm.up.ac.th/bitstream/>
- มารุต พัฒนา. (2567). *การประเมินหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). *ความต้องการแรงงานไทยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/529974>

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13* (พ.ศ. 2566-2570). https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=13651
- สุวดี เหมือนอัน. (2566). อว. 3 ปีกับการปฏิรูปการอุดมศึกษา: ระบบเปิดเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (*Thailand Massive Open Online Course: ThaiMOOC*). <https://www.mhesi.go.th/index.php/all-media/infographic/8899-6604191.html>
- Buchem, I., & Okatan, E. (2021). Using the Addie model to produce MOOCs. Experiences from the Oberred Project. In *Proceedings of the Hasso Plattner Institute Online Conference* (pp. 249-259). Universität Potsdam.
- Chong, S. W., Khan, M. A., & Reinders, H. (2024). A critical review of design features of LMOOCs. *Computer Assisted Language Learning*, 37(3), 389-409.
- Dudley-Evans, T., & St. John, M. J. (1998). *Developments in English for specific purposes: a multidisciplinary approach*. Cambridge University Press.
- El-Astal, M. (2023). What is curriculum? Building a broader understanding of the term. *Journal of Curriculum and Teaching*, 12(6), 188-196. <https://doi.org/10.5430/jct.v12n6p188>
- Evans, S. (2013). Perspectives on the use of English as a Business Lingua Franca in Hong Kong. *The Journal of Business Communication* (1973), 50(3), 227-252. <https://doi.org/10.1177/0021943613487073>
- Harrison, A. S. (1993). *An evaluation model for middle school counseling and guidance* [Doctoral Dissertation of Philosophy, Old Dominion University].
- Karnouskos, S. (2017). Massive open online courses (MOOCs) as an enabler for competent employees and innovation in industry. *Computers in Industry*, 91, 1-10.
- Khunmontri, S., Trakulkasemsuk, W., & Bunsom, T. (2014). Vocational college English teachers' awareness of establishment of the ASEAN community and its impact on English language teaching. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University*, 10(2), 77-106.
- Köse, N., Civan, İ., & Gönen, S. İ. K. (2022). Design and implementation of an English language MOOC for adult learners: Speak English MOOC Project. In ICETOL Secretariat (Ed.), *Proceedings of 2nd International Conference on Educational Technology and Online Learning* (pp. 103–108). Cyprus University of the Health and Social Sciences and Final International University
- Ossiannilsson, E. (2021). MOOCs for lifelong learning, equity, and liberation. In D. M. Cvetković (Ed.), *MOOC (Massive Open Online Courses)*. Intechopen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.99659>
- Petronzi, D., & Hadi, M. (2016). Exploring the factors associated with MOOC engagement, retention and the wider benefits for learners. *European Journal of Open, Distance and E-Learning*. 19(2), 112–129.

- Picciano, A. G. (2017). Theories and frameworks for online education: seeking an integrated model. *Online Learning*, 21(3), 166–190.
- Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. SEAMEO Regional Language Centre.
- Robroo, N., Suwannaset, W., & Charoenarpornwattana, P. (2019). English language teaching and English language development of teachers in one excellent private vocational institution in Chonburi province, Thailand. *HRD JOURNAL*, 10(2), 8-17.
- Rusdi, M., Sirajuddin, H., & Alfah, R. (2022). Implementation of the Addie Model (Analysis, Design, Development, implementation, evaluation) in php-based e-learning in the era of pandemic. *Jurnal Teknologi Informasi Universitas Lambung Mangkurat (JTIULM)*, 7(1), 49-56.
- Spatioti, A. G., Kazanidis, I., & Pange, J. (2022). A comparative study of the ADDIE instructional design model in distance education. *Information*, 13(9), 402. <https://doi.org/10.3390/info13090402>
- Strickland, J., Strickland, A., Wang, P., Zimmerly, L. & Moulton, S. (2013). Online Course In Development Using the ADDIE instruction design model: the need to establish validity. *Proceedings of SITE 2013--Society for information technology & teacher education international conference* (pp. 2651-2658). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). <https://www.learntechlib.org/primary/p/48512/>.
- Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP Model for evaluation. In D. L. Stufflebeam & T. Kellaghan (Eds.), *The International Handbook of Educational Evaluation* (pp. 31–62). Kluwer Academic.
- Trust, T., & Pektas, E. (2018). Using the ADDIE model and universal design for learning principles to develop an open online course for teacher professional development. *Journal of Digital Learning in Teacher Education*, 34(4), 219–233. <https://doi.org/10.1080/21532974.2018.1494521>
- Uchidiuno, J., Ogan, A., Yarzebinski, E., & Hammer, J. (2016, April). Understanding ESL students' motivations to increase MOOC accessibility. In *Proceedings of the third (2016) ACM conference on Learning@ Scale* (pp. 169-172). Association for Computing Machinery.

การตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติและกำหนดคะแนนจุดตัดของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อมของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร

Examining Psychometric Properties and Cutoff Score Determination of the Green Leadership Scale for Employees of a Company in Bangkok

สรวิทย์ เชื้อพิสุทธิกุล (Sanwit Chuaphisitkul)¹

นฉา เพิ่มพูน (Nacha Phernpool)²

สุนัฐชกานต์ อรุณจินดา (Sunutchkran Aroonjinda)³

มณัญชยา โชคสกุลวัฒนา (Mananchaya Choksakulwattana)⁴

ญาณิศา ทิรศิริกุล (Yanisa Tirasirikul)⁵

ธีรายุ อินทร์แปลง (Thirayu Inplaeng)⁶

สุนทรี สุขคณาภิบาล (Soontaree Sookhanaphibarn)⁷

ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพ็ชร พิบูลแถว (Pinkanok Wongpinpech Pibooltaew)⁸

มานพ ชุนิล (Manop Chuni)⁹

Received: November 23, 2024

Revised: February 20, 2025

Accepted: February 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 2) กำหนดคะแนนจุดตัดและค่าบรรยายสำหรับแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 119 คน ได้จากการกำหนดขนาดตัวอย่างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปและสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยวิธีการจับสลาก เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแบบมาตราประมาณค่าของลิเคอร์ท 5 ระดับ จำนวน 12 ข้อ ผ่านช่องทางออนไลน์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ 1) ดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา 2) ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับคะแนนรวม 3) ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค และ 4) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน การกำหนดคะแนนจุดตัดและรายงานผลใช้คะแนนมาตรฐานซีและสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความตรงเชิงเนื้อหา ค่าอำนาจจำแนกระดับต่ำถึงสูงมาก ($r = 0.22-0.84$) ความเชื่อมั่นในระดับสูงมาก ($\alpha = 0.86$) และแบบจำลองการวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีผลการทดสอบไคสแควร์ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติถือว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2(2) = 0.79$, $p\text{-value} = 0.67$) และ 2) กำหนดคะแนนจุดตัดได้ 3 จุด ตัดแบ่งภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 ระดับ

¹⁻⁵ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ คณะศิลปศาสตร์ประยุกต์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Master of Arts Program in Industrial and Organizational Psychology, Faculty of Applied Arts, King Mongkut's
University of Technology North Bangkok

⁶ สำนักวิชาจีนวิทยา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

School of Sinology, Mae Fah Luang University

⁷⁻⁹ คณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Faculty of Applied Arts, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, คุณสมบัติทางจิตมิติ, คะแนนจุดตัด

Abstract

This research aimed to 1) examine the psychometric properties of the green leadership scale, and 2) determine the cutoff scores and descriptors for the green leadership scale. The sample for this study consisted of 119 employees from a company in Bangkok, determined using a sample size calculation program and selected through simple random sampling by lottery method. Data were collected using the green leadership scale, a 5-point Likert-type scale consisting of 12 items, administered online. The statistical methods used for data analysis included 1) content validity index, 2) item-total correlation, 3) Cronbach's alpha coefficient, and 4) confirmatory factor analysis. Cutoff scores and reporting were based on standard z-scores and descriptive statistics.

The results revealed that 1) the green leadership scale exhibited strong content validity with item discrimination values ranging from low to very high ($r = 0.22-0.84$), high reliability ($\alpha = 0.86$), and the green leadership model showed no significant chi-square results, indicating a good fit with the empirical data ($\chi^2(2) = 0.79$, $p\text{-value} = 0.67$), and 2) three cutoff points were established to categorize environmental leadership into four levels.

Keywords: Green Leadership, Psychometric Properties, Cutoff Score

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมกลายเป็นหนึ่งในประเด็นที่สำคัญที่สุดสำหรับทั้งโลก โดยเฉพาะผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน มลพิษที่เกิดขึ้นทั้งสังคมไทยและสังคมอื่น ๆ ทั่วโลกนั้นส่วนใหญ่แล้วมีปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดมลภาวะหลายประการ เช่น การขยายตัวของอุตสาหกรรม การพัฒนาระบบขนส่ง กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การเผาทำลายขยะ การตัดไม้ทำลายป่า มลภาวะเหล่านั้นส่งผลเสียมากมายยังตัวมนุษย์เอง สัตว์ ป่า พืช รวมไปถึงวัสดุอื่น ๆ เสียหาย (ภัคพงศ์ พจนารถ, 2559, หน้า 127-128) ผลกระทบดังกล่าวสามารถเห็นได้ชัดเจนในบริเวณชุมชน ใจกลางเมืองโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น เมืองหลวงของประเทศไทยอย่างกรุงเทพมหานคร ประชากรในเมืองหลวงมักประสบปัญหาสุขภาพ เช่น อากาศระคายเคืองผิวหนัง ดวงตา และระบบทางเดินหายใจ เมื่อพิจารณาผลกระทบทางสุขภาพโดยละเอียดพบว่าประชากรไทยได้รับผลกระทบจากฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน หรือ PM 2.5 โดยเฉพาะในเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครและเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เผชิญกับอัตราการเพิ่มขึ้นของโรคต่าง ๆ ได้แก่ โรคทางเดินหายใจ โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดอักเสบ โรคปอดอักเสบและโรคผิวหนัง โดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.34 นอกจากนี้ความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวยังเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะมะเร็งทางเดินหายใจ (นภาพร วงศ์วิวัฒน์นุกิจ, 2564, หน้า 87-88)

ถึงแม้ว่าภาครัฐจะเป็นผู้นำการแก้ไขมลภาวะโดยกำหนดเป็นกฎหมายข้อห้าม ข้อบังคับ แต่ก็ไม่อาจที่จะแก้ไขปัญหาย่างมีประสิทธิภาพ การประสานความร่วมมือจากหน่วยงานหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาคม สังคม รวมไปถึงองค์การอิสระ องค์การไม่แสวงหากำไรจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมาก การประสานพลังร่วมกัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน ดังนั้นผู้นำองค์กรต่าง ๆ

จึงเห็นคุณค่าและให้สำคัญความจำเป็นในการพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (ภาสินี ม่วงใจเพชร และพูลทรัพย์ โพนสิงห์, 2565, หน้า 30)

แนวคิดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (green leadership) เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและถูกศึกษาอย่างกว้างขวาง เนื่องจากการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อความยั่งยืนขององค์กรได้อย่างแท้จริง ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความกล้าคิดกล้าเสนอความคิดเห็น รวมไปถึงเป็นผู้เริ่มต้นเผชิญความท้าทายแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (Kardoyo, Feriady, Farliana, & Nurkhin, 2020, p.461; Berniak-Wony & Rataj, 2023) จากการศึกษาวิจัยของ Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov & Pinter (2023) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบของการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อผลการดำเนินงานที่ยั่งยืนขององค์กร พบว่า การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและผลการดำเนินงานที่ยั่งยืนขององค์กรผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมสามารถช่วยนำพาผลกระทบของการปฏิบัติภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไปสู่การปรับปรุงผลการดำเนินงานที่ยั่งยืน เช่นเดียวกันกับการวิจัยเอกสารของ Arici and Uysal (2022) ที่ระบุว่า ตัวแปรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทำให้องค์กรภาคอุตสาหกรรมมีการพัฒนาอย่างรอบด้าน สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนสังคมรอบข้างได้อย่างยั่งยืน เมื่อพิจารณาถึงการสังเคราะห์ประเด็นของมาตรวัด เครื่องมือวัด ส่วนใหญ่เป็นมาตรวัดแบบประมาณค่ากับแบบสัมพัทธ์ และเมื่อพิจารณาในบริบทของภาคอุตสาหกรรมและองค์กรในประเทศไทยยังมีผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจำนวนน้อย ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมว่าเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร สารสนเทศที่ได้จากการวัดจะสามารถนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยโดยกำหนดคำถามการวิจัย 2 ประการ คือ 1) คุณสมบัติทางจิตมิติของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะมีคุณสมบัติเป็นอย่างไร และ 2) คะแนนจุดตัดของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วยกี่จุดตัด สามารถบรรยายลักษณะของภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร

การทบทวนวรรณกรรม

มโนทัศน์เกี่ยวกับภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางที่ผู้นำใช้ในการส่งเสริมการบริหารจัดการและดำเนินงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนความยั่งยืนในทุกมิติขององค์กร (Khan, 2023; Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov, & Pinter, 2023) ผู้นำในลักษณะนี้ต้องมีความพร้อมที่จะเผชิญและจัดการกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมพนักงานในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ (Robertson & Barling, 2017, p.60) อีกทั้ง Robertson and Barling (2013) ได้ระบุไว้ว่าภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสามารถนิยามว่าเป็น “ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง” ที่เน้นการกระตุ้นให้ผู้ติดตามปฏิบัติตามแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยผู้นำจะสนับสนุนพฤติกรรมเชิงรุกเพื่อบรรลุเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ Chen and Chang (2013) ยังชี้ให้เห็นว่า ลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมคือการกระตุ้นพนักงานให้เกินความคาดหวังในด้านประสิทธิภาพทางสิ่งแวดล้อมอีกด้านหนึ่ง Mikhaylov (2023)

เน้นถึงบทบาทของผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการสร้างนวัตกรรมผ่านการสื่อสารที่ชัดเจนและการสร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิตที่ยั่งยืน ขณะที่ Su et al. (2020) เสริมว่าผู้นำที่มุ่งเน้นความยั่งยืนจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนาทักษะและส่งเสริมค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร โดยสรุปภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นการผสมผสานระหว่างการบริหารจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ซึ่งกลไกเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการบรรลุเป้าหมายความยั่งยืนและการสร้างคุณค่าที่ยั่งยืนต่อสังคมโดยรวม (Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov, & Pinter, 2023; Robertson & Barling, 2017; Chen & Chang, 2013) ผู้วิจัยจึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้รับการยอมรับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความยั่งยืนในระดับองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่น อุตสาหกรรมโรงแรมในงานวิจัยของ Suliman et al. (2023) ได้วิเคราะห์บทบาทของ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจและนำเสนอวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนให้กับพนักงาน ผู้นำในลักษณะนี้ส่งเสริมความมุ่งมั่นและความผูกพันของพนักงานต่อกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพทั้งด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและคุณภาพการให้บริการของโรงแรมเช่นเดียวกับงานวิจัยของ Su et al. (2020) ได้ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำที่สิ่งแวดล้อมในบริบทของการสนับสนุนนวัตกรรมสะอาด โดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในด้านนี้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนากระบวนการผลิตและระบบการจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการลดของเสียสู่สิ่งแวดล้อม ผู้นำยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมสีเขียว เพื่อให้เข้าใจวิธีการวัดเครื่องมือและแนวทางการพัฒนาคุณสมบัติทางจิตมิติมากขึ้น ผู้วิจัยทำการศึกษางานวิจัยของ Wang, Tian, Jiang, and Tong (2023) ที่พัฒนาแบบวัดภาวะนำสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยกรอบแนวคิดการสร้างเครื่องมือวัดของ Treviño, Hartman, and Brown (2000) ที่ให้นิยามของภาวะผู้นำสิ่งแวดล้อมว่าเป็นพฤติกรรมของผู้นำองค์กรที่จะกระตุ้นส่งเสริมและมีกลยุทธ์ ในการบริหารที่ควบคู่กับกับรักษาสิ่งแวดล้อมและหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง โดยภาวะดังกล่าวประกอบไปด้วย 1) การกำหนดนโยบายการบริหาร 2) เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) การแสดงตัวอย่างหรือพฤติกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม และ 4) สร้างสรรค์ค่านิยมในองค์กรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนามาตรวัดอาศัยมาตรวัดแบบเอกมิติที่มีรายการวัด 68 รายการวัด พัฒนาคุณสมบัติทางจิตมิติโดยตรวจสอบความไวด้วยสถิติทดสอบ t-test และตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างด้วยวิธี การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันกับตัวอย่างจำนวน 377 ตัวอย่าง พบว่า โมเดลการวัดสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ Khan et al. (2024) ที่พัฒนาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำสิ่งแวดล้อมการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ เป็นการวิจัยทำการสังเคราะห์กรอบแนวคิดการวัดจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำผลการสังเคราะห์ร่างออกเป็นโมเดลการวัดและสร้างมาตรวัด จำนวน 21 ข้อ ทำการศึกษาสัมภาษณ์กับตัวอย่างการวิจัย จำนวน 21 คน เพื่อตรวจสอบความเห็นความเข้าใจและเพื่อให้ได้ข้อมูลการพัฒนามาตรวัดแล้วนำข้อมูลที่สัมภาษณ์มาปรับปรุง หลังจากนั้นนำมาตรวัดไปทดลองใช้โดยการตรวจสอบความไวด้วยเทคนิค Q-sort technique ตรวจสอบความเชื่อมั่นของมาตรวัดด้วยสูตรของ Kappa และตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงโครงสร้างด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ

แนวคิดการพัฒนาเครื่องมือการวัดตัวแปรทางจิตวิทยา

การพัฒนาเครื่องมือการวัดตัวแปรทางจิตวิทยามีกระบวนการที่มีความซับซ้อนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลทางจิตที่มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การพัฒนาเครื่องมือวัดทางจิตวิทยาจะต้องอาศัยกระบวนการทางสถิติประกอบกับจิตวิทยาาร่วมกัน ในขั้นตอนแรกของการพัฒนาเครื่องมือวัดทางจิตผู้วิจัยจะต้องสามารถระบุสิ่งที่ต้องการวัดได้ว่ามีขอบเขตการวัดอย่างไรโดยจะต้องระบุองค์ประกอบการวัด นิยาม ความหมาย รายละเอียดจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ตำราและงานที่น่าเชื่อถือ (Educational measurement, 1971, pp. 443-507) เมื่อนักวิจัยสามารถระบุองค์ประกอบและโครงสร้างของตัวแปรทางจิตวิทยาที่ต้องการวัดได้แล้ว จะต้องตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือการวัดเนื่องจากเครื่องมือทางจิตวิทยามีหลากหลาย จากนั้นผู้วิจัยจะต้องนำเครื่องมือวัดไปทดลองใช้นำร่องกับกลุ่มทดลอง โดยกลุ่มทดลองต้องมีจำนวนที่เพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าเป็นจำนวนที่เพียงพอที่จะบ่งชี้คุณภาพของเครื่องมือซึ่ง Kline (2015, p. 70-72) ได้ให้แนวทางการตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของเครื่องมือที่ใช้วัดตัวแปรทางจิตวิทยาจะต้องผ่านการทดลองตรวจสอบความไวด้วยเทคนิคการใช้สถิติทดสอบซึ่งจะบ่งชี้ความสามารถของเครื่องมือวัดตัวแปรทางจิตวิทยาว่ามีความไวหรือจำแนกกลุ่มของตัวอย่างการวิจัยออกได้อย่างชัดเจนหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้ผู้วิจัยควรทำการตรวจสอบความเชื่อมั่นซึ่งเป็นคุณสมบัติที่บ่งชี้ถึงความคงเส้นคงวาของการวัดโดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับประเภทของเครื่องมือการวัด หากพิจารณาวิธีการตรวจสอบความเชื่อมั่นในการวัดจะต้องพิจารณาวิธีการประมาณค่าความเชื่อมั่นด้วย ซึ่งวิธีการตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นทำได้หลายวิธีเช่น การทดสอบซ้ำหรือ Test re-test method การประมาณค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการตรวจสอบความเชื่อมั่นภายในหรือ Internal consistency method เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดของคุณลักษณะทางจิตมิติของเครื่องมือการวัดตัวแปรทางจิตวิทยา คือ ความเที่ยงตรงของเครื่องมือผู้วิจัยจะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือว่าสามารถวัดได้ตรงสอดคล้องกับตัวแปรทางจิตวิทยาที่ต้องการได้อย่างแท้จริงหรือไม่ Floyd and Widaman (1995) ได้อธิบายแนวทางการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ความตรงมีหลายประเภทและมีหลายวิธีการที่ตรวจสอบความตรง เช่น ความตรงเชิงเนื้อหาเป็นการตรวจสอบรายการวัดที่นักวิจัยสร้างมานั้นเป็นไปตามนิยามขอบเขต และทฤษฎีของตัวแปรทางจิตวิทยาหรือไม่อาศัยความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ความตรงเชิงโครงสร้างเป็นการตรวจสอบว่าเครื่องมือที่ใช้วัดวัดได้ตามองค์ประกอบตามทฤษฎีของตัวแปรที่ต้องการวัดหรือไม่ และ ความเที่ยงตรงเชิงสภาพเป็นการตรวจสอบว่าเครื่องมือวัดนั้นวัดได้สอดคล้องกับสภาพสถานะที่แท้จริงหรือไม่ สิ่งสำคัญอีกประการ ด้วยเครื่องมือการวัดทางจิตเป็นเครื่องมือที่บ่งชี้ลักษณะทางจิตของบุคคลจะต้องมีกระบวนการสร้าง พัฒนาและกระบวนการเก็บข้อมูลที่คำนึงถึงหลักจริยธรรมดังที่ American Psychological Association (2017) ได้ระบุมาตรฐานทางจริยธรรมของการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรทางจิตโดยจะต้องเก็บผลการวัดเป็นความลับ รายการวัดและวิธีการวัดจะต้องไม่สร้างผลกระทบต่อจิตใจและร่างกายของผู้ถูกวัดเป็นต้น

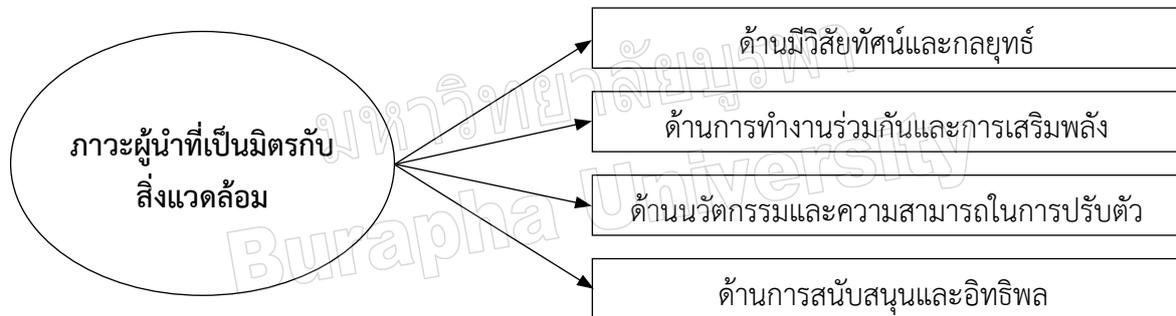
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาจากส่วนหนึ่งของแผนการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติในคราวประชุมในปีคริสต์ศักราช 2015 โดยเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลกอาศัยหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการพัฒนา แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนอาศัยทฤษฎีหลายทฤษฎีประกอบเข้าด้วยกันเป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะค่านิยมของมนุษย์สมัยใหม่ที่ทำให้มีความสามารถดำรงชีวิตในสังคม ปัจจุบันควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากร นอกจากนี้รัฐบาลจะต้องกำหนดหลักการ แนวคิด นโยบาย

บนพื้นฐานของการบริหารจัดการที่ดีและมีธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ ดังนั้นโครงการของรัฐบาลในยุคใหม่ จะต้องอาศัยหลักการตรวจสอบผลกระทบเชิงลบ และประสานงานร่วมกับผู้ที่อยู่ในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีนโยบายระดับต่างประเทศที่แต่ละประเทศร่วมกัน กำหนดทิศทางและความร่วมมือทางเทคโนโลยีสะอาด และการสร้างเสริมสังคมน่าอยู่ (United Nations, 2015) จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยอาศัยการกำหนดองค์ประกอบเชิงทฤษฎีจากการประยุกต์ใช้แนวคิดของ Khan (2023) และ Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov, and Pinter (2023) ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบดังนี้ 1) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ 2) การทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง 3) นวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว และ 4) การเป็นผู้นำที่สนับสนุนและมีอิทธิพล สรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเป็น ดังภาพ

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย (descriptive research) ออกแบบการวิจัย โดยบรรยายข้อเท็จจริง หรือความสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ไม่มีแบบแผนการทดลองตามแนวคิดของ Kerlinger and Lee (2000) มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร พนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานครที่ปฏิบัติงานในปี พ.ศ. 2567 จำนวน 200 คน

1.2 ตัวอย่าง พนักงานในบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานครที่ปฏิบัติงานในปี พ.ศ. 2567 จำนวน 119 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดตัวอย่างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปของ Soper (2024) โดยเป็นการกำหนดตามแนวคิดสถิติการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างที่มีขนาดอิทธิพลการทดสอบที่ระดับ 0.80 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อคำนวณแล้วการวิจัยนี้จะต้องใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 84 ตัวอย่าง หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายด้วยวิธีการจับสลาก ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีการตอบแบบสอบถามตามความสมัครใจและมีการตอบครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวน 119 ตัวอย่าง การวิจัยนี้มีการพิทักษ์สิทธิตัวอย่างโดยการไม่ระบุชื่อและข้อมูลส่วนบุคคลในการตอบให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครเหนือ เลขที่ อว 7106/063 ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยไปยังบริษัท โดยตอบตามความสมัครใจ

2. เครื่องมือในการวิจัย

แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแบบมาตรประมาณค่าของลิเคอร์ท 5 ระดับ เป็นแบบวัดอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ เมื่อผู้ทำแบบวัดทำแบบวัดเสร็จสมบูรณ์ ระบบจะแปลผลการวัดและบรรยายระดับภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามคะแนนจุดตัดของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีขอบเขตการวัด 4 ด้าน โดยอาศัยการสังเคราะห์แนวคิดของ Khan (2023) และ Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov, and Pinter (2023) คือ 1) มีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ หมายถึง ผู้บริหารองค์การมีวิสัยทัศน์ในด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนสำหรับอนาคตที่ยั่งยืน จำนวน 2 ข้อ 2) การทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง หมายถึง ความตระหนักว่าการบรรลุเป้าหมายด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมภายในองค์การนั้นต้องอาศัยความร่วมมือและการเสริมพลังของพนักงานในองค์การ ส่งเสริมวัฒนธรรมของการไม่แบ่งแยกและส่งเสริมมุมมองที่หลากหลายเมื่อจัดการกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 4 ข้อ 3) นวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว หมายถึง องค์การเปิดรับนวัตกรรมและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เพื่อค้นหาวิธีแก้ปัญหาที่ยั่งยืน จำนวน 4 ข้อ และ 4) การสนับสนุนและอิทธิพลหมายถึงการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเป็นนักสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จำนวน 2 ข้อ รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 ข้อ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบวัดอิเล็กทรอนิกส์ส่งไปยังอีเมลขององค์กรของพนักงานตอบกลับตามความสมัครใจ ตัวอย่างแบบวัด 3 ข้อ เป็นต้นี้ 1) ท่านเป็นผู้กำหนดหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายในองค์การไว้ในแผนประจำปีอย่างชัดเจน 2) ท่านคิดว่าการตั้งเป้าหมายระยะยาวให้้องค์การมีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญจำเป็น และ 3) ท่านให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพนักงานในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ทำการพัฒนาเครื่องมือโดยการศึกษาสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นสร้างแบบวัดแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามข้อมูลภูมิหลังของตัวอย่างการวิจัยประกอบไปด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา ตอนที่ 2 เป็นมาตรวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแบบมาตรประมาณค่าของลิเคอร์ท 5 ระดับ จำแนกรายด้าน 4 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งสิ้น 20 ข้อ ต้องการใช้จริง 12 ข้อ ประกอบไปด้วย คือ 1) มีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ 2) การทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง 3) นวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว และ 4) การสนับสนุนและอิทธิพล หลังจากนั้นนำแบบวัดที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างรายการวัดกับนิยามเชิงปฏิบัติการ (IOC) พบว่า แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์ทั้งหมด 15 ข้อ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานครสถานประกอบการอื่น ๆ ที่เป็นสถานประกอบการประเภทเดียวกันที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกันกับตัวอย่างการวิจัย จำนวน 34 คน เพื่อตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกด้วยการใช้สถิติสหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างผลการตอบแบบวัดรายข้อกับรายรวม (Item Total Correlation) พบว่า มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.79 - 0.91 และพบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 12 ข้อ ซึ่งเป็นค่าอำนาจจำแนกอยู่ในระดับสูงถึงสูงมาก ถือว่าใช้ได้ และนำแบบวัด จำนวน 12 ข้อ ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ในระดับสูงมาก มีค่าเท่ากับ 0.97 ซึ่งสูงกว่า 0.70 ถือว่าใช้ได้ ซึ่งทั้งค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ตามแนวคิดของ Kline (2015, p.55) ผู้วิจัยทำการเรียงแบบวัดเข้าฉบับและนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับตัวอย่างการวิจัย จำนวน 119 คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) ตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของ Rovinelli and Hambleton (1977, pp. 46-50) ที่มีเกณฑ์พิจารณาที่ 0.50 ถือว่าใช้ได้ตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกด้วยการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับรายรวม ตามสูตรสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation แบบ Item Total Correlation) โดยค่าอำนาจจำแนกมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.20 ถือว่าใช้ได้แล้วทำการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นแบบเอกพันธ์ภายในด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951, pp. 297-334) ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาค่าความเที่ยงตรงที่ยอมรับได้จะต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.70 หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานครด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นการอาศัยหลักการแนวคิดโดยอาศัยการสังเคราะห์แนวคิดของ Khan (2023) และ Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov, and Pinter (2023) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง โดยตัวแปรนี้เป็นตัวแปรที่มีการทดสอบมาก่อน ดังนั้นการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างเครื่องมือวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบด้วยวิธีอื่นแล้วสามารถอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยไม่ต้องวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจตามแนวคิดของนงลักษณ์ วิรัชชัย (2555) โดยผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้เทคนิควิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยอาศัยสถิติสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สันและการตรวจสอบเมทริกซ์เอกลักษณะโดยใช้สถิติทดสอบ Bartlett's test of Sphericity โดยผลการทดสอบจะต้องพบนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อยที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ถือว่าโมเดลที่ใช้วิเคราะห์ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณะและตรวจสอบความแปรผันของตัวแปรโดยใช้สถิติ Kaiser-Meyer-Olkin โดยตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์จะต้องมีความแปรผันมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 จึงสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างได้ตามแนวคิดของนงลักษณ์ วิรัชชัย (2555) โดยใช้โปรแกรม Jamovi และ 2) กำหนดคะแนนจุดตัดและคำบรรยายของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยนำผลการวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาหาจุดตัดโดยอาศัยการแจกแจงข้อมูลเป็นปกติทำการนำคะแนนที่วัดได้มาแปลงเป็นคะแนนมาตรฐานซี (Z-score) แล้วอธิบายคุณลักษณะของภาวะผู้นำตามจุดตัดที่กำหนดได้ โดยอาศัยหลักการกำหนดคะแนนจุดตัดจากการพิจารณา จากคะแนนมาตรฐานและการกำหนดมาตรฐานการประเมิน สำหรับมาตรวัดที่ไม่ผ่านการกำหนดคะแนนจุดตัดอาศัยการพิจารณาร่วมกันกับผู้เชี่ยวชาญพิจารณาการกระจายของผลการวัดกับคะแนนมาตรฐานและคำบรรยายมาตรฐานว่าสอดคล้องกับลักษณะข้อมูลและลักษณะของตัวแปรทางจิตวิทยา โดยการพิจารณาอาศัยความเห็นผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องต้องกัน (Geisinger & McCormick, 2010)

ผลการวิจัย

การตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติและกำหนดคะแนนจุดตัดของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รายละเอียดผลการวิจัยเป็นดังนี้

1.1 ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จากการทดลองใช้เครื่องมือกับกลุ่มทดลองที่มีลักษณะเดียวกันกับตัวอย่างการวิจัย แต่ไม่ใช่สถานประกอบการเดียวกันกับตัวอย่างการวิจัย จำนวน 34 คน แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบวัดกับนิยามเชิงปฏิบัติการได้ค่าระหว่าง 0.67-1.00 แบบวัดมีค่าอำนาจจำแนกระดับสูงถึงสูงมาก มีค่าระหว่าง 0.79-0.91 และมีค่าความเชื่อมั่นในระดับสูงถึงสูงมาก มีค่าระหว่าง 0.90-0.97 (ตาราง 1)

ตาราง 1

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น

ตัวแปร	IOC	ค่าอำนาจจำแนก	ค่าความเชื่อมั่น
ด้านมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ (LG1)	0.67-1.00	0.90-0.91	0.95
ด้านการทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง (LG2)	0.67-1.00	0.79-0.88	0.94
ด้านนวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว (LG3)	0.67-1.00	0.83-0.91	0.94
ด้านการสนับสนุนและอิทธิพล (LG4)	0.67-1.00	0.82-0.91	0.90
ภาพรวมทั้งฉบับ	0.67-1.00	0.79-0.91	0.97

1.2 ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยขอเสนอผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น และผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรทั้ง 4 ด้าน ประกอบไปด้วย ด้านมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ ด้านการทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง ด้านนวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว และด้านการสนับสนุนและอิทธิพล มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อตรวจสอบเมทริกซ์ของโมเดลการวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พบว่า ไม่เป็นเมทริกซ์เอกลักษณะและผลการตรวจสอบความแปรผันของตัวแปรทั้ง 4 ด้าน พบว่ามีค่ามากกว่า 0.50 (ตาราง 2)

ตาราง 2

ผลการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

ตัวแปร	LG1	LG2	LG3	LG4
LG1	1	0.83***	0.82***	0.90***
LG2		1	0.93***	0.97***
LG3			1	0.97***
LG4				1
KMO	0.52	0.57	0.56	0.52

Bartlett's test of Sphericity: Chi-square= 1015, p= < 0.001

***p<0.001, KMO= Kaiser-Meyer-Olkin

1.3 ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พบว่า โมเดลภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นโมเดลแบบเอกมิติ (Unidimensional Model) ที่ถูกวัดด้วย

แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 12 ข้อ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคอร์ท์ที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการวิจัยนี้มีการปรับโมเดล จำนวน 1 ครั้ง โดยพิจารณาให้เศษเหลือที่ประมาณค่าไม่ได้ของตัวแปรด้านการทำงานร่วมกันและการเสริมพลังกับด้านนวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัวมีความสัมพันธ์กัน เมื่อพิจารณาจากค่าไคสแควร์มีค่าเท่ากับ 0.43 ค่าองศาแห่งความอิสระเท่ากับ 1 และค่า p-value มีค่าเท่ากับ 0.51 แสดงให้เห็นว่า โมเดลภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่ประมาณค่าไม่ได้แตกต่างไปจากโมเดลสมมติฐาน นอกจากนี้พิจารณาจากดัชนีอื่น ๆ เช่น ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index: CFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker และ Lewis (Tucker-Lewis Index: TLI) มีค่าเท่ากับ 1.00 ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษเหลือมาตรฐาน (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เท่ากับ 0.00 (ตาราง 3) จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อเทียบกับเกณฑ์การพิจารณาผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของ Hair, Black, Babin, and Anderson (2010, p. 96) พบว่าโมเดลที่ประมาณค่าได้ในการวิจัยนี้สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จะเห็นได้ว่าสัดส่วนระหว่างค่าไคสแควร์กับค่าองศาแห่งความเป็นอิสระมีค่าเท่ากับ 0.04 ซึ่งน้อยกว่า 3.00 ค่า p-value ของสถิติทดสอบไคสแควร์มีค่า 0.67 ซึ่งสูงกว่า 0.05 ค่า CFI มีค่าเท่ากับ 1.00 ซึ่งสูงกว่า 0.90 ค่า TLI มีค่าเท่ากับ 1.07 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.90 และค่า RMSEA มีค่า 0.00 ซึ่งน้อยกว่า 0.08

ตาราง 3

ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตัวแปร	b	β	SE	z-value	p-value	R ²	Factor Score
ด้านมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์	0.89	0.88	0.07	12.10	0.00	0.86	0.25
ด้านการทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง	0.91	0.94	0.07	13.80	0.00	0.94	0.26
ด้านนวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว	0.88	0.94	0.06	13.80	0.00	0.94	0.26
ด้านการสนับสนุนและอิทธิพล	0.95	1.03	0.05	16.40	0.00	0.95	0.27

$$\chi^2(2) = 0.79, p\text{-value} = 0.67, CFI = 1.00, AGFI = 0.98, TLI = 1.07, RMSEA = 0.00$$

2. ผลการกำหนดคะแนนจุดตัดและคำบรรยายของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยอาศัยการปรับคะแนนที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้เป็นคะแนนมาตรฐานซี จะเห็นได้ว่าการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ค่าเกณฑ์หรือค่าเกณฑ์ปกตินั้น ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 12 ข้อ และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มี จำนวน 119 คน โดยคะแนนดิบที่ได้จากการตอบคำถามเหล่านี้จะอยู่ในช่วงตั้งแต่ 12 คะแนนไปจนถึง 60 คะแนน ทั้งนี้เพราะแต่ละคำถามมีการให้คะแนนระหว่าง 1 ถึง 5 คะแนน ดังนั้นเมื่อผู้ตอบให้คะแนนต่ำสุดที่ 1 คะแนนในทุกข้อ จะทำให้คะแนนรวมอยู่ที่ 12 คะแนน ซึ่งถือเป็นคะแนนต่ำสุดและเมื่อให้คะแนนสูงสุดที่ 5 คะแนนในทุกข้อ จะทำให้คะแนนรวมเป็น 60 คะแนน ซึ่งถือเป็นคะแนนสูงสุด จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บคะแนนดิบดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์สำหรับการประมวลผลข้อมูลทางสถิติ โดยใช้การคำนวณคะแนนมาตรฐานซี (Z-score) ซึ่งแสดงถึง

การกระจายตัวของคะแนนเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ทั้งนี้ได้มีการแบ่งระดับภาวะผู้นำออกเป็น 4 กลุ่มหลักตามช่วงคะแนนดิบและ Z-score ได้แก่ ระดับสูงมาก แกนนำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่มีคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 49 ถึง 60 และค่า Z-score มากกว่า 0.61 ระดับมีภาวะผู้นำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่มีคะแนนดิบระหว่าง 37 ถึง 48 และค่า Z-score อยู่ในช่วง 0.21 ถึง 0.61 ระดับเริ่มต้นมีภาวะผู้นำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีคะแนนดิบระหว่าง 25 ถึง 36 และค่า Z-score อยู่ในช่วง -0.60 ถึง 0.21 และสุดท้ายคือระดับขาดภาวะผู้นำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีคะแนนดิบระหว่าง 12 ถึง 24 และค่า Z-score ต่ำกว่า -0.60 (ตาราง 6 และ ภาพ 2) โดยผลการศึกษาค้นข้อมูลภูมิหลังและสถิติเบื้องต้นของคะแนนภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนี้เป็นดังตาราง 5

ตาราง 5

ข้อมูลภูมิหลังและสถิติเบื้องต้นของคะแนนภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตัวแปร		จำนวน	ร้อยละ		
เพศ	หญิง	38	31.93		
	ชาย	81	68.07		
อายุ	21-30 ปี	47	39.50		
	31-40 ปี	22	18.49		
	41-50 ปี	15	12.61		
	51-60 ปี	35	29.40		
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	12	10.08		
	ปริญญาตรี	80	67.23		
	ปริญญาโท	27	22.69		
M	SD	MIN	MAX	SK	KU
42.70	11.27	12	60	0.46	0.26

M หมายถึง ค่าเฉลี่ย, SD หมายถึง ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน, MIN หมายถึง ค่าต่ำสุด, MAX หมายถึง ค่าสูงสุด, SK หมายถึง ค่าความเบ้, KU หมายถึง ค่าความโด่ง

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 68.07 ของจำนวนตัวอย่างการวิจัยทั้งหมด ส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 21 ถึง 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.50 ของตัวอย่างการวิจัยทั้งหมด ตัวอย่างการวิจัยส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 67.23 ของตัวอย่างการวิจัยทั้งหมด เมื่อพิจารณาในเรื่องของคะแนนภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในภาพรวมมีคะแนนเฉลี่ย 42.70 จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 11.27 คะแนนต่ำสุดเท่ากับ 12 สูงสุดคือ 60 มีค่าความเบ้ 0.46 และความโด่ง 0.26 ซึ่งหากพิจารณาค่าความเบ้และความโด่งคะแนนภาวะผู้นำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเข้าใกล้กับการแจกแจงปกติ

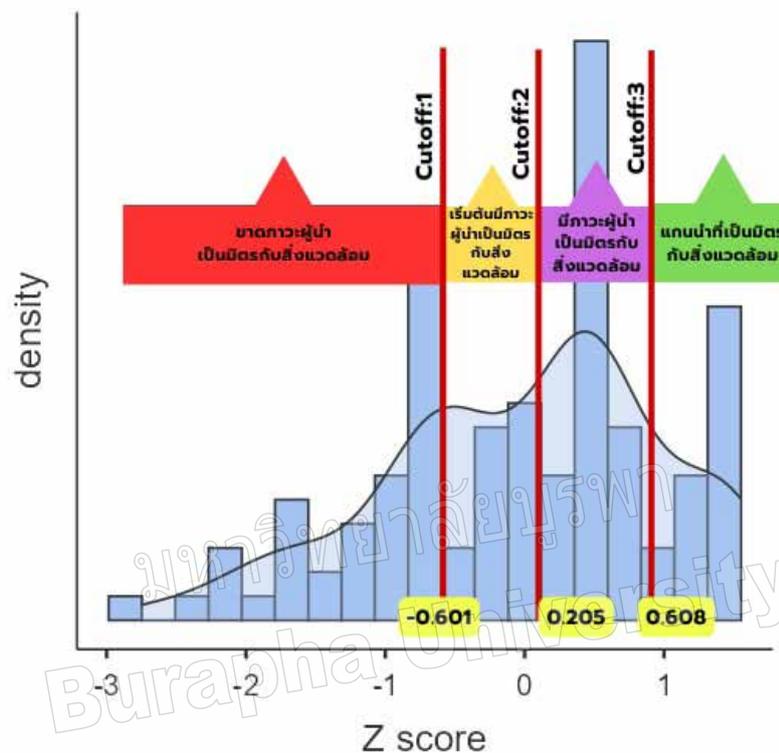
ตาราง 6

ผลการกำหนดคะแนนจุดตัดและคำบรรยายภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ระดับ	คะแนนดิบ	Z-score	คำบรรยายภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
แกนนำ ที่เป็น มิตรกับ สิ่งแวดล้อม	49 - 60	มากกว่า 0.60	เป็นผู้ที่มีบทบาทชัดเจนในการแสดงออกถึงแนวทางการพัฒนาองค์การ โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมสูง มีความสามารถสูงในการประสานประโยชน์ ประสานพลังกับพนักงานในองค์การ มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการทำงานโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สร้างออกแบบนวัตกรรมหรือพัฒนาต่อยอดแนวคิด เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์การควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าได้อย่างมืออาชีพ อุทิศตน ตระหนักและสร้างแรงบันดาลใจแก่เพื่อนร่วมงานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
มีภาวะ ผู้นำเป็น มิตรกับ สิ่งแวดล้อม	37 - 48	ระหว่าง 0.20 ถึง 0.61	แสดงออกถึงแนวทางการพัฒนาองค์การโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สามารถประสานประโยชน์ ประสานพลังกับพนักงานในองค์การมีส่วนร่วมในการทำงานโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สร้างออกแบบนวัตกรรมหรือพัฒนาต่อยอดแนวคิด เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์การควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าได้ อุทิศตนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
เริ่มต้นมี ภาวะผู้นำ เป็นมิตร กับ สิ่งแวดล้อม	25 - 36	ระหว่าง (-0.60) ถึง 0.21	ทราบถึงแนวทางการพัฒนาองค์การโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ทราบวิธีการประสานประโยชน์ ประสานพลังกับพนักงานในองค์การทราบวิธีการทำงานโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมรู้ถึงนวัตกรรม และเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ขาดภาวะ ผู้นำเป็น มิตรกับ สิ่งแวดล้อม	12 - 24	น้อยกว่า -0.60	ขาดความเข้าใจแนวทางการพัฒนาองค์การโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ทราบวิธีการประสานประโยชน์ ประสานพลังกับพนักงานในองค์การเป็นบางส่วน ขาดความเข้าใจวิธีการทำงานโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ทราบถึงนวัตกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์การเป็นบางส่วน รับรู้กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ภาพ 2

ผลการกำหนดคะแนนจุดตัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

หมายเหตุ. โดย สรรวิทย์ เชื้อพิสุทธิกุล และคณะ, ออกแบบประยุกต์ใช้จากโปรแกรม Jamovi Version 2.3.28 เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2567

อภิปรายผล

แบบวัดมีความตรงเชิงเนื้อหา อำนาจจำแนกและความเชื่อมั่นอยู่ในระดับที่ยอมรับได้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($IOC=0.60-1.00$, $r=0.22-0.84$, $\alpha=0.86$, $(\chi^2(2) = 0.79$, $p\text{-value}=0.67$, $CFI=1.00$, $AGFI=0.98$, $TLI=1.07$, $RMSEA=0.00$) อาจเป็นเพราะผู้วิจัยดำเนินการออกแบบสร้างและพัฒนาแบบวัดโดยอิงตามหลักการสร้างพัฒนาแบบวัดทางจิตรวมถึงเครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยที่มีลักษณะเป็นตัวแปรทางจิตวิทยาได้อย่างถูกต้อง โดยผู้วิจัยดำเนินการประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยได้ขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การในการตรวจสอบว่าแบบวัดนี้ครอบคลุมมิติที่สำคัญของความเป็นผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือไม่ รวมถึงแบบวัดที่สร้างมีความสอดคล้องเป็นไปตามนิยามค่าสำคัญ นิยามเชิงปฏิบัติการที่สร้างขึ้นหรือไม่อย่างไร แบบวัดนี้อาศัยรายการวัดที่ง่ายต่อการเข้าใจใช้ภาษาที่ผู้ตอบเข้าใจง่ายชัดเจน อีกทั้งผู้วิจัยได้นำแบบวัดที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ก่อนที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยทำการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกตามสูตรของเพียร์สัน และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นตามสูตรของครอนบาค แสดงให้เห็นว่าแบบวัดมีความเชื่อถือได้สูงโดยมีผลการประเมินความสอดคล้องภายในของแบบวัดในระดับสูงมาก โดยผู้วิจัยอาศัยหลักการสร้างพัฒนาเครื่องมือของ Ehrlich and Irwin (2019) และ DeVellis (2017) ที่อธิบายการสร้างพัฒนาแบบวัดได้ว่า 1) การทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่มีอยู่ก่อน (literature review) เป็นขั้นตอนแรก

ในการพัฒนาเครื่องมือวัด โดยการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถระบุคุณลักษณะและมิติต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีในการวัดรวมถึงการพิจารณาการใช้เครื่องมือวัดที่มีอยู่แล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องมือที่มีคุณภาพและความเหมาะสมในบริบทการวิจัยของตน 2) การกำหนดมิติและตัวแปรที่จะวัดจากการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะกำหนดมิติและตัวแปรที่ต้องการวัด ซึ่งมิติเหล่านี้จะสะท้อนถึงลักษณะการเป็นผู้นำที่มุ่งเน้นการดูแลสิ่งแวดล้อมหรือไม่ เช่น ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดตัวแปรเหล่านี้จะช่วยให้การออกแบบเครื่องมือมีความชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ 3) การสร้างข้อคำถามหรือคำชี้แจงในแบบวัด ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะออกแบบข้อคำถามหรือคำชี้แจงเพื่อใช้ในการวัดมิติที่กำหนดไว้ ข้อคำถามเหล่านี้จะต้องสะท้อนถึงลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยข้อคำถามจะต้องมีความเหมาะสมทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงการปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับการวัดความสามารถในการตัดสินใจที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมหรือการประเมินการสนับสนุนความยั่งยืนในองค์กร และ 4) ทำการนำแบบวัดไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือในการวัด เมื่อพิจารณาถึงประเด็นของความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นโมเดลการวัดแบบเอกมิติ หรือ Unidimensional Model ที่วิเคราะห์ได้ในการวิจัยนี้โดยมีองค์ประกอบการวัดแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ 2) ด้านการทำงานร่วมกันและการเสริมพลัง 3) ด้านนวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัวและ 4) ด้านการสนับสนุนและอิทธิพล พบว่าสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Khan (2023) และ Khan, Saqib, Abbasi, Mikhaylov, and Pinter (2023) ที่ระบุองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบดังนี้ 1) วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ หมายถึง ผู้บริหารองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อมและสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายนี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม 2) การทำงานร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพ หมายถึง ผู้บริหารองค์กรต้องตระหนักถึงความสำคัญของการบรรลุเป้าหมายความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการทำงานร่วมกันภายในองค์กร โดยเสริมสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม การไม่แบ่งแยก และการเปิดรับมุมมองที่หลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 3) นวัตกรรมและความสามารถในการปรับตัว หมายถึง ผู้บริหารองค์กรควรมีทัศนคติที่เปิดกว้างต่อแนวคิดใหม่และสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมเพื่อนำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืน พร้อมทั้งพิจารณาปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานแบบเดิมตามความเหมาะสมในบริบทของสิ่งแวดล้อม และ 4) การเป็นผู้นำที่สนับสนุนและมีอิทธิพล หมายถึง ผู้บริหารองค์กรควรใช้อิทธิพลของตนเพื่อส่งเสริมการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยสื่อสารถึงความสำคัญของความยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคคลอื่นในการดำเนินการเพื่อความยั่งยืน อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกของรายการข้อคำถามในแต่ละข้อว่ามีความแปรผันร่วมกันกับรายการวัดอื่น ๆ ที่วัดองค์ประกอบด้านอื่นหรือไม่ ซึ่งพิจารณาถึงค่าสหสัมพันธ์ที่คำนวณได้จะต้องมีความสัมพันธ์ร่วมกันกับรายการวัดภายในด้านเดียวกันระดับสูงขึ้นไปและค่าความสัมพันธ์ที่ประมวลได้จะต้องพบนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำให้เชื่อมั่นได้ว่ารายการวัดแต่ละด้านจะไปแปรผันร่วมกันกับด้านอื่น ๆ ผลการวัดจากรายการวัดนั้น ๆ จะสะท้อนถึงการวัดในแต่ละด้านอย่างเที่ยงตรง ตามแนวคิดของการพัฒนาเครื่องมือและการตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติของ Ehrlich and Irwin (2019) และ DeVellis (2017)

ภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสามารถกำหนดคะแนนจุดตัดของแบบวัดได้ 3 จุด แบ่งระดับภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) ระดับแกนนำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) ระดับมีภาวะผู้นำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) ระดับเริ่มต้นมีภาวะผู้นำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 4) ระดับ

ขาดภาวะผู้นำเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยอาศัยคะแนนมาตรฐานเป็นฐานคิดในการกำหนดคะแนนจุดตัด เป็นเพราะสามารถแปลงคะแนนดิบ (raw scores) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวตามแต่ละชุดข้อมูลให้เป็นข้อมูลที่สามารถเปรียบเทียบกันได้ ในมาตรฐานเดียวกัน และช่วยให้การตีความผลลัพธ์เป็นไปอย่างมีระบบและมีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น ในการประเมินผลเครื่องมือวัดหรือการทดสอบที่พัฒนาการใช้คะแนนมาตรฐานยังช่วยในการจัดกลุ่มและตั้งเกณฑ์การประเมินที่เป็นกลาง ไม่ถูกรบกวนโดยขนาดหรือหน่วยของข้อมูลที่ใช้วัด โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลและคำนวณคะแนนดิบจากการทดสอบหรือการประเมินที่ทำการวัดคุณสมบัติที่ต้องการ หลังจากนั้นคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่างแล้วแปลงคะแนนดิบให้เป็นคะแนนมาตรฐาน การใช้คะแนนมาตรฐานกำหนดเป็นเกณฑ์คะแนนจุดตัดทำให้ผลการวัดมีความเที่ยงตรงในการประเมินผลและการเปรียบเทียบคะแนนของกลุ่มตัวอย่างต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดเกณฑ์การประเมินที่มีความยุติธรรมและสอดคล้องกับมิติที่ต้องการวัด มีประโยชน์ในการคัดกรองข้อมูลที่มีความผิดปกติหรือการแยกแยะข้อมูลที่ไม่เข้ากับกลุ่มหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเห็นได้ว่าการใช้คะแนนมาตรฐานในการกำหนดคะแนนจุดตัดยังคงมีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือ ดังผลการวิจัยของ Lanfranchi et al. (2023) ทำการศึกษาวินิจฉัยภาวะโรคทางประสาท เช่น โรคเส้นประสาท โรคพาร์คินสัน ซึ่งอาศัยการวัดแล้วแปลงคะแนนการวัดวินิจฉัยเป็นคะแนนมาตรฐานซึ่งสามารถกำหนดจุดตัดคะแนนเพื่อวินิจฉัยภาวะการเป็นโรคทางประสาทที่ระดับความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ 95 สามารถระบุโรคได้อย่างแม่นยำจากตัวอย่างการวิจัยจำนวน 118 ราย ทำให้ผู้ป่วยสามารถรักษาได้อย่างทันการ แพทย์ พยาบาล และบุคลากรสามารถลดภาระงานและขั้นตอนการตรวจวินิจฉัยและการกำกับติดตามโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้กระบวนการคัดกรองผู้ป่วยมีความแม่นยำและประหยัดเวลาในการคัดกรองผู้ป่วยเช่นเดียวกับ Martinez et al. (2018) ที่ศึกษาการวัดดัชนีมวลกายของเยาวชนแล้วอาศัยการกำหนดจุดตัดเพื่อคัดกรองการกำกับติดตามภาวะน้ำหนักเกินของเยาวชนพบว่า สามารถคัดกรองผู้ที่มีภาวะน้ำหนักเกินและภาวะเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกที่ง่ายต่อการเข้าใจของบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการกำกับติดตามสุขภาพของเยาวชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การใช้แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะต้องอธิบายชี้แจงให้ผู้เข้ารับการทดสอบเข้าใจถึงความหมายของแบบวัด เนื่องจากเป็นการเก็บข้อมูลออนไลน์ผ่าน Google form เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกันทำให้แบบวัดมีประสิทธิภาพ
2. แบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีบริบทที่เหมาะสมกับหน่วยงานเอกชน การนำไปใช้ในองค์กรที่มีลักษณะอื่นจะต้องศึกษาบริบทขององค์กรก่อนนำแบบวัดจากการวิจัยนี้ไปใช้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. เพิ่มความหลากหลายของคำถามในแบบวัด โดยการเสริมคำถามที่เกี่ยวข้องกับแนวโน้มใหม่ ๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การตระหนักรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้เครื่องมือสามารถสะท้อนความคิดเห็นและพฤติกรรมที่หลากหลายของผู้ตอบแบบสอบถามได้อย่างแท้จริง
2. ขยายขอบเขตไปยังอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถเปรียบเทียบได้

รายการอ้างอิง

- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2555). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน. *Journal of Research and Curriculum Development*, 2(1), 1–15. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jrcd/article/view/93150>
- นภาพร วงศ์วิวัฒนกุล. (2564). บทบาทพยาบาลในการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันอันตรายจากฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน. *วารสารสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยสาขาภาคเหนือ*, 27(2), 84–93. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/jnorthnurse/article/view/247155>
- ภัคพงศ์ พจนารถ. (2559). สถานการณ์ของปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดในเมืองใหญ่ของประเทศไทย: กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และระยอง. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 12(1), 115–132. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JEM/article/view/47808/44874>
- ภาสินี ม่วงใจเพชร และพูลทรัพย์ โพนสิงห์. (2565). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพจากมลพิษทางอากาศ 5 มิติ กรณีฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) เขตสุขภาพที่ 8 ปี พ.ศ. 2565. *วารสารวิชาการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี*, 1(1), 28–43. <https://he03.tci-thaijo.org/index.php/JODPC8/article/view/456>
- American Psychological Association. (2017). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. <https://www.apa.org/ethics/code>
- Arici, H. E., & Uysal, M. (2022). Leadership, green innovation, and green creativity: a systematic review. *The Service Industries Journal*, 42(5–6), 280–320.
- Berniak-Wony, J., & Rataj, M. (2023). Towards green and sustainable healthcare: a literature review and research agenda for green leadership in the healthcare sector. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(2), 908–920.
- Chen, Y. S., & Chang, C. H. (2013). The determinants of green product development performance: green dynamic capabilities, green transformational leadership, and green creativity. *Journal of business ethics*, 116(1), 107–119. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1452-x>
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: theory and applications* (4th ed.) sage Publications.
- Educational measurement (2nd ed.). (1971). American Council on Education.
- Ehrlich, S. B., & Irwin, K. (2019). Leadership for sustainability: a comparative analysis of leadership styles in the public and private sectors. *Journal of Leadership Studies*, 13(3), 45–59.
- Floyd, F. J., & Widaman, K. F. (1995). Factor analysis in the development and refinement of clinical assessment instruments. *Psychological Assessment*, 7(3), 286–299. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.7.3.286>
- Geisinger, K. F., & McCormick, C. M. (2010). Adopting cut scores: post-standard-setting panel considerations for decision makers. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 29(1), 38–44.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.) Pearson.

- Kardoyo, K., Feriady, M., Farliana, N., & Nurkhin, A. (2020). Influence of the green leadership toward environmental policies support. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(11), 459–467.
- Kerlinger, F. N., & Lee, H. B. (2000). *Foundations of behavioral research* (4th ed.). Thomson Learning.
- Khan, A.N. (2023). Is green leadership associated with employees' green behavior? role of green human resource management. *Journal of Environmental Planning and Management*, 66(9), 1962–1982.
- Khan, R. U., Saqib, A., Abbasi, M. A., Mikhaylov, A., & Pinter, G. (2023). Green leadership, environmental knowledge sharing, and sustainable performance in manufacturing industry: application from upper echelon theory. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*, 60, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.seta.2023.103540>
- Khan, E. A., Hossain, M. A., Jahed, M. A., Akter, R., & Pappas, I. O. (2024). Green strategic leadership capability: construct development and measurement validation. *Journal of Cleaner Production*, 450, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2024.141575>
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guildford Press.
- Lanfranchi, F., Arnaldi, D., Miceli, A., Mattioli, P., D'Amico, F., Raffa, S., & Morbelli, S. (2023). Different z-score cut-offs for striatal binding ratio (SBR) of DaT SPECT are needed to support the diagnosis of Parkinson's disease (PD) and dementia with Lewy bodies (DLB). *European journal of nuclear medicine and molecular imaging*, 50(4), 1090-1102.
- Martinez-Millana, A., Jessie, M. H., Boon, M., Witters, P., Fernandez-Llatas, C., Asseiceira, I., Calvo-Lerma, J., Basagoiti, I., Traver, V., Boeck, D. K., & Ribes-Koninckx, C. (2018). Optimisation of children z-score calculation based on new statistical techniques. *PloS one*, 13(12), e0208362. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0208362>
- Mikhaylov, A. (2023). Energy efficiency management in China. In *Decision making in interdisciplinary renewable energy projects: Navigating energy investments* (pp. 39-50). Springer Nature Switzerland.
- Robertson, J. L., & Barling, J. (2017). Contrasting the nature and effects of environmentally specific and general transformational leadership. *Leadership and Organization Development Journal*, 38(1), 22–41.
- Robertson, J. L., & Barling, J. (2013). Greening organizations through leaders' influence on employees' pro-environmental behaviors. *Journal of organizational behavior*, 34(2), 176-194
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Tijdschrift voor Onderwijsresearch*, 2(2), 49–60.
- Soper, D. S. (2024). *A-priori sample size calculator for structural equation models*. <https://www.danielsoper.com/statcalc>

- Suliman, M. A., Abdou, A. H., Ibrahim, M. F., Al-Khaldy, D. A. W., Anas, A. M., Alrefae, W. M. M., & Salama, W. (2023). Impact of green transformational leadership on employees' environmental performance in the hotel industry context: does green work engagement matter?. *Sustainability*, 15(3), 1-18.
- Su, X., Xu, A., Lin, W., Chen, Y., Liu, S., & Xu, W. (2020). Environmental leadership, green innovation practices, environmental knowledge learning, and firm performance. *Sage Open*, 10(2), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2158244020922909>
- Treviño, L. K., Hartman, L., & Brown, M. (2000). Moral person and moral manager: how executives develop a reputation for ethical leadership. *California Management Review*, 42(4), 128-142. <https://doi.org/10.2307/41166057>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Wang, Y., Tian, C., Jiang, X., & Tong, Y. (2023). Development of scales for the measurement of executive green leadership and exploration of its antecedents. *Sustainability*, 15(13), 1-17. <https://doi.org/10.3390/su15139882>

พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับวรรณคดีไทย

The Historical Literary Works of Prince Damrong Rajanubhab and Thai Literature

สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ (Saharot Kittimahacharoen)¹

Received: October 22, 2024

Revised: February 25, 2025

Accepted: February 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีไทยในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในลักษณะภูมิหลังและความเป็นมา และเพื่อศึกษาคุณค่าของพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพต่อวรรณคดีไทย ผลจากการวิจัยโดยพิจารณาจากหลักในการทรงพระนิพนธ์ พบว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีบทบาทในโบราณคดีสโมสร วรรณคดีสโมสรราชบัณฑิตยสภาและสมาคมวรรณคดี ทรงพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบาย ตำนานประกอบหนังสือที่พิมพ์เพื่อให้หนังสือมีคุณค่าและมีลักษณะจูงใจผู้อ่านเข้าใจความสำคัญและความเป็นมาของหนังสือที่พิมพ์ขึ้นมา ด้านลักษณะของพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานมีรูปแบบที่แตกต่างกัน พระนิพนธ์คำนำจะมีขนาดสั้นและจะทรงนำเรื่องด้วยการกล่าวถึงมูลเหตุของการจัดพิมพ์หนังสือ พระนิพนธ์คำอธิบายจะมีลักษณะและรูปแบบที่จะทรงกล่าวถึงลักษณะเด่นของหนังสือหรือวรรณคดี โดยจะทรงละมูลเหตุของการพิมพ์หนังสือ หรืออาจจะทรงพระนิพนธ์ไว้ตอนท้ายของพระนิพนธ์คำอธิบาย ส่วนพระนิพนธ์ตำนานพระองค์ทรงสร้างคำนิยามตำนานในความหมายสมัยใหม่ ด้านการทรงสืบค้นข้อมูลทรงมีวิธีการตั้งประเด็นของหนังสือหรือปัญหาที่ทรงศึกษาเพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับวรรณคดีและกวี ทรงมีการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมหลังมีการตรวจสอบและชำระหนังสือหรือวรรณคดี และทรงวางแนวทางการศึกษาข้อมูลเพื่อเป็นแบบแผนแก่นักวิชาการสมัยหลังด้วย

คำสำคัญ: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, วรรณคดีไทย, ประวัติวรรณคดี

Abstract

This research article aims to study His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab's prefaces, explanatory notes, and historical accounts (tamnan) on Thai literary works in terms of their background and origin, as well as examine the value of his writings and their contributions to Thai literature. The research results, analyzing the principles of his writings, revealed that His Royal Highness Prince Damrong Rajanubhab played a role in the contexts of the Archaeology Club, the Literature Club, and later, the Royal Society and the Literature Association. He wrote prefaces, explanatory notes, and historical accounts for printed books to enhance their significance and encourage readers to appreciate the background of the books. In terms of style, prefaces, explanations and historical accounts differed in form. Prefaces were short

¹ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

and began with the writer presenting the reasons for publishing the books. Explanatory texts typically highlighted the distinctive characteristics of books or literature while omitting the reasons for printing books, or these reasons might be included at the end of the explanatory texts. Regarding his writings on historical accounts, he defined history in a modern sense. As for his research, he employed a method to delve into the issues or problems he studied to make fiction and poetry more engaging. He would gather additional information after examining and editing books or literary works, and he established guidelines for studying information, which later served as a model for scholars.

Keywords: Prince Damrong Rajanubhab, Thai Literature, Historical Literary Works

บทนำ

สยามในยุคเปลี่ยนผ่านจากความรู้ทางตะวันออกมาสู่ทางตะวันตก นับเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์วิทยาการความรู้มีความเฟื่องฟูและเจริญมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีการจัดตั้งหอสมุดที่สำคัญในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ หอพระสมุดวชิรญาณ หอพระมณเฑียรธรรม และหอพุทธศาสนสังคหะ นอกจากการจัดตั้งหอพระสมุดที่สำคัญ ๆ แล้ว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีการจัดตั้งโบราณคดีสโมสรเพื่อเป็นที่ประชุมของผู้ทรงความรู้อีกด้วย ความน่าสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางหนังสืออย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว คือประเพณีการพิมพ์หนังสือสำหรับเป็นที่ระลึกในงานมงคล และงานอวมงคลต่าง ๆ การพิมพ์หนังสือนี้ส่วนหนึ่งมาจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์สมานายกของหอพระสมุดสำหรับพระนครหรือที่เรียกว่าหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร

การจัดพิมพ์หนังสือที่ผ่านการตรวจสอบของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร สิ่งที่ปรากฏในหนังสือนอกจากตัวบทที่ผ่านการชำระและตรวจสอบก็คือการให้ความรู้หนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าคำนำ คำอธิบาย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดคือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพพระองค์ทรงเป็นผู้ที่ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับภูมิหลัง และความเป็นมาของหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้น ซึ่งพระนิพนธ์คำนำและอธิบายที่พระองค์ทรงพระนิพนธ์มีอยู่ในหนังสือหลายประเภท เช่น พุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี นิทาน สุภาษิต วรรณคดี ฯลฯ ประเภทที่ผู้วิจัยสนใจคือพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานในหนังสือประเภทวรรณคดีและเรื่องที่เกี่ยวข้องในวรรณคดีไทย เพราะจากหลักฐานพระนิพนธ์นี้เป็นข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้ากันต่อมา หรือบางเรื่องพระองค์ก็ทรงอธิบายภูมิหลังและที่มาของวรรณคดีไทยจนกระจ่าง ดังนั้นหนังสือประเภทวรรณคดีไทยในยุคที่หอพระสมุดสำหรับพระนครจัดพิมพ์ขึ้นจะมีพระนิพนธ์คำอธิบายเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ แทรกอยู่ พระนิพนธ์ที่อธิบายเกี่ยวกับวรรณคดี ตำนานเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่าวรรณคดีหรือตำนานมีความเป็นมา มีภูมิหลังหรือมีประวัติที่น่าสนใจ ทำให้ทราบว่าวรรณคดีแต่ละเรื่องมีรายละเอียดเกี่ยวกับตัวบทอย่างไร รวมทั้งแสดงถึงความพยายามในการวางรากฐานการศึกษาและการเขียนประวัติวรรณคดีของชนชั้นสูงระยะเริ่มแรกด้วย

กล่าวได้ว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงวางหลักการการศึกษาและวิเคราะห์ภูมิหลังและความเป็นมาของวรรณคดีอย่างเป็นระบบไว้ หากแต่ยังไม่มีผู้วิเคราะห์แนวทางการศึกษาในพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานของพระองค์ เพราะส่วนใหญ่มักจะปรากฏในลักษณะการนำข้อความพระนิพนธ์ไปสนับสนุนความคิดในงานวิจัยหรือนำไปเป็นข้อถกเถียงเพื่อสนับสนุนหรือโต้แย้งพระนิพนธ์ของพระองค์ นอกจากนี้พระนิพนธ์คำนำและตำนานในหนังสือประเภทวรรณคดีและหนังสือที่เกี่ยวข้อง

วรรณคดียังมีความน่าสนใจอีกคือความรู้ชุดนี้อาจจะเป็นระยะแรกเริ่มของความพยายามที่จะศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติขึ้นมาภายใต้ระบบความคิดของชนชั้นนำในเวลานั้น การวางรากฐานการวิจารณ์ตลอดจนการศึกษาภูมิหลังและความเป็นมาของวรรณคดีในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นับว่ามีอิทธิพลทางความคิดต่อนักวรรณคดีศึกษาในเวลาต่อมา

นอกจากพระนิพนธ์ประเภทคำนำ คำอธิบาย ตำนานจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้มีศรัทธาในการพิมพ์หนังสือมีความรู้สึกพอใจในหนังสือที่จะพิมพ์ขึ้นมาแล้ว จุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งคือมีพระประสงค์ให้หนังสือแต่ละเรื่องที่พระองค์ทรงคัดสรรขึ้นมาจัดพิมพ์เป็นตัวแทน “หนังสือดี” ที่ได้รับการรับรองจากหอพระสมุดสำหรับพระนครซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะพิมพ์แต่หนังสือดีและถูกต้องเป็นประการสำคัญ อีกทั้งพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานที่แทรกอยู่ในหนังสือเรื่องต่าง ๆ หรือแยกออกมาเป็นหนังสือเล่มเหล่านี้มีความน่าสนใจ น่าศึกษาว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงศึกษาภูมิหลังและความเป็นมาของวรรณคดีและมีวิธีการการศึกษาอย่างไร รวมทั้งพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานเหล่านี้มีคุณค่าต่อวรรณคดีไทยอย่างไรด้วย บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีไทยในลักษณะภูมิหลังและความเป็นมา และเพื่อศึกษาคุณค่าของพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพต่อวรรณคดีไทย

การทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีผู้ที่ให้ความสนใจและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ 1) แนวทางการเขียนประวัติวรรณคดี 2) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์ และ 3) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับพระนิพนธ์วรรณคดีไทยในลักษณะประวัติ

1. แนวทางการเขียนประวัติวรรณคดี

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีเจตนา นาควัชระ (2532, หน้า 295-338) ได้ศึกษาและเรียบเรียงเป็นบทความเรื่อง *แนวทางการสร้างประวัติวรรณคดี* โดยกล่าวว่า แนวทางการเขียนประวัติวรรณคดีนอกจากจะพิจารณาจากตัววรรณกรรมแล้ว ยังต้องพิจารณาร่วมไปกับบริบททางวัฒนธรรม นั่นคือธรรมชาติของตัววัฒนธรรมทางวรรณศิลป์จารีตในการแต่งเพื่อเข้าใจถึงภาพรวมของประวัติวรรณคดี

ธานีรัตน์ จตุทศศรี (2555, หน้า 1-18) ศึกษา *พระราชนิพนธ์คำนำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ภาพสะท้อนอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดี* ผลการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักวรรณคดีที่ให้ความสำคัญต่อการอธิบายความรู้ทางวรรณคดี โดยศึกษาผ่านพระราชนิพนธ์คำนำจากบทพระราชนิพนธ์วรรณคดี จำนวน 15 เรื่อง ในการทรงพระราชนิพนธ์คำนำนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการทรงพระราชนิพนธ์ทรงอธิบายที่มาของเรื่อง วิธีการทรงค้นคว้าความรู้แหล่งอ้างอิง ปัญหาและอุปสรรคในการทรงพระราชนิพนธ์

เสาวณิต จุลวงศ์ (2561, หน้า 245-275) ได้เรียบเรียงบทความเรื่อง *ประวัติศาสตร์นิพนธ์วรรณคดี* เสาวณิต จุลวงศ์กล่าวว่า การเขียนประวัติวรรณคดีไทยประสบกับปัญหาอยู่ 3 ประการ ประการแรก คือ ประวัติวรรณคดีไทยเกิดมาจากประวัติศาสตร์ที่สร้างมาจากหลักฐานทางเอกสารโบราณ ทำให้การศึกษาประวัติของวรรณคดีถูกจำกัดอยู่ในรูปแบบของลายลักษณ์ ประการที่สองการเขียนประวัติวรรณคดีเกิดมาจากการอนุมานบนข้อมูลที่ไม่เพียงพอและข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะข้อมูลทางวรรณคดีที่กำหนดอายุจากตัวบทสมัยที่แต่งผู้แต่ง อีกประการหนึ่งคือเมื่อมีการค้นคว้าได้ความรู้ใหม่ก็ไม่สามารถทดแทนความรู้ที่มีอยู่เดิมได้

นอกจากนี้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวทางการเขียนประวัติวรรณคดีไทย พบว่า การศึกษาค้นคว้าใหม่สุดขณะนี้คือ *ประวัติวรรณคดีไทย ฉบับมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา* (2565, หน้า 1-23) ในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงการเขียนประวัติวรรณคดีไทยว่าองค์ประกอบของการเขียนประวัติวรรณคดีมี 2 ประการ คือ 1) การเลือกเรื่องมาเป็นข้อมูลในการเขียน และ 2) ความสมบูรณ์ของต้นฉบับที่เป็นข้อมูล ซึ่งข้อสังเกตประการหนึ่งที่น่าสนใจคือได้กล่าวถึงวรรณคดีไทยบางเรื่องแม้มีการตรวจสอบชำระและพิมพ์เผยแพร่ แต่ไม่ปรากฏในประวัติวรรณคดี เพราะอาจเป็นวรรณคดีต้องห้าม ขณะเดียวกันข้อจำกัดของข้อมูลคือวรรณคดีเรื่องหนึ่งอาจมีหลายสำนวน เมื่อจะเลือกเป็นข้อมูลเพื่อจะเขียนประวัติวรรณคดีก็อาจเลือกฉบับที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ที่สุดได้อย่างมีข้อจำกัด

2. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์

พรชัย คุ่มทวีพร (2529) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง *แบบการอธิบายในพระนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ: การวิเคราะห์ปรัชญา* ศึกษาถึงวิธีการทรงพระนิพนธ์งานทางประวัติศาสตร์โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากแนวการเขียนประวัติศาสตร์แบบจารีตพงศาวดารมาเป็นภาษาความเรียง และเพิ่มความเป็นนาฏลักษณะ แนวทางการทรงอธิบายประวัติศาสตร์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมุ่งวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงทำให้ต่างจากแนวทางอธิบายประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นมาคือมีการเรียงลำดับตามเหตุการณ์เพียงอย่างเดียว

สายชล สัตยานุรักษ์ (2545) ศึกษา *สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชั้น” ของชาวสยาม* งานวิจัยนี้ศึกษาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในฐานะที่พระองค์ทรงสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจินตนาการและของคนชั้นต่าง ๆ เพื่อให้ทุกกลุ่มทุกชนชาติอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเพื่อตอบคำถามด้วยว่าเมืองไทยคือใครในอดีต คืออะไรในปัจจุบัน คนแต่ละชั้นในเมืองไทยคือใคร มีสถานภาพและหน้าที่อย่างไร เมื่อผู้วิจัยนำแนวคิดของสายชล สัตยานุรักษ์มาวิเคราะห์พระนิพนธ์คำนำ พระนิพนธ์คำอธิบายของวรรณคดี พบว่า พระนิพนธ์คำนำ พระนิพนธ์คำอธิบายบางเรื่อง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้ความสนพระทัยต่อวรรณคดีที่มาจากชาติที่อยู่แวดล้อมสยาม ทรงทำให้วรรณคดีที่มีที่มาจากชาติอื่นเข้ามากลมกลืนกับวรรณคดีของไทยด้วย

3. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับพระนิพนธ์วรรณคดีไทยในลักษณะประวัติ

ตรีศิลป์ บุญขจร (2543, หน้า 298-361) ได้ศึกษาเรื่อง *พัฒนาการวรรณคดีศึกษาในประเทศไทย* โดยกล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับแนวทางการสร้างประวัติวรรณคดีและการศึกษาวรรณคดีไทยในภาพรวมลักษณะประวัติ แต่ตรีศิลป์ บุญขจร ไม่ได้ศึกษาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่าทรงมีกระบวนการหรือแนวทางการทรงสืบค้นหลักฐาน จนมาทรงพระนิพนธ์ภูมิหลังและความเป็นมาของวรรณคดี โดยผ่านข้อมูลจากพระนิพนธ์ตำนาน พระนิพนธ์คำนำและพระนิพนธ์คำอธิบายที่เกี่ยวกับวรรณคดีอย่างไร

อรพินท์ คำสอน (2562) ได้ศึกษาเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่อง *กระบวนการค้นคว้าและการเปลี่ยนแปลงกระบวนการค้นคว้าวรรณคดีวิจารณ์ในประเทศไทย* ประเด็นหนึ่งของวิทยานิพนธ์กล่าวถึงหอพระสมุดวชิรญาณมีการรวบรวมและเรียบเรียงวรรณคดีเชิงประวัติ เนื่องมาจากวัฒนธรรมการสร้างหนังสือก่อนหน้านั้นจะมีปัญหาเรื่องผู้แต่ง สมัยที่แต่ง ดังนั้นหอพระสมุดวชิรญาณจึงไม่เพียงจะรวบรวมตัวบทวรรณคดีให้สมบูรณ์เท่านั้น หากแต่ยังสร้างมาตรฐานกลางของตัวบทวรรณคดีด้วย

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมีงานจำนวนไม่มากนักที่ศึกษาพระนิพนธ์เชิงประวัติ และงานเหล่านั้นมักศึกษาเรื่องทางประวัติศาสตร์มากกว่าเรื่องทางวรรณคดีไทย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณคดีไทยแนวประวัติ เพื่อทราบว่าพระองค์ทรงมีวิธีการศึกษาและรวบรวมหลักฐานข้อมูลวรรณคดีไทยในลักษณะประวัติตลอดจนมีแนวทางในการสืบค้น ค้นคว้าหลักฐานเกี่ยวกับข้อมูลวรรณคดีไทยอย่างไร จึงทรงพระนิพนธ์เป็นบทพระนิพนธ์ค่านำ คำอธิบายและตำนานเป็นหลักฐานศึกษาวรรณคดีไทยในลักษณะประวัติต่อไปได้

วิธีการวิจัย

1. สืบค้นรายชื่อพระนิพนธ์ค่านำ คำอธิบายและตำนานเกี่ยวกับวรรณคดีไทยจากรายชื่อ *พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพ* ซึ่งจัดพิมพ์ในงานฉลองวันประสูติครบรอบ 100 ปีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพ วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2505 และ *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพ: พระนิพนธ์* หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2512
2. สืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพจากหอสมุดตำราสารานุกรมภาพ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และหอสมุดที่สำคัญที่ต่าง ๆ
3. ศึกษาแนวทางในการทรงพระนิพนธ์ภูมิหลังและความเป็นมาของวรรณคดีจากพระนิพนธ์ค่านำ อธิบาย และตำนาน และสังเคราะห์เป็นกลุ่มข้อมูลที่จะนำมาเรียบเรียงผลการวิจัย
4. ศึกษาคุณค่าของพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพที่มีต่อการศึกษาวรรณคดีไทย
5. ได้ข้อมูลที่จะใช้ในงานวิจัยนำมาศึกษา วิเคราะห์และเรียบเรียงผลการวิจัยเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การเขียนค่านำ อธิบาย ตำนานที่เล่าประวัติและความเป็นมาของหนังสือต่าง ๆ หรือที่เรียกว่าการศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติ เป็นกิจกรรมทางปัญญาที่เกิดขึ้นในวงวรรณคดีศึกษาไทยมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลแรกการศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติอยู่ในรูปแบบของการศึกษาภูมิหลังทางด้านประวัติและที่มาของวรรณคดี รวมทั้งประวัติผู้แต่งวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2543, หน้า 302) การศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติของตัวบทในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอิทธิพลต่อการศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติยุคต่อมาคือสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือพระองค์ทรงเป็นนักวรรณคดีศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อประวัติและที่มาของวรรณคดีโดยเฉพาะวรรณคดีสันสกฤตขณะเดียวกันในยุคนี้ยังมีนักวรรณคดีศึกษาที่มีผลงานการค้นคว้าวรรณคดีในลักษณะประวัติและมีคุณูปการต่อวงวรรณคดีไทยอีกพระองค์ นั่นก็คือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพ พระองค์ได้ทรงพระนิพนธ์ค่านำ อธิบาย ตำนานเกี่ยวกับประวัติและที่มาของวรรณคดี รวมทั้งทรงตรวจสอบและวินิจฉัยเกี่ยวกับปัญหาของตัวบทวรรณคดี กวี สมัยที่แต่งซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดของนักวิชาการวรรณคดีศึกษาในเวลาต่อมา

1. ภูมิหลังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพกับวงวรรณคดีศึกษา

หัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงภูมิหลังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารานุกรมภาพที่มีบทบาทต่อวงวรรณคดีศึกษาของไทย มี 2 ประเด็น คือ 1) การจัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครและการจัดพิมพ์หนังสือยุคหอพระสมุดวชิรญาณ เป็นเหตุแรกที่ทำให้พระองค์ทรงเข้ามามีบทบาทต่อการชำระ

หนังสือและจัดพิมพ์หนังสือซึ่งมุ่งให้หนังสือที่ชำระและตีพิมพ์จากหอพระสมุดวชิรญาณมีความถูกต้องที่สุด และ 2) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับโบราณคดีสโมสร วรรณคดีสโมสร สมาคมวรรณคดี และราชบัณฑิตยสภา การที่พระองค์ทรงมีความสัมพันธ์กับสโมสรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์และวรรณคดี

1.1 การจัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครและการจัดพิมพ์หนังสือยุคหอพระสมุดวชิรญาณ

การจัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเริ่มต้นขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2448 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการประกาศตั้งหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ซึ่งมาจากการรวมเอาหอพระสมุดที่สำคัญถึงสามแห่งรวมเป็นที่เดียวกัน นั่นก็คือหอสมุดเทียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดารามสำหรับเก็บพระไตรปิฎกฉบับหลวง หอพุทธสาส์นสังคหะในวัดเบญจมบพิตรสำหรับเก็บพระไตรปิฎกตลอดจนหนังสือที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหอวชิรญาณเดิม ผู้ที่ดำรงตำแหน่งเป็นสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณคนแรกคือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติกรมพระสมมตอมรินทร์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพดำรงตำแหน่งนายกสภาหอพระสมุดวชิรญาณฯ สืบแทนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติกรมพระสมมตอมรินทร์

หอพระสมุดวชิรญาณฯ นอกจากมีหน้าที่รวบรวมหนังสือไว้สำหรับประจำพระนครแล้วยังทำหน้าที่ชำระหนังสือและจัดพิมพ์หนังสือด้วย ความประสงค์ของหอพระสมุดวชิรญาณฯ จึงถูกกำหนดว่า “หนังสือทุก ๆ เรื่องบรรดามีอยู่ในหอพระสมุดฯ เป็นฉบับที่ถูกต้องอย่างดีที่สุดที่จะเป็นไปได้ บรรดาหนังสือที่หอพระสมุดฯ จะพิมพ์ให้ปรากฏแก่มหาชน ก็จะต้องฉบับที่ถูกต้อง ฤๅที่ดีที่สุด” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2459, หน้า 108-109) หลังการพิมพ์หนังสือโดยหอพระสมุดวชิรญาณฯ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจะทรงพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบาย ตำนานประกอบหนังสือที่พิมพ์ ทั้งนี้พระดำริของพระองค์ทรงตั้งพระทัยจะให้ผู้รับหนังสือไปพิมพ์มีศรัทธาที่จะรับไปพิมพ์ จึงทรงแสดงเหตุผลว่าเรื่องที่จะนำไปตีพิมพ์มีประโยชน์อย่างไร โดยทรงชี้แจงเกี่ยวกับประโยชน์ของหนังสือเล่มนั้น และเมื่อผู้รับได้รับคำอธิบายที่ถูกต้อง เข้าใจถึงสาระสำคัญของเรื่องจนมีศรัทธารับเรื่องไปพิมพ์

1.2 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับโบราณคดีสโมสร วรรณคดีสโมสร ราชบัณฑิตยสภาและสมาคมวรรณคดี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีส่วนสำคัญในโบราณคดีสโมสร ในฐานะที่พระองค์ทรงร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกและเป็นกำลังสำคัญในการสืบสานพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมาชิกในโบราณคดีสโมสรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ตลอดจนมีความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบตะวันตก หน้าที่ของสมาชิกคือจะต้องช่วยกันรวบรวมค้นคว้า เรียบเรียงเรื่องทางประวัติศาสตร์เพื่อพิมพ์เผยแพร่ ทั้งนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสนพระทัยในวิชาศิลปะและวรรณคดี ขณะเดียวกันก็ทรงมองว่าความรู้เรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีต้องอาศัยความรู้เรื่องศิลปะและวรรณคดีเข้ามาสองทางให้แก่กัน (พระยาอนุমানราชธน, 2506, หน้า 26) การตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวรรณคดีในพระดำริของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงทำให้พระนิพนธ์คำนำ คำอธิบาย ตำนาน มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวรรณคดี

หลังการยุติบทบาทของโบราณคดีสยาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งวรรณคดีสยามขึ้นโดยประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 เพื่อดำเนินตามพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (รีโนทัย สัจจพันธุ์, 2558, หน้า 33) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีบทบาทในวรรณคดีสยามในฐานะอุปนายก ทรงมีส่วนผลักดันทำให้เกิดการยกย่องวรรณคดีที่มีลักษณะของหนังสือดีและแต่งดี รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ส่งหนังสือมาให้คณะกรรมการวรรณคดีสยามพิจารณาและตัดสินยกย่อง โดยจะมีการมอบประกาศนียบัตรและเหรียญชिरฎาณ อันเป็นเหรียญที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาไว้เพื่อสำหรับให้ผู้ที่แต่งหนังสือดีควรเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น ในระหว่างนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพยังทรงดำรงตำแหน่งนายกสภาหอพระสมุดวชิรฎาณอีกตำแหน่งหนึ่ง จึงน่าจะทรงใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์บอกเล่า โบราณคดี ศิลปะและวรรณคดีในระหว่างที่ทรงรับตำแหน่งนายกสภาหอพระสมุดวชิรฎาณเข้ามาเสริมในหน้าที่การเป็นอุปนายกวรรณคดีสยามด้วย

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต วรรณคดีสยามก็ได้ยุติบทบาทลง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งราชบัณฑิตยสภาขึ้นมาแทนวรรณคดีสยาม ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งนายกสภาราชบัณฑิตยสถานคนแรกคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จนถึง พ.ศ. 2474 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้มีการเชิญบุคคลเพื่อมาปรึกษาเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคมวรรณคดี ณ ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2474 โดยทรงปรึกษาเกี่ยวกับการหาแนวทางที่จะทำนุบำรุงเรื่องการแต่งหนังสือการประชุมในครั้งนั้นจึงก่อให้เกิดการจัดตั้งหน่วยงานที่จะมุ่งดูแลเรื่องภาษาและการแต่งหนังสือที่มีลักษณะคล้ายกับวรรณคดีสยาม เรียกว่าสมาคมวรรณคดี การจัดประชุมจะจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อพิจารณาเรื่องกิจธุระของสยาม วิจัยปัญหาวรรณคดีและแสดงปาฐกถาในวรรณคดี โดยใช้ห้องในหอพระสมุดวชิรฎาณเป็นที่ประชุม สยามวรรณคดีมีการประชุมเพียง 5 ครั้ง ครั้งสุดท้ายคือในวันเสาร์ที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2475 ก็ยุติบทบาทของสมาคมวรรณคดีลงเพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงทำให้กิจกรรมทางปัญญาทุกอย่างต่างหยุดชะงักไป

2. ประเภทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่เกี่ยวกับวรรณคดีไทย

จากการศึกษาพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทย ผู้วิจัยพบว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีวิธีการเผยแพร่การศึกษาค้นคว้าส่วนพระองค์เกี่ยวกับพระนิพนธ์วรรณคดีไทยลักษณะต่าง ๆ เช่น ทรงพระนิพนธ์เป็นคำนำและคำอธิบายของหนังสือ นอกจากนี้ถ้าพระองค์ทรงเห็นว่าเรื่องราวที่ทรงอธิบายมีความยาวก็ทรงพระนิพนธ์ขยายเนื้อหาอธิบายอย่างละเอียดในรูปแบบของตำนาน รายละเอียดมีดังนี้

2.1 พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบาย

2.1.1 พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายวรรณคดีไทยในหนังสือหมวดวรรณคดี

พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายในข้อมูลกลุ่มนี้จะเป็นคำนำและคำอธิบายที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์เฉพาะความเป็นมาหรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยเรื่องนั้น ๆ ถ้าเป็นพระนิพนธ์คำนำ ลักษณะการทรงพระนิพนธ์จะมีขนาดไม่ยาว มีโครงสร้างกล่าวถึงภูมิหลังการพิมพ์ ความเป็นมาของหนังสือ รายละเอียดของหนังสือในลักษณะประวัติและความสำคัญ

ถ้าเป็นคำอธิบายจะมีลักษณะของบทพระนิพนธ์ที่มีขนาดยาวกว่าให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังและความเป็นมาที่ละเอียดกว่าคำนำ ทั้งนี้พระนิพนธ์คำนำและอธิบายมีทั้งสิ้น 137 เรื่อง ตัวอย่างเช่น พระนิพนธ์คำนำคำฉันท์เรื่องนางจินตหรา พระนิพนธ์คำนำบทละครเรื่องไกรทองแลมณีพิไชย ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พระนิพนธ์คำอธิบายบทละครเรื่องระเด่นลันได ในประชุมบทกลอนของพระมหามนตรี (ทรัพย์) พระนิพนธ์คำอธิบาย บุญโผนวาทคำฉันท์ เป็นต้น

2.1.2 พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายวรรณคดีไทยในหนังสือหมวดอื่น

พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายในข้อมูลกลุ่มนี้จะเป็นคำนำและคำอธิบายที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ความเป็นมาหรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยโดยปรากฏอยู่ในหนังสือหมวดอื่นที่ไม่ใช่หมวดวรรณคดี ตามเกณฑ์การจัดที่หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรได้จัดไว้ในหนังสือ *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ: พระนิพนธ์* ซึ่งมีทั้งพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี นิทาน จารึกที่มีความสำคัญบางเรื่องต่อการศึกษาวรรณคดีไทย ในลักษณะประวัติ มี 16 เรื่อง ตัวอย่างเช่น พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายในหนังสือพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระนิพนธ์คำนำมหาชาติพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 พระนิพนธ์คำอธิบายเทศนาเรื่องนิทานมิกาทูระ พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายในหนังสือขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ พระนิพนธ์คำนำเรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ พระนิพนธ์คำอธิบายพิธีทวาทศมาสของเก่า และพระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายในหนังสือนิทาน ได้แก่ พระนิพนธ์คำอธิบายนิทานอิหร่านราชธรรม (หรือที่เรียกว่าสิบสองเหลี่ยม) ฉบับความครั้งกรุงศรีอยุธยา พระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายในหนังสือจารึก ได้แก่ พระนิพนธ์คำนำประชุมจารึกสยาม พระนิพนธ์คำอธิบายประชุมจารึกสยาม (อธิบายว่าด้วยศิลาจารึกครั้งกรุงสุโขทัย)

2.2 พระนิพนธ์ตำนานที่สัมพันธ์กับวรรณคดีไทย

ตำนานหมายถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่มีประวัติความเป็นมาอาจจะเป็นเรื่องก่อนประวัติศาสตร์หรือสมัยประวัติศาสตร์ ระยะแรกตำนานน่าจะมีสถานะการเป็นจารีตของการบอกเล่าที่ไม่สามารถกำหนดเงื่อนไขทางเวลาได้ (ธิดา สารยา, 2539, หน้า 72) มีลักษณะของจารีตการบอกเล่าอาจจะเป็นการเล่าผ่านทางมุขปาฐะสืบต่อกันมา ก่อนจะมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ส่วนคำว่าตำนานในความหมายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพน่าจะหมายถึงงานเขียนที่ให้ความรู้หรือศัพท์ทางวรรณกรรมปัจจุบันใช้ว่า “สารคดี” โดยพระองค์จะทรงค้นคว้าจากข้อมูลจากหลักฐานปฐมภูมิและทุติยภูมิมาประกอบบทพระนิพนธ์ โดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องทางวรรณคดี จะเป็นการบันทึกและอธิบายประวัติของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ และทรงแทรกเกร็ดความรู้ประกอบในการทรงอธิบาย (กรมศิลปากร, 2512, หน้า 31) มีอยู่ 12 เรื่อง ตัวอย่างเช่น พระนิพนธ์ตำนานเสภา พระนิพนธ์ตำนานพระราชนิพนธ์บทละครนอก พระนิพนธ์ตำนานหนังสือมหาชาติ เป็นต้น

3. พระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานทางวรรณคดีไทย: ลักษณะของพระนิพนธ์และ แนวทางการสืบค้นหลักฐานเพื่อทรงพระนิพนธ์

งานเขียนเชิงลักษณะประวัติและประวัติศาสตร์เป็นที่นิยมในหมู่ปัญญาชนชนชั้นนำมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นได้จากอรุณจักร์ สัตยานุรักษ์ (2565, หน้า 69) กล่าวถึงแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประวัติและประวัติศาสตร์ของชนชั้นนำอย่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระองค์ทรงศึกษาเรื่องทางประวัติและประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเมืองโบราณ จนมาถึงเรื่องของพระเจดีย์และพระพุทธรูปที่เห็นอย่างมีหลักฐานและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ

สมัยต่อมาก็มีความคิดสอดคล้องเช่นกัน ดังที่มีผู้ศึกษาว่าการศึกษาวรรณคดีของชนชั้นนำให้ความสำคัญต่อหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยชนชั้นนำเลือกที่จะไปสืบค้นหลักฐานจากการเดินทางไปโบราณสถานเพื่อมาสนับสนุนต่อข้อเท็จจริงที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกด้วย (นพปฎล กิจไพบูลหวิ, 2564, หน้า 4)

3.1 การศึกษาประวัติ(ศาสตร์)และการศึกษาวรรณคดีไทยในลักษณะประวัติจากทัศนชนชั้นนำ

การศึกษา “ประวัติ” โดยเฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่ชนชั้น นำตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาต่างก็ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ อันเกิดมาจากการแสวงหาความรู้ทั้งภายในและภายนอกของประเทศสยาม กระบวนการแสวงหาความรู้นี้ ล้วนแล้วมาจากการอ่าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางตะวันตกที่เข้ามาพร้อมกับแบบแผนความรู้ของตะวันตก ความคิดเกี่ยวกับเรื่องการอ่านจึงผูกโยงกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหนังสือไปด้วย กล่าวคือในสังคมไทยสมัยก่อนวิชาความรู้ในส่วนใหญ่มักจะได้รับจากการฝึกและสอนตามระบบจารีตจากพระสงฆ์หรือจากครูผู้ใหญ่ โดยผ่านการฝากตัวเป็นศิษย์ วิชาความรู้ที่ได้รับจึงมักมาจากการท่องจำมากกว่าการอ่านเพื่อให้รู้และเข้าใจ แต่เมื่อแบบแผนการศึกษาตะวันตกเข้ามาทำให้ระบบการแสวงหาความรู้จากการอ่านเข้ามา มีการเผยแพร่สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น หนังสือวชิรญาณ หนังสือวชิรญาณวิเศษ รวมไปถึงสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ในเวลานั้น ส่วนรสนิยมการอ่านนั้นชนชั้นนำจะอ่านในสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งแตกต่างจากชาวบ้านที่สนใจแต่เรื่องนิทานนิยายปรัมปราหรือแนวเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ (ธนพงศ์ จิตต์สง่า, 2552, หน้า 77-79) ขณะเดียวกันสิ่งพิมพ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นก็เป็นที่ให้กับชนชั้นนำได้ถ่ายทอดความรู้จากการอ่านด้วย ดังนั้นสังคมไทยยุคเปลี่ยนผ่านความรู้จากตะวันออกมาสู่ตะวันตกตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา จะมีชนชั้นนำที่แสวงหาความรู้ตามลักษณะแบบอย่างตะวันตก นั่นก็คือศึกษาค้นคว้าหาความรู้และข้อเท็จจริงและนำเสนอความรู้ผ่านงานประพันธ์ โดยมีพื้นที่สิ่งพิมพ์เป็นแหล่งเผยแพร่วิทยาการความรู้

3.1.1 กิจกรรมทางปัญญาของชนชั้นนำกับการศึกษาเรื่องของสยาม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นเจ้านายพระองค์หนึ่งที่ทรงสนพระทัยในการศึกษาเรื่องของ “ประวัติ” ดังจะเห็นได้ว่าทรงพระนิพนธ์งานทางประวัติศาสตร์อยู่หลายเรื่อง พระนิพนธ์งานทางประวัติศาสตร์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องของ “ชาติ” หรือ “สยาม” เพื่อยืนยันว่าถ้า “ชาติ” หรือ “สยาม” มีประวัติมาอย่างยาวนาน วรรณคดีไทยก็มีความเป็นมา รวมไปถึงมีประวัติมาอย่างยาวนานเช่นกัน ได้แก่ ปาฐกถาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงแสดง เช่น *แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม ลักษณะการปกครองของประเทศสยามแต่โบราณ ปาฐกถาเรื่องสงวนของโบราณ* เป็นต้น การศึกษาเรื่องของ “ชาติ” ในกระแสพระดำริสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมีความน่าสนใจ เนื่องจากความหมายของ “ชาติ” ของพระองค์มีความแตกต่างจากชนชั้นนำในขณะนั้นโดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้คำว่า “ชาติไทย” “เมืองไทย” “บ้านเมือง” และ “ประเทศสยาม” ในพระนิพนธ์ ซึ่งคำว่า “ชาติ” ทรงแยกออกมาจากคำว่า “ไทย” ทั้งนี้พระองค์ทรงมีพระดำริว่าเพื่อไม่ให้มีผลกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของกลุ่มชนชาติอื่น อีกทั้งไม่ทรงสร้างจินตนาการของชาติไทยที่หมายถึงคนไทยและภาษาไทย ส่วนกลุ่มชนชาติอื่นคือ “คนอื่น” ตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างไว้ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545, หน้า 44-46, 54) ดังนั้นความหมายของ “ชาติ” ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงไม่ทรงเน้นถึงความเป็นชุมชนจินตนาการตามพระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือที่จำกัดตามนิยามคือ “เป็นชาติของคนทีพูดภาษาไทยและสืบเชื้อสายจากคนไทย” เท่านั้น (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545, หน้า 37)

พระนิพนธ์ทั้งสามเรื่อง นับตั้งแต่ แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ และ ปาฐกถาเรื่องสงวนของโบราณ เกิดขึ้นในช่วงที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีบทบาทในการชำระและตรวจสอบวรรณคดีรวมถึงการที่มีผู้มาขอให้หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเลือกสรรหนังสือจัดพิมพ์ในงานมงคลและอวมงคล และพระองค์ก็ทรงมีบทบาทในการทรงพระนิพนธ์คานา อธิบายแทรกไว้ในหนังสือที่มีผู้มาขอให้หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเลือกเพื่อจัดพิมพ์ซึ่งมีลักษณะคล้ายบทแนะนำหนังสือไปด้วย อย่างไรก็ตามพระนิพนธ์คานา อธิบายและตำนานที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ให้แก่หนังสือที่หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครจัดพิมพ์ขึ้นนั้นมีมาก่อนพระนิพนธ์ปาฐกถาทั้งสามเรื่อง หากแต่โครงสร้างการศึกษา “ประวัติ” โดยเฉพาะกระแสเรื่องประวัติความเป็นมาของ “ชาติ” ที่มีความหลากหลายของชนชาติและมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ดังเนื้อหาในพระนิพนธ์ปาฐกถานั้นน่าจะมีรากฐานมาตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริโปรดให้จัดตั้งโบราณคดีสโมสรในครั้งนั้นแล้ว จึงก่อให้เกิดแรงจูงใจให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสนพระทัยที่จะศึกษาว่า “ชาติ” โดยเฉพาะสยามมีประวัติและพัฒนาการมายาวนานอย่างไรด้วย

ดังนั้นการศึกษาเรื่อง “ชาติ” มีประวัติพัฒนาการมาอย่างยาวนานอย่างไร ย่อมหมายรวมถึงวัฒนธรรม ประเพณี วรรณคดีและอื่น ๆ ก็ต้องมีประวัติและภูมิหลังด้วยเช่นกัน และเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ประวัติของเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะวรรณคดี เป็นเพราะการให้ความสำคัญจากการจัดรูปแบบความรู้ที่มาจากตะวันตกซึ่งได้กล่าวว่าชาติใดที่มีความรู้ทางด้านวรรณคดี ชาตินั้นถือว่าเป็นชาติที่มีความศิวิไลซ์ (ธนพงศ์ จิตต์สง่า, 2552, หน้า 65) อาจจะเป็นวิธีการหนึ่งที่ยอมรับใช้เป็นเครื่องมือป้องกันการล่าอาณานิคมจากตะวันตกที่มองว่าสยามป่าเถื่อนไร้ความศิวิไลซ์ด้วยก็ได้ ดังนั้นการที่ “ชาติ” โดยเฉพาะสยามนอกจากมีประวัติและความเป็นมาที่ยาวนานแล้ว อีกด้านหนึ่งของความศิวิไลซ์ที่สะท้อนออกมาก็คือการสืบสาวไปถึงวรรณคดีที่เป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์หรือเป็นมรดกของชาตินั้นก็มีประวัติไม่แตกต่างจากประวัติของ “ชาติ” และสืบทอดมาอย่างยาวนานด้วยเช่นกัน

3.1.2 การศึกษาวรรณคดีไทยในลักษณะประวัติของชนชั้นนำ: การนิยามว่าวรรณคดีมีประวัติและภูมิหลัง

ชนชั้นนำที่มีบทบาทต่อการศึกษาและค้นคว้าวรรณคดีในยุคที่มีการให้ความสำคัญต่อการศึกษาเรื่องประวัติ โดยเฉพาะการศึกษาความเป็นมาและภูมิหลังของวรรณคดีไทยก่อนจะมาถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในระยะแรกคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยตรีศิลป์ บุญจจร (2543, หน้า 302) ได้ศึกษาและกล่าวว่า การศึกษาวรรณคดีไทยในลักษณะประวัติระยะแรกเป็นไปในรูปแบบของการวินิจฉัยและการวิจารณ์ ส่วนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญต่อการศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติเชิงการค้นคว้าสันสกฤตศึกษาหรือภารตวิทยา นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า ยังมีชนชั้นนำทั้งเจ้านายและบุคคลท่านอื่นที่ได้ทรงพระนิพนธ์และเขียนคานา อธิบายหนังสือที่จัดพิมพ์เช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เช่น พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ต่อมาคือพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร พระยาอนุমানราชชน พระสารประเสริฐ เป็นต้น

ผลงานพระนิพนธ์และงานเขียนเกี่ยวกับคำนำ อธิบายหนังสือที่จัดพิมพ์ดังรายพระนาม และรายนามของบุคคลสำคัญข้างต้น เช่น พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับราชบัณฑิตยสภา กล่าวได้ว่าทรงมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีโดยตรง เพราะทรงมีตำแหน่งเป็นอุปนายกแผนกวรรณคดี ต่อมาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทรงเป็นสภานายกแห่งราชบัณฑิตยสภาแทนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระองค์ก็ทรงดำเนินการปฏิบัติราชการทุกแผนกของราชบัณฑิตยสภาตามรูปแบบที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายกพระองค์ก่อนทรงวางไว้ (*พระประวัติและพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์*, 2491, หน้า 54, 62, 66) ในด้านที่ทรงพระนิพนธ์คำนำนั้นทรงพระนิพนธ์คำนำสำหรับผู้ที่มาขอหนังสือที่ผ่านการรับรอง และมีมาตรฐานจากหอพระสมุดไปจัดพิมพ์ อีกทั้งยังทรงชำระวรรณคดีในอีกหน้าที่หนึ่งด้วย ส่วนพระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ต่อมาคือพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ก็เป็นชนชั้นเจ้านายอีกพระองค์ที่ทรงพระนิพนธ์คำนำให้แก่หนังสือหลายเรื่อง เช่น ทรงศึกษาค้นคว้าแสดงถึงภูมิหลังและที่มาของบทพระราชนิพนธ์ *ลิลิตนิทราชาคริต* ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระนิพนธ์คำนำเรื่อง *ดาหลังวิจารณ์เรื่องนิทานปันทยหรืออิเหนา* และ *เรื่องพระราม*

พระยาอนุমানราชชนหรือเสฐียรโกเศศก็เป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทในการเขียนคำนำ คำอธิบายหนังสือมาตั้งแต่รับราชการที่กรมศิลปากร การเขียนคำนำของพระยาอนุমানราชชนเกิดขึ้น เมื่อครั้งมีผู้มาขอพิมพ์ *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา* ท่านได้เขียนคำนำลงในหนังสือเรื่องดังกล่าวเพียงแต่ไม่ได้ลงชื่อผู้เขียนคำนำ (พระยาอนุমানราชชน, 2531, หน้า 146) ทั้งนี้คำนำที่พระยาอนุমানราชชนได้เขียนแนะนำหนังสือหรืออธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับหนังสือตลอดจนความรู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรื่องนั้น ๆ ได้แก่ *หนังสือเรื่องท้าวฮุ่งหรือเจือง พระบรมราชาไชยาทและโคลงสุภาชิตมูลบทบรรพกิจพระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร* นอกจากพระยาอนุমানราชชนแล้วพระสารประเสริฐหรือนาคะประทีปก็มีผลงานการเขียนคำนำหนังสือเช่นกันแม้จะมีปริมาณน้อยกว่าพระยาอนุমানราชชน แต่ก็นับว่ามีความน่าสนใจ เช่น การเขียนคำนำให้หนังสือเรื่อง *พระรามชาดก (ถอดความบรรยายจากหนังสือเทศน์)* เมื่อ พ.ศ. 2476 เป็นต้น

การศึกษาวรรณคดีไทยในลักษณะประวัติของชนชั้นนำจนถึงปัญญาชนบางท่านที่ผู้วิจัยกล่าวมานี้เป็นการศึกษาวรรณคดีในอีกรูปแบบหนึ่งของชนชั้นนำและปัญญาชนหลังได้รับอิทธิพลตะวันตก ชนชั้นนำเริ่มมองว่ากิจกรรมทางปัญญาอย่างหนึ่งคือการมองสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวทั้งจากบริบททางสังคม วรรณคดี ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่พิสุจน์ มีหลักฐานตลอดจนมีความน่าเชื่อถือ เหล่านี้แสดงถึงการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ของชนชั้นนำที่เริ่มรับและเรียนรู้วัฒนธรรมความแปลกใหม่โดยเฉพาะความรู้ตะวันตก ดังนั้นความสนใจของชนชั้นนำที่เรียนรู้แบบแผนวิทยาการตะวันตกอย่างจริงจังก็คือการค้นคว้าข้อมูลรวมทั้งสามารถอธิบายประวัติของสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยความเป็นเหตุเป็นผล การพิสุจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์คือมีหลักฐานและข้อมูลมาสนับสนุนการศึกษาเรื่องราวที่มีมาแต่ก่อนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา โดยเฉพาะการศึกษาวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เริ่มศึกษาด้วยแบบแผนทางตะวันตก นั่นก็คือการหาหลักฐานเข้ามาช่วยวิเคราะห์ การพิสุจน์ด้วยข้อเท็จจริง การค้นคว้าถึงภูมิหลังและประวัติเพื่อให้เข้าใจการเกิดขึ้นของตัวบท และเพื่อสนับสนุนให้ตะวันตกตระหนักว่าสยามก็มีประวัติมาอย่างยาวนาน เช่นเดียวกับวรรณคดีของสยามก็มีประวัติภูมิหลังมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังมีคุณค่าต่อวรรณคดีไทยด้านการอธิบายภูมิหลังหรือความเป็นมาของวรรณคดีไทยแต่ละเรื่องมีหลักฐาน มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

3.2 ลักษณะของพระนิพนธ์และวิธีการศึกษาวรรณคดีแนวประวัติในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสนพระทัยที่ศึกษาเรื่องประวัติและประวัติศาสตร์รวมถึงประวัติวรรณคดีด้วย การให้ความรู้เกี่ยวกับหนังสือที่มีผู้รับไปพิมพ์หรือสร้างความน่าสนใจ ความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้นำหนังสือไปพิมพ์นั้น พระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้แนวทางการศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติเพื่อมีผู้ที่มาศึกษาต่อจากพระองค์ เพราะข้อมูลที่พระองค์ทรงนำเสนออาจจะมีข้อมูลใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ในสิ่งที่พระองค์ทรงนำเสนอไว้ก่อนหน้านั้นก็ได้ดังนั้นพระนิพนธ์คำนำ พระนิพนธ์คำอธิบาย ตลอดจนพระนิพนธ์ตำนานที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์จึงยังมีคุณค่ามาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเพราะมีพระดำริให้มีผู้มาศึกษาค้นคว้าต่อจากพระองค์ ดังนั้นสมมติฐาน ตลอดจนข้อสันนิษฐาน หรือแม้แต่คำตอบที่พระองค์ทรงวางไว้ในเบื้องต้น จึงยังท้าทายนักวรรณคดีศึกษาของไทยปัจจุบันอยู่อย่างเสมอมา

3.2.1 ที่มาและรูปแบบของการทรงพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนาน

พระนิพนธ์คำนำจัดว่าเป็นพระนิพนธ์ที่พบมากที่สุด อีกทั้งขนาดของความสั้นยาวของพระนิพนธ์คำนำจะไม่เท่ากัน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะมาจาก 1) หนังสือที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเลือกสรรมามีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน จึงทำให้พระองค์ทรงพระนิพนธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับหนังสือแตกต่างกันไปด้วย 2) พระนิพนธ์คำนำเป็นเพียงแนะนำเรื่อง จากนั้นพระองค์ทรงขยายในพระนิพนธ์คำอธิบายที่เกี่ยวกับรายละเอียดของวรรณคดี และ 3) ความสนทนาระหว่างผู้ประสงค้ขอพิมพ์และผู้ถวายขณม์กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

พระนิพนธ์คำนำจะมีรูปแบบและโครงสร้างคือเริ่มต้นเป็นรายละเอียดของผู้ที่มาขอให้ทางหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเลือกหนังสือเพื่อจัดพิมพ์ ส่วนใหญ่มักเป็นขุนนางข้าราชการ บุคคลรู้จักหรือใกล้ชิดกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมาขอให้คณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครสรรหาหนังสือที่จะตีพิมพ์ในงานกุศลหรืองานอวมงคลโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจะทรงเป็นกรรมการคัดเลือกเรื่องที่พิมพ์ให้ในการทรงเลือกหนังสือให้สอดคล้องกับผู้ประสงค้ขอพิมพ์นั้น ส่วนใหญ่ผู้ประสงค้ขอพิมพ์อาจจะมีหนังสือที่ต้องการหรือยังไม่มีหนังสือที่ต้องการ พระองค์ก็จะทรงพิจารณาจากความสอดคล้องของผู้ประสงค้ขอพิมพ์กับหนังสือที่ผู้ประสงค้ขอพิมพ์เลือกมา ถ้าทรงไม่เห็นด้วยก็จะทรงแนะนำให้พิมพ์เรื่องอื่นไปแทน หรือถ้าผู้ประสงค้ขอพิมพ์ไม่ทราบว่าเลือกหนังสือเรื่องอะไรจัดพิมพ์ ขอให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณแนะนำก็จะทรงพิจารณาว่าผู้ประสงค้ขอพิมพ์รวมทั้งผู้ถวายขณม์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหนังสือเรื่องใด ๆ กวีคนใด ๆ ก็จะทรงแนะนำหนังสือเรื่องนั้น ๆ ที่สอดคล้องกับภูมิหลังหรือที่มาของผู้ประสงค้ขอพิมพ์ผู้ถวายขณม์ นอกจากนี้พระองค์จะทรงพิจารณาว่าหนังสือเล่มใดยังไม่สามารถจัดหาผู้มาขอพิมพ์ได้ เมื่อมีผู้ประสงค้มาขอพิมพ์ก็จะทรงวินิจฉัยว่าควรเหมาะแก่ผู้ที่ประสงค้จะนำไปพิมพ์ด้วยหรือไม่ เมื่อทรงเห็นว่าควรเหมาะก็อาจทรงให้เหตุผลในการควรจัดพิมพ์หนังสือเล่มนั้นแก่ผู้ประสงค้ขอพิมพ์ ตัวอย่างเช่น

“ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือก คิดเห็นว่าถ้าพิมพ์พระนิพนธ์กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ แจกในงานศพจอมมารดาปรักจะเปนการสมควรยิ่งกว่าหนังสืออื่น”

“แสดงความประสงค์จะใคร่ได้เรื่องหนังสือเกี่ยวกับเรื่องญวน ด้วยพระยาสุรินทรภักดีเป็นเชื้อญวน ข้าพเจ้าจึงเลือกนิราสตั้งเกี่ยให้นางสาวสำนักรัณนิพิมพ์ตามประสงค์”

สำหรับพระนิพนธ์คำอธิบาย รูปแบบและโครงสร้างของพระนิพนธ์จะเริ่มด้วยการที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าถึงลักษณะของหนังสือตลอดจนที่มาหรือประวัติที่จะจัดพิมพ์ในลักษณะที่คล้ายกับการแนะนำหนังสือ ทำให้ผู้อ่านได้รับสารความรู้จากพระนิพนธ์คำอธิบายก่อนจะไปอ่านหนังสือเล่มนั้น โดยความยาวของพระนิพนธ์คำอธิบายมีขนาดสั้นและยาวไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับลักษณะของหนังสือเรื่องที่จะตีพิมพ์ กล่าวคือถ้าเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ พระองค์ก็จะทรงอธิบายให้ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติมด้วย แต่ถ้าเป็นหนังสือในลักษณะพรรณนาเชิงอารมณ์หรือหนังสือนิทานนิยายก็จะทรงให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังที่สัมพันธ์กับหนังสือนั้นโดยจะทรงนำความรู้เสริมเข้ามาประกอบการอธิบายเพื่อให้มีความน่าสนใจ

ในการทรงพระนิพนธ์คำอธิบาย จุดประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของหนังสือที่พิมพ์ แม้ว่าพระนิพนธ์คำอธิบายจะมีความคล้ายคลึงกับพระนิพนธ์คำนำในด้านที่ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของหนังสือเช่นกัน แต่สำหรับโครงสร้างของพระนิพนธ์คำอธิบาย จะทรงละเอียดเกี่ยวกับการทรงพิจารณาเลือกเรื่องตามความเหมาะสม หรือสอดคล้องกับผู้ประสงค์ขอพิมพ์ ผู้ขายขนมและผู้รับหนังสือในตอนต้น แต่จะทรงกล่าวถึงลักษณะสำคัญหรือลักษณะเด่นของหนังสือนั้น ลักษณะการทรงอธิบายจะมีขนาดยาวกว่าพระนิพนธ์คำนำ หรือถ้ามีผู้ประสงค์มาขอพิมพ์หนังสือหากเป็นงานกุศล พระองค์จะทรงนำรายละเอียดของผู้ประสงค์ขอพิมพ์มากล่าวภายหลังแทนด้วย จากการศึกษาข้อมูลพระนิพนธ์คำอธิบาย ผู้วิจัยพบว่าพระนิพนธ์คำอธิบายที่มีลักษณะเด่นมากที่สุดคือพระนิพนธ์คำอธิบายที่ทรงให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ประกอบหนังสือประเภทวรรณคดีเพื่อไว้ใช้เป็นข้อมูลหรือเป็นหลักฐานในการสอบทานประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจะทรงวางแบบแผนการอธิบายโดยมีการเรียงลำดับการทรงอธิบายถึงที่มาที่ไปก่อน จากนั้นจึงทรงอธิบายตามลำดับเนื้อหาจนไปสู่ลักษณะเด่นของหนังสือเรื่องนั้น ๆ การที่ทรงวางรูปแบบวิธีการอธิบายนี้พระองค์ทรงมีพระประสงค์จะให้พระนิพนธ์คำอธิบายนำเสนอลักษณะเด่นของหนังสือตลอดจนลักษณะเด่นของกวี เพื่อให้หนังสือและกวีมีความน่าสนใจและมีความโดดเด่นด้วย

ด้านพระนิพนธ์ตำนาน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้ตำนานในความหมายการสร้างองค์ความรู้จากเก่าไปสู่นิใหม่ โดยเฉพาะความรู้ที่มาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์บอกเล่า และในความหมายของความเป็นชาติตามพระประสงค์ที่ต้องการให้ตะวันตกและสังคมไทยรับรู้ว่ายสยามมีประวัติและพัฒนาการมาอย่างยาวนาน รูปแบบพระนิพนธ์ตำนานในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ พระนิพนธ์ตำนานขนาดสั้นและพระนิพนธ์ตำนานขนาดยาว ซึ่งพระนิพนธ์ตำนานขนาดสั้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นพระนิพนธ์ที่ให้ความรู้เพื่อเสริมหนังสือเรื่องที่จะตีพิมพ์ขึ้น ถ้าเป็นพระนิพนธ์ตำนานขนาดยาวจะเป็นการอธิบายให้ความรู้เช่นกันแต่จะเป็นการขยายความรู้ให้มีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็รวบรวมองค์ความรู้ที่มีเนื้อหามากขึ้นกว่าตำนานที่มีขนาดสั้น ดังเช่น *ตำนานเรื่องลครอิเหนา* *ตำนานหนังสือสามก๊ก* เป็นต้น

3.2.2 วิธีการทรงสืบค้นหลักฐานเพื่อทรงพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนาน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีวิธีการสืบค้นหลักฐานในการทรงพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานอยู่ 2 วิธีการหลัก คือ 1) ทรงตั้งประเด็นของหนังสือหรือปัญหาที่ทรงศึกษาเพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับหนังสือและผู้แต่ง และ 2) ทรงวางแนวทางการสืบค้นหลักฐานเพื่อเป็นแบบแผนแก่นักวิชาการสมัยหลัง วิธีการแรกนั้นเมื่อพระองค์ทรงวางแบบแผนในการทรงพระนิพนธ์

ทรงมีการจำแนกชัดเจนว่าพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานนั้นต้องมีรูปแบบลักษณะและพระประสงค์ เพื่อสิ่งใด จึงทรงพระนิพนธ์ในรูปแบบดังกล่าว จากนั้นในการทรงพระนิพนธ์ก็จะทรงให้ข้อมูลในฐานะคำอธิบาย ประวัติและความเป็นมาของหนังสือ โดยอธิบายจากหลักฐานที่เป็นประจักษ์ทั้งจากเอกสาร บุคคล ประวัติศาสตร์ บอกเล่า บางครั้งพระองค์ทรงตรวจสอบและชำระวรรณคดี อาจจะทรงเห็นถึงปัญหาบางประการเกี่ยวกับการตรวจสอบและชำระ ก็ทรงพระนิพนธ์คำนำหรือคำอธิบายในลักษณะให้ผู้อ่านเห็นถึงความถูกต้องของการชำระ วิธีการทรงพระนิพนธ์จะทรงแสดงข้อความที่เป็นปัญหามาก่อนว่าคืออะไร และทรงอธิบายคำตอบหลังจากที่ทรง ตรวจสอบแล้ว ได้คำตอบคลี่คลายอย่างไรด้วย นอกจากนี้จะทรงเห็นปัญหาที่มาจากทรงชำระวรรณคดีแล้ว จึงทรงตั้งประเด็นหาคำตอบเพื่อให้คลี่คลาย อีกด้านหนึ่งการตรวจสอบและชำระวรรณคดีของพระองค์ยังก่อให้เกิดคุณูปการคือทรงพระนิพนธ์บอกเล่าถึงความรู้ที่ได้จากการทรงตรวจสอบชำระด้วย จึงเป็นความรู้ใหม่ที่ทำให้ ผู้อ่านได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการทรงตรวจสอบชำระวรรณคดี และทรงพระนิพนธ์เป็นข้อมูลเพื่อไว้เป็นความรู้ ต่อไป

ในการทรงวางแนวทางการสืบค้นหลักฐานเพื่อเป็นแบบแผนแก่นักวิชาการสมัยหลังจะ เห็นได้ว่าพระองค์ทรงพระนิพนธ์อธิบายตลอดจนทรงเล่าถึงลักษณะสำคัญ ลักษณะเด่นของหนังสืออย่างละเอียด ความดีเด่นคือทรงมีวิธีการที่ทำให้พระนิพนธ์น่าสนใจด้วยทรงมีวิธีการในการตรวจสอบและสืบค้นข้อมูลอย่างเป็นระบบตลอดจนทรงอธิบายอย่างเป็นลำดับขั้นตอน อีกทั้งทรงใช้หลักฐานจากเอกสารและหลักฐานจาก บุคคลจริงมาสร้างความน่าสนใจ ซึ่งหลักฐานเอกสารที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงใช้เป็นแนวทางการทรงพระนิพนธ์ ส่วนใหญ่เป็นหลักฐานที่เป็นเอกสารตัวเขียนหรือหนังสือที่หอพระสมุด เคยจัดพิมพ์แล้วหรือ อาจเป็นเอกสารหรือหนังสือที่มีผู้มามอบให้หรือทางหอพระสมุดฯ ชิริญาณไปได้มาจาก ชาวบ้านหรือซื้อขึ้นมา ส่วนหลักฐานจากบุคคลจริงเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้รับฟังมา ทรงรู้จักข้อมูลจากบุคคลที่มีอยู่จริง

ขณะเดียวกันสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีวิธีการที่ ทรงเป็นแบบอย่างให้นักวิชาการรุ่นหลังเวลาเลือกใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ นั่นก็คือทรงใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งอยู่ในรูปแบบของนิทาน ตำนาน มุขปาฐะ หรือมาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ทรงสืบค้นมาประกอบพระนิพนธ์ คำนำ คำอธิบาย ตำนาน ทรงใช้หลักการประสานศิลป์หรือปัจจุบันเรียกว่าแนวทางศิลปะสองทางให้แก่กัน (เจตนา นาควัชระ, 2548, หน้า 49-50) โดยเฉพาะจิตรกรรม นาฏกรรมและดนตรีมาวิเคราะห์ประกอบพระนิพนธ์ เพื่อให้เห็นว่าศิลปะแขนงหนึ่งสามารถให้ความรู้ต่อศิลปะอีกแขนงหนึ่งได้ และวิธีการสุดท้ายที่พระองค์ทรงใช้ ในแนวทางการสืบค้นหลักฐานและหลักในการทรงพระนิพนธ์คือทรงวิจารณ์เพื่อสร้างมาตรฐาน “หนังสือดี” ของ หอพระสมุดฯ ชิริญาณสำหรับพระนคร ซึ่งพระวิจารณ์ส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลทั้งพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบาย จะเป็นการทรงกล่าวชมเชยลักษณะของหนังสือ ฝีมือการแต่งของกวี คุณประโยชน์ของหนังสือ เพื่อให้ผู้ประสงค์ ขอพิมพ์หนังสือและผู้รับหนังสือไปแล้ว เมื่อมาอ่านพระนิพนธ์คำนำ พระนิพนธ์คำอธิบายจะประจักษ์ชัดถึง “หนังสือดี” ต้องมีคุณลักษณะอย่างไร นอกจากนี้ยังทรงประเมินค่าและตัดสินเพื่อสร้างเกณฑ์วัฒนธรรมวรรณศิลป์ จากชนชั้นนำอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ชี้ให้เห็นว่า ทรงประเมินค่าหนังสือเพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ถึงเกณฑ์ทางราชสำนักหรือชนชั้นนำนั้นมองสถานะวรรณคดี กวีและการสร้างหนังสืออย่างไร มีผลทำให้ผู้อ่านเมื่อรับหนังสือไปแล้วได้อ่านพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายหรือแม้แต่ ตำนานย่อมที่จะครุ่นคิด วิจารณ์และท้ายสุดประเมินค่าตามเกณฑ์ที่ชนชั้นนำอย่างสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงวางไว้

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนานที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงพระนิพนธ์ ทรงมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อให้ผู้อ่านได้คุณค่าของการจัดพิมพ์ จัดหนังสือเรื่องดังกล่าว นอกจากจะต่ออายุของหนังสือแล้ว ยังมีผลต่อการทำให้ได้เผยแพร่หนังสือที่ดีและถูกต้อง ออกมาจากหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร และ 2) ทรงต้องการแทรกความรู้และเกร็ดความรู้เพื่อให้ ผู้อ่านเมื่อได้รับหนังสือไปแล้ว ได้สาระความรู้จากที่พระองค์ทรงอธิบายภูมิหลังถึงความเป็นมาของหนังสือแต่ละ เรื่องที่ทางหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครจัดพิมพ์

รูปแบบของพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนาน คือ ถ้าเป็นพระนิพนธ์คำนำ จะประกอบด้วย การมีผู้มาแสดงความประสงค์ขอพิมพ์หนังสือ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจะ ทรงกล่าวถึงว่าใครเป็นผู้มาขอจัดพิมพ์ พิมพ์เนื่องในวาระหรือโอกาสใด เหตุใดจึงเลือกหนังสือเรื่องนี้มาพิมพ์ จากนั้นจึงทรงพระนิพนธ์ถึงความเป็นมา เนื้อเรื่องย่อของหนังสือ เกร็ดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดี หรือวัฒนธรรมที่แวดล้อมของหนังสือเรื่องนั้น ๆ ส่วนพระนิพนธ์คำอธิบายจะไม่มีองค์ประกอบในส่วนใดของใคร เป็นผู้มาขอจัดพิมพ์ พิมพ์เนื่องในวาระหรือโอกาสใด หากจะทรงอธิบายถึงประวัติความเป็นมาหรือ ภูมิหลังของ หนังสือเรื่องนั้นเลย ถ้าเป็นพระนิพนธ์ตำนานจะเป็นพระนิพนธ์เกี่ยวกับการอธิบายเรื่องราวความเป็นมาที่เกิดขึ้น บางเรื่องอาจจะมีมาช้านาน โดยมีหลักฐานด้านวรรณคดีไทยมารองรับการอธิบายความรู้ชุดตำนานนี้เพื่อแสดงถึง องค์ความรู้ที่มีหลักฐานอื่นมารองรับหรือสนับสนุน

ลักษณะของพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและตำนาน สามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือวรรณคดี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีพระมติ พระวินิจฉัยต่อหนังสือนั้น พระองค์ ทรงถ่ายทอดเป็นถ้อยคำอย่างง่ายที่ผู้อ่านเมื่ออ่านแล้วเข้าใจ โครงสร้างของพระนิพนธ์คำนำและอธิบายจะ ประกอบด้วยความประสงค์การจัดพิมพ์ ความเป็นมาและเนื้อเรื่องย่อของหนังสือ พระนิพนธ์คำนำและ อธิบายจะเป็นคำนำและคำอธิบายที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์เฉพาะ ความเป็นมาหรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยเรื่องนั้น ๆ ถ้าเป็นพระนิพนธ์คำนำ ลักษณะการทรง พระนิพนธ์จะมีขนาดไม่ยาว มีโครงสร้างกล่าวถึงภูมิหลังการพิมพ์ความเป็นมาของหนังสือ รายละเอียดของหนังสือ ในลักษณะประวัติและความสำคัญ ถ้าเป็นคำอธิบายจะมีลักษณะของบทพระนิพนธ์ที่มีขนาดยาวกว่าให้ความรู้ เกี่ยวกับภูมิหลังและความเป็นมาที่ละเอียดกว่าคำนำ พระนิพนธ์คำนำและอธิบายกลุ่มที่สองจะเป็นคำนำและ คำอธิบายที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ความเป็นมาหรือรายละเอียด ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทยเช่นเดียวกันแต่เป็นหมวดอื่นที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีไทย และพระนิพนธ์กลุ่มที่สาม คือตำนาน ตำนานในความหมายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หมายถึงงานเขียน ที่ให้ความรู้หรือศัพท์ทางวรรณกรรมปัจจุบันใช้ว่า “สารคดี” โดยพระองค์จะทรงค้นคว้าจากข้อมูลจากหลักฐาน ปฐมภูมิและทุติยภูมิมาประกอบบทพระนิพนธ์ โดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องทางวรรณคดี จะเป็นการบันทึกและอธิบาย ประวัติของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ และทรงแทรกเกร็ดความรู้ประกอบในการทรงอธิบาย

ด้านวิธีการสืบหลักฐานและข้อมูลเพื่อทรงพระนิพนธ์คำนำ พระนิพนธ์คำอธิบายและพระนิพนธ์ ตำนานนี้วิธีการทรงค้นคว้าและทรงมีแนวทางดังนี้

1. ทรงตั้งประเด็นของหนังสือหรือปัญหาที่ทรงศึกษาเพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับวรรณคดีและกวี ซึ่งแบบแผนโครงสร้างพระนิพนธ์ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ อาจมาจากประเด็นหรือปัญหาจากหนังสือที่ทางหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครจัดพิมพ์ บางครั้งมาจาก

พระประสงค์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงอยากให้มีการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ขึ้น เพื่อรักษาต้นฉบับหนังสือ บางครั้งเกิดมาจากการตรวจสอบและชำระต้นฉบับหนังสือที่มีความวิปัสสคลาดเคลื่อน จึงต้องให้ความถูกต้อง เมื่อมีการพิมพ์หนังสือก็ต้องทรงกล่าวไว้ในพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายเพื่อให้ทราบ

2. ทรงวางแนวทางสืบค้นหลักฐานเพื่อเป็นแบบแผนแก่นักวิชาการสมัยหลัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์อธิบายตลอดจนทรงเล่าถึงลักษณะสำคัญ ลักษณะเด่นของตัวบท หรือหนังสืออย่างละเอียด ทรงมีวิธีการในการตรวจสอบและสืบค้นข้อมูลอย่างเป็นระบบ ตลอดจนทรงอธิบาย อย่างเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อให้เป็นแบบแผนในการทำงานสำหรับนักวิชาการรุ่นหลังต่อมารวมทั้งทรงใช้ หลักการประสานศิลป์หรือการนำความรู้ทางศิลปะ คือ จิตรกรรม นาฏกรรมและดนตรี ตลอดจนทรงวางแนวทางการประเมินค่าและวิจารณ์หนังสือโดยแทรกไปในพระนิพนธ์ต่าง ๆ ด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบและลักษณะของพระนิพนธ์คำนำ พระนิพนธ์คำอธิบายและพระนิพนธ์ตำนาน ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สามารถอภิปรายผลได้ว่า พระนิพนธ์ทั้งสามประเภท ถือเป็นงานเขียนในเชิงศึกษารวณคดีในลักษณะประวัติยุคแรกที่มีการสืบค้นความจริง ความถูกต้อง ตลอดจน รายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นมาของวรรณคดี โดยในระยะแรกการศึกษารวณคดีในลักษณะประวัติ จะดำเนินในรูปแบบของการสืบค้น การค้นคว้าเกี่ยวกับรายละเอียดของวรรณคดีแต่ละเล่มแล้วให้คำอธิบาย ดังนั้นพระนิพนธ์ทั้งสามประเภทที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงพระนิพนธ์ จึงเป็นการแทรกอธิบายให้ความรู้ประกอบกับหนังสือที่พิมพ์ขึ้น การที่ทรงพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายในหนังสือ แต่ละเรื่องรวมไปถึงพระนิพนธ์ตำนานได้ให้ความรู้ที่ยิ่งใหญ่ พระนิพนธ์ทั้งสามประเภทจึงเป็นเสมือนการทรงวาง แบบแผนการศึกษารวณคดีในลักษณะประวัติให้นักวิชาการรุ่นหลังมาสืบค้นข้อเท็จจริงจากหลักฐานที่พระองค์ ทรงวางไว้ ดังที่ได้สร้างคุณูปการแก่นักวรรณคดีศึกษาสมัยหลังอย่าง นายตำรา ณ เมืองใต้หรือเปลื้อง ณ นคร และเจือ สตะเวทินที่ได้พัฒนาแนวทางการค้นคว้าวรรณคดีในลักษณะประวัติจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมาสู่หนังสือประวัติวรรณคดีไทยของทั้งสองท่าน ดังตัวอย่างข้อความปรากฏใน *ปริทรรศน์วรรณคดีไทยสมัยปัจจุบัน* ของนายตำรา ณ เมืองใต้หรือเปลื้อง ณ นครว่า “หนังสือปริทรรศน์วรรณคดี ทั้งภาค 1 ภาค 2 และภาคปัจจุบัน ถ้าไม่ได้อาศัยพระนิพนธ์สำหรับค้นคว้าเรื่องประวัติต่าง ๆ แล้วผู้เขียนเชื่อแน่ว่า หนังสือทั้งสามเล่มคงจะสำเร็จลงโดยรวดเร็วเช่นนี้ไม่ได้อย่างแน่นอน” (นายตำรา ณ เมืองใต้, 2490, หน้า 210) และเจือ สตะเวทินได้กล่าวไว้ใน *คู่มือขุนช้างขุนแผน ตอน 1-2* ว่า “ขอเรียนว่า การเขียนหนังสือคู่มือขุนช้าง ขุนแผนนี้ ความรู้ส่วนใหญ่ได้จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทั้งสิ้น เช่นจากพระนิพนธ์คำนำ และตำนานเสภา ซึ่งมีอยู่ในหนังสือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดแห่งชาติ” (เจือ สตะเวทิน, 2501, หน้า คำนำ) จะเห็นได้ว่าพระนิพนธ์ในลักษณะวรรณคดีเชิงประวัติก็มีอิทธิพลต่อนักวิชาการวรรณคดีศึกษาสมัยหลัง ใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงหรือศึกษาต่ออย่างเสมอมา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้สนใจสามารถศึกษาวิจัยข้อมูลพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาไว้ เช่น *ตำนานละครอิเหนา* *ตำนานหนังสือสามก๊ก* ตลอดจนพระนิพนธ์คำนำ คำอธิบายและ ตำนานในหนังสือประเภทอื่น เช่น กฎหมาย ประวัติศาสตร์ย่อมจะได้รับความรู้เพิ่มเติมจากแนวทางที่สมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงวางไว้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ผู้สนใจสามารถศึกษาอิทธิพลของการศึกษาวรรณคดีในลักษณะประวัติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่มีต่อนักวิชาการวรรณคดีศึกษาของไทยสมัยหลังได้ เช่น นายตำรา ณ เมืองใต้หรือ นายเปลื้อง ณ นคร นายเจือ สตะเวทิน นายธนิต อยู่โพธิ์

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สรุปลงจากรายงานผลการวิจัยเรื่อง *พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับวรรณคดีไทย* ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายจ่ายจากรายได้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเภทมหาวิทยาลัย โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2565

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2512). *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ: พระนิพนธ์*. กรมศิลปากร.
- จันทร์ฉาย ภัคฉนิคม. (2547). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เจตนา นาควัชระ. (2532). แนวทางการสร้างประวัติวรรณคดี. ใน *เพื่อความอยู่รอดของมนุษยศาสตร์: รวมบทความทางวิชาการ* (พ.ศ. 2525-2532) (หน้า 295-338). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจตนา นาควัชระ. (2548). *ตามใจฉัน-ตามใจท่าน: ว่าด้วยการวิจารณ์และการวิจัย*. คมบาง.
- เจือ สตะเวทิน. (2501). *คู่มือขุนช้างขุนแผน ตอนที่ 1*. โรงเรียนการช่างวุฒิศึกษา (แผนกการพิมพ์).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2459). *ตำนานหอพระสมุด หอพระมณเฑียรธรรม หอวชิรญาณ หอพุทธศาสนสังคหะ แลหอสมุดสำหรับพระนคร*. โสภณพิพิธธรรมาคาร.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2543). พัฒนาการวรรณคดีศึกษาในประเทศไทย. ใน *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (บรรณาธิการ), สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์* (หน้า 298-370). ตรัสวิน.
- ธนพงศ์ จิตต์สง่า. (2552). *วชิรญาณกับการแสวงหาความรู้ของชนชั้นนำของสยาม พ.ศ. 2427-2448*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ธานินทร์ จิตฺุทธศรี. (2555). พระราชนิพนธ์คำนำในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ภาพสะท้อนอัจฉริยภาพในฐานะนักวรรณคดี. *วารสารวิเทศศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 2(1), 1-18.
- ธิดา สาระยา. (2539). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เมืองโบราณ.
- นพปฎล กิจไพบูลทวี. (2564). จากพงศาวดารสู่ประวัติศาสตร์ประเทศไทย: การเดินทางและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชนชั้นนำไทย ทศวรรษ 2370-2460. *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 8(1), 1-19.
- นายตำรา ณ เมืองใต้. (2490). *ปริทรรศน์วรรณคดีไทยสมัยปัจจุบัน*. พิริยกิจ.
- พรชัย คุ่มทวีพร. (2529). *แบบการอธิบายในพระนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ: การวิเคราะห์ปรัชญา*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. *พระประวัติและพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์*. (2491). ม.ป.ท.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2565). *ประวัติวรรณคดีไทย ฉบับมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ภาค ก ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีไทย*. มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2558). 100 ปี วรรณคดีสโมสร และวรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร. ใน *100 ปี วรรณคดีสโมสร* (หน้า 31-52). สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

- สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). *สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “จีน” ของชาวสยาม*. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2561). ประวัติศาสตร์นิพนธ์วรรณคดี. ใน *วรรณคดีศึกษา: จากพื้นผิวถึงโครงสร้างสู่อุดมการณ์* (245-275). ภาพพิมพ์.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2506). *ปาฐกถาเรื่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและพระประวัติลูกแล้ว*. องค์การค้าของคุรุสภา.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2531). *100 ปี พระยาอนุমানราชชน*. อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- อรพินท์ คำสอน. (2562). *กระบวนทัศน์และการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์วรรณคดีวิจารณ์ในประเทศไทย*. [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์].
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2565). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงพุทธศักราช 2475: ประวัติการเปลี่ยนแปลงสำนึกจากกษัตริย์สู่ชนชั้นนำถึงปัจเจกบุคคลและสามัญชน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สมมติ.

คุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่น
จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
Values in the Best Children Fictions Awarded
from the Office of the Basic Education Commission

อารียา อินคำ (Areeya Inkham)¹

ศราวุธ หล่อดี (Sarawut Lordee)²

วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์ (Warunya Yingyongsak)³

Received: August 1, 2024

Revised: January 28, 2025

Accepted: February 6, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2566 จำนวน 10 เรื่อง ผลการวิจัยพบคุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก 4 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ ประกอบด้วย จริยธรรม และความรักความผูกพันในครอบครัว 2) คุณค่าด้านสังคม เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ สามารถแสดงพฤติกรรมอย่างเหมาะสม เพื่อให้สังคมยอมรับและเข้ากับคนในสังคมได้ ประกอบด้วย การดำรงชีวิตในสังคม การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในสังคม 3) คุณค่าด้านสติปัญญา เป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาทางสติปัญญา ประกอบด้วย การใช้สติปัญญาและไหวพริบ การแสวงหาความรู้ และการเสริมสร้างสติปัญญาด้วยอาหารเสริม และ 4) คุณค่าด้านร่างกาย เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กมีทักษะความรู้ในการป้องกันตนเองอย่างถูกต้อง คือ การให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ

คำสำคัญ: คุณค่า, วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

This research article aims to analyze the values of 10 children's fictions that received outstanding book awards from the Office of the Basic Education Commission from 2012 to 2023. The research findings reveal 4 aspects of values present in children's fictions: 1) Emotional and mental value, which help promote children's growth into emotionally and mentally stable adults, including ethics and family love bonding; 2) Social values, which enable children to learn and exhibit appropriate behaviors for social acceptance and integrate with people in society, including living in society, social development, environmental and conservation, and basic human needs in society; 3) Intellectual values, which help children develop intellectually,

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Master of Arts Program in Thai, School of Liberal Arts, University of Phayao

^{2,3} สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Program in Thai, School of Liberal Arts, University of Phayao

including the use of intelligence and wit, knowledge seeking, and enhancing intelligence through supplements; and 4) Physical values, which provide children with the knowledge and skills for proper self-protection, namely health education.

Keywords: Values, Children Fictions, Office of the Basic Education Commission

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการประกวดหนังสือดีเด่นตั้งแต่ พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมการผลิตหนังสือภาษาไทยให้มีคุณภาพและสาระประโยชน์ รวมทั้งเพิ่มจำนวนหนังสือให้มากขึ้นตามความต้องการของประชาชน ซึ่งส่งผลดีต่อการสร้างให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่าน และเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) หนังสือดังกล่าวแบ่งเป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ หนังสือสารคดี หนังสือนวนิยาย หนังสือกวีนิพนธ์ หนังสือรวมเรื่องสั้น หนังสือสำหรับเด็กเล็ก หนังสือสำหรับเด็ก หนังสือสำหรับเด็กวัยรุ่น หนังสือการ์ตูนหรือนิยายภาพ และหนังสือสยองขวัญ

การประกวดหนังสือดีเด่นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาหนังสือว่าเป็นหนังสือที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม ไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติในด้านเนื้อเรื่องให้มีข้อมูลที่ทันสมัย มีแนวความคิดที่สมเหตุสมผล มีการอ้างอิง มีประโยชน์หรือคุณค่าที่ผู้อ่านจะได้รับ การประพันธ์ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และองค์ประกอบการเรียบเรียงเหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น การจัดทำรูปเล่ม ศิลปะของภาพ การออกแบบหนังสือ ปก การจัดวางหน้า ตัวอักษร ภาพประกอบ การผลิต การเข้าเล่ม และส่วนประกอบอื่น ๆ ให้ถูกต้องสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเด็กและเยาวชนไทยในฐานะที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศในอนาคต จึงให้การสนับสนุนผลิตและจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนตามช่วงวัยของผู้อ่าน คือ ช่วงวัยเด็กเล็ก อายุ 3-5 ปี ช่วงวัยเด็ก อายุ 6-11 ปี และช่วงวัยรุ่น อายุ 12-18 ปี เพื่อส่งเสริมให้เด็กในช่วงวัยต่าง ๆ ได้อ่านให้เกิดความรู้ และพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากความแตกต่างในวัยของเด็กส่งผลต่อเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังนั้นการอ่านหนังสือให้เหมาะสมกับช่วงวัย จะทำให้เกิดประสิทธิภาพด้านการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ดังที่ Li Ningmin (2560, หน้า 3) ได้กล่าวถึงเด็กในช่วงวัย 6-11 ปี ว่าเป็นวัยเด็กตอนปลายจะคาบเกี่ยวกับระยะก่อนวัยรุ่น ลักษณะพัฒนาการสำคัญที่เกิดขึ้นในวัยนี้ คือ การเตรียมตัวเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเองในทุกด้าน ดังนั้นการพัฒนาเด็กช่วงวัยดังกล่าว จึงเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศชาติ

การพัฒนาเด็กก็มีหลายวิธี การใช้หนังสือเป็นอีกวิธีหนึ่งที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก เพื่อให้เด็กได้อ่านและศึกษาค้นคว้า ทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และเกิดทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคต หนังสือจึงเป็นแหล่งรวมความรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการ เพื่อค้นคว้าหาคำตอบที่อยากรู้ได้ ดังที่ สุนีย์ เลิศแสวงกิจ และพิศิษฐ์ กาญจนพิมาย (2546, หน้า 36) ได้กล่าวว่า หนังสือ คือ ทรัพยากรสารสนเทศประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ การบันทึกความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร จัดพิมพ์เป็นเล่ม มีคุณค่าถาวรในเรื่องหนึ่ง ๆ อาจมีเล่มเดียวหรือหลายเล่มจบ การให้หนังสือเป็นสื่อแทนการใช้สื่อเทคโนโลยี จะช่วยสร้างสมาธิ สร้างความคุ้นเคยให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน การเลือกหนังสือที่ดีก็ช่วยเปิดโลกกว้างให้เด็กต่อยอดการเรียนรู้ เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

หนังสือประเภทวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก เป็นงานเขียนที่มีเนื้อหาสอดแทรกสาระความรู้ที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้การดำเนินชีวิต เนื่องจากมีเนื้อหาเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการเข้าสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบไม่ซับซ้อน โดยมีภาพประกอบที่ชัดเจน เพื่อให้เด็กสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาได้ง่ายขึ้น มีศาสตร์และศิลป์ด้านการใช้ภาษาการนำเสนอ เพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กได้พัฒนาความคิดตามเรื่องในวรรณกรรม ทั้งนี้วรรณกรรมยังมอบความบันเทิงให้แก่ผู้อ่าน ให้ความรู้ ข้อคิด คติในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการสะท้อนสภาพสังคมให้ผู้อ่านได้เห็นคุณค่าที่ปรากฏอย่างชัดเจน วรรณกรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับสังคม และเป็นสมบัติร่วมของคนในสังคมทุกยุคทุกสมัย เราสามารถศึกษาสังคมได้จากวรรณกรรม เนื่องด้วยวรรณกรรมเป็นงานเขียนที่ได้รับการยอมรับจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง การอ่านวรรณกรรมจึงนำมาซึ่งข้อมูลความรู้ ความซาบซึ้งในภาษา และทำให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้ประพันธ์ เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ เหตุการณ์ ลักษณะสังคมของกลุ่มคนได้เป็นอย่างดี (วิภา กงกะนันท, 2522, หน้า 1; วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2544, หน้า 118)

การศึกษาคุณค่าในวรรณกรรมที่ผ่านมา พบการศึกษาคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากนวนิยายตามเกณฑ์การจำแนกองค์ประกอบของวรรณกรรมแบ่งเป็นคุณค่าทางด้านสังคม ความเชื่อ วัฒนธรรม ความรู้ จิตใจ นอกจากนี้การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กของ ส. พุ่มสุวรรณ มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ได้แก่ พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการด้านสติปัญญาและ พัฒนาการด้านร่างกายโดยวรรณกรรมสำหรับเด็กของ ส. พุ่มสุวรรณ มีแนวคิดที่สัมพันธ์กับพัฒนาการด้านต่าง ๆ คือ แนวคิดด้านอารมณ์และจิตใจมี 2 ประเด็น คือ เรื่องจริยธรรม และเรื่องความรัก ความผูกพันในครอบครัว แนวคิดในการพัฒนาเด็กด้านสังคมมี 4 ประเด็น คือ การดำรงชีวิตในสังคม การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แนวคิดด้านสติปัญญา พบว่ามี 3 ประเด็น คือ เรื่องการใช้สติปัญญาและไหวพริบ เรื่องการแสวงหาความรู้ และเรื่องเสริมสร้างสติปัญญาด้วยอาหารเสริม (จุฑามาศ สุขขำจรรยา, 2549) ทั้งนี้ สัมฤทธิ์ พุ่มสุวรรณ ยังเป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่มีความสำคัญกับการสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กและมีผลงานเป็นที่รู้จักในนามปากกาว่า “ส. พุ่มสุวรรณ” งานเขียนของท่านมีมานานกว่า 20 ปี และมีผลงานจำนวนมากที่ได้รับรางวัล วรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากการประกวดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ทั้งยังมีผลงานประเภทบันเทิงคดีที่เขียนให้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและใช้เป็นหนังสือประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของสัมฤทธิ์ พุ่มสุวรรณ มาเป็นกรอบวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะนำไปสู่การสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณกรรมที่ส่งผลต่อผู้อ่านในช่วงวัยเด็ก นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และสามารถนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนตามช่วงวัยของเด็ก

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรม

ผลการศึกษาพบว่างานวิจัย เรื่อง ตัวละครวัยรุ่นในวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่น ปรากฏแนวคิดการวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมของ ปิมปภา วิเศษศิริ (2562) นำเสนอลักษณะเด่นสัมพันธ์กับบริบททางสังคมไทย 4 ด้าน ได้แก่ ตัวละครวัยรุ่นกับการศึกษาและการเรียนรู้ ตัวละครวัยรุ่นกับการนำเสนอประเด็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวละครวัยรุ่นผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตัวละครวัยรุ่นกับประเด็นชาติพันธุ์

และตัวละครวัยรุ่นกับการเปลี่ยนผ่านและความคาดหวังของสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า วรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นล้วนมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับค่านิยม ความต้องการของสังคม และนโยบายของรัฐ ในขณะที่ตัวละครวัยรุ่นเหล่านี้ได้วิพากษ์นโยบายของหน่วยงานรัฐบาล ดังนี้

1. ตัวละครวัยรุ่นกับการศึกษาและการเรียนรู้ กล่าวถึงแง่มุมทางการศึกษาที่แตกต่างกันตามนโยบายรัฐ ในช่วงเวลาที่วรรณกรรมแต่ละเรื่องได้รับรางวัล แต่ภาพรวมของตัวละครวัยรุ่นคือ ตัวละครวัยรุ่นผู้ให้ความสำคัญกับการศึกษา

2. ตัวละครวัยรุ่นกับการนำเสนอประเด็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในสังคมไทยและมีภาพรวมของตัวละครวัยรุ่น คือ ตัวละครวัยรุ่น ผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. ตัวละครวัยรุ่นกับประเด็นชาติพันธุ์ ซึ่งนำเสนอเกี่ยวกับชาติพันธุ์ปกากะญอที่กำลังถูกกลืนวัฒนธรรม การพยายามสลายอคติที่มีต่อชาติพันธุ์อื่น การพยายามรักษาอัตลักษณ์ของชาวลาวเวียงจันทน์ โดยวรรณกรรมเยาวชนกลุ่มนี้ได้ปรากฏภาพของตัวละครวัยรุ่น 2 ลักษณะ คือ ตัวละครวัยรุ่นผู้ยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และตัวละครวัยรุ่นผู้สืบทอดแนวคิดชาตินิยม

4. ตัวละครวัยรุ่นกับการเปลี่ยนผ่านและความคาดหวังของสังคม ปรากฏภาพของตัวละครวัยรุ่นผู้เป็นลูกผู้ชายเพื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีจิตใจอ่อนโยน และตัวละครวัยรุ่นผู้ใส่ใจคนรอบข้างและใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณ รวมถึงปรากฏภาพของตัวละคร วัยรุ่นหญิงที่สามารถประนีประนอมระหว่างความต้องการของตนเองและขนบธรรมเนียมประเพณีโดย วรรณกรรมกลุ่มนี้ต่างใช้การเปลี่ยนผ่านของตัวละครวัยรุ่นในการนำเสนอพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยที่สังคมไทยคาดหวัง

ผลการศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข (2551) จำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ปริศนาหน้าร้อน มีออกซ์ แมวมหัศจรรย์ เรื่องของมาเหมียวมาเหมียวและเพื่อนและใครที่ดีที่สุดปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโต มีพัฒนาการสมวัย” แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่ง” และแนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” (วิจิตรา รุ่งแสง, 2564) ดังนี้

1. แนวคิด “ผู้ใหญ่ควรมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเติบโตมีพัฒนาการสมวัย” ผู้เขียนนำเสนอว่าพ่อแม่ครู และผู้ใหญ่ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก มีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กวัย 10-13 ปี 4 ด้าน คือ พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางร่างกาย

2. แนวคิด “เพื่อนและพี่น้องมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเด็กวัยแรกรุ่ง” ผู้เขียนนำเสนอว่าเด็กวัย 10-13 ปี ต้องการเพื่อนหรือพี่น้องไว้เป็นที่ปรึกษาช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น

3. แนวคิด “เด็กสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีด้วยการเรียนรู้จากต้นแบบที่หลากหลาย” ผู้เขียนนำเสนอว่าเด็กวัย 10-13 ปี สามารถเรียนรู้และซึมซับแบบอย่างทั้งดีและไม่ดี จากผู้ใหญ่ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ผู้ใหญ่ในโรงเรียน และผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก กลวิธีที่ผู้เขียนใช้ในการนำเสนอแนวคิด พบ 3 กลวิธี ได้แก่ นำเสนอผ่านตัวละคร นำเสนอผ่านเหตุการณ์ย่อย และนำเสนอผ่านภาพประกอบ ส่วนคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อผู้อ่าน พบ 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้

จากข้อความข้างต้นคุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนของ สุมาลี บำรุงสุข (2551) พบคุณค่าด้านอารมณ์ คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม และคุณค่าด้านการปลูกฝังความรู้

แนวคิดการวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมเป็นแนวคิดของ ส. พุ่มสุวรรณ (2540) นำเสนอแนวคิดคุณค่าในวรรณกรรมสำหรับเด็ก 4 ด้าน คือ คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสติปัญญา และคุณค่าด้านร่างกาย แนวคิดนี้ครอบคลุมมิติการพัฒนาเด็กทั้งด้านการควบคุมการใช้อารมณ์ ด้านการมีน้ำใจ มีการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขไม่เกิดปัญหาต่อผู้อื่นและสังคม ด้านสติปัญญา และการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ดังนั้นแนวคิดที่ได้กล่าวมานี้ช่วยให้การวิเคราะห์ครอบคลุมทุกมิติที่สำคัญต่อการเติบโตของเด็ก ดังนี้

1. คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คือสิ่งจำเป็นที่ต้องปลูกฝังแก่เด็ก เพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจที่สามารถควบคุม ชัดเกล้า เพื่อให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับกาลเทศะและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่ออารมณ์และจิตใจ วรรณกรรมจึงต้องมีความสนุกสนานทำให้เด็กมีอารมณ์ดี ร่าเริง แจ่มใส มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาดทางอารมณ์ ช่วยให้การวิเคราะห์ที่มีความครอบคลุมทุกมิติที่สำคัญต่อการเติบโตของเด็ก ดังนั้นจึงควรนำวรรณกรรมสำหรับเด็กมาพัฒนาให้เด็กมีอารมณ์และจิตใจที่ดี เพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และช่วยให้เด็กมีความยืดหยุ่นและสามารถเผชิญกับปัญหาและความท้าทายในชีวิตได้ดีขึ้น การเรียนรู้ผ่านเรื่องราวจะทำให้เด็กค่อย ๆ เข้าใจและยอมรับอารมณ์ของตนเองได้ วรรณกรรมจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดแนวคิดด้านอารมณ์และจิตใจได้ 2 เรื่อง คือ จริยธรรม และความรักความผูกพันในครอบครัว

2. คุณค่าด้านสังคม มนุษย์ย่อมสัมพันธ์กับสังคม เด็กจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว แล้วขยายสู่ชุมชนและสังคม คุณค่าด้านสังคมทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สามารถแสดงพฤติกรรมอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการสร้างสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้สังคมยอมรับและเข้ากับคนในสังคมได้ วรรณกรรมสำหรับเด็กมีเหตุการณ์ที่สะท้อนความรู้สึกของตัวละครต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นสังคมจำลองให้เด็กได้เรียนรู้ความเป็นไปของสังคมในแง่มุมต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กเข้าใจผู้อื่นเรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา อีกทั้งมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อของเด็ก นอกจากนี้เด็กยังได้เรียนรู้กฎ กติกา บทบาท ทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมที่สังคมยอมรับในฐานะสมาชิกของสังคม

3. คุณค่าด้านสติปัญญา เด็กเป็นวัยที่ชอบเรียนรู้ และสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ความสนใจและความอยากรู้ของเด็ก จะทำให้เด็กมีความเจริญด้านสติปัญญา เช่น มีความคิด ความจำ การรับรู้หรือช่วงระยะความสนใจยาวนานขึ้น การเจริญเติบโตทางสติปัญญาของเด็กสามารถแสดงให้เห็นได้จากการคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลและสร้างสรรค์ เริ่มจากการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์ใกล้ตัวที่ง่ายก่อนแล้วจึงแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น เมื่อต้องเผชิญปัญหาเด็กจะสามารถใช้ความรู้ที่อ่านนำมาปรับใช้กับตนได้ จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นแหล่งความรู้ที่ให้คุณค่าในการเสริมสร้างสติปัญญา และเป็นที่มาของการคิดเป็นแก้ปัญหาเป็นการพัฒนาด้านสติปัญญาอาศัยวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กรู้จักใช้ความคิด วรรณกรรมสำหรับเด็กมักจะมีเนื้อหาที่กระตุ้นให้เด็กคิดวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการกระทำ การปลูกฝังผ่านเรื่องราวเหล่านี้ช่วยให้เด็กเรียนรู้การควบคุมอารมณ์ตนเอง ลดพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการแสดงออกทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม

4. คุณค่าด้านร่างกาย การเจริญเติบโตทางร่างกาย เช่น น้ำหนัก ส่วนสูง ความต้านโรคและความทนทานของอวัยวะต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นเพราะเด็กที่ร่างกายแข็งแรง จะสามารถพัฒนาตนเองและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าเด็กที่ร่างกายไม่แข็งแรง การเจ็บไข้ได้ป่วยมักทำให้เด็กได้รับเชื้อโรคต่าง ๆ ดังนั้น บิดามารดาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องให้ความสนใจและดูแลเด็ก ส่วนเด็กก็ควรมีความรู้ทางด้านสุขภาพโดยเรียนรู้ที่จะหลีกเลี่ยงและป้องกันความเจ็บไข้ได้อย่างถูกวิธี วรรณกรรมที่มีเนื้อหาเชิงการผจญภัยหรือการเคลื่อนไหวส่งเสริมให้เด็กได้เห็นว่าการเคลื่อนไหว การเล่นกีฬา หรือการทำกิจกรรมกลางแจ้งเป็นสิ่งสนุกและสำคัญต่อ

ร่างกาย เป็นการกระตุ้นให้เด็กออกกำลังกายโดยที่รู้สึกสนุกและไม่ฝืนใจ การสอนผ่านเรื่องราวช่วยให้เด็กมองเห็นถึงข้อเสียของพฤติกรรมเหล่านี้และหลีกเลี่ยงได้ง่ายขึ้น

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า จากแนวคิดของ ส. พุ่มสุวรรณ (2540) ได้กล่าวถึงคุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสติปัญญา และคุณค่าด้านร่างกาย ในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก มีความสอดคล้องกับวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2566 จำนวน 10 เรื่อง ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรม

วิธีการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2566 จำนวน 10 เรื่อง ทั้งนี้ พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2558 ไม่มีหนังสือที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 1

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ปีที่ได้รับรางวัล	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์)
2555	เศษกระดาษ	สองขา (2554)
2557	ตุ๊กตาแห่งความทรงจำ	ณิชา พีชวณิชย์ (2556)
2559	บันทึกส่วนตัวชาวยูริ	ชาวยูริ ชากาโมโตะ (2558)
2560	อยู่วังสระปทุม	สุมาลี บำรุงสุข (2559)
2561	สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น	กฤษณะ กาญจนนา (2561)
2562	โลกของมดแดงกับแดงกวาง (เอ๋ยด้วย !)	งามพรรณ เวชชาชีวะ (2560)
2563	ก ไก่โตโนเสาร์	ชีวัน วิสาสะ (2563)
2564	แม่วัด	ยูโตะ พุคะยะ (2563)
2565	อยากให้ทุกสิ่งในโลกนี้มีชีวิต	ติณณา ตรียานนท์ (2564)
2566	บ้านตอไม้กับสหายนักซ่อม	กฤษณะ กาญจนนาภา และวชิราวรรณ ทับเสือ (2565)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลคุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก

2.2 ผู้วิจัยคัดเลือกแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2566 จำนวน 10 เรื่อง

2.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์คุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูลประกอบด้วย คุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก 4 ด้าน คือ คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสติปัญญา คุณค่าด้านร่างกาย รวมทั้งตัวอย่างข้อมูลและรายละเอียดการอ้างอิง

2.4 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บได้จากวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2566 จำนวน 10 เรื่อง โดยการจัดหมวดหมู่แยกประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับคุณค่าหลักแนวคิดของ ส. พุ่มสุวรรณ (2540) ทั้ง 4 ด้าน และหาข้อสรุป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลคุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามแนวคิดการวิเคราะห์คุณค่าในวรรณกรรมของ ส. พุ่มสุวรรณ (2540) แบ่งเป็น คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสติปัญญา และคุณค่าด้านร่างกาย

4. การเสนอผลการวิจัย

การวิจัยคุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์เชิงบรรยาย

ผลการวิจัย

วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2555-2566 พบคุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรม 4 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านสติปัญญา และคุณค่าด้านร่างกาย

1. คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ

คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ จริยธรรม และความรักความผูกพันในครอบครัว

1.1 จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมทั้งทางกาย วาจา ใจ และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถเป็นคนดีมีศีลธรรม และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสมบูรณ์แบบ ประกอบด้วย การรักสัตว์ การตระหนักถึงคุณค่าทางจิตใจ การมีจิตใจที่งดงาม การยอมรับตนเอง ความเสียสละ ความอดุสาหะ และความเมตตา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 การรักสัตว์ เป็นการแสดงความรักต่อสัตว์ มีจิตใจโอบอ้อมอารี ดูแลเอาใจใส่ และห่วงใยสัตว์ รวมทั้งการนำสัตว์ไปรักษาให้หายจากความเจ็บป่วย ดังตัวอย่าง

“เด็กน้อยถือตะกร้าไปหาหลวงพี่โก้ ฉันทิ้งตามไป ฉันทึกว่าเขาจะเอาแมวมาปล่อย แต่ตรงข้าม เขาจะมาขอแมวไปเลี้ยง แล้วก็ไปเลือกลูกแมว 2 ตัว เป็นสีมอมแมม ทั้งสองตัว เขาเอาใส่ตะกร้าทั้งสองชนิดที่มีคนใจดีมารับไปเลี้ยง”

(ยูโตะ พุคะยะ, 2563, หน้า 125)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เด็กน้อยได้ขอลูกแมวที่ไม่มีเจ้าของกับหลวงพี่โก้ มาเลี้ยงดู จำนวน 2 ตัว เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงตัวละครเป็นผู้มีจิตใจที่งดงาม มีจิตใจโอบอ้อมอารี ห่วงใยสัตว์ มีความเมตตาต่อสัตว์ และรักสัตว์

1.1.2 การตระหนักถึงคุณค่าทางจิตใจ เป็นการให้ความสำคัญแก่ทำให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ และเกิดความพอใจในตัวเอง ดังตัวอย่าง

“ตัวของตุ๊กตาทำมาจากกระโปรงของแม่เองจ๊ะ...ตุ๊กตาดังนี้เป็นตัวแทนของแม่
ทุกครั้งทีนอนหนุนตุ๊กตาหนูจะได้รู้สึกเหมือนว่าหนูกำลังนอนหนุนตุ๊กแม่ไงล่ะ...
แม่จึงตัดผ้าห่อตัวของหนูเป็นรูปหัวใจเย็บไว้ที่หน้าอกข้างซ้ายของตุ๊กตา เพราะหนูคือ
ดวงใจของแม่”

(ณิชา พิษณุชัย, 2556, หน้า 23-31)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตุ๊กตาที่ถูกกล่าวถึงเป็นตุ๊กตาที่แม่ได้นำผ้าของทุกคน
ในครอบครัวมาเย็บเป็นตุ๊กตา และตัวของตุ๊กตาทำมาจากกระโปรงของแม่ จึงเป็นสัญลักษณ์แทนความรัก
ความห่วงใยของแม่ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางจิตใจเกิดความรู้สึกรัก ห่วงใย และอบอุ่น
จากครอบครัว

1.1.3 การมีจิตใจที่งดงาม เป็นความงดงามจากภายในจิตใจ มีความจริงใจ ไม่ใช่ความสวยงาม
จากรูปลักษณ์ภายนอก ดังตัวอย่าง

“ตุ้ยเอาช้อนตักข้าวและป้อนให้นุ่มนึ่ง พร้อมทั้งทำปากกว้าง ๆ ตุ้ยป้อนไป
สองสามคำแล้วเอาช้อนวางในมือนุ่มนึ่งพร้อมกับบอกว่า ‘กินเองนะ’ จากนั้นตุ้ยก็เปิด
กล่องข้าวของตัวเองกินบ้าง ตุ้ยสอนพร้อมกับเอาช้อนตักไข่ให้นุ่มนึ่งดู ต้องทำอย่างนี้
ตุ้ยย้ำ นุ่มนึ่ง ลองทำตามและทำได้ แม้ว่าจะทำข้าวหกไปบ้าง ‘เก่ง เก่ง’ ตุ้ยชมและ
ตบมือให้กำลังใจ แล้วทั้งสามคนคือ ตุ้ย นุ่มนึ่ง เงาะ จึงกินข้าวเที่ยงด้วยกันในห้องเรียน
ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา เงาะรู้สึกชอบใจนุ่มนึ่งและเริ่มรู้สึกว้าว... ‘กินข้าวเที่ยงในห้องก็ดี
เหมือนกันบางทีอาจจะดีกว่าที่โรงอาหารหรือบึงบอนด้วย’”

(สองขา, 2554, หน้า 53-54)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตุ้ยสอนนุ่มนึ่งกินข้าวด้วยตัวเอง และชื่นชม
ให้กำลังใจ ไม่กล่าวหาว่าเวลานุ่มนึ่งทำข้าวตกเลอะเทอะ ตัวละครที่สอนนุ่มนึ่งเป็นเด็กที่อยู่ในกลุ่มเด็กพิเศษการกระทำ
ของตุ้ยในเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมีจิตใจที่งดงาม มีความจริงใจ ให้ความช่วยเหลือ และให้เกียรติ
ต่อผู้อื่น

1.1.4 การยอมรับตนเอง เป็นการยอมรับความจริง ยอมรับตัวตนของตนเอง ภูมิใจในตนเอง
ตระหนักเห็นคุณค่าของแต่ละคนว่ามีความดีในตนเอง และการยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยจิตใจที่กล้าหาญ ดังตัวอย่าง

“เมื่อแป้งหยิบกระดาษเปล่าขึ้นมาวางบนโต๊ะ เงาะก็คิดถึงคำว่า เศษกระดาษ อย่าง
ที่เคยถูกแป้งเรียก เศษกระดาษที่เคยถูกขยำ ถูกย่ำยี มากบ้าง น้อยบ้าง เศษกระดาษที่
เคยเห็นว่าตัวเองไร้ค่า น่ารังเกียจ เศษกระดาษที่เคยไปแอบอยู่ในมุมมืด เพราะคิดว่าไม่มีใคร
ต้องการ ไม่มีใครอยากได้ แต่ ณ บัดนี้เเงาะไม่ได้เป็นเศษกระดาษอีกแล้ว เพราะรู้แล้วว่า
ตัวเองไม่ได้เป็นเศษกระดาษ ไม่ได้เป็นคนไร้เพื่อน ความจริงที่ได้รับรู้ ช่วยดึงเเงาะให้
ออกมา ยืนในที่ที่สว่างได้อย่างมั่นใจขึ้น”

(สองขา, 2554, หน้า 106)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จากเหตุการณ์ที่แป้งหยิบเศษกระดาษมาวางที่โต๊ะ
ทำให้เเงาะคิดถึงคำว่าเศษกระดาษที่ถูกขยำ ถูกทิ้ง ไร้ค่า แต่ตอนนี้เเงาะได้มองเห็นว่าตัวเองไม่ได้ไร้ค่าเหมือน
เศษกระดาษ ไม่ได้เป็นคนไร้เพื่อน เมื่อเเงาะสามารถเข้าใจตัวเองและยอมรับในตัวตนได้ ทำให้เเงาะมั่นใจมากขึ้น
เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการยอมรับตนเองทำให้ตัวละครเกิดความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น

1.1.5 ความเสียสละ เป็นการเสียสละเพื่อผู้อื่น การช่วยเหลือและช่วยสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมไม่คิดร้าย และไม่เห็นแก่ตัว ดังตัวอย่าง

“น้องน้ำยอมให้ยืมแม่แวนนะ คุณลัดดา ลูก ๆ หย่ามพอดี แม่เล่าเรื่องเลี้ยงลูกแมวเกิดใหม่ให้ฟัง ลุงสนิทเลยเสนอว่าจะหา ‘แม่บุญธรรม’ มาให้ แล้วก็จริง ๆ แม่จัดแจงพาน้องน้ำไปบ้านน้าอวย แม่แมวชื่อ ลำลี มีลูกมาหลายครอกแล้วยอมนอนให้คูกี้ มีพิน โดนัท กับแพนเค้กดูตนมาจากเต้าแต่โดยดี แม่พรีฯขอบอกขอบใจน้องน้ำ”
(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2561, หน้า 79)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า น้องน้ำให้ยืมแม่แวนเนื่องจากแม่ของน้องน้ำได้เล่าเรื่องลูกแมวเกิดใหม่ให้ฟัง จึงทำให้ลูกแมวเหล่านั้นไม่มีนมจากแม่แมวกิน เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเสียสละเพื่อผู้อื่น ช่วยสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว และได้ช่วยเหลือผู้อื่น

1.1.6 ความอดุสาหะ เป็นความอดทน ความพยายามที่มุ่งมั่น แม่เจออุปสรรคก็ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก เพื่อให้ประสบความสำเร็จที่ได้คาดหวังไว้ ดังตัวอย่าง

“วันนี้ฉันเห็นมดดำเดินไปมา ฉันเดินไปดูใกล้ ๆ เห็นมดดำยกข้าวฉันใจเต้นมาก ๆ เลยมดยกของใหญ่กว่าตัวเองได้จริง ๆ”
(ชายูริ ซากาโมโตะ, 2558, หน้า 133)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มดดำกำลังยกข้าว ซึ่งเมล็ดข้าวมีขนาดใหญ่กว่าตัวของมดดำ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความอดุสาหะ ความพยายามมุ่งมั่น และไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

1.1.7 ความเมตตา เป็นความรัก ความเอ็นดู เพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข การไม่เบียดเบียนและมีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อสิ่งต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

“สมเด็จพระเทพรัตนฯ ทรงเมตตาแก่พวกสัตว์ทั้งหลาย โปรดให้อยู่กันตามสบาย ไม่ขังไล่ ทั้งแมว นก หนู ทาก กระจอก แม้จะทรงบ่นอยู่บ้างว่ากระจอกนั้นชอบแทะกินผลไม้บนต้นไม้แบบบุฟเฟต์ คือ กินทิ้งกินขว้าง ถึงกระนั้นก็ทรงอดทนยอมให้กระจอกอยู่ในวังได้”
(สุมาลี บำรุงสุข, 2551, หน้า 94)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพรัตนฯ ทรงเมตตาแก่พวกสัตว์ทั้งหลายถึงแม้จะทรงบ่น แต่ก็ไม่ขังไล่ยังคงให้สัตว์แทะกินผลไม้ได้ตามชอบ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเมตตา ความรัก ความเอ็นดูที่มีต่อสัตว์ และมีจิตใจที่โอบอ้อมอารีต่อสิ่งมีชีวิต

1.2 ความรักความผูกพันในครอบครัว คือ การที่ครอบครัวมีพร้อมทั้ง พ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีความสุขและเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ประกอบด้วย ความรักความผูกพันที่แม่มีต่อลูก ความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อพ่อ ความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อแม่ และความรักความผูกพันที่พ่อ แม่ ลูก มีต่อกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 ความรักความผูกพันที่แม่มีต่อลูก เป็นการมอบความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย การดูแลเอาใจใส่ที่มีต่อลูก ดังตัวอย่าง

“วันนี้ วิชาพละบก รองเท้าก็ฉีกฉีกเจ็บมากเลย ฉันทอดทนมากมาก โอ้กำลังมารับถ้ามฉันทำไม่เดินแปลก ๆ ฉันทบอกเจ็บนิ้วก็อ้อ โอ้กำลังดูแล พาลฉันทเดินไปซื้อรองเท้าใหม่”
(ชายูริ ซากาโมโตะ, 2558, หน้า 279)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า วันนี้อีกครั้งก็อดฉันเจ็บมากเลย โอ้กำลังมารับและเห็นท่าที่การเดินแปลก ๆ และโอ้กำลังดูผลจึงพาไปซื้อรองเท้าใหม่ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันที่แม่มีต่อลูก มีความเป็นห่วง และดูแลเอาใจใส่ต่อลูก

1.2.2 ความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อพ่อ เป็นการแสดงความรักระหว่างลูกกับพ่อ ซึ่งเป็นความรักที่อบอุ่น และแฝงด้วยความเข้มแข็งของการเป็นแบบอย่างที่ดี ดังตัวอย่าง

“เอยกอดพ่อแน่น นึกถึงคำป้าดาที่บอกให้เอยรักพ่อมาก ๆ เอยรักพ่อหมดใจ นึกไม่ออกว่าจะรักพ่อน้อยกว่านี้ได้ยังไง”

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2561, หน้า 118)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เอยกอดพ่อแน่น และได้บอกรักพ่อ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อพ่อ

1.2.3 ความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อแม่ เป็นการแสดงความรักของลูกที่มีต่อแม่ เป็นความผูกพันที่อบอุ่น และมีความสุข ดังตัวอย่าง

“วันนี้โอ้กำลังไม่สบาย โอ้กำลังโดนคุณหมอฉีดยามาเชื่อก่อนกลับบ้าน แต่โอ้ซังกี่พาดันไปดูหนังโดราเอมอน โอ้กำลังบอก วันเด็กมีทุกวันเลยนะ ทำไมไม่มีวันแม่ทุกวันบ้างฉันบอก วันแม่มีทุกวันเพราะใคร ๆ ก็รักแม่ทุกคน หนูรักโอ้กำลังทุกวัน โอ้กำลังของฉันใจดีมากมากน่ารักที่สุด”

(ชายูริ ซากาโมโตะ, 2558, หน้า 245)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีการบอกรักแม่ด้วยคำพูด “วันแม่มีทุกวันเพราะใคร ๆ ก็รักแม่ทุกคน หนูรักโอ้กำลังทุกวัน โอ้กำลังของฉันใจดีมากมาก น่ารักที่สุด” เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อแม่

1.2.4 ความรักความผูกพันที่พ่อ แม่ ลูก มีต่อกัน เป็นการทำหน้าที่ของพ่อ แม่ ลูกที่มีต่อกัน ด้วยการแสดงความรัก ความอบอุ่นที่ได้อยู่ด้วยกัน เป็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ดังตัวอย่าง

“พ่อบอกว่ากลับมาบ้านคราวนี้จะอยู่นานและมีแผนการจะขับรถพาแม่กับเอยขึ้นเหนือไปเรื่อย ๆ พ่อป้าดาเรื่องนี้ก็ช่วยติดต่อ ‘เพื่อนร่วมทาง’ ทั้งหลาย ทำให้แผนการเดินทางเป็นรูปเป็นร่าง เอยได้ยินลุงซอกับป้าดาคุยกันว่า พ่อกับแม่จะได้ใช้ ‘เวลาคุณภาพ’ ด้วยกัน บรรยากาศในบ้านปลอดโปร่งจนเอยรู้สึกได้ เอยตื่นตื่นและนับวันรอการเดินทาง”

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2561, หน้า 118-119)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พ่อกลับบ้านคราวนี้จะอยู่นานและได้วางแผนขับรถพาครอบครัวขึ้นเหนือ พ่อกับแม่และเอยจะได้ใช้ ‘เวลาคุณภาพ’ ด้วยกัน บรรยากาศในบ้านปลอดโปร่งจนเอยรู้สึกได้ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันที่พ่อ แม่ ลูก มีต่อกัน

2. คุณค่าด้านสังคม

คุณค่าด้านสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ การดำรงชีวิตในสังคม การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมชาติ และความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในสังคม

2.1 การดำรงชีวิตในสังคม คือ การสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตแบบชนบทที่มีความเรียบง่าย และดำเนินชีวิตในสังคมด้วยความพอเพียง ประกอบด้วย การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยที่ดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุขบนพื้นฐานความพอดีในแบบเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตที่มีความเรียบง่าย มีที่อยู่อาศัยที่สามารถสร้างอาหารเพื่อเลี้ยงครอบครัว และมีความปลอดภัยในสังคม ดังตัวอย่าง

“พวกเขานำอิของวัวมาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้พืชผักเจริญเติบโต เพื่อทำ ‘เศรษฐกิจพอเพียง’ แล้วทุกครั้งที่มีการไล่ชีวิตโคกระบือ หลวงพี่จะยกวัวให้เขาหมด เพราะเขาจะไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและมีถึงสามสิบครอบครัวที่อยู่ในสวนนั้น ถ้าไม่มีวัว ชาวนาจะไม่มี ‘อิ’ ให้ทำปุ๋ยอินทรีย์ ฉันทก็ตั้งใจที่วัวสองตัวนั้นไม่ตายและได้ไปอยู่ในที่อบอุ่นกว่าโรงฆ่าสัตว์”

(ยูโดะ พุคะยะ, 2563, หน้า 18-19)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พวกเขาได้นำอิของวัวมาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้พืชผักเจริญเติบโต เพื่อทำเศรษฐกิจพอเพียง เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามการดำเนินชีวิตที่มีความเรียบง่าย และสามารถนำสิ่งที่มีอยู่สร้างให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.1.2 การดำรงตนแบบพึ่งพาธรรมชาติ เป็นการดำรงชีวิตของคนชนบทที่ผูกพันใกล้ชิดและพึ่งพาธรรมชาติที่มีความเรียบง่าย และได้รับประโยชน์ร่วมกัน ดังตัวอย่าง

“แตงกวาวางตะกร้าไข่งดื้อ ๆ เอยหัวเราะคิก เหตุการณ์แบบนี้จะเกิดขึ้นเกือบทุกสัปดาห์เมื่อป่าดาเก็บผักผลไม้และอื่น ๆ จากสวนผักมาให้แม่ทำอาหารแล้วแบ่งกันกิน บางทีน้ำอ้อนเพื่อนอีกคนของแม่ก็จะมาด้วย เอานมรดใหม่ ๆ หมด ๆ มาให้ทำเนย ทำโยเกิร์ต และของอร่อยต่าง ๆ เอยชอบวันแบบนี้ วันที่แม่บอกว่า เป็นวิถีของชาวออร์แกนิกที่จะนำผลผลิตมารวมกันช่วยกันทำอาหารเอาไว้กินกัน แต่มันก็ ‘อลหม่าน’ จริงอย่างที่ลุงธเรียก”

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2561, หน้า 33)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ป่าดาเก็บผักผลไม้และอื่น ๆ จากสวนผักมาให้แม่ทำอาหารแล้วแบ่งกันกิน น้ำอ้อนเพื่อนอีกคนของแม่ก็จะมาด้วย เอานมรดใหม่ ๆ หมด ๆ มาให้ทำเนย และทำโยเกิร์ต เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการดำรงตนแบบพึ่งพาธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน

2.2 การพัฒนาสังคม คือ การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีเมตตาธรรม เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกัน เพื่อจะได้อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข ดังตัวอย่าง

“ทั้งหมดเดินฝ่าอากาศร้อนมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเจอพี่หมีและพี่แมวกำลังปลูกต้นไม้ อยู่ พี่หมีและพี่แมวเห็นสี่สหายร้อน จึงชวนสี่สหายแวะที่หมู่บ้านของพี่หมีที่ร่มรื่นเย็นสบาย เพราะเต็มไปด้วยต้นไม้”

(กฤษณะ กาญจน และวชิราวรรณ พับเสื่อ, 2561, หน้า 2-3)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์เจอพี่หมีและพี่แมวปลูกต้นไม้อยู่ ได้เห็นสี่สหายร้อนมาก จึงชวนสี่สหายแวะที่หมู่บ้านของพี่หมีที่ร่มรื่นเย็นสบาย เพราะในหมู่บ้านเต็มไปด้วยต้นไม้ทำให้

อากาศดี เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาสังคม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

2.3 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ คือ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย การอนุรักษ์น้ำและสัตว์น้ำ การอนุรักษ์ต้นไม้และป่า และการอนุรักษ์สัตว์ป่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 การอนุรักษ์น้ำและสัตว์น้ำ เป็นการดูแลรักษาแหล่งน้ำและสัตว์ที่อาศัยในน้ำให้ปลอดภัยและคงอยู่อย่างสมบูรณ์ ดังตัวอย่าง

“ฉันได้ยืนหลวงพื้โก่สอนเด็กว่า ‘นั่นคือ อีเอ็ม บอล ย่อยสลายสิ่งสกปรกได้ และไม่ เป็นพิษต่อปลา’ ฉันก็ลงมือลงไปในสระน้ำฉันได้ทำความดี วันนี้ฉันเดินตามหลังพื้โก่ ไปที่หนองน้ำ ฉันเห็นน้ำสกปรกมาก มีทั้งเศษขนมปังไอศกรีม ฯลฯ ที่ลอยอยู่ในน้ำ และ สาเหตุการตายของ ‘ตุ๊ก’ ก็คือมีคนเอาขนมปังขึ้นรามาให้ ตุ๊กกิน ฉันเห็นมีคราบน้ำมันที่ ออกมาจากขนมปังหลวงพื้พาไปที่ศาลาริมน้ำ หลวงพื้บอกว่า ‘เราควรทำน้ำให้สะอาด’”
(ยูโตะ พุคะยะ, 2563, หน้า 98-99)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า วันนี้ฉันเดินตามหลังพื้โก่ไปที่หนองน้ำ ฉันเห็น น้ำสกปรกมากมีเศษขนมปัง สาเหตุการตายของ ‘ตุ๊ก’ ก็คือมีคนเอาขนมปังขึ้นรามาทิ้งลงน้ำ หลวงพื้บอกว่า ‘เราควรทำน้ำให้สะอาด’ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์น้ำ และสัตว์น้ำ ให้มีชีวิตรอดอยู่อย่างปลอดภัย

2.3.2 การอนุรักษ์ต้นไม้และป่า เป็นการดูแลรักษาต้นไม้หายากและป่าให้สมบูรณ์ เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ ดังตัวอย่าง

“อ้อ ต้นกระเบา พวกเราชาววังสระปทุมรู้จักดี ปลูกอยู่ในวังหลายสิบต้น แต่คนนอกวังอาจจะไม่รู้จักร เพราะไม่ค่อยจะมีคนปลูกกันสมัยนี้ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าสมเด็จพระปิยยิกา (ย่าทวด) ของทูลกระหม่อม จึงทรงให้ปลูกไว้ในวัง พอลูกกระเบาสุก ชาววังสระปทุมจะเอามาต้มกับน้ำกะทิ รับประทาน ว่าหวานอร่อยส่วนน้ำมันจากเมล็ดของลูกกระเบานี้ใช้ทำยารักษาโรคเรื้อน โรคเกลื้อน โรคหิด ถ่ายพยาธิ ทาแก้ปวดตามข้อ ได้ผลดีนักแล”
(สุมาลี บำรุงสุข, 2551, หน้า 74-76)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ต้นกระเบาปลูกอยู่ในวังแต่คนนอกวังอาจจะไม่รู้จักร เพราะไม่ค่อยจะมีคนปลูกกันสมัยนี้ แต่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ายังอนุรักษ์ และทรงปลูกไว้ ลูกกระเบาพอสุกชาววังสระปทุมจะเอามาต้มกับน้ำกะทิรับประทาน ส่วนน้ำมันจากเมล็ดใช้ทำ ยารักษาโรคได้ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ต้นไม้และป่า เพื่อเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์และสัตว์

2.3.3 การอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นการดูแลรักษาสัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์ และการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสัตว์ ดังตัวอย่าง

“ท่านสั่งให้เขาตั้งโรงเรียน อนุรักษ์พัฒนาวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ควาย เออเขาใช้ศัพท์ว่า กระบือ แต่มันก็คือควายนั่นเอง กาสกร นี่ก็แปลว่า ควายเหมือนกัน ท่านตั้งชื่อโรงเรียนเสียเพราะเขียวนะ โรงเรียนกาสกรลิวทียก็โรงเรียนสอนวิชาเรื่องเกษตรและกระบือไงล่ะ เพราะเดี๋ยวนี ชาวนาใช้เครื่องจักรทำนากันมากขึ้นใช้ควายน้อยลง ท่านทรงหวังว่าความรู้เรื่องการใช้ควายทำนากจะสูญหายไปหมด จึงให้ตั้งโรงเรียนรักษาไว้”

(สุมาลี บำรุงสุข, 2551, หน้า 70-71)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนกาสกรลิวทียก็โรงเรียนสอนวิชาเรื่องเกษตรและกระบือไงล่ะ เพราะเดี๋ยวนี ชาวนาใช้เครื่องจักรทำนากันมากขึ้นใช้ควายน้อยลง ท่านทรงหวังว่าความรู้เรื่องการใช้ควายทำนากจะสูญหายไปหมด ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ต้นไม้และป่า

2.4 ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในสังคม เป็นความต้องการด้านร่างกาย การยอมรับจากผู้อื่น หรือที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค อาหารถือเป็นหนึ่งปัจจัยที่มนุษย์ทุกคนต้องการเพื่อการดำรงชีวิต ดังตัวอย่าง

“วันแรก เงาะนี่ก็อยากจะไปนั่งกินข้าวร่วมวงกับเพื่อน ๆ แต่ไม่รู้ว่าจะไปขอเข้าวงอย่างไร เงาะไม่มีเพื่อน และไม่มีใครชวนเเงาะร่วมวง เเงาะลองทำใจกล้าเดินเข้าไปใกล้ ๆ วงข้าวที่ใหญ่ที่สุด แต่ก็มีเสียงหนึ่งในกลุ่มนั้นพูดขึ้นว่า ‘วงนี้เป็นวงปิ่นโต รับแต่คนที่มิปิ่นโตเท่านั้น’ เเงาะค่อย ๆ เดินไกลออกมาจากวงปิ่นโต และพยายามหาวงข้าวกล่องข้าวที่มีจะไปกินข้าวด้วยแต่ดูเสมือนว่าใคร ๆ ต่างมีวงข้าวของตัวเองกันแล้วทั้งนั้น และทุกคนก็กำลังกินกันอย่างเอร็ดอร่อย ไม่มีใครเงยหน้าขึ้นมาใส่ใจ สนใจ หรือหยุดกินแล้วไม่เขยิบที่ให้กล่องข้าวของเเงาะซักนิด เเงาะอยากพูดออกไปว่า ‘ขอนั่งด้วยนะ’ แต่คำพูดมันคงทิวข้าวชะจนไม่มีแรงเปลี่ยนเป็นเสียงออกมา”

(สองขา, 2554, หน้า 44-45)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เเงาะอยากจะไปนั่งกินข้าวร่วมวงกับเพื่อน ๆ แต่เพื่อนก็เมินเฉยไม่มีใครอยากให้เเงาะนั่งทานข้าวด้วย เเงาะไม่กล้าที่จะขอเข้าร่วมวงทานข้าวกับเพื่อน เเงาะไม่มีเพื่อน เเงาะทำอะไร ไม่ถูกและไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในสังคม ต้องการให้สังคมยอมรับ และแสดงตัวตนของตัวเองออกมาได้

3. คุณค่าด้านสติปัญญา

คุณค่าด้านสติปัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ การใช้สติปัญญาและไหวพริบ การแสวงหาความรู้ และการเสริมสร้างสติปัญญาด้วยอาหารเสริม

3.1 การใช้สติปัญญาและไหวพริบ เป็นการศึกษาหาความรู้ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสติปัญญาให้เก่งมีไหวพริบ คิดวิเคราะห์เปรียบเทียบ แก้ไขปัญหา และนำความรู้ไปปรับใช้ การมีปัญญาที่ดีจะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีตามไปด้วย สามารถเลือกแนวทางการดำเนินชีวิต โดยนำความรู้และประสบการณ์ที่มีมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ดังตัวอย่าง

“ครูนพชวนให้ทุกคนได้คุย เกียง และหาเหตุผลกันอย่างเต็มที่ เสียงส่วนใหญ่คิดว่า ลังเกต ไม่น่ามีสระอุ เพราะถ้ามีเราคงออกเสียงเป็น ลัง-เก-ตุ แต่ ‘แป้ง’ หรือเด็กหญิงบุษบง แสดงความคิดเห็นอย่างมั่นใจว่า “นั่นไม่ใช่เหตุผลที่ดีค่ะ เพราะคำว่า เหตุผล ที่

มีสระอยู่ยังไม่ อ่านว่า เท-ตุ-ผล เลย” และสรุปสั้น ๆ ว่า “แต่หนูเห็นด้วยว่าสังเกตไม่มีสระอยู่
ค่ะ” เมื่อแบ่งมีความเห็นอย่างนี้ ทำให้เพื่อน ๆ ที่นั่งเลอยู่ให้ตามไป ซึ่งมักเป็นอย่างนี้เป็นประจำ
ไม่ว่าเรื่องใด ๆ ทั้งในห้องหรือนอกห้องเรียน ทั้งตัวแบ่ง และความเห็นของแบ่งมักมีคนมาล้อม
หน้าล้อมหลัง หรือคล้อยตามเสมอ”

(สองขา, 2554, หน้า 15)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เสียงส่วนใหญ่คิดว่า สังเกต ไม่น่ามีสระอยู่ เพราะถ้า
มีเราคงออกเสียงเป็น สัง-เก-ตุ แต่ ‘แบ่ง’ แสดงความคิดเห็นอย่างมั่นใจทำให้เพื่อน ๆ ที่นั่งเล และเชื่อไป
กับแบ่ง ความเห็นของแบ่งมักมีคนคล้อยตามเสมอ ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการใช้สติปัญญาและไหวพริบ
คิดวิเคราะห์เปรียบเทียบ แก้ไขปัญหา และนำความรู้ไปปรับใช้อย่างเหมาะสม

3.2 การแสวงหาความรู้ เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กอยากรู้อยากเห็น ชอบเรียนรู้และจดจำสิ่งต่าง ๆ
การเรียนรู้จากสิ่งที่สนใจมักสร้างประสบการณ์ให้เด็กได้เป็นอย่างดี การใช้ความคิด การใช้คำถาม การใช้
กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการสงสัย สังเกต ตั้งสมมติฐาน ทดสอบ รวบรวมข้อมูล
และสรุปผล เกิดเป็นความรู้ที่มีเหตุผล การแสวงหาความรู้ย่อมสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก ดังตัวอย่าง

“วันหนึ่ง เงาะเปิดหนังสือไปเจอเรื่องราวเกี่ยวกับวงจรชีวิตของหนอน เงาะทิ้งกับ
ความมหัศจรรย์นั้น เพราะเมื่อแรกเกิดหนอนเป็นเพียงแคไข่ใบเล็กจิ๋วๆ พอออกจากไข่
ก็เป็นหนอนและเมื่อกินใบหม่อน กินใบไม้มาก ๆ จนได้เวลาอันสมควร หนอนจะหยุดกิน
และค่อย ๆ สร้างใยห่อหุ้มตัวเองจนเป็นดักแด้ ก่อนที่จะกลายเป็นผีเสื้อที่สวยงามที่มีปีก
บินไปกินน้ำหวานจากดอกไม้ และในวันหนึ่งข้างหน้า แมผีเสื้อจะออกไข่มากมาย เพื่อให้
กำเนิดลูกหนอนตัวใหม่ “แล้วเราละ เป็นอะไร...” จู๊ ๆ เงาะก็มีคำถามถามตัวเอง”

(สองขา, 2554, หน้า 72)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เงาะเปิดหนังสือไปเจอเรื่องราวเกี่ยวกับวงจรชีวิตของ
หนอน เงาะตื่นต้นกับความมหัศจรรย์นั้น แรกเกิดหนอนเป็นเพียงแคไข่ใบเล็ก ออกจากไข่ก็เป็นหนอนสุดท้าย
กลายเป็นผีเสื้อที่สวยงาม ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการแสวงหาความรู้ ชอบเรียนรู้และจดจำสิ่งต่าง ๆ และ
การเรียนรู้จากสิ่งที่สนใจมักสร้างประสบการณ์ให้เด็กได้เป็นอย่างดี ซึ่งเงาะเป็นเด็กชอบหาความรู้สม่ำเสมอ

3.3 การเสริมสร้างสติปัญญาด้วยอาหารเสริม เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการช่วยเพิ่ม
ประโยชน์จากการรับประทานอาหารหลัก เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตและแข็งแรง มีสติปัญญาที่ดี การสร้างสติปัญญา
ด้วยอาหารเสริมที่จำเป็นต่อร่างกายเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ร่างกายมีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
ดังตัวอย่าง

“ฉันเห็น ทุกเช้าปลาวัวกินข้าว พอกินเสร็จแล้วจะต้องวิ่งไปหาแม่และกินนมต่อ
ถึงจามินแม่ของปลาวัวจะไม่สนใจจริงจังก็ตาม แต่ปลาวัวก็ยังรักจามิน อาหารและ
ความใส่ใจของหลวงพี่ก็คงมีผลไม่น้อยกว่าความรักจากแม่จามินที่ทำให้ปลาวัวมีกำลังใจ
ในการอยากวิ่งอยากชบ อยากแข็งแรงเร็ว ๆ และคิดว่าต้องดำรงชีวิตต่อไปให้ได้ ฉันรู้สึก
อบอุ่นที่ได้เห็นจามินกับปลาวัวอยู่ด้วยกัน”

(ยูโตะ พุคะยะ, 2563, หน้า 113)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า อาหารและความใส่ใจของหลวงพี่ก็คงมีผล แต่น้อยกว่าความรักจากแม่ จานินที่ทำให้ปลาวันมีกำลังใจในการอยากวิ่ง อยากแข็งแรง และคิดว่าต้องดำรงชีวิตต่อไปให้ได้ ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเสริมสร้างสติปัญญาด้วยอาหารเสริม จากเรื่องสังเกตเห็นตัวละครที่ชื่อ ปลาวัน ปฏิบัติตัวด้วยการตื่นนอนทุกครั้งหลังจากทานข้าว เพราะนมเป็นอาหารเสริมที่บำรุงร่างกายให้แข็งแรง และพร้อมเรียนรู้ในการดำรงชีวิตของปลาวัน

4. คุณค่าด้านร่างกาย

คุณค่าด้านร่างกายที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กเป็นเรื่องเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้มีความรู้และทักษะในการป้องกันตนเองอย่างถูกต้อง เพื่อให้ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ ดังนั้นการให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุขจึงจำเป็นต้องเผยแพร่และให้ความรู้แก่ทุกคน แม้กระทั่งเด็กก็ควรให้มีความรู้ในระดับที่เหมาะสมกับวัย ดังตัวอย่าง

“ทุกหลักการจะเกี่ยวโยงหมดทุกอย่าง ดิน น้ำ อากาศ สิ่งมีชีวิต จนถึงมนุษย์ อย่างเรื่องสุขภาพก็จะเริ่มตั้งแต่สุขภาพดินที่ดี ไม่โดนสารเคมีปนเปื้อน พืชก็พลอยสุขภาพดี เพราะดินดี สัตว์กินพืช คนกินสัตว์ ก็สุขภาพดีไปด้วยกันหมด ทุกสิ่งที่มีมนุษย์ปลูกผลิต ก็ต้องไม่ทำลาย สุขภาพของโลกด้วย”

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2561, หน้า 86)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ดิน น้ำ อากาศ สิ่งมีชีวิต และมนุษย์มีสุขภาพที่ดีได้เริ่มจากดินไม่มีสารเคมีปนเปื้อน พืชก็จะสุขภาพดีด้วยเพราะดินดี สัตว์กินพืชที่ดีก็จะทำให้สัตว์มีสุขภาพที่ดี คนกินสัตว์ ก็จะมีสุขภาพที่ดีด้วยกันหมด ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านร่างกาย ให้ได้รู้จักการป้องกันตนเองอย่างถูกต้อง จากเรื่องสื่อให้เห็นการดูแลสุขภาพเริ่มจากการเลือกดินที่จะปลูกผัก เพราะเมื่อดินดี ผักก็จะปลอดภัย พืชคนและสัตว์ก็สามารถกินได้อย่างสบายใจ

อภิปรายผล

การวิเคราะห์วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2566 จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ (สงขลา 2554) (ณิชา พิษวงษ์ชัย 2556) (ชาวยุริ ซากาโมโตะ 2558) (สุมาลี บำรุงสุข 2551) (งามพรรณ เวชชาชีวะ 2561) (กฤษณะ กาญจนนา 2561) (ชีวัน วิสาสะ 2563) (ยูโตะ ฟุคะยะ 2563) (ติณณา ตรียานนท์ 2564) และ (กฤษณะ กาญจนนา และวชิราวรรณ ทับเสื่อ 2565) ตามแนวคิดของ ส. พุ่มสุวรรณ (2540) พบคุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก 4 ด้าน เรียงลำดับตามจำนวนเอกสารที่พบจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ คุณค่าด้านสติปัญญา คุณค่าด้านสังคม และคุณค่าด้านร่างกาย ตามลำดับ

คุณค่าด้านอารมณ์และจิตใจ พบในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก จำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ เศษกระดาษ ตึกตาแห่งความทรงจำ บ้านที่กินตัวชาวยุริ อยู่วังสระปทุม โลกของมดแดงกับแดงกวาง (เอ๋ยด้วย !) สีสหาย กับต้นไม้ 100 ต้น แมววัด อยากให้ทุกสิ่งในโลกนี้มีชีวิต และบ้านต่อไม้กับสหายนักซ่อม วรรณกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านจริยธรรม โดยสอดแทรกการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมทั้งทางกาย วาจา ใจ และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถเป็นคนดีมีศีลธรรม และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสมบูรณ์แบบ ประกอบด้วย การรักสัตว์ การตระหนักถึงคุณค่าทางจิตใจ การมีจิตใจที่งดงาม การยอมรับตนเอง ความเสียสละ ความอดทน และความเมตตา นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านความรัก ความผูกพันในครอบครัว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของครอบครัวที่มีพร้อมทั้ง พ่อ แม่ ลูก เป็น

ครอบครัวที่มีความสุขและเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ สมาชิกในครอบครัวรู้จักแสดงความรักต่อกัน ประกอบด้วยความรัก ความผูกพันที่แม่มีต่อลูก ความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อพ่อ ความรักความผูกพันที่ลูกมีต่อแม่ และความรักความผูกพันที่พ่อ แม่ ลูก มีต่อกันสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลลิตา ศุภธนสินเชษม (2551) พบคุณค่าด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน คือ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความอดุสาหะ ความเสียสละ ความกตัญญู คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งดีงามที่ผู้อ่านควรยึดถือและปฏิบัติ ผู้เขียนเน้นเรื่องความเมตตาเพราะเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปลูกฝัง ให้เกิดขึ้นในใจของเยาวชน วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก ปรากฏคุณค่าในด้านอารมณ์และจิตใจ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในการรักสัตว์ การยอมรับตนเองและคนอื่น การแสดงความเสียสละ ความอดุสาหะ ความเมตตา ส่งเสริมให้มีพฤติกรรมที่ดีมีศีลธรรม และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ ส่งเสริมให้เห็นถึงความสำคัญของความรักในครอบครัว ทั้งการสื่อสารในครอบครัวที่มีพ่อ แม่ และลูก เป็นสมาชิก ที่มีความสัมพันธ์อันดี และการทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกมีคุณค่า สร้างความสุขความสมบูรณ์ในชีวิตครอบครัวอย่างยั่งยืน ส่งเสริมให้เด็กเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีความสุขในครอบครัว และสังคม

คุณค่าด้านสังคม พบในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ เศษกระดาศ อยู่วังสระปทุม โลกของมดแดงกับแดงกวาง (เอ๋ยด้วย !) สีสหายกับต้นไม้ 100 ต้น ก ไก่โตโนเสาร์ และแม่วัด วรรณกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณค่าในการดำรงชีวิตในสังคม การพัฒนาสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในสังคม โดยสอดแทรกวิถีใช้ชีวิตในสังคมแบบพอเพียง การสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชน รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อให้สังคมยอมรับและเข้ากับคนในสังคมได้ วรรณกรรมสำหรับเด็กจึงทำหน้าที่เป็นสังคมจำลองให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับสังคม ในแง่มุมต่าง ๆ สอดคล้องกับ วิชา กงกะนันท์ (2522, หน้า 1) และวิทย์ ศิระศรียนนท์ (2544, หน้า 118) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันกับสังคม และเป็นสมบัติร่วมของคนในสังคมทุกยุคทุกสมัย การดำรงชีวิตในสังคม มุ่งถ่ายทอดให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความเรียบง่าย มีการแบ่งปัน เกื้อกูลกัน และมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข บนฐานความพอดีแบบเศรษฐกิจพอเพียง วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กปรากฏคุณค่าด้านสังคม ส่งเสริมเรื่องการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เช่น การช่วยเหลือกันในชุมชน การทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมาย และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และมีความสุขในสิ่งเล็กน้อย ทั้งยังส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเน้นให้เด็กเรียนรู้ ถึงความสำคัญของการดูแลสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กยังปลูกจิตสำนึกให้เด็กเติบโตขึ้น เป็นพลเมืองที่ดีที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

คุณค่าด้านสติปัญญา พบในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ เศษกระดาศ บันทึกลับ ส่วนตัวชายูรี อยู่วังสระปทุม โลกของมดแดงกับแดงกวาง (เอ๋ยด้วย !) แม่วัด อยากให้ทุกสิ่งในโลกนี้มีชีวิต และบ้านตอไม้กับสหายนกข่อม วรรณกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณค่าในการพัฒนาสติปัญญาของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กรู้จักใช้ความคิด ฝึกฝนการสังเกต การเปรียบเทียบ การใช้เหตุผล และวรรณกรรมสำหรับเด็ก ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมสติปัญญา 3 ด้าน คือ การใช้สติปัญญาและไหวพริบ การแสวงหาความรู้ และการเสริมสร้างสติปัญญาด้วยอาหารเสริมสอดคล้องกับ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2526) ได้กล่าวไว้ว่า คุณค่าด้านสติปัญญาในวรรณกรรมแทบทุกเรื่องผู้อ่านจะได้รับความคิดและความรู้เพิ่มขึ้น มีผลให้สติปัญญาทั้งทางด้านวิทยาการ ความรู้รอบตัว ความรู้เท่าทันคน ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในเรื่องให้ข้อคิด ต่อผู้อ่านสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทำให้จิตใจสูงขึ้น หรือนำมาใช้ประพฤติดีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ชำนาญ

รอดเหตุภัย (2552) ยังได้กล่าวถึงคุณค่าด้านสติปัญญาในวรรณกรรมว่า คุณค่าสติปัญญาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ปรากฏคุณค่าด้านสติปัญญาทำให้เด็กเกิดการพัฒนาความรู้มีทักษะในการนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี เช่น มีความคิดสร้างสรรค์มีการสังเกต การมีเหตุผล และการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ท้าทาย ทำให้เด็กมีมุมมองกว้างขึ้น ซึ่งนับว่าวรรณกรรมได้ให้ความรู้ผ่านเหตุการณ์ในเรื่องให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และนำกลับมาใช้ได้

คุณค่าด้านร่างกาย พบในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็ก จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บันทึกส่วนตัวชาวยุริ โลกของมดแดงกับแดงกวาง (เอยด้วย !) และแม่วัด วรรณกรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าด้านร่างกาย คือ การให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ เด็กจะได้รับความรู้ทางสาธารณสุขเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันความเจ็บป่วยได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ ส. พุ่มสุวรรณ (2540) ที่กล่าวถึงคุณค่าด้านร่างกายไว้ว่า ควรให้เด็กมีความรู้ที่ถูกต้องในการป้องกันตนเอง เพื่อห่างไกลโรคและมีสุขภาพดี และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ซึ่งเป็นทำให้สูญเสียเงิน และส่งผลกระทบต่อการทำงานชีวิต วรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ปรากฏคุณค่าด้านร่างกายเป็นการให้ความรู้ด้านสุขภาพช่วยให้เด็กเรียนรู้วิธีหลีกเลี่ยงและป้องกันโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสุขภาพใจเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องในการดูแลสุขภาพ เช่น การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การออกกำลังกาย และการรักษาความสะอาด เนื้อหาในวรรณกรรมยังช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ในการดูแลตัวเอง และเห็นความสำคัญของการมีสุขภาพดี ได้นับว่าความรู้ด้านสุขภาพที่ถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก เพื่อป้องกันตนเองจากโรคภัย และลดความเสี่ยงที่จะมีผลกระทบต่อการทำงานชีวิตในอนาคต ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของการรักษาสุขภาพที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการมีชีวิตที่มีความสุขปราศจากโรคภัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ควรมีการศึกษาคุณค่าในวรรณกรรมประเภทอื่นที่ได้รับรางวัลดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น สารคดี กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น เพื่อให้เห็นแนวคิดที่หลากหลายในวรรณกรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความหมายและผลกระทบของเนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมบันเทิงคดี เช่น การวิเคราะห์ทฤษฎีการแต่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาของเด็ก

รายการอ้างอิง

- กฤษณะ กาญจนภา และวชิราวรรณ ทับเสื่อ. (2561). *สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 4). อมรินทร์คิดส์.
กฤษณะ กาญจนภา และวชิราวรรณ ทับเสื่อ. (2565). *บ้านต้นไม้กับสหายนักซ่อม*. แพลน พรินท์ติ้ง.
งามพรรณ เวชชาชีวะ. (2561). *โลกของมดแดงกับแดงกวาง (เอยด้วย !)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นานมีบุ๊ค.
จุฬามาศ สุขขำจรรยา. (2549). *การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กของ ส. พุ่มสุวรรณ*. [สารนิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
ชำนาญ รอดเหตุภัย. (2552). *การวิจัยทางภาษาไทย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ชิวัน วิสาสะ. (2562). *ก ไก่โตโนเสาร์*. แพรวเพื่อนเด็ก.
ชาวยุริ ซากาโมโตะ. (2558). *บันทึกส่วนตัวชาวยุริ*. ฝึเสื้อเด็ก ๆ.
ณิชา พิษณิษฐ์. (2556). *ตุ๊กตาแห่งความทรงจำ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). แพลน พรินท์ติ้ง.
ติณณา ตรียานนท์. (2564). *อยากให้ทุกสิ่งในโลกนี้มีชีวิต*. ฝึเสื้อเด็ก ๆ.

- ปิมาภา วิเศษศิริ. (2562). *ตัวละครวัยรุ่นในวรรณกรรมเยาวชน*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- ยูโตะ ฟุคยะยะ. (2563). *แม่วัด. ฝึเสื้อเด็ก ๆ*.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2526). *ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทย ภาควรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลลิตา ศุภธนสินเชษม. (2551). *การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเยาวชนที่ได้รับรางวัลแวนแกว่าปี พ.ศ. 2544-2547*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง].
- วิจิตรา รุ่งแสง. (2564). *แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและคุณค่าในวรรณกรรมเยาวชนของสุมาลี บำรุงสุข*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี].
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2544). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. ไทยวัฒนาพานิช.
- วิภา กงคะนันท์. (2522). *วรรณคดีศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ไทยวัฒนาพานิช.
- ส. พุ่มสุวรรณ. (2540). *บ้านเขاب้านเรา*. สถาบันพระปกเกล้า กระทรวงศึกษาธิการ.
- สองขา. (2554). *เศษกระดาษ*. มติชน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *การกำหนดมาตรฐานการศึกษา*. เอ็น.เอ รัตนะเทรตตั้ง.
- สุนีย์ เลิศแสวงกิจ และพิศิษฐ์ กาญจนพิมาย. (2546). *ห้องสมุดกับการรู้สารสนเทศ*. วังอักษร.
- สุมาลี บำรุงสุข. (2551). *อยู่วังสระปทุม*. นานมีบุ๊คส์.
- Li Ningmin. (2560). *การวิเคราะห์หนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลระหว่างปี พ.ศ. 2552 ถึง พ.ศ. 2558*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่].

การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-Based Learning Approach for Community-Based Tourism Seminar Management

ธนะวิทย์ เพียรดี (Thanawit Piandee)¹

เบญจวรรณ ขุนฤทธิ์ (Benjawan Khunrit)²

อมราวดี คำบุญ (Amarawadee Kumboon)³

พัทธ์ธีรา ทองอัม (Pattera Thongom)⁴

Received: September 9, 2024

Revised: March 3, 2025

Accepted: March 11, 2025

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการนำเสนอแนวทางการบูรณาการระหว่าง 3 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน และเทคนิคการออกแบบการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ และ 3) การจัดสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย หลักการสำคัญของการจัดสัมมนา ลักษณะทั่วไป ขั้นตอนการจัดสัมมนา องค์ประกอบของการจัดสัมมนา และประโยชน์ที่ได้จากการจัดสัมมนา โดยการนำทั้ง 3 ด้านดังกล่าวนี้มาบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้กระบวนการในการจัดสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนมากที่สุด เล็งเห็นจุดเด่นและจุดอ่อนของชุมชนที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ การใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งเสริมให้คนในชุมชนเล็งเห็นคุณค่าทรัพยากรที่มีในชุมชน เกิดความภูมิใจและเกิดการอนุรักษ์ไว้เพื่อส่งต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานสืบไป

คำสำคัญ: การจัดการการเรียนรู้, การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, การจัดการสัมมนา, การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

The integration of three elements is presented in this paper, Community-Based Learning Approach for Community-Based Tourism Seminar Management: An approach to community-based learning Community-based learning theories, tactics, procedures, and instructional design

¹ สาขาวิชาการท่องเที่ยว โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาตรง

Department of Tourism, School of Tourism and Hospitality Management, Suan Dusit University, Trang Center

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาตรง

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University, Trang Center

³ สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Department of Tourism, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

⁴ สาขาวิชาการโรงแรมและที่พัก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department of Hotel and Lodging Business, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

methodologies are all included in this. Community-Based Tourism: This category includes four essential components: learning, management, community organizations, and natural resources and cultures. Planning Tourism Seminars: This includes general characteristics, seminar organization steps and components, seminar organization principles, and seminar benefits.

The goal of integrating these three elements is to develop a procedure for hosting community-based tourism seminars that closely corresponds with local requirements. It places a strong emphasis on identifying the community's assets and shortcomings in order to promote growth and make the most of the cultural, sociological, and natural resources that are available. Instilling pride and promoting conservation efforts to protect these treasures for future generations are further goals.

Keywords: Learning Approach, Community-Based Learning, Seminar Management, Community-Based Tourism

บทนำ

การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการร่วมกัน ระหว่างหลักสูตรสถานศึกษาและชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่การลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ภายใต้ความร่วมมือกันระหว่างผู้สอน ผู้เรียน และคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนและเข้าใจชุมชนมากขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชนและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์พานิช, 2557) เมื่อนำหลักการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมาบูรณาการร่วมกันกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community based-tourism) หรือ CBT ซึ่งเป็นพื้นฐานที่พัฒนามาสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่มีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนทั้งในด้านของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัยปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 ประการ ได้แก่ 1) ศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่บนพื้นฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และใช้อย่างรู้คุณค่า 3) คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีการบริหารจัดการในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ 5) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นการจัดการผลประโยชน์ร่วมกัน 6) การท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องแรก ๆ เกี่ยวกับแนวคิดการก่อเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 7) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน (วรพงษ์ ผูกภู, 2561)

ด้านการจัดสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในยุคที่สังคมให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสาร เพราะมีการพัฒนาเทคโนโลยีให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและรวดเร็ว องค์การต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน หรือแม้กระทั่งในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่จะแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

องค์การเพื่อให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ๆ ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น การศึกษาจากรายงานวิจัย รายงานข่าวทางธุรกิจ การเข้าร่วมอบรมรวมไปถึงการเข้าร่วมสัมมนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กร บุคลากร และทรัพยากรอื่น ๆ ขององค์การให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (แพรวพรรณ ตรีชั้น, 2563) ทั้งนี้ปัจจุบันพบว่า การประชุมสัมมนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนขยายเป็นวงกว้างมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดงานสัมมนา “ท่องเที่ยวไทย: ปรับตัวอย่างไรให้รอดในยุคที่โลกเปลี่ยน” ภายใต้โครงการ STAR (Sustainable Tourism Acceleration Rating) เพื่อเป็นเวที UP-SKILL ความรู้ นำเสนอกลยุทธ์ในการปรับตัวให้ธุรกิจท่องเที่ยวอยู่รอด พร้อมยกระดับสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปสู่สากลแก่ผู้ประกอบการ โดยในเวทีสัมมนาได้มีการแบ่งปันข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าในประเทศไทย พร้อมให้คำแนะนำผู้ประกอบการในการปรับตัวด้วยการนำเสนอจุดขายที่ผูกกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างความแตกต่างและดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567) อย่างไรก็ตามการประชุมสัมมนา นับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์และแนวคิดจากผู้ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนามาประชุม พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันเพื่อให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ เกิดแนวทางในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นรวมถึงเป็นการเพิ่มแนวคิดและวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองรวมไปถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชียใช้ชื่อว่าการเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning: SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, 2011) การเรียนรู้ตามชุมชน (CBL) เป็นกลยุทธ์การสอนที่บูรณาการหลักสูตรวิชาการเข้ากับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเชื่อมโยงทฤษฎีทางวิชาการและปัญหาในชีวิตจริงในระดับชุมชนเข้าด้วยกัน ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้เนื้อหาทางวิชาการโดยอิงจากสถานการณ์จริงโดยทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน วัตถุประสงค์หลักของ CBL คือ การช่วยให้ทั้งผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในกระบวนการสำรวจและทำความเข้าใจสถานการณ์จริงในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Chhetri, Phuyal, & Amgain, 2021)

นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ที่สามารถจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 รวมถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ มีความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยที่ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2557; กล้า ทองขาว, 2561)

ทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีรากฐานมากจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivist theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (active process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเองโดยใช้ข้อมูลหรือความรู้เดิม ประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้ว

มาสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นใหม่ ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ใหม่ กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็นลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. สถานการณ์ปัญหา (problem based) มาจากพื้นฐานของกลุ่มแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เชิงปัญญา (cognitive constructivism) ของเพียเจต์ ที่เชื่อว่าถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเสียดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) หรือที่เรียกว่า สกีม่า (schema) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุลโดยการปรับโครงสร้างทางปัญญาที่สามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้หรือเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นประตุนำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

2. แหล่งเรียนรู้ (resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

3. ฐานการช่วยเหลือ (scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณี ที่ผู้เรียนพยายามแล้วแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ โดยการช่วยเหลืออาจเป็นคำแนะนำ แนวทางต่าง ๆ ในการแก้ปัญหารวมไปถึงกระบวนการคิด เป็นต้น

4. การโค้ช (coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ (constructivist theory) โดยเปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา การให้รู้คิดและการสร้างปัญญา

5. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (collaboration) เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนได้ สนทนา และร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมโนคติ ที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้ (สุมาลี ชัยเจริญ, 2557)

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลายรูปแบบเป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีการปฏิบัติ ซึ่ง Melville, Berg, and Blank (2006) ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ 6 กลยุทธ์ ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (academically based community service: ABCS) จะเชื่อมต่อการศึกษาด้านการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนที่อยู่ล้อมรอบมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน โดยเริ่มต้น จากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้การวิจัยและการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการสอนตามปกติ และหลังเลิกเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงพื้นที่จริง

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง (civic education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญกับประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญ คือ การมีบทบาทในการเป็นพลเมือง สะท้อนถึงเจตนา และมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตยเชื่อมโยงกับชีวิตของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (environmental education) เป็นการใช้อย่างไรก็ตามจากความอยากรู้ อยากรูเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม เสริมสร้างความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม

เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน การสืบค้น การลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (place-based learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน ให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้โดยชุมชน มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียนมีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชนรวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้โดยการบริการ (service learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการให้บริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระ ตามหลักสูตรด้านความรู้ความสามารถและทักษะที่ชัดเจน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ ต่อสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนด ขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตร ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินโครงการมีการสะท้อนคิดตลอดกระบวนการการเรียนรู้ประเมินผลการเรียนรู้โดยมีเป้าหมาย เพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

6. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน (work-based learning) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลาอยู่กับผู้มีประสบการณ์ เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับแบบอย่างที่ดีจากผู้มีประสบการณ์

เทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ (community base learning: CBL)

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community based learning: CBL) คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน เช่น การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดการองค์กรภายในชุมชน เป็นต้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 4 ข้อ ดังนี้

1.1 การเรียนเพื่อรู้ (learning to know) คือ กระบวนการและวิธีการแสวงหาความรู้ เพื่อสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

1.2 การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (learning to do) การเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถ ความชำนาญ สมรรถนะด้านวิชาชีพ การนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม

1.3 การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (learning to live Together) การเรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.4 การเรียนรู้เพื่อชีวิต (learning to be) การเรียนเพื่อพัฒนาทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา เพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม เข้าใจตนเองและผู้อื่น (กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์, 2565)

2. ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Owens and Wang (1996) กล่าวถึงขั้นตอนหลัก ๆ ในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นการกำหนดกรอบหรือการวางแผน (framing planning) เป็นการกำหนดกรอบที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้มาก ดังนั้น ผู้เรียนและผู้สอนควรได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้

2.2 ขั้นการดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active itself) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นขั้นตอนง่ายๆ ไม่ซับซ้อน โดยการซักถามหรือค้นคว้า หรือเป็นขั้นตอนที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

2.3 ขั้นการสะท้อน (reflect) เป็นขั้นตอนการสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำคนเดียว โดยบันทึกการเรียนรู้หรือการอภิปรายกลุ่ม โดยการอภิปรายกลุ่มจะครอบคลุมถึงสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง ไม่ถูกต้อง หรือสิ่งที่ไม่คาดหวัง ขั้นตอนการสะท้อนนี้จะมีการทบทวนกลับไปยังขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือวางแผนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ต่อไป

สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Introduction to Community-Based Learning, 2017) มีดังนี้

1. การเตรียมการสิ่งที่จะต้องดำเนินการ ได้แก่ ระบุความต้องการ ระบุความรู้ และทักษะของนักศึกษา เตรียมข้อมูล ประสานงานกับชุมชน วางแผนสนับสนุนการศึกษาของนักศึกษา ซึ่งรวมการเรียนรู้ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

2. การปฏิบัติการ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและความรู้เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

3. การสะท้อนร่วมกันอภิปรายสิ่งที่ได้จากการศึกษา

4. พิสูจน์และสรุปผล นำเสนอรายงานการศึกษาของกลุ่มตนเอง และพัฒนาโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

3. การออกแบบการสอนตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน (Community Base Learning: CBL) มีการจัดรูปแบบการสอนเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระตุ้นความสนใจ การกระตุ้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากค้นหาคำตอบถือเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการจัดการเรียนการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ซึ่งจะมีวิธีการจัดการกระตุ้นผู้เรียนที่แตกต่างจากการเรียนแบบปกติที่เป็นการบังคับให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากการใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ แต่การกระตุ้นการเรียนรู้แบบ CBL จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าเดิม และสนใจในการค้นหาความรู้ด้วยตนเองได้ โดยที่มีการจัดการกระตุ้นความสนใจโดยใช้เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนหรือสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเป็นตัวกระตุ้น ใช้สื่อมัลติมีเดีย และการใช้เกมส์ หรือกิจกรรมมากระตุ้น

ขั้นตอนที่ 2 ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ หลังจากการกระตุ้นความสนใจ คือ การตั้งปัญหา และแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความสนใจใช้ปัญหาเป็นตัวนำ ซึ่งผู้สอนไม่ได้เป็นผู้กำหนดคำถามให้ แต่จะเป็นการปล่อยให้ผู้เรียนค้นหาปัญหาที่ตนเองสงสัยและสงสัยในบทเรียน จากนั้นจึงทำการแบ่งกลุ่มตามความสนใจ ทั้งนี้ จำนวนของกลุ่มนั้นจะตั้งขึ้นอยู่กับจำนวนปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยผู้เรียนสมัครใจที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าผู้เรียนนั้นไม่ได้ถูกบังคับให้รู้แต่เกิดความ “อยากรู้” ด้วยตนเองและเมื่อผู้เรียนเกิดความอยากรู้ สิ่งนี้จึงเป็นจังหวะที่ดีที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนั้นสามารถค้นหาเนื้อหาที่ตนเองต้องการ ซึ่งผู้เรียนนั้นพร้อมที่จะเปิดรับความรู้นั้นได้อย่างเต็มที่

ขั้นตอนที่ 3 ค้นคว้าและคิด เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุด ผู้สอนจะปล่อยให้ผู้เรียนนั้นได้ใช้เวลาในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ผู้สอนนั้นมีหน้าที่เดินให้คำปรึกษาตามกลุ่มเวลาที่ผู้เรียนมีปัญหา ชี้แนะและ

ตอบคำถามด้วยคำถาม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด โดยหลีกเลี่ยงการตัดสินและการอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียด ซึ่งจะเป็นการส่งผลให้ผู้เรียนหมดอิสระทางความคิด แต่จะใช้วิธีการง่าย ๆ เช่น การถามกลับ การตั้งคำถาม การตั้งข้อสังเกต การชวนคิดชวนคุย หรือการโต้แย้งด้วยเหตุผล ทั้งนี้สิ่งสำคัญ คือ ผู้สอนจะต้องแนะนำให้ผู้เรียนหาความรู้ได้ถูกแหล่ง รู้จักเลือกข้อมูลความรู้ได้อย่างถูกต้อง และปล่อยให้ผู้เรียนสนุกไปกับการเรียนรู้ และค้นคว้าความรู้ขึ้น ๆ

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอ ผู้เรียนจะได้นำเสนอผลงานที่ตนเองที่ได้ไปค้นคว้าและคิดค้นมาหน้าชั้นเรียน ในระหว่างนั้นผู้สอนนั้นจำเป็นต้องปล่อยให้ผู้เรียนนั้นนำเสนอจนจบ โดยไม่แทรกแซง แสดงความคิดเห็น หรือซักถามระหว่างการนำเสนอ เมื่อจบการนำเสนอผู้สอนจะเป็นผู้เปิดประเด็นให้เพื่อนร่วมชั้นมีการซักถาม ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้นำเสนอนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมของข้อมูลที่ได้นำมา และต้องเพิ่มเติมตรงไหนบ้างจากการซักถามของผู้เรียนด้วยกัน ถ้าหากข้อมูลที่หามาไม่ถูกต้อง การซักถามในห้องเรียนจะเกิดประเด็นใหม่ ๆ ที่ผู้นำเสนอนั้นจำเป็นต้องมีข้อมูลเพื่อตอบข้อซักถามให้ถูกต้อง โดยที่ผู้สอนจะทำหน้าที่คอยควบคุมคำถามและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ให้อยู่ในประเด็น ถ้าหากในผู้เรียนร่วมชั้นไม่มีข้อซักถามหรือข้อสงสัย ผู้สอนอาจจะเป็นผู้เริ่มถามเองเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการซักถามในชั้นเรียน ซึ่งวิธีการนี้อาจจะต่อยอดไปสู่ความรู้ใหม่ ๆ แตกต่างจากเนื้อหาเดิม

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผล เป็นการประเมินผลกิจกรรมทั้งหมดที่ผู้เรียนได้ทำมาตลอดเวลาของการเรียนรู้ในรูปแบบ CBL ซึ่งจะต้องครอบคลุมตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติหรือหลักสูตรแกนกลาง คือ การที่ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งด้านของความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (attitude) เพื่อให้ได้คุณภาพของผู้เรียนที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งในรูปแบบการเรียนการสอนแบบ CBL นั้นจำเป็นต้องประเมินทั้ง 3 ด้าน ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. ด้านความรู้ การประเมินด้านความรู้ทำได้ด้วยวิธีการที่คุ้นเคย คือ การสอบวัด หรือทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ และนำคะแนนมาเป็นตัวชี้วัด
2. ด้านทักษะ เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้รูปแบบการประเมินแบบรูบริค (rubric) ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ตั้งหัวข้อในการประเมิน และรายละเอียดการประเมินที่จำเป็น
3. ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถใช้การประเมินแบบรูบริค (rubric) ได้ ซึ่งจะมีส่วนคล้ายกับการประเมินด้านทักษะ คือการตั้งหัวข้อการประเมินในคุณลักษณะที่ผู้สอนมีความประสงค์ให้เกิดขึ้นในผู้เรียน (วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์, 2563)

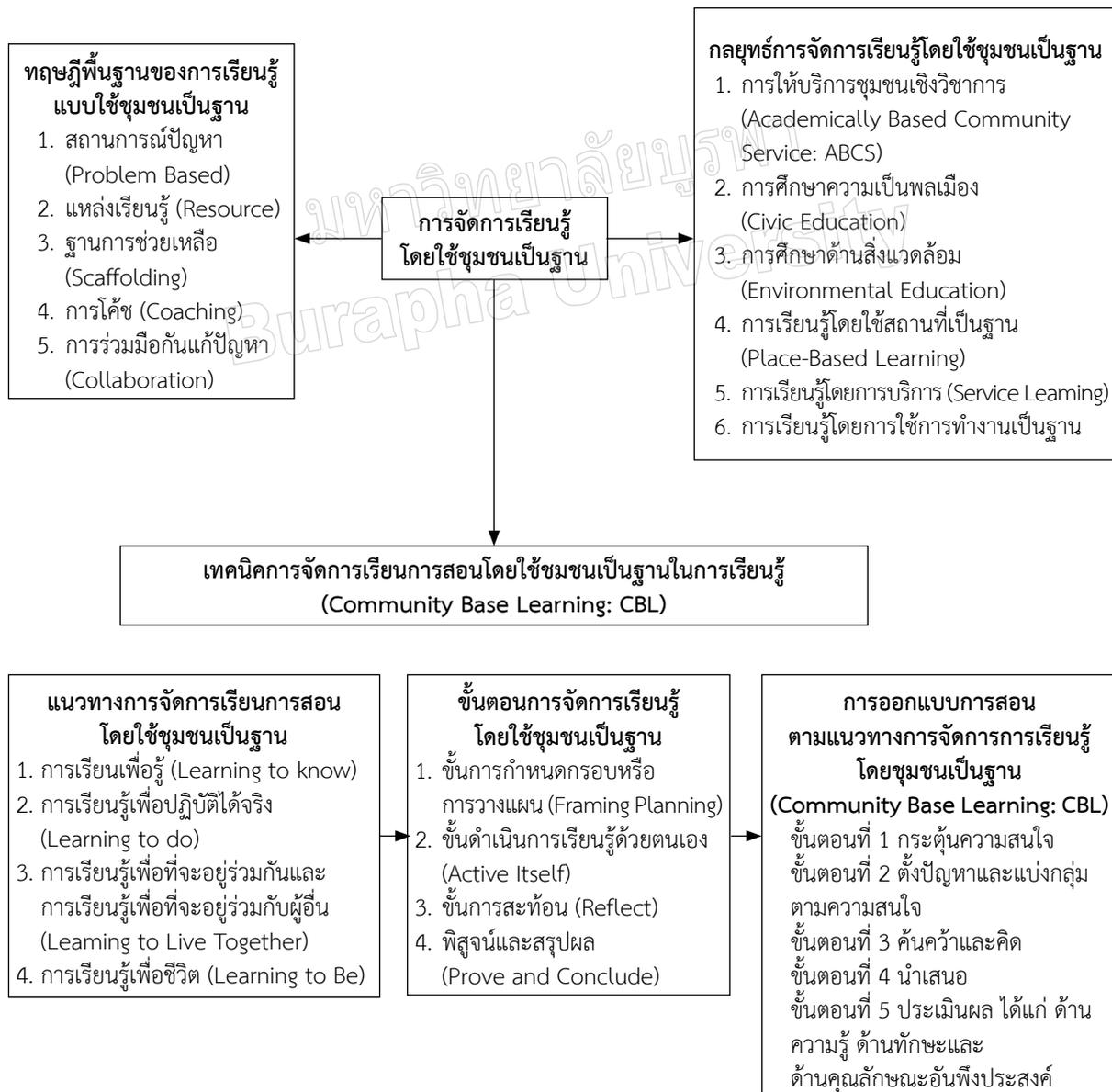
ทั้งนี้ในด้านของทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นจำเป็นต้องประเมินควบคู่กันจากผู้สอนและผู้เรียนด้วยกันเอง ซึ่งจะเป็นการประเมินรอบด้านทั้งผู้เรียนที่ทำกิจกรรมด้วยกัน และผู้สอนที่คอยสังเกตการณ์อยู่ในชั้นเรียน เพื่อเป็นการประเมินที่มีความแม่นยำมากขึ้น โดยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ จะเป็นการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการเรียนรู้เพื่อชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะมุ่งเน้นกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือการวางแผน ขั้นตอนการเรียนรู้อย่างตนเอง และขั้นตอนการสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ และขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เช่น การเตรียมการสิ่งที่ต้องดำเนินการ การปฏิบัติการณ์ การสะท้อน และการพิสูจน์และสรุปผล และการคำนึงถึงการออกแบบการสอน ตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานโดยมีกระบวนการจัดรูปแบบ

การสอนเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ การกระตุ้นความสนใจ การตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ การค้นคว้าและคิด การนำเสนอ และการประเมินผลที่ต้องประเมินรูปแบบการเรียนการสอน เช่น ด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผ่านการศึกษาทฤษฎีและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และรวมทั้งการศึกษาเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และนำไปสู่การออกแบบการสอนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้อยู่ด้วยชุมชนเป็นฐาน สามารถแสดงในภาพ 1

ภาพ 1

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

หมายเหตุ. จาก “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” ผู้เขียนพัฒนามาจากแนวคิดของ สุมาลี ชัยเจริญ (2557); Melaville, Berg and Blank (2006); กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์ (2565); วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์ (2563); Owens and Wang (1996); Introduction to Community-Based Learning (2017).

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลักการของการพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชน (วิระพล ทองมา, 2561; ญัญญุพัชร มณีโรจน์, 2560; พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จ้อหอ, 2556; เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552; พยอม ธรรมบุตร, 2549) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community - based tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน กำหนดทิศทางการจัดการโดยชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) ด้านองค์กรชุมชนกระบวนการสื่อสารที่ดีในชุมชน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย ชุมชนเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3) ด้านการจัดการ คือ การมีองค์กร มีกฎและกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และ 4) ด้านการเรียนรู้ คือกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ 1) สนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรในชุมชน 2) สนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการนำเสนอ “ของดี” ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ 3) ส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน สร้างระบบในการบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวภายในชุมชน และ 4) สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของนักท่องเที่ยวกับชุมชนรวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชน สร้างอาชีพให้คนในชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสาธารณประโยชน์

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารทรัพยากรด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม แหล่งธรรมชาติ รวมถึงทรัพยากรอื่น ๆ ของชุมชนมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าด้านการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ทั้งนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ มีการบริหารจัดการทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจของชุมชน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

การจัดการสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยว

การจัดการสัมมนาเป็นแนวทางการศึกษาแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการฝึกฝนและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล และการตัดสินใจ

เพื่อให้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถ การพัฒนาทางการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนำวิธีการเรียนรู้แบบกลุ่มที่เน้นการเรียนการสอนเชิงรุกมาใช้ในหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะเหล่านี้ การสัมมนาเป็นตัวอย่างหนึ่งของวิธีการเรียนรู้แบบกลุ่มที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมากในปัจจุบัน (Spruijt, 2014)

การสัมมนาเป็นการประชุมกลุ่มประเภทหนึ่งที่ต้องอาศัยกลุ่มเป็นหลักโดยทั่วไป ผู้ที่เข้าสัมมนาจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มาประชุมเพื่อศึกษาปัญหา วิเคราะห์สรุป และหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกันตามหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักการสำคัญของการประชุมสัมมนา

การจัดการประชุมสัมมนาต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา เป้าหมายนั้นต้องมีความเป็นไปได้ สอดคล้องกับความต้องการและเป็นที่ยอมรับของผู้ประสงค์จะเข้าร่วมประชุมสัมมนา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.1 เพื่อนำเสนอสาระความรู้ที่ทันสมัย และทันต่อสถานการณ์ โดยผู้นำเสนอได้มาจากการศึกษาและค้นคว้าตามความสนใจ หรือเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่ประสบ เมื่อได้ตามความต้องการแล้วจะต้องมีการเผยแพร่ต่อผู้สนใจให้รับรู้โดยทั่วกัน

1.2 เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด ระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความสนใจในเรื่องเดียวกัน เนื่องจากการสัมมนาเป็นการรวมกลุ่มของผู้ที่มีความสนใจในประเด็นเดียวกัน ซึ่งจะเป็นผู้มีความรู้ และมีประสบการณ์ในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

1.3 เพื่อแสวงหาข้อตกลง ข้อสรุป และแนวทางปฏิบัติให้ได้ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งเป็นการระดมสมองของผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่จัดสัมมนา ทำให้ได้รับข้อมูลที่ตรงกับความต้องการภายในเวลาที่จัดสัมมนา

2. ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา

2.1 รูปแบบการจัดประชุมสัมมนา ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัด โดยทั่วไปเป็นการจัดเพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ หรือเพื่อระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ในขณะนั้น

2.2 หัวข้อในการจัดสัมมนาต้องเป็นองค์ความรู้ และปัญหาทางวิชาการ ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและมีผลต่อการดำรงชีวิตหรือมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2.3 เป็นกระบวนการรวมผู้สนใจในเรื่องเดียวกัน โดยเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในระดับที่ใกล้เคียงกันหรืออาจแตกต่างกันไม่มากนัก เพื่อมาร่วมกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่

2.4 ใช้หลักกระบวนการกลุ่มในการจัด เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมสัมมนาด้วยกัน

2.5 เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมสัมมนา มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดการสัมมนา

2.6 ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้มีโอกาสพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการพูด การฟัง การคิด และการนำเสนอ เป็นต้น

2.7 การสัมมนาจะมีผู้นำและผู้ตามในกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการสัมมนา

2.8 ผลของการสัมมนาจะได้ในรูปแบบของการที่ผู้ร่วมสัมมนามีการพัฒนากระบวนการฟัง การคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การทดสอบองค์ความรู้ และการประเมินคุณค่าความคิดเห็นจากผู้ร่วมสัมมนา

2.9 การสัมมนาเป็นกระบวนการหรือเครื่องมือในการหล่อหลอมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

3. ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนา

สัมมนาเป็นการจัดประชุมเพื่อแสวงหาความรู้ ปรัชญาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อสรุป หรือแนวทางเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองหรือองค์กร โดยทั่วไปมีลักษณะการจัดดังนี้

3.1 เรื่องที่นำมาสัมมนา ควรเป็นปัญหาหรือประเด็นที่ก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง จำเป็นต้องหาทางดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน และต้องการความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย

3.2 กำหนดรูปแบบการประชุมให้เหมาะสมขึ้นอยู่กับเป้าหมายที่ต้องการ โดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ให้ความรู้หรือเสนอแนวความคิด

3.3 เมื่อประชุมเสร็จควรมีการพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา และหาข้อสรุปให้ได้แนวทางในการนำไปใช้ได้โดยอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยก็ได้ หรือให้มีการอภิปรายในการประชุมก็ได้

3.4 ต้องประเมินผลการจัดสัมมนาเพื่อเป็นแนวทางในดำเนินการจัดครั้งถัดไป

3.5 เมื่อเสร็จสิ้นการสัมมนาต้องมีการสรุปผลการสัมมนาเป็นรายงาน เผยแพร่ให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำแนวทางหรือข้อสรุปเพื่อนำไปพิจารณาในการประยุกต์ใช้ต่อไป

4. องค์ประกอบของการประชุมสัมมนา

การประชุมสัมมนาเป็นวิธีการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่มีกลุ่มบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เพื่อประโยชน์ร่วมกันให้ได้ข้อยุติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเองหรือองค์กรได้ตามความต้องการ เพื่อให้การจัดประชุมสัมมนาแต่ละครั้งบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ และจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

4.1 องค์ประกอบด้านเนื้อหา ได้แก่ สารหรือเรื่องราวที่จะนำมาจัดประชุมสัมมนา

4.2 องค์ประกอบด้านบุคลากร หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ในการจัดประชุมสัมมนา ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนา กลุ่มวิทยากร และกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนา

4.3 องค์ประกอบด้านสถานที่ รวมถึงอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การประชุมสัมมนาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

4.4 องค์ประกอบด้านเวลา กำหนดการวันเวลาสำหรับการจัดประชุมสัมมนาเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นผู้จัดงานต้องมีการวางแผนให้ชัดเจนว่าควรใช้วันเวลาใดที่เหมาะสมและเกิดความสะดวกแก่ทุกฝ่ายงาน

4.5 องค์ประกอบด้านงบประมาณ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากในการจัดประชุมสัมมนาในแต่ละครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น

5. ประโยชน์ที่ได้จากการประชุมสัมมนา

การจัดประชุมสัมมนาโดยทั่วไปจะจัดเพื่อนำเสนอความรู้และความก้าวหน้าในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง หรือเพื่อการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือคาดว่าอาจจะเกิดขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดประชุมสัมมนามีประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมสัมมนามากมาย สรุปได้ดังนี้

5.1 ได้รับโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ และแนวคิดระหว่างกลุ่มคนที่มีความรู้ประสบการณ์ หรือมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน

5.2 มีแนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หรือแก้ไขในหน้าที่การงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หรือการแก้ปัญหาในขณะนั้น

5.3 เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ รู้จักและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5.4 เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมสัมมนาด้วยกัน จากการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (สุนทร เกตสุขชาติ, 2553; ผล ยาวิชัย, 2553; ไพโรจน์ นิยมภาค, 2554; แพรวพรรณ ตรีชั้น, 2563)

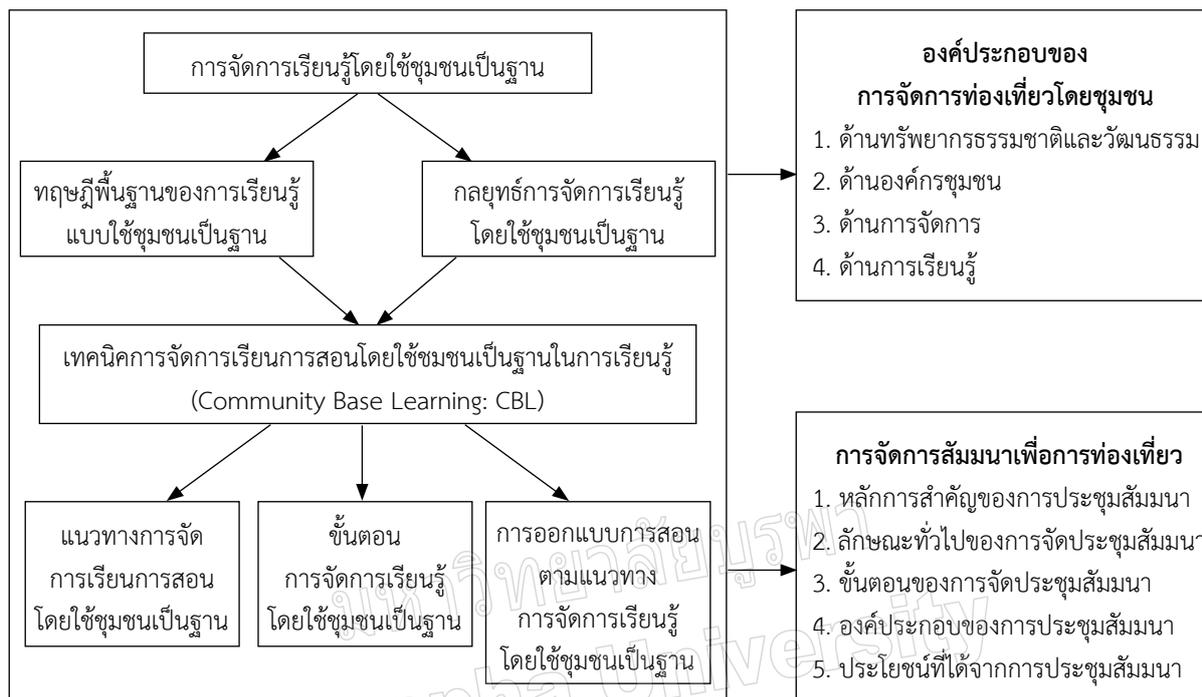
สรุปได้ว่า การจัดประชุมสัมมนาเป็นงานที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาอย่างมาก โดยผู้จัดจำเป็นต้องมีความเข้าใจในหลักการสำคัญของการประชุมสัมมนาที่ต้องคำนึงถึงการนำเสนอสาระความรู้ที่ทันสมัยและทันต่อสถานการณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ แนวคิดระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน และการแสวงหาข้อตกลง ข้อสรุปและแนวทางปฏิบัติให้ได้ในเวลาอันรวดเร็ว ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา รูปแบบการจัดประชุมสัมมนาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ในขณะนั้น ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนาจะคำนึงถึงหัวเรื่องที่นำมาสัมมนา กำหนดรูปแบบการประชุม มีการพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา และหาข้อสรุปให้ได้แนวทางในการนำไปใช้ได้ มีการประเมินผลการจัดสัมมนา และการสรุปผลการสัมมนาเป็นรายงาน นอกจากนี้การจัดยังต้องมีการศึกษากระบวนการจัดประชุมสัมมนาในแต่ละระยะ ได้แก่ ระยะจัดเตรียม ระยะดำเนินงาน และระยะติดตาม เพื่อให้มีแนวทางในการนำไปปฏิบัติอันจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้จัดและผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ทั้งนี้ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการสัมมนา เพื่อการท่องเที่ยว โดยชุมชนเนื่องมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละท้องถิ่นมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยว เพราะแต่ละชุมชนมีความแตกต่างทางองค์ประกอบการท่องเที่ยว และทั้งนี้การจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นการตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชัดเจน เพราะเป็นการนำเสนอองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนครบทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการศึกษา นำมาบูรณาการกับหลักการสำคัญของการประชุมสัมมนา ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนา องค์ประกอบของการประชุมสัมมนา และประโยชน์ที่ได้จากการประชุมสัมมนา โดยคำนึงถึงเจ้าบ้าน ผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากร ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสตร์การจัดการด้านต่าง ๆ อันจะทำให้การดำเนินการจัดทำจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

การจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถบูรณาการแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว โดยชุมชนและรูปแบบการจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแสดงในภาพ 2

ภาพ 2

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หมายเหตุ. จาก “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ต่อผู้เขียน พัฒนาจากแนวคิดของ โดย วีระพล ทองมา (2561); ญัฐพัชร มณีโรจน์ (2560); พจนา สอนศรี และสมภพ ยี่จ่อหอ (2556); เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552); พยอม ธรรมบุตร (2549); สุนทร เกตสุขชาติ (2553); ผล ยาวิชัย (2553); ไพโรจน์ เนียมนาค (2554); แพรพรรณ ตรีชั้น (2563).

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักสูตรการสอนให้เชื่อมโยงกับชุมชน ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ซึ่งมีหลักการพื้นฐานสำคัญ คือ สถานการณ์ปัญหาแหล่งเรียนรู้ฐานการช่วยเหลือ การโค้ชและการร่วมมือกันแก้ปัญหา ต่อมากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานควรศึกษาเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ การศึกษาความเป็นพลเมือง การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” การเรียนรู้โดยการบริการและการเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐานส่วนขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการกำหนดกรอบหรือการวางแผน 2) ขั้นการดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 3) ขั้นการสะท้อนทั้งนี้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ต้องมีการเตรียมการสิ่งที่ต้องดำเนินการ การปฏิบัติการสะท้อนนำมาสู่การพิสูจน์และสรุปผล ส่วนด้านเทคนิคและแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ มี 4 ข้อ คือ 1) การเรียนเพื่อรู้ 2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และ 4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต ด้านการออกแบบการสอนตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน มีการจัดรูปแบบการสอนเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) กระตุ้นความสนใจ 2) ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ 3) ค้นคว้าและคิด 4) นำเสนอ และ 5) ประเมินผล ในรูปแบบการเรียนการสอนแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้นจำเป็นต้องประเมินทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะและด้าน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จากนั้นผู้เรียนจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่าชุมชนมีทรัพยากรด้านใดบ้าง มีจุดเด่นและจุดอ่อนอย่างไร และนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมาบูรณาการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ทั้งนี้ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมสนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมสนับสนุนการพัฒนาคน และมีส่วนร่วมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น โดยมีการบูรณาการในการจัดการสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ หลักการสำคัญของการประชุมสัมมนา ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนา องค์ประกอบของการประชุมสัมมนา และประโยชน์ที่ได้จากการประชุมสัมมนา นอกจากนี้ยังต้องมีการศึกษาขั้นตอนและกระบวนการในการจัดสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระยะ เพื่อติดตามและเตรียมการให้การจัดสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและผู้เข้าร่วมสัมมนาแบบองค์รวม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการจัดการสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมี ดร.ธนวิทย์ เพียรดี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

รายการอ้างอิง

- กล้า ทองขาว. (2561). *การจัดการศึกษาฐานชุมชน (community-based education management: CBEM)*. <http://www.dpu.ac.th/ces/download.php?filename=1377584927.docx>
- กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19. *วารสารวิจัยศรีล้านช้าง*, 2(6), 47-55.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). *ททท. จัดสัมมนา “ท่องเที่ยวไทย : ปรับตัวอย่างไรให้รอดในยุคที่โลกเปลี่ยน” สร้างแรงบันดาลใจและแนวทางสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. <https://www.tatstar.org/pr/%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%97>
- ณัฐพัชร์ มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา. http://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_213.pdf
- ผล ยาวิชัย. (2553). *สัมมนา (Seminar)*. โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จ้อหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนมหาวิทยาลัยพายัพ.

- พยอม ธรรมบุตร. (2549). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*. สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แพรวพรรณ ตรีชั้น. (2563). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดประชุมและการจัดนิทรรศการ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ไพโรจน์ เนียมนาค. (2554). *เทคนิคการสัมมนาและการฝึกอบรม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วรพงศ์ ผูกู่. (2561). *ปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 ประการ*. <https://www.randdcreation.com/content/5112/ปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน>
- วิจารณ์ พาณิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. แผนพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพมูลนิธิสตรีสุขภาพดีวงศ์.
- วิจารณ์ พาณิช. (2557). *นวัตกรรมสู่การเป็นประเทศแห่งการศึกษา*. <https://www.gotoknow.org/posts/565909>
- วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์. (2563). *การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยออกแบบการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน Creativity-based Learning (CBL)*. <http://km.ssru.ac.th/V2014/?View=entry&EntryID=2631>
- วีระพล ทองมา. (2561). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดั้นป่าไม้*. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. <https://www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.doc>
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). *การออกแบบการสอนหลักการทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนทร เกตสุขาวดี. (2553). *สัมมนางานเทคโนโลยีอุตสาหกรรม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- Chhetri, M. R., Phuyal, K., & Amgain, K. (2021). Community based learning: a milestone for health science students for academic and professional development. *Journal of Karnali Academy of Health Sciences*, 4(1), 1-3.
- Flecky, K. (2011). *Foundations of service learning*. http://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_CH01_FINAL.pdf
- Introduction to Community-Based Learning*. (2017). https://en.wikiversity.org/wiki/Introduction_to_Community-Based_Learning.
- Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-based learning: Engaging students for success and citizenship*: Coalition for Community Schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED491639.pdf>
- Owens, T. R., & Wang, C. (1996). *Community based learning: a foundation for meaningful educational reform*. University of Nebraska at Omaha. <https://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=slceslgen>
- Spruijt, A. (2014). *Exploring Seminar Learning in Relation to Students, Teachers and Context*. The Netherlands Utrecht University.

การนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม TikTok Content Presentation of Café Hopping Reviewer on the TikTok Platform

บดินทร์ เดชาบุรณานนท์ (Bodin Dechaburananon)¹

Received: August 13, 2024

Revised: January 30, 2025

Accepted: February 6, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม TikTok โดยใช้วิธีสำรวจเอกสารและใช้แนวคิดเกี่ยวกับคาเฟ่ฮอปป์ การพัฒนา รูปแบบเนื้อหาการตลาดผู้ทรงอิทธิพล และองค์ประกอบของสื่อวิดีโอ พบว่า มุมมองการนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม TikTok นิยมใช้การเล่าเรื่องที่นำเสนอควบคู่กับภาพที่สวยงาม เพื่อโน้มน้าวชักจูงใจกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ให้เดินทางมายังร้านคาเฟ่ โดยเน้นจุดเด่นของคาเฟ่แต่ละแห่งอย่างชัดเจน เช่น เมนูอาหาร บรรยากาศ การตกแต่งร้าน เป็นต้น พร้อมทั้งใช้เทคนิคการตัดต่อวิดีโอที่น่าสนใจ ในส่วนของการตัดภาพเร็ว การใช้เสียงพรีกรด้วยภาษาที่เป็นกันเอง และการใช้ดนตรีประกอบที่สอดคล้องกับเนื้อหา เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับคลิปวิดีโอ

คำสำคัญ: คอนเทนต์, คาเฟ่ฮอปป์, แพลตฟอร์ม TikTok

Abstract

This article aims to present the content perspectives of café hopping reviewers on the TikTok platform by using a documented survey and the concepts of café hopping, content matrix, influencer marketing, and video media elements. It was found that the content presentation perspectives of café hopping reviewers on the TikTok platform tended to feature interesting storytelling along with beautiful images to persuade café hoppers to visit the café by clearly emphasizing the highlights of each café, such as the food menu, atmosphere, and decoration of the shop, among others. Additionally, they used engaging video editing techniques, such as fast cuts, a host's voice with friendly language, and background music that matched the content to enhance the appeal of the video clip.

Keywords: Content, Café Hopping, TikTok Platform

¹ สาขาวิชาการโฆษณาและสื่อสร้างสรรค์ วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Advertising and Creative Media Major, College of Communication Arts, Rangsit University

บทนำ

การพัฒนาของเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางด้านการสื่อสารมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ต้องรอเปิดรับจากสื่อดั้งเดิม (traditional media) อาทิ สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อออนไลน์ (online media) ที่มีความสะดวกสบายและรวดเร็วทันใจ สามารถค้นหาข้อมูลข่าวสารได้กว้างขวาง เพราะไม่ใช่แค่จะเปิดรับข่าวสารภายในประเทศได้เท่านั้น หากยังสามารถรับรู้สถานการณ์หรือข้อมูลจากทั่วโลกได้อีกด้วย สื่อออนไลน์ไม่เพียงแต่เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสาร แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับผู้ซึ่งมีความสนใจที่หลากหลายมารวมตัวกันเกิดเป็นชุมชนออนไลน์ ซึ่งแพลตฟอร์มออนไลน์ (online platform) ที่นักการตลาดออนไลน์นิยมใช้ในการทำธุรกิจเพื่อเผยแพร่ข้อมูลสินค้าหรือบริการ ได้แก่ Facebook, Instagram, Twitter, YouTube และ TikTok เป็นต้น (มาริน ทองเจือ, 2565) ผู้เขียนมองว่าด้วยเทคโนโลยีที่มีความเจริญรุดหน้านี้เองทำให้สื่อต่าง ๆ มีการหลอมรวมสื่อ (media convergence) ซึ่งกลายเป็นเทคโนโลยีที่ก่อความ (disruptive technology) การเปิดรับสื่อแบบดั้งเดิมส่งผลให้ผู้บริโภคสามารถเปิดรับสื่อออนไลน์ได้ทุกที่ทุกเวลา เช่น ชมรายการโทรทัศน์โดยยึดเอาความสะดวกของผู้บริโภคหรือผู้ชมเป็นหลัก มีอิสระในการเลือกรับชมรายการที่สนใจและชื่นชอบ ทั้งยังเป็นผู้ชมที่มีอำนาจในการรับชมอย่างสูง ด้วยเหตุนี้ภาคธุรกิจจึงต้องปรับตัวโดยให้ความสำคัญกับช่องทางการติดต่อสื่อสารกับผู้บริโภคทางสื่อออนไลน์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัจจุบันรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนิยมรับชมความบันเทิงผ่านวิดีโอออนไลน์มากขึ้น ซึ่งแพลตฟอร์ม TikTok สามารถเผยแพร่วิดีโอสั้นออนไลน์ที่มีความยาวเริ่มตั้งแต่ 15 วินาที ไปจนถึง 3 นาที สาเหตุที่แพลตฟอร์ม TikTok ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในทัศนะของผู้เขียน ประกอบไปด้วยปัจจัยหลายประการ กล่าวคือ 1) รูปแบบเนื้อหาที่น่าสนใจ TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ทำให้ผู้ใช้สร้างเนื้อหาวิดีโอที่สร้างสรรค์และน่าสนใจได้ง่าย ๆ ด้วยความสามารถในการตัดต่อและเพิ่มลูกเล่น (effect) ต่าง ๆ ทำให้ผู้ใช้สามารถสร้างคลิปวิดีโอที่สร้างสรรค์และสนุกได้อย่างง่ายดาย 2) ความหลากหลายในเนื้อหาแพลตฟอร์ม TikTok มีการแสดงเนื้อหาที่หลากหลายในทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการร้องเพลง การเต้น การทำอาหาร หรือการแสดงความสามารถต่าง ๆ ทำให้ผู้ใช้สามารถค้นพบเนื้อหาที่ตรงกับความสนใจของตนได้อย่างง่ายดาย ตลอดจนการสร้างสรรคแคมเปญวิดีโอเพื่อทำให้ผู้ใช้มาร่วมกิจกรรมเพื่อลุ้นรับรางวัลต่าง ๆ จนกลายเป็นกระแสในโลกออนไลน์ 3) การสร้างชุมชนออนไลน์ แพลตฟอร์ม TikTok เป็นพื้นที่ที่สร้างชุมชนของผู้ใช้ที่มีความสนใจเหมือนกัน ผู้ใช้งานสามารถติดตามผู้มีชื่อเสียงเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างง่ายดาย การสร้างชุมชนนี้ช่วยสร้างความสนุกสนานและความผูกพันที่มีผลต่อความนิยมของแพลตฟอร์ม 4) การเป็นแพลตฟอร์มที่ใช้งานง่าย แพลตฟอร์ม TikTok มีการออกแบบและใช้งานที่ง่ายและสะดวกสบาย ผู้ใช้สามารถสร้างเนื้อหาและเริ่มต้นการใช้งานได้ทันทีโดยไม่ต้องมีความเชี่ยวชาญในการตัดต่อวิดีโอหรือการสร้างเนื้อหา และ 5) การแพร่กระจายข้อมูลทางสังคม ความนิยมของ TikTok ได้รับการสนับสนุนจากการแพร่กระจายทางสังคมที่มากขึ้น โดยผู้ใช้ส่วนใหญ่มักจะแบ่งปัน (share) วิดีโอที่ชื่นชอบกับเพื่อนและครอบครัวผ่านทางแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ได้แก่ Facebook, Instagram และ Twitter

Ad Addict (2563) ได้กล่าวถึง 5 รูปแบบคอนเทนต์ที่นิยมและเหมาะสำหรับการทำการตลาดผ่านแพลตฟอร์ม TikTok เพื่อนำไปปรับใช้กับการตลาดของแบรนด์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้ 1) การนำเสนอคอนเทนต์ตลกที่เน้นสร้างความบันเทิงเป็นหลัก เหมาะสำหรับแบรนด์ที่ไม่ได้มีภาพลักษณ์ที่จริงจัง สามารถทำโฆษณาผ่านผู้ทรงอิทธิพล (influencer) บนแพลตฟอร์ม TikTok ได้ เพื่อสร้างการรับรู้ถึงสินค้าและการบริการได้

อย่างมีคุณภาพ 2) การนำเสนอคอนเทนต์แนะนำการแต่งตัว ด้วยความที่ไม่ว่าดารารหรือผู้มีชื่อเสียงสวมใส่เสื้อผ้าแบบใดก็มักจะมีคนทั่วไปแต่งตัวตาม เพราะเห็นว่าเป็นต้นแบบและเป็นผู้นำแฟชั่นที่หลากหลาย โดยรายละเอียดของรูปแบบการแต่งตัวจะแตกต่างกันไปตามสรีระของแต่ละบุคคล โดยคอนเทนต์ลักษณะนี้เหมาะสำหรับแบรนด์เสื้อผ้าหรือแบรนด์ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเมื่อผู้ทรงอิทธิพลนำเสนอสินค้ามาสวมใส่ หรือแนะนำก็จะสร้างการรับรู้ให้กับผู้รับชมผ่านแพลตฟอร์ม TikTok 3) การนำเสนอคอนเทนต์การท่องเที่ยว วิดีโอสั้นที่นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวมักเป็นที่นิยมต่อผู้ชม ทั้งผู้ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวหรือผู้ที่อยากหาสถานที่ท่องเที่ยวเก็บไว้เป็นข้อมูล โดยแบรนด์ที่เหมาะสมในการสื่อสารผ่านคอนเทนต์ท่องเที่ยว ได้แก่ แบรินต์สินค้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น กระเป๋า รองเท้า อุปกรณ์แคมป์ปิ้ง หรือธุรกิจโรงแรมที่พัก ทั้งนี้เพื่อสร้างการรับรู้ถึงข้อมูลที่น่าสนใจในการบริการของธุรกิจ 4) การนำเสนอคอนเทนต์ให้ความรู้ โดยผู้ทรงอิทธิพลหลากหลายที่นำความรู้ที่ตนเองเชี่ยวชาญมาถ่ายทอด ไม่ว่าจะเป็นการสอนถ่ายรูปรูป สอนภาษาอังกฤษ สอนออกแบบกราฟิกดีไซน์ สอนทำอาหาร หรือสอนตัดต่อวิดีโอ เป็นต้น ซึ่งคอนเทนต์ในรูปแบบนี้มักเชื่อมโยงกับอุปกรณ์อยู่เสมอ แบรินต์ต่าง ๆ จึงสามารถนำสินค้าหรือการบริการของตัวเองส่งต่อให้ผู้ทรงอิทธิพลสื่อสาร ด้วยความที่คอนเทนต์ส่วนใหญ่บนแพลตฟอร์ม TikTok เป็นวิดีโอสั้น การสาธิตการใช้งานอุปกรณ์ต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่จะทำให้เห็นคุณประโยชน์ของสินค้านั้น ๆ เพื่อการใช้งานที่ง่ายขึ้น และ 5) การนำเสนอคอนเทนต์อาหาร ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหารที่น่าสนใจ รีวิว (review) ร้านอาหารในพื้นที่ต่าง ๆ และการทำอาหาร ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ชมสามารถรับประทานตามได้ โดยธุรกิจที่เหมาะสมสำหรับการทำคอนเทนต์รูปแบบนี้ คือ ร้านอาหาร หากสื่อสารผ่านทางแพลตฟอร์ม TikTok จะทำให้เกิดการบอกต่อและเพิ่มจำนวนลูกค้าได้ หรือแบรินต์ที่เกี่ยวข้องกับอาหาร เช่น เครื่องปรุงรส อุปกรณ์ประกอบอาหาร วัตถุดิบ สามารถใช้ช่องทางนี้เพื่อการสื่อสารการตลาดให้มีประสิทธิภาพได้ด้วยเช่นกัน

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนมองว่า วิดีโอสั้นออนไลน์ที่นำเสนอคอนเทนต์การท่องเที่ยวเป็นคอนเทนต์ที่นิยมอยู่ใน 3 อันดับแรก จึงเหมาะสำหรับการทำการตลาดออนไลน์บนแพลตฟอร์ม TikTok โดยการท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ฮอปป์ (café hopping) นักท่องเที่ยวจะมีพฤติกรรมการเดินทางไปร้านคาเฟ่ที่มีการตกแต่งสวยงาม บรรยากาศดี เหมาะสำหรับการถ่ายภาพ ล้มลองเครื่องดื่มรสชาติอร่อยและจัดแต่งสวยงาม สามารถนำไปถ่ายภาพเพื่อนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ผ่านทางแพลตฟอร์ม TikTok

ปรากฏการณ์ของการท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ ฮอปป์ (Café Hopping)

ร้านกาแฟ เป็นธุรกิจที่ยังได้รับความสนใจจากคนเป็นจำนวนมากเสมอ ด้วยเสน่ห์ของกาแฟ และบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ซึ่งกาแฟสามารถสร้างรายได้ผ่านการปลูก การแปรรูป และการบริโภค นอกจากนี้ยังสร้างงานและรายได้ให้กับชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยว และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการดื่มกาแฟที่เติบโตขึ้นในประเทศไทย โดยสามารถนำมาทำเป็นเครื่องดื่มที่ได้รับความนิยมทั่วโลก สำหรับพฤติกรรมการบริโภคกาแฟในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2566 พบว่า ตลาดกาแฟมีมูลค่ารวม 60,000 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นกาแฟนอกบ้าน 27,000 ล้านบาท (เติบโตร้อยละ 9.5) กาแฟในบ้าน 33,000 ล้านบาท (เติบโตร้อยละ 12.0) โดยเฉลี่ยคนไทยบริโภคกาแฟ 300 แก้วต่อปี ซึ่งจากสถานการณ์ตลาดของกาแฟและปริมาณของผู้บริโภคที่ดื่มกาแฟมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้มีธุรกิจร้านกาแฟเกิดขึ้นมากมายในรูปแบบของคาเฟ่สมัยใหม่ (Marketeeronline, 2566)

ปัจจุบันวัฒนธรรมการดื่มกาแฟ (café culture) ของไทย ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก หากจะกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างร้านกาแฟแบบดั้งเดิมกับร้านกาแฟในรูปแบบของคาเฟ่สมัยใหม่ พบว่า คาเฟ่สมัยใหม่แต่ละที่ต่างให้ความสำคัญกับบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม บุคลิกภาพ รูปลักษณ์ ในการมอบประสบการณ์ที่แตกต่างกันในรูปแบบของการรีวิวผ่านผู้ทรงอิทธิพล (influencer) ที่นำเสนอคอนเทนต์พาทินพาเที่ยวและ

แนะนำคาเฟ่ที่สร้างทั้งชื่อเสียงและรายได้ได้จำนวนมากไม่น้อย นอกจากนี้กระแสของการท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ฮอปป์ (café hopping) ยังเป็นปัจจัยสำคัญของคาเฟ่เกิดใหม่มากมาย ที่ต่างพยายามสร้างจุดเด่นที่พิเศษมากกว่าแค่ร้านขายกาแฟธรรมดาทั่วไป โดยเฉพาะในเขตพื้นที่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พบว่ามีร้านคาเฟ่ต่าง ๆ ทำการตลาดโดยการใช้คนรีวิวท่องเที่ยวในรูปแบบของ macro influencer ที่เป็นกลุ่มของผู้มีอิทธิพลที่มียอดผู้ติดตามตั้งแต่ 100,000 - 1,000,000 คน ในรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาคอนเทนต์คาเฟ่เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริโภค เรียกว่า คาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ที่ชอบเดินทางไปตามร้านคาเฟ่ต่าง ๆ เพื่อให้ได้เช็คอิน (check-in) พร้อมถ่ายรูป ไม่ว่าจะเซลฟี่ (selfie) ตนเอง ให้เพื่อนหรือคนรักถ่ายให้กับมุมโปรดของร้าน หรือถ่ายรูปอาหารหรือเครื่องดื่ม แล้วโพสต์คลิปวิดีโอเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจะเห็นได้จากแพลตฟอร์ม TikTok มีการสร้างแฮชแท็ก (hashtag) ที่รวมผู้ใช้งานที่สนใจในเรื่องนั้น ๆ ณ ช่วงเวลาหนึ่งเอาไว้ อาทิ #tiktok พาเที่ยว เพื่อรวบรวมคอนเทนต์เกี่ยวกับการพาเที่ยว การพาไปเจาะลึกแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมียอดการรับชมในแฮชแท็กนี้สูงถึง 4.8 พันล้าน #traveltiktok ซึ่งมียอดการรับชมในแฮชแท็กนี้ 59 ล้าน และ #bangkokthailand จำนวนผู้เข้าชม 32 ล้าน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ความสำคัญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย เพื่อตอบสนองรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ ทั้งยังสามารถกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ร่วมกับแพลตฟอร์ม TikTok เปิดตัวแคมเปญใหม่เชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด “เที่ยวแบบใหม่...สไตล์คุณ” เพื่อเป็นการสร้างกระแสการเดินทางผ่านแพลตฟอร์มในรูปแบบ microblogging ที่เป็นวิดีโอแบบสั้น โดยนักท่องเที่ยวสามารถใช้แพลตฟอร์ม TikTok เป็นเครื่องมือในการนำเสนอวิดีโอแหล่งท่องเที่ยว หรือสร้างสรรค์วิดีโอสั้นออนไลน์ที่แสดงถึงรูปแบบการท่องเที่ยวในสไตล์ของตนเอง ซึ่งแคมเปญนี้นอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย สำหรับแคมเปญ #เที่ยวแบบใหม่สไตล์คุณ ถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง สามารถพิจารณาได้จากการใช้แฮชแท็กนี้มีการเข้าชมมาแล้วมากกว่า 28.5 ล้านครั้ง (Marketeroops, 2565) ทั้งนี้ในส่วนของคนรีวิวท่องเที่ยวสามารถสร้างสรรค์คอนเทนต์แนะนำร้านคาเฟ่ที่ชื่นชอบ พร้อมกับติดแฮชแท็ก (hashtag) เพื่อร่วมสนุกในแคมเปญเที่ยวแบบใหม่...สไตล์คุณ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) #cafehopping และ #เที่ยวแบบใหม่สไตล์คุณ

แนวคิดเกี่ยวกับคาเฟ่ฮอปป์ (Café Hopping)

คาเฟ่ (café) เป็นคำที่ใช้เรียก “กาแฟ” ในภาษาฝรั่งเศสแต่ถูกนำมาใช้ในภาษาอังกฤษ หมายถึง ร้านกาแฟ (coffee shop) หรือร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม ลักษณะร้านแบบคาเฟ่จะเป็นการผสมรูปแบบระหว่าง “ภัตตาคาร” (restaurant) และ “บาร์” (bar) เข้าด้วยกัน โดยทั่วไปแล้วคาเฟ่จะไม่จำหน่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ แต่จะเน้นไปที่เครื่องดื่มประเภทกาแฟ ชา หรือช็อกโกแลต และอาจมีอาหารว่าง ซุป แซนวิช ขนมอบ และขนมหวาน เช่น เค้กหรือคุกกี้ที่เสิร์ฟเคียงคู่กับเครื่องดื่มไว้ให้บริการด้วย

ในบันทึกของประวัติศาสตร์คาเฟ่ (café) คือ สถานที่ซึ่งชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อดื่มกาแฟหรือชา ฟังเพลง และเล่นหมากรุก จากนั้นคาเฟ่จึงเริ่มเป็นที่แลกเปลี่ยนข่าวสารและพบปะ เมื่อเวลาผ่านไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า คาเฟ่นั้นได้กลายเป็นแหล่งนัดพบของคนในวงกว้างมากขึ้น เนื่องด้วยคาเฟ่เป็นสถานที่สาธารณะซึ่งไม่จำกัดประเภทของลูกค้า ความนิยมของคาเฟ่จึงได้แพร่กระจายไปในทั่วทุกมุมโลกและคาเฟ่ในแต่ละประเทศก็พัฒนาโดยมีลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันไป จนเกิดเป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การทำงานร่วมกัน นัดพูดคุย ประชุม นั่งเล่น เช่นเดียวกับกระแสการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะที่เรียกว่า co-working space เป็นรูปแบบการใช้สถานที่เป็นพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน มักเป็นสำนักงานที่อิสระต่างจากสำนักงานทั่วไป โดยสถานที่จะเน้นการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายสบาย นับเป็นพื้นที่สาธารณะที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเปิดกว้างให้แก่กลุ่มคนหรือพลเมืองทุกคนได้เข้าถึงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม พื้นที่สาธารณะเช่น co-working space นี้จึงนับเป็นอาณาบริเวณที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การสร้างความรู้สึกที่เป็นส่วนร่วม ที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ รูปธรรมของพื้นที่สาธารณะคือพื้นที่ทางกายภาพที่กำหนดขอบเขตไว้แน่นอน เช่น สวนสาธารณะ ตลาดนัดหรือรวมไปถึงร้านกาแฟด้วย co-working space ในรูปแบบร้านกาแฟตอบสนองอัตลักษณ์การพบปะ ทำงานและการดื่มกาแฟไปพร้อมกันซึ่งการตกแต่งไม่ได้เน้นที่ความสวยงามแต่ตกแต่งเพื่อสร้างบรรยากาศในการทำงาน ปัจจุบันมีพื้นที่ co-working space เกิดขึ้นจำนวนมาก นักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปปีง (café hopping) เดินทางไปถ่ายรูปเพื่อนำเสนอรูปแบบการทำงานแบบผ่อนคลาย ควบคู่กับการลิ้มลองรสชาติกาแฟ ส่วนพื้นที่นามธรรมคือพื้นที่ที่ไม่มีขอบเขตแน่นอน เช่น พื้นที่ทางวัฒนธรรม สังคมออนไลน์ สื่อมวลชน เป็นต้น จากตัวอย่างพื้นที่สาธารณะ co-working space ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ามันสอดคล้องกับพื้นที่ของร้านกาแฟสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมประโยชน์ใช้สอยลงไปในตัวพื้นที่ต่างจากอดีตกลายเป็นสถานที่ ซึ่งเป็นมากกว่าร้านกาแฟที่ซื้อกาแฟมาดื่มเท่านั้น (คณศ กังวานสุโรกร, 2560)

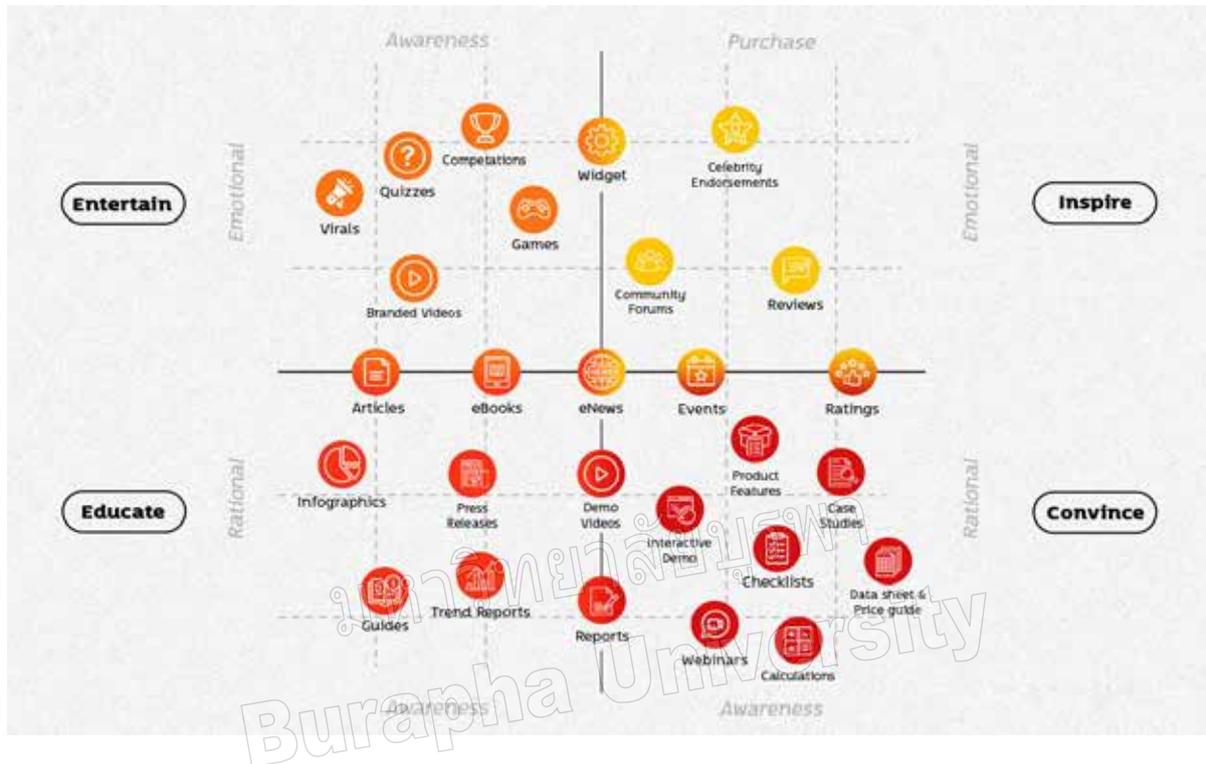
ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ฮอปปีง (café hopping) คือการผสมผสานระหว่างคำว่า café หรือร้านกาแฟและ hopping หรือการกระโดด ความหมายโดยรวมคือนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเดินทางไปเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วเลือกร้านกาแฟสำหรับทานอาหารและการถ่ายรูปมาเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนการท่องเที่ยวในครั้งนั้น แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ฮอปปีง (café hopping) มักเป็นร้านที่มีการตกแต่งสวยงาม บรรยากาศดี เหมาะสำหรับการถ่ายภาพ เครื่องดื่มรสชาติอร่อยและจัดแต่งสวยงาม สามารถนำไปถ่ายภาพเพื่อนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้ (ส่องเทรนด์ cafe hopping เช็กอิน คาเฟ่คอนเซ็ปต์ปัง อัฟสตอรี่ เมนุสเปเชียล, 2565)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเนื้อหา (Content Matrix)

Ad Addict (2566) ได้กล่าวถึง content matrix โดยมองว่าเป็นแนวทางการทำคอนเทนต์ที่สามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ให้ออกมาได้หลากหลายมิติ เสมือนเป็นแนวทางในการออกแบบคอนเทนต์ที่จะกำหนดขอบข่ายและจุดประสงค์ในการนำเสนอคอนเทนต์ต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการใช้เหตุผล (rational) หรือการใช้อารมณ์ (emotional) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมกับเนื้อหาไปตามเป้าหมายของธุรกิจ ในขณะที่นั้น โดยมีส่วนช่วยให้แบรนด์สามารถสร้างตัวตนผ่านคอนเทนต์อย่างมีกลยุทธ์และเกิดผลลัพธ์ในทางการสร้างการรับรู้ (awareness) ในตราสินค้าจนกระทั่งสามารถปิดการขายได้ดียิ่งขึ้น

ภาพ 1

content matrix

หมายเหตุ. จาก “รูปแบบของ content matrix” โดย Ad Addict, 2566 (<https://adaddictth.com/knowledge/4-Content-Matrix>)

รูปแบบของ content matrix สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วน กล่าวคือ

1) การให้ความบันเทิง (entertainment) คอนเทนต์ประเภทนี้จะอยู่ส่วนบนซ้ายของภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่าคอนเทนต์ประเภทให้ความบันเทิงนั้นจะเกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก (emotional) มากกว่าเรื่องของเหตุผล (rational) และอยู่ในขั้นตอนการสร้างการรับรู้ (awareness) สำหรับการเดินทางของผู้ซื้อ (buyer’s journey) มากกว่าขั้นตอนการตัดสินใจซื้อ (purchase) ซึ่งคอนเทนต์ประเภทให้ความบันเทิงส่วนใหญ่จะเน้นความสนุกสนานและดึงดูดผู้ชมให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ค่อนข้างมาก แต่มีข้อด้อยตรงที่อาจไม่ได้ทำให้ผู้ชมรู้สึกผูกพันกับแบรนด์ ตัวอย่างของคอนเทนต์ประเภทนี้ เช่น เกมส์การแข่งขัน และคลิปไวรัล เป็นต้น

2) การให้แรงบันดาลใจ (inspire) คอนเทนต์ประเภทให้แรงบันดาลใจจะอยู่ส่วนบนขวาของภาพ ซึ่งโน้มเอียงมาทางด้านอารมณ์ความรู้สึกและขั้นตอนการตัดสินใจซื้อ ซึ่งคอนเทนต์ดังกล่าวเน้นการให้แรงบันดาลใจ เพื่อให้ผู้ชมมีอารมณ์ร่วมและตัดสินใจทำบางสิ่งบางอย่าง ตัวอย่าง เช่น คอนเทนต์จากดาราคณดิ่ง หรือผู้ที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจ (influencer) ซึ่งช่วยประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการของแบรนด์

3) การให้ความรู้ (education) คอนเทนต์ประเภทให้ความรู้จะอยู่ส่วนล่างซ้ายของภาพ ซึ่งโน้มเอียงมาทางด้านเหตุผลและการสร้างการรับรู้ คอนเทนต์ในส่วนนี้จึงเน้นการให้ความรู้ ซึ่งดำเนินตามวิธีการตลาดแบบแรงดึงดูด (inbound marketing) จึงทำให้ผู้รับสารรู้สึกเชื่อถือ แต่มีข้อด้อย คือ คอนเทนต์จะไม่สนุกหรือน่าติดตาม เช่น บทความ อีบุ๊ก หรืออินโฟกราฟิก เป็นต้น

4) การชักจูงใจ (convince) คอนเทนต์ประเภทชักจูงจะอยู่ส่วนล่างขวาของภาพ ซึ่งโน้มเอียงมาทางด้านเหตุผลและขั้นตอนการตัดสินใจซื้อ คอนเทนต์ประเภทนี้จะเน้นการให้ข้อมูลและโน้มน้าวจิตใจ ข้อดี คือ

การใช้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อโน้มน้าวและทำให้ลูกค้าตัดสินใจทำบางสิ่งบางอย่าง แต่ข้อด้อย คือ ผลผลิตยาก คนที่ผลิตจะต้องมีความรู้หรือประสบการณ์ในระดับหนึ่ง ตัวอย่าง เช่น คอนเทนต์ที่บอกราคา หรือคุณสมบัติของสินค้า เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการตลาดผู้ทรงอิทธิพล (Influencer Marketing)

Mandala (2565) การทำการตลาดผ่านผู้ทรงอิทธิพล (influencer marketing) เป็นการทำการตลาดโดยใช้คนดังประเภทต่าง ๆ เช่น ดารา นักร้อง นักการเมือง บล็อกเกอร์ นักรีวิวสินค้า เป็นต้น เพื่อสร้างคอนเทนต์ทั้งรูปแบบตัวอักษร ภาพ เสียง วิดีโอ เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการโฆษณา และเพื่อสร้างให้เกิดความต้องการซื้อสินค้า ผลิตภัณฑ์หรือบริการของผู้บริโภค ไม่ว่าจะผ่านสื่อออนไลน์หรือออฟไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานอีเวนต์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งผู้ทรงอิทธิพลจะได้รับค่าตอบแทนหลากหลายรูปแบบ

ในส่วนของประเภทของผู้ทรงอิทธิพลตามจำนวนผู้ติดตาม ประกอบด้วย 1) nano influencer คือ ผู้ที่มีผู้ติดตามในสื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่ 1,000 - 10,000 คน มีข้อดี คือ ราคาจ้างไม่สูงมากถ้าเทียบกับระดับอื่น แบนด์สามารถให้ nano influencer หลาย ๆ คนในการสร้างคอนเทนต์เพื่อกระจายวงกว้างและทำให้ดูมีความเป็นจริงมากกว่า 2) micro influencer คือ ผู้ที่มีผู้ติดตามในสื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่ 10,000 - 50,000 คน ซึ่งระดับนี้ถือว่าเป็นผู้ทรงอิทธิพลที่น่าสนใจ ด้วยเหตุที่สามารถใช้งานและเข้ากับสินค้าหรือแบรนด์ได้ง่ายเพราะยังไม่มีตัวตนที่ชัดเจน 3) mid-tier influencer คือ ผู้ที่มีผู้ติดตามในสื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่ 50,000 - 100,000 คน ซึ่งแบนด์มักใช้เพื่อสร้างการรับรู้ของแบรนด์ (brand awareness) อีกทั้งคอนเทนต์ยังสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้ดีกว่า 2 ประเภทแรก 4) macro influencer คือ ผู้ที่มีผู้ติดตามในสื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่ 100,000 - 1,000,000 คน ข้อดี คือ สามารถสร้างการรับรู้ของแบรนด์ได้ดี ส่วนใหญ่มักมีความเป็นมืออาชีพในการสร้างคอนเทนต์และมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น จึงทำให้เข้าถึงและเจาะจงกลุ่มเป้าหมายที่แบรนด์ต้องการได้ง่าย และ 5) mega influencer คือ ผู้ที่มีผู้ติดตามในสื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่ 1,000,000 คนขึ้นไป มักถูกเรียกว่าเป็นศิลปินหรือดารา (celebrity) อาชีพส่วนใหญ่มักจะเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม เช่น นักแสดง ดารา เป็นต้น จึงเหมาะสำหรับการสร้างการรับรู้ของแบรนด์ในวงกว้าง เข้าถึงคนได้จำนวนมาก

แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของสื่อวิดีโอ (Video Media Elements)

สื่อวิดีโอเป็นสื่อรูปแบบหนึ่งที่มีการสื่อสารในรูปแบบของภาพ เสียง ตัวอักษร หรือมีการอธิบาย หรือเล่าเรื่องที่มีภาพเคลื่อนไหวผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ โดยณัฐกร สงคราม (2554) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบพื้นฐานสำหรับการสร้างสรรค์สื่อวิดีโอไว้ว่า จะต้องประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น 1) ตัวอักษร (text) การใช้ตัวอักษรต้องคำนึงถึงจิตวิทยาในการสื่อสาร โดยที่ตัวอักษรที่ปรากฏในสื่อวิดีโอสามารถที่จะสร้างความรู้สึกต่าง ๆ ให้กับผู้ชม เช่น ความน่าเชื่อถือ ความหรูหรา ความเป็นมิตร ซึ่งสามารถเลือกสีและขนาดของตัวอักษรได้ตามต้องการ 2) การตัดต่อ (editing) มีความสัมพันธ์กับการลำดับภาพในสื่อวิดีโอ ได้แก่ เทคนิคการตัดภาพหรือคัทชันเป็นการตัดภาพชนกันจากช็อตหนึ่งเข้ากับอีกช็อตหนึ่ง เทคนิคการผสมภาพเป็นการค่อย ๆ เปลี่ยนภาพจากช็อตหนึ่งไปยังอีกช็อตหนึ่ง เทคนิคการเลื่อนภาพเข้า (fade in) คือ การเริ่มภาพจากสีขาวดำแล้วค่อย ๆ ปรากฏภาพที่มีสีสว่างขึ้น นิยมใช้สำหรับการเปิดเรื่องเทคนิคการเลื่อนภาพออก (fade out) คือการที่ภาพในท้ายช็อต ค่อย ๆ มืดดำสนิท นิยมใช้สำหรับการสิ้นสุดเรื่อง และ 3) เสียง (sound) ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การรับชม ได้แก่ เสียงบรรยาย (narration) คือเสียงที่อัดไว้เพื่ออธิบายหรือเล่าเรื่องราวในวิดีโอ ซึ่งมักใช้เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาช่วยให้ผู้ชมเข้าใจบริบทได้ดีขึ้น เอฟเฟกต์เสียง (sound effect: sfx) คือ เสียงที่เพิ่มเข้ามาในวิดีโอเพื่อสร้างบรรยากาศหรือเพิ่มความน่าสนใจ ดนตรีประกอบ

(background music) คือ ดนตรีที่ใช้เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับประสบการณ์ของผู้ชม สร้างอารมณ์ความรู้สึกหรือบรรยากาศในวิดีโอให้มีชีวิตชีวามากขึ้น

การนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม TikTok

ผู้เขียนพิจารณาข้อมูลจากงานวิจัย บทความวิชาการ และเว็บไซต์ และนำกรอบแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับคาเฟ่ฮอปป์ การพัฒนารูปแบบเนื้อหา และการตลาดผู้ทรงอิทธิพลมาวิเคราะห์ในส่วนของการนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ในกลุ่มของ macro Influencer คือ ผู้ที่มีผู้ติดตามในโซเชียลมีเดียตั้งแต่ 100,000 - 1,000,000 คน ที่เน้นการรีวิวผ่านแพลตฟอร์ม TikTok โดยเฉพาะ ทั้งยังมีการนำเสนอคอนเทนต์อย่างต่อเนื่องบนแพลตฟอร์ม TikTok ที่มีการรีวิวร้านคาเฟ่ในเขตพื้นที่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในส่วนของเขตพื้นที่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมซึ่งใกล้กรุงเทพมหานคร และมีความโดดเด่นด้านสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง โดยเฉพาะในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา พบว่า มีร้านคาเฟ่ในพื้นที่ดังกล่าวได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีการเปิดร้านใหม่ ๆ ที่เน้นในเรื่องของการตกแต่งที่สวยงามควบคู่กับการรังสรรค์เมนูอาหารและเครื่องดื่มที่มีความหลากหลาย (Bugaboo Lifestyle, 2567) ได้แก่ 1) cafestory รีวิวคาเฟ่ทุกวัน มีจำนวนยอดผู้ติดตาม 291,300 คน และ 2) khaminnsroaming มีจำนวนยอดผู้ติดตาม 194,600 คน โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอเนื้อหาบัญชีนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ cafestory รีวิวคาเฟ่ทุกวัน ให้กับร้าน Little Loft Cafe' & Farm

บัญชี cafestory รีวิวคาเฟ่ทุกวัน (<https://www.tiktok.com/@cafestory>) เป็นช่องทางสำคัญสำหรับการตลาดออนไลน์สำหรับการรีวิวคาเฟ่แบบมืออาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดตัวร้าน เมนูอาหาร เมนูเครื่องดื่ม บรรยากาศการตกแต่งร้านที่น่าสนใจ รูปแบบการให้บริการ หรือจุดขายที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของร้าน ทำให้ผู้บริโภคกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในลักษณะของการเดินทางไปยังร้านคาเฟ่ต่าง ๆ ที่เกิดจากการรับชมวิดีโอสั้นบนแพลตฟอร์ม TikTok ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ เอกลักษณ์ของ cafestory จะมีการดำเนินเนื้อหาสลับไปมาโดยการใช้พิธีกรชายหรือหญิง นักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ในการเดินเรื่อง ควบคู่กับเสียงพิธีกรชาย หรือใช้เสียงเพลงในการถ่ายเรื่องราวบรรยากาศของร้าน ผู้เขียนมองว่าคาเฟ่ที่นำมารีวิวส่วนใหญ่จะนำเสนอบรรยากาศร้านในภาพรวมที่แสนรื่นรมย์ สวยงาม มีจุดถ่ายรูปที่น่าสนใจมากมายภายในร้าน รวมทั้งเมนูอาหารและเครื่องดื่มแสนอร่อย นอกจากนี้ยังเลือกใช้เพลงสากลหรือเพลงไทยในจังหวะช้า ฟังสบาย โดยเปิดคลอเบา ๆ ระหว่างการรีวิว เพื่อสื่อถึงความผ่อนคลายให้ความรู้สึกเป็นกันเอง

ตัวอย่างการนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ ผู้เขียนจะนำเสนอกรณีศึกษาวิดีโอสั้นออนไลน์ สำหรับการรีวิวร้าน Little Loft Cafe' & Farm ที่มีความยาว 0.58 นาที ประกอบด้วย

1.1 ด้านเนื้อหา

เปิดเรื่องด้วยพิธีกรชาย นักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ปรากฏตัวอยู่หน้าร้านด้วยท่าทางกำลังเดินก้าวเข้าไปในร้าน โดยเนื้อหาวิดีโอจะเน้นในเรื่องอารมณ์ความรู้สึก (emotional) เป็นหลักหากพิจารณาในรูปแบบของ content matrix จะเป็นการผสมผสานระหว่างการชักจูงใจ (convince) ควบคู่กับการสร้างแรงบันดาลใจ (inspire) เพื่อให้กลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) มีอารมณ์ร่วม โดยใช้ภาษาเป็นกันเองในการพาชมจุดเด่น (key message) ฟาร์มคาเฟ่ พร้อมทั้งมีบริการให้อาหารสัตว์ต่าง ๆ ทั้งหมู กระต่าย ปลา ไก่ และเป็ด นอกจากนี้ยังมีจุดที่น่าสนใจ คือ ฟาร์มผักไฮโดรโปนิคส์ที่ปลูกมากถึง 6 ชนิด ได้แก่ กรีนอิค เรดอิค

เรตคอร์ดล ฟินเลย์ไอซ์เบิร์ก กรีนคอส และบัตเตอร์เฮด ที่ทางร้านสามารถนำมารังสรรค์เป็นเมนูสลัดที่เก็บสด ๆ จากฟาร์มไฮโดรโปนิคส์ของทางร้านเอง จึงมั่นใจได้ว่าสดสะอาด ปลอดภัย และมีเมนูเครื่องดื่มที่หลากหลายสำหรับคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ที่เน้นเรื่องการรักษาสุขภาพ ร้าน Little Loft Cafe' & Farm จึงเป็นสถานที่ซึ่งเหมาะแก่การพาครอบครัวและบุตรหลานมาปลดปล่อยพลังกับการเล่นสนามเด็กเล่น กล่าวในการโพสต์วิดีโอสั้นออนไลน์มีการใส่ตำแหน่งที่ตั้งของร้าน และเจ้าของบัญชีได้มีการตอบกลับความคิดเห็นจากกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ที่มีต่อเนื้อหาการรีวิวร้านคาเฟ่

ภาพ 2

การนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ (café hopping) บนแพลตฟอร์ม TikTok ร้าน Little Loft Cafe' & Farm

หมายเหตุ. จาก “การรีวิวร้าน Little Loft Cafe' & Farm” โดย cafestory, 2567 (https://www.tiktok.com/@cafestory/video/7353923184833383687?_r=1&_t=8sWnM06FysS)

1.2 ด้านเทคนิคการนำเสนอ

จากวิดีโอสั้นออนไลน์ดังกล่าวนั้น เป็นการเปลี่ยนภาพด้วยการตัดภาพหรือคัทชน โดยนำวิดีโอมาร้อยเรียงกันไปตามบรรยากาศที่เป็นจุดขายของร้านไม่ว่าจะเป็นฟาร์มสัตว์หรือฟาร์มผัก ทั้งยังเปลี่ยนวิดีโอแต่ละชุดเทจอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เนื้อหากระชับสื่อสารบรรยากาศที่เป็นจุดขายของร้านได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ยังใช้การใช้เสียงพิธีกรชายซึ่งไม่มีการแปลงเสียงหรือใส่เอฟเฟกต์ ใช้น้ำเสียงที่เป็นกันเองน่าฟัง มีการใช้เสียงดนตรีที่เป็นลักษณะทำนองและไม่มีคำร้องให้อารมณ์สดใส หากพิจารณาเทคนิคด้านกราฟิกมีการใช้ตัวอักษรโดยพิมพ์ชื่อร้านตอนต้นวิดีโอ ซึ่งต้องการนำเสนอชื่อร้าน Little Loft Cafe' & Farm เพื่อให้ง่ายต่อการรับรู้และจดจำ สำหรับการรับชมวิดีโอของคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ได้ทันที

2. การนำเสนอเนื้อหาบัญชี khaminnsroaming ขมิน's roaming ให้กับร้าน Ploy's Coffee & Bakery

บัญชี khaminnsroaming ขมิน's roaming (<https://www.tiktok.com/@khaminnsroaming>) เป็นช่องทางหรือพื้นที่สำหรับการทำตลาดออนไลน์ สำหรับการรีวิวร้านคาเฟ่สถานที่ท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศแบบมีอาชีพ โดยเฉพาะผู้บริโภคกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในลักษณะของการเดินทางไปยังร้านคาเฟ่ตามรอยเจ้าของบัญชี ที่เกิดจากการรับชมเรื่องราวของวิดีโอสั้น

บนแพลตฟอร์ม TikTok เอกลักษณ์ของ khaminnsroaming จะมีการดำเนินเรื่องราวคล้ายกับการผจญภัยไปยังร้านคาเฟ่ หรือสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ส่วนใหญ่มักใช้พิธีกรหญิง นักรีวิwt่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ในการเดินเรื่องควบคู่กับเสียงพิธีกรหญิง หรือใช้เสียงเพลงในการถ่ายเรื่องราวบรรยากาศของร้านคาเฟ่แต่ละแห่ง

สำหรับตัวอย่างการนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิwt่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ ผู้เขียนจะขอนำเสนอกรณีศึกษาวิดีโอสั้นออนไลน์การรีวิwr้าน Ploy's Coffee & Bakery ที่มีความยาว 01.15 นาที ประกอบด้วย

2.1 ด้านเนื้อหา

เริ่มต้นด้วยการเปิดเรื่องด้วยพิธีกรหญิง นักรีวิwt่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ ปรากฏตัวอยู่หน้าร้าน แต่งตัวด้วยชุดกระโปรงยาวมีผ้าคลุมผมกำลังโพสท่าถ่ายรูปบริเวณมุมสวย ๆ ของร้าน โดยเนื้อหาวิริวจะเน้นในเรื่องอารมณ์ความรู้สึก (emotional) เป็นหลัก หากพิจารณาในรูปแบบของ content matrix จะเป็นการผสมผสานระหว่างการชักจูงใจ (convince) ควบคู่กับการสร้างแรงบันดาลใจ (inspire) เพื่อให้กลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) มีอารมณ์ร่วมโดยใช้ภาษาเป็นกันเองในการพาชมจุดเด่น (key message) ที่อบอุ่นเหมือนบ้านของร้านคาเฟ่สไตล์โฮมมี่ ร้านคาเฟ่เล็ก ๆ ของเจ้าของร้านกับบรรยากาศริมน้ำอันแสนอบอุ่น เนื้อหามีการพาไปชมบรรยากาศที่เต็มไปด้วยของประดับตกแต่งภายในร้าน ตลอดจนขนม อาหารและเครื่องดื่ม โดยเฉพาะเมนูแนะนำคือข้าวไข่เจียวโตปลาแห้ง ซึ่งเป็นสูตรเฉพาะของทางร้าน ซึ่งร้าน Ploy's Coffee & Bakery จึงเป็นสถานที่ซึ่งเหมาะแก่การมาทานอาหารและเครื่องดื่ม ถ่ายภาพกับมุมโปรดที่แฝงด้วยความอบอุ่นน่ารักในการใช้บ้านเป็นร้านกาแฟของเจ้าของร้าน กล่าวในการโพสวิดีโอออนไลน์มีการใส่ตำแหน่งที่ตั้งของร้าน การติดแฮชแท็กที่สอดคล้องกับเนื้อหา อาทิ #พิกัดร้านลับ, #รีวิวคาเฟ่, #คาเฟ่บางพลี, #คาเฟ่สมุทรปราการ เป็นต้น และตอบกลับความคิดเห็นจากกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ที่มีส่วนร่วม (engagement) สำหรับคอนเทนต์การรีวิwr้าน Ploy's Coffee & Bakery

ภาพ 3

การนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิwt่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ (café hopping) บนแพลตฟอร์ม TikTok ร้าน Ploy's Coffee & Bakery

หมายเหตุ. จาก “การรีวิwr้าน Ploy's Coffee & Bakery” โดย khaminnsroaming, 2566 (https://www.tiktok.com/@khaminnsroaming/video/7272729814249884934?_r=1&_t=8sWnOEByjSs)

2.2 ด้านเทคนิคการนำเสนอ

จากวิดีโอสั้นออนไลน์ดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนภาพด้วยการตัดภาพหรือคัทชอน โดยนำวิดีโอมาร้อยเรียงกันไปตามบรรยากาศที่เป็นจุดขายของร้านไม่ว่าจะเป็นร้านคาเฟ่ขนาดเล็กที่แสนอบอุ่นริมน้ำ ทั้งยังเปลี่ยนวิดีโอแต่ละฟุตเทจอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เนื้อหากระชับสื่อสารบรรยากาศที่เป็นจุดขายของร้านได้อย่างครบถ้วน มีการใช้มุมกล้องและใส่เอฟเฟ็กต์ระยะใกล้เพื่อนำเสนอเมนูของร้าน นอกจากนี้ยังใช้การใช้เสียงพิธีกรหญิงที่ไม่มีการแปลงเสียงหรือใส่เอฟเฟ็กต์ โดยใช้น้ำเสียงที่เป็นกันเอง น่าฟังมีการใช้เสียงดนตรีที่เป็นลักษณะทำนองและไม่มีคำร้อง ให้อารมณ์สดใส หากพิจารณาเทคนิคด้านกราฟิกมีการใช้ตัวอักษร โดยพิมพ์ชื่อร้านตอนต้นวิดีโอ ซึ่งต้องการนำเสนอชื่อร้าน Ploy's Coffee & Bakery เพื่อให้ง่ายต่อการรับรู้และจดจำสำหรับการรับชมวิดีโอสั้นออนไลน์

บทสรุป

ปรากฏการณ์นี้กริยาวีวทองเที่ยวคาเฟ่ฮอปปีงรีวิวร้านคาเฟ่ ในรูปแบบของการนำเสนอคอนเทนต์บนแพลตฟอร์ม TikTok หากวิเคราะห์ถึงมุมมองเชิงวิชาการตามแนวคิดประเภทของคอนเทนต์ ผู้เขียนมองว่าเป็นการนำเสนอเนื้อหาเพื่อสร้างการรับรู้รูปแบบใหม่เพื่อเข้าถึงกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ซึ่งเป็นการนำเสนอคอนเทนต์ในรูปแบบของการผสมผสานระหว่างการชักจูงใจ (convince) ควบคู่กับการสร้างแรงบันดาลใจ (inspire) ให้ผู้ชมอยากเดินทางมาร้านคาเฟ่ที่ได้รับชมภายในระยะเวลาอันสั้น จากการวิเคราะห์สามารถจำแนกได้เป็น 1) ด้านเนื้อหา เป็นการนำเสนอจุดขายหรือใจความสำคัญ (key message) ของร้านที่ต้องการสื่อสารซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในช่วงต้นของวิดีโอสั้นออนไลน์ เช่น การเป็นฟาร์มคาเฟ่หรือการเป็นคาเฟ่สไตล์โฮมมี่ เป็นต้น หลังจากนั้นจึงเป็นการขยายความถึงรายละเอียดตรงลงมาต่าง ๆ อาทิ เมนูอาหาร เมนูเครื่องดื่ม มุมถ่ายรูป และสถานที่ตั้งของร้าน เป็นต้น ซึ่งต้องสามารถหยุดความสนใจในช่วงวินาทีแรกในการแข่งขันการนำเสนอคอนเทนต์หน้าฟีด (feed) ของผู้ใช้งานในกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ไม่ให้เลื่อนผ่านตามอัลกอริทึม (algorithm) ของแพลตฟอร์ม และ 2) ด้านเทคนิคการนำเสนอ เป็นการใช้เทคนิคการตัดต่อภาพเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสร้างคอนเทนต์ของคาเฟ่ฮอปปีงบนแพลตฟอร์ม TikTok ซึ่งต้องจัดเรียงวิดีโอออนไลน์เป็นลำดับเพื่อนำสู่ประเด็นที่ต้องการนำเสนออย่างรวดเร็ว อาจมีการใช้เทคนิคการเปลี่ยนภาพด้วยการตัดภาพหรือคัทชอน การใส่เอฟเฟ็กต์มุมภาพระยะใกล้ และการใช้เทคนิคกราฟิก โดยขึ้นข้อความสั้น ๆ เป็นชื่อร้านตอนต้นเรื่องเพื่อสร้างการรับรู้และจดจำตั้งแต่ต้นของวิดีโอ นอกจากนี้กลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ยังมีส่วนร่วม (engagement) ในการกดถูกใจ กดบันทึก แบ่งปันเนื้อหา ทั้งยังมีการแสดงความคิดเห็นในเชิงบวก สำหรับคอนเทนต์ที่ได้รับชมในส่วนของร้านคาเฟ่ Little Loft Cafe' & Farm เช่น สวยบรรยากาศดีมาก น่าไปมากครับ, น่าไปอีกแล้ว, cute มาก ๆ ค่ะ เป็นต้น และร้านคาเฟ่ Ploy's Coffee & Bakery เช่น ต้องไปตามพืชมั่นแล้ว, พังไปมาเมื่อวานอาหารอร่อย บรรยากาศดี ลมพัดเย็นสบาย, น่ารัก น่าไปมากค่ะ, ไตปลาแห้งคือที่สุดใจ เป็นต้น

สุภารัตน์ เชื้อเมืองแสน, จีราพรรณ อินทรี, อาทิตยาพร ประสานพานิช และกันตภพ บัวทอง (2565) ศึกษาการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ ฮอปปีง (café hopping) บริเวณถนนเลียบริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม พบว่า กลุ่มลูกค้าหลักของคาเฟ่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงวัย 21-30 ปี ที่ชอบมาพักผ่อนช่วงบ่ายวันเสาร์-วันอาทิตย์ นิยมสั่งเครื่องดื่มหวานน้อย และใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 51-100 บาทต่อครั้ง ซึ่งผู้ประกอบการควรปรับรูปแบบการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น โดยใช้เครื่องมือส่งเสริมการขายในช่วงวันธรรมดาและช่วงเย็น เพื่อดึงดูดกลุ่มลูกค้าให้มาใช้บริการมากขึ้น ในขณะที่งานวิจัยต่างประเทศพบงานของ Hanifah (2019) ศึกษาเรื่องอิทธิพลของสื่อ Instagram ของผู้มีอิทธิพลด้านการท่องเที่ยว

(travel influencer) กับการตัดสินใจเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวของผู้รับชม พบว่า นักท่องเที่ยวอินโดนีเซียส่วนใหญ่ใช้สื่อ Instagram ในการค้นหาข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวผ่านบล็อกเกอร์หรือนักรีวิวท่องเที่ยว โดยในการทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยวควรใช้ผู้มีอิทธิพลด้านการท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เพราะนักท่องเที่ยวให้ความเชื่อถือและตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวตามคำแนะนำของบล็อกเกอร์หรือนักรีวิวท่องเที่ยวก่อนการตัดสินใจ เดินทางจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสะท้อนถึงการดำเนินธุรกิจคาเฟ่ในปัจจุบันที่ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบรรยากาศภายในร้านให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ การจัดรายการส่งเสริมการขายในช่วงวันธรรมดาและช่วงเย็น เพื่อกระตุ้นยอดขาย เครื่องดื่มให้กับร้านตลอดจนการนำเสนอคอนเทนต์โดยเลือกใช้บล็อกเกอร์หรือนักรีวิวท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งช่วยให้สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้กว้างขึ้น

โดยสรุปการนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์บนแพลตฟอร์ม TikTok การรักษาเอกลักษณ์สำหรับความเป็นตัวตนของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์เป็นสิ่งสำคัญ เพราะผู้ติดตามที่เป็นคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) จะสามารถจดจำได้ทันที ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดเสียมราฐ น้ำเสียงการใช้เพลง รวมถึงการตัดต่อวิดีโอผ่านแอปพลิเคชัน capcut ในทัศนะผู้เขียนมองว่า นักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ต้องหมั่นตรวจสอบการนำเสนอคอนเทนต์บนแพลตฟอร์ม TikTok อยู่เสมอ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการรับชมของผู้ติดตามว่าชื่นชอบคอนเทนต์ในรูปแบบใด เพื่อให้เกิดการรับชมวิดีโอสั้นออนไลน์สำหรับการรีวิวร้านคาเฟ่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำมาสู่การตัดสินใจเข้ารับบริการร้านคาเฟ่ในที่สุด นอกจากนี้นักรีวิวควรมีการวัดผลความสำเร็จของคอนเทนต์จากการมีส่วนร่วมของผู้ชม ไม่ว่าจะเป็นยอดการรับชม การกดถูกใจ การแสดงความคิดเห็นหรือการบันทึกวิดีโอเป็นต้น รวมถึงการวิเคราะห์ถึงกระแสของคอนเทนต์ที่ได้รับความนิยมแล้วนำมาประยุกต์ใช้ตลอดจนการใส่แฮชแท็ก (hashtag) ที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้คลิปวิดีโอเข้าถึงผู้ชมที่เป็นกลุ่มคาเฟ่ฮอปเปอร์ (café hopper) ได้มากขึ้น หากพิจารณาในมิติด้านเศรษฐกิจการนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์เป็นแนวทางการทำการตลาดออนไลน์ที่ตอบสนองรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ ทั้งยังสามารถกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นภายในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รายการอ้างอิง

- คณศ กังวานสุไร. (2560). เส้นทาง “กาแฟ” จากพืช ถึงเครื่องดื่มทางศาสนา แล้วเป็นธุรกิจฮิตทั่วโลก ได้อย่างไร. https://www.silpa-mag.com/culture/article_8263.
- ณัฐกร สงคราม. (2554). การออกแบบและพัฒนามัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาริน ทองเจือ. (2565). การสร้างเนื้อหาของนักรีวิวอาหารบนแพลตฟอร์ม TikTok. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์].
- สุภารัตน์ เชื้อเมืองแสน, จีราพรรณ อินทรี, อาทิตยาพร ประสานพานิช และกันตภพ บัวทอง. (2565). การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวแบบคาเฟ่ฮอปป์ (café hopping) บริเวณถนนเลียบริมแม่น้ำโขง จังหวัดนครพนม. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ*, 3(1), 40-56.
- ส่องทรนงค์ cafe hopping เช็กอิน คาเฟ่คอนเซ็ปต์ปัง อัปเดตอริ เมนูสเปเชียล. (2565). <https://mgronline.com/daily/detail/9650000081997>.

- Ad Addict. (2563). 5 คอนเทนต์ยอดนิยมใน TikTok ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำตลาดของธุรกิจให้มีคุณภาพมากขึ้น. <https://adaddicth.com/knowledge/5-Popular-Content-TikTok>.
- Ad Addict. (2566). 4 คอนเทนต์ไฉฉ่าใจ ไซวิธีสร้างการรับรู้และกระตุ้นยอดขาย ด้วย “Content Matrix”. <https://adaddicth.com/knowledge/4-Content-Matrix>.
- Bugaboo Lifestyle. (2567). 9 คาเฟ่สมุทรปราการ อิมพีเรียลน้ำ บรรยากาศคดี มุมถ่ายรูปลูกๆ. <https://www.bugaboo.tv/lifestyle/cafe/757803>.
- Cafestory. (2567). *Little Loft Cafe' & Farm*. [Video]. TikTok. <https://vt.tiktok.com/ZS6s3TtX2/>
- Hanifah, R. D. (2019). The influencer of instagram travel influencer on visiting decision of tourist destinations for generation y. In *Proceeding of China Asean Tourism Education Alliance (CATEA) International Conference* (pp. 235-247). Trisakti School of Tourism.
- Khaminnsroaming. (2566). *Ploy's Coffee & Bakery*. [Video]. TikTok. <https://vt.tiktok.com/ZS6s3t3Vv/>
- Mandala. (2565). อินฟลูเอนเซอร์ (Influencer). <https://www.mandalasystem.com/blog/th/233/Tips-for-choose-influencer-to-promote-products>.
- Marketeeronline. (2566). ฝันใหญ่ของกาแฟพันธุ์ไทย. <https://marketeeronline.co/archives/330617>.
- Marketeeroops. (2565). ททท.ร่วมมือกับแพลตฟอร์มยอดฮิต TikTok จัดทำแคมเปญสร้างสรรค์ “เที่ยวแบบใหม่...สไตล์คุณ” เปิดตัวผ่าน Live Streaming กระตุ้นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ไลฟ์สไตล์ที่เลือกได้ในรูปแบบ Microblogging. <https://www.marketingoops.com/pr-news/amazing-thailand-x-tiktok/>.

การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้เผยแพร่ผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ติดต่อกันมา 3 ทศวรรษ การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฯ นั้นมีรายละเอียดหลักเกณฑ์และรูปแบบ ดังนี้

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณาต้องเป็นบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
2. ขอบเขตเนื้อหาต้องเกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ/หรือข้อมูลท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้สาขาภาษา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา นิเทศศาสตร์ ศาสนา และปรัชญา สารสนเทศศาสตร์ หรือจิตวิทยา
3. บทความที่ส่งมาให้กองบรรณาธิการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

รูปแบบการพิมพ์บทความ

ผู้เขียนต้องจัดบทความให้เป็นไปตามรูปแบบที่วารสารฯ กำหนด ดังนี้

1. การตั้งค่าน้ำกระดาษ ขนาดกระดาษ A4 ตั้งระยะขอบกระดาษบนและล่าง ซ้ายและขวา 2.5 ซม. (1 นิ้ว) ระยะบรรทัด 1 เท่า (single space) พร้อมกำหนดเลขหน้ามุมบนขวาของหน้ากระดาษความยาวของบทความ
2. ความยาวของบทความอยู่ระหว่าง 13-17 หน้า โดยรวมรูปภาพ ตาราง เอกสารอ้างอิง (ระบบ APA style ทั้งภายในและส่วนท้ายของบทความ)
3. รูปแบบตัวอักษรในบทความ คือ TH Sarabun PSK

ส่วนแรกของบทความ

1. ชื่อเรื่องภาษาไทย (TH Sarabun PSK 18 พอยท์ จัดข้อความกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรตัวหนา)
2. ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 18 พอยท์ จัดข้อความกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรตัวหนา) โดยกำหนดตัวอักษรตัวแรกของคำเป็นตัวใหญ่
3. ชื่อผู้เขียน (TH Sarabun PSK 14 พอยท์ จัดข้อความชิดขวา) ระบุชื่อภาษาไทย และวงเล็บชื่อภาษาอังกฤษ และให้ใส่อ้างอิงเชิงอรรถของผู้เขียนแต่ละคน เพื่อใส่ข้อมูลข้อที่ 6
4. บทคัดย่อภาษาไทย (TH Sarabun PSK 16 พอยท์) และคำสำคัญ (จำนวน 3-5 คำ) (TH Sarabun PSK 12 พอยท์) ไม่เกิน 250 คำ
5. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 16 พอยท์) และคำสำคัญ (จำนวน 3-5 คำ) (TH Sarabun PSK 12 พอยท์) ไม่เกิน 250 คำ โดยคำสำคัญภาษาอังกฤษนั้นให้กำหนดตัวอักษรตัวแรกของคำเป็นตัวใหญ่
6. เชิงอรรถ ให้ระบุข้อมูลสถานที่ทำงานหรือหลักสูตร และสถานศึกษา ถ้าผู้เขียนกำลังศึกษาอยู่ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

ส่วนเนื้อหาของบทความ

1. เนื้อหาบทความให้ใช้ตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 พอยท์ และจัดข้อความชิดซ้ายทั้งหมด
2. บทความวิชาการ เนื้อหาประกอบไปด้วย
 - บทนำ
 - เนื้อหา
 - บทสรุป
 - รายการอ้างอิง
3. บทความวิจัย เนื้อหาประกอบไปด้วย
 - บทนำ
 - การทบทวนวรรณกรรม
 - วิธีการวิจัย ให้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ 1) ประเภทของการวิจัย 2) ประชากร ตัวอย่าง และการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (กรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ) หรืออื่น ๆ 3) เครื่องมือในการวิจัย การพัฒนา และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 5) การวิเคราะห์ข้อมูลและการรายงานผล
 - ผลการวิจัย
 - อภิปรายผล
 - ข้อเสนอแนะการวิจัย (ข้อเสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต)
 - กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)
 - รายการอ้างอิง

ส่วนการอ้างอิง

เป็นไปตามหลักเกณฑ์ APA version 7.0 (American Psychological Association) ทั้งนี้ กองบรรณาธิการได้ทำตารางสรุปตัวอย่างวิธีการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา และการอ้างอิงในรายการอ้างอิงเบื้องต้น เพื่อช่วยในการเตรียมบทความ

วิธีการจัดส่งบทความ

ดาวน์โหลดแบบเสนอบทความได้ที่หน้าเว็บไซต์วารสาร และส่งบทความในรูปแบบไฟล์ Word และ Pdf เข้ารับการพิจารณาผ่านระบบออนไลน์ Thai Journals Online (Thaijo) ได้ที่ URL: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index> เท่านั้น สำหรับบทความที่ผ่านการกลั่นกรองแล้ว จะได้รับการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารต่อไป

ตารางสรุปตัวอย่างวิธีการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา

จำนวนผู้แต่ง	7.1 รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา	
	(ภาษาไทย)	(ภาษาอังกฤษ)
1 คน	ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์) ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์,/หน้า/เลขหน้า) ชื่อ/สกุล/(สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์)	สกุล/(ปีพิมพ์) สกุล/(ปีพิมพ์,/p./เลขหน้า) สกุล/(ปีพิมพ์,/pp./เลขหน้า)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> กาญจนา แก้วเทพ (2557) xxx ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 10) xxx เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์ (2560, หน้า 123-126) xxx นงนารถ ชัยรัตน์ (สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2553) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> xxx (กาญจนา แก้วเทพ, 2557) xxx (ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 10) xxx (เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์, 2560, หน้า 123-126) xxx (นงนารถ ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2553)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> Kessler (2003) xxx Week (2003, p. 27) xxx Kidd (1987, pp. 15-16) xxx Paradis (personal communication, February 24, 2020) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> xxx (Kessler, 2003) xxx (Week, 2003, p. 27) xxx (Kidd, 1987, pp. 15-16) xxx (Paradis, personal communication, February 24, 2020)
2 คน	ชื่อ/สกุล/และ/ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)	สกุล/and/สกุล/(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> สุพร ชัยเดชสุริยะ และพัชรี วรจรัสรังสี (2554) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> xxx (สุพร ชัยเดชสุริยะ และพัชรี วรจรัสรังสี, 2554) xxx (เสรี วงศ์พิเชษฐ และพิศาล หมั่นแก้ว, 2556, หน้า 15) xxx (ชัชวาลย์ หลิวเจริญ และณิชชา โขศพิทักษ์กุล, 2559, หน้า 275-280)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> Bernard and Krupat (1994) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ <u>ตัวอย่าง</u> xxx (Bernard & Krupat, 1994) xxx (Haynes & Rao, 2013, p. 12) xxx (Jaiswal & Kant, 2018, pp. 345-356)

จำนวนผู้แต่ง	7.1 รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา	
	(ภาษาไทย)	(ภาษาอังกฤษ)
3-5 คน	ชื่อ/สกุล,/ชื่อ/สกุล/และชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)	สกุล,/สกุล,/and/สกุล/(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรณพ โพธิสุข และสุชาติ สุธรรมรักษ์ (2557) xxx	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง Fisher, Bashyal, and Bachman (2012) xxx
	การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรณพ โพธิสุข และสุชาติ สุธรรมรักษ์, 2557, หน้า 266) xxx (นักรบ หมี่แสน, จารุวรรณ สกุลคู, อรณพ โพธิสุข และสุชาติ สุธรรมรักษ์, 2559, หน้า 265-266)	การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (Fisher, Bashyal, & Bachman, 2012, p. 172) xxx (Fisher, Bashyal, & Bachman, 2012, pp. 172-173)
6 คนขึ้นไป	ชื่อ/สกุล/และคณะ/(ปีพิมพ์)	สกุล/et/al./(ปีพิมพ์)
	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ (2551) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ, 2551) xxx (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ และคณะ, 2560, หน้า 89) xxx (พวงพรภัสสร วีริยะ และคณะ, 2560, หน้า 48-56)	การอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความ ตัวอย่าง Eker et al. (2000) xxx การอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความ ตัวอย่าง xxx (Eker et al., 2000) xxx (Gleim et al., 2013, p. 118) xxx (Leary et al., 2011, pp. 35-42)
หมายเหตุ: 1) การอ้างอิงผู้เขียน 3-5 คน นั้น ให้ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคนในการอ้างอิงในเนื้อหาครั้งแรก และเขียน “และคณะ” หรือ et al. ในการอ้างอิงครั้งต่อไป ในกรณีอ้างอิงผู้เขียนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป สามารถเขียนชื่อผู้เขียนคนแรก และตามด้วย “และคณะ” หรือ et al. ได้ตั้งแต่การอ้างอิงครั้งแรก 2) / หมายถึง เคาะ space bar 1 ครั้ง, // หมายถึง เคาะ space bar 2 ครั้ง		

การอ้างอิงในเนื้อหารูปแบบอื่น ๆ

- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาหน้าข้อความจากแหล่งข้อมูลระดับทุติยภูมิ ให้เขียนดังนี้
 รูปแบบ ชื่อ/สกุล/(ปี/อ้างอิงใน/ชื่อ/สกุล,/ปี)
 ตัวอย่าง เพิ่มพูน แพนศรี (2548 อ้างถึงใน ศรีวรรณ มีคุณ, 2551) xxx
 Arnett (2000 cited in Claiborne & Drewery, 2010) xxx
- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาหลังข้อความมากกว่า 1 แหล่ง ให้เรียงตามลำดับอักษร ก-ฮ หรือ A-Z และ
 อ้างอิงแหล่งข้อมูลภาษาไทยก่อนแหล่งข้อมูลภาษาอังกฤษ ดังนี้
 รูปแบบ แหล่งข้อมูลภาษาไทย xxx (ชื่อ/สกุล,/ปี;/ชื่อ/สกุล,/ปี) xxx
 แหล่งข้อมูลภาษาอังกฤษ xxx (สกุล,/ปี;/สกุล,/ปี) xxx
 ตัวอย่าง xxx (เพิ่มพูน แพนศรี, 2551; ศรีวรรณ มีคุณ, 2548)
 xxx (Embretson & Reise, 2000; Marvelde et al., 2006)
- กรณีอ้างอิงในเนื้อหาที่แหล่งข้อมูลอ้างอิงไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้เขียนดังนี้
 รูปแบบ (ชื่อเรื่อง,/ปีที่เผยแพร่) หรือ (Title,/ปีที่เผยแพร่)
 ตัวอย่าง (เส้นทางความสุข: การสัมผัสธรรมชาติ, 2559) (Preschool Prep, 2010)
 ถ้าไม่มีปีที่เผยแพร่ปรากฏ ถ้าแหล่งข้อมูลอ้างอิงเป็นภาษาไทยให้ใส่ ม.ป.ป. หรือแหล่งข้อมูลอ้างอิง
 เป็นภาษาอังกฤษให้ใส่ n.d.

ตารางสรุปตัวอย่างการอ้างอิงในรายการอ้างอิง

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือทั่วไป	<p>ชื่อ/สกุล./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์ ระบุครั้งที่ 2 เป็นต้นไป). สำนักพิมพ์.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>สุรางค์ โค้วตระกูล. (2544). <i>จิตวิทยาการศึกษา</i> (พิมพ์ครั้งที่ 5). ด้านสุขภาพการพิมพ์. ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, อองอาจ ปทพานิช, ปริญ ลักษิตานนท์ และสุพีร์ ลิ้มไทย. (2543). <i>หลักการตลาด: Principles of marketing</i>. ดวงกลมสมัย.</p> <p>พิทยา ว่องกุล. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุควัฒนธรรมทาส</i>. โครงการวิถิพรรณสน์. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). <i>ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง</i> (พ.ศ. 2552-2561). พริกหวานกราฟิก.</p> <p>ชินวุฒิ เตชานวัตร์ และธนัชพร นันทาภิวัธน์. (2564). <i>ดีแพลตฟอร์ม E-Commerce ไทย ตรงไหนคือโอกาส</i>. https://media.kkpf.org/document/2021/Aug/(ฉบับเต็ม)%0KKP%20Research_ecommerce.pdf</p> <p><u>ในกรณีที่ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง</u></p> <p><u>ผู้หญิงอีสาน: ทางเลือก ศักยภาพและแนวทางการพัฒนา</u>. (2541). สถาบันและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Ritchie, B. W. (2003). <i>Managing educational tourism</i>. Channel View Publications.</p> <p>Ettinger, R. H., Crooks, R., & Stein, J. (1994). <i>Psychology: Science, behavior, and life</i> (3rd ed.). Harcourt Brace College Publishers.</p> <p><u>ในกรณีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีเลข DOI</u></p> <p>Schmid, H. J. (Ed.) (2017). <i>Entrenchment and the psychology of language learning: How we recognize and adapt linguistic knowledge</i>. American Psychology Association; De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1037/15969-000</p> <p>Brown, L. S. (2018). <i>Feminist therapy</i>. American Psychology Association. https://doi.org/10.1037/0000092-000</p>
หนังสือแปล	<p>ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(ชื่อผู้แปล,แปล)/สำนักพิมพ์.</p> <p>โอเวน, ลินเนตต์. (2543). <i>คู่มือธุรกิจลิขสิทธิ์</i> (งามพรรณ เวชชาชีวะ, แปล). สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.</p> <p>ธอโร, เฮนรี เดวิด. (2562). <i>วอลเดน</i> (สุริยฉัตร ชัยมงคล, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 5). ภาพพิมพ์.</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือ ต่างประเทศ ที่ไม่ใช่ ภาษาอังกฤษ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่องภาษาต่างประเทศ/[ชื่อเรื่องแปลเป็นภาษาอังกฤษ]./สำนักพิมพ์. Hong, N. (1959). <i>Lịch sử truyền giáo Việt Nam [History of missionaries in Vietnam]</i> . Contemporary Publishing House. Launay, A. (1924). <i>Histoire de la Mission de Cochinchine 1658-1823 (Vol 3: 1771-1823) [History of the Cochinchina mission 1658-1823 (Vol 3: 1771-1823)]</i> . Documents Historiques Maisonneuve Frères.
บทความ ในหนังสือ	ชื่อ/สกุลผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ) (ถ้ามี)./ ชื่อหนังสือ/(เลขหน้า)./สำนักพิมพ์. ตัวอย่างภาษาไทย จามะรี เชียงทอง. (2543). ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร: ศักยภาพและการต่อสู้ของท้องถิ่น. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ), <i>พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: สถานการณ์ในประเทศไทย</i> (หน้า 1-51). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กาญจนา แก้วเทพ. (2557). ทฤษฎีการสื่อสารตามทัศนะของสำนักทฤษฎีวิพากษ์. ใน <i>ประมวล สาระชุดวิชาปรัชญานิติศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร</i> (หน้า 103-105). สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Keyes, C. F. (1993). Why the Thai are not Christians: Buddhist and Christian conversion in Thailand. In R. W. Hefner (Ed.), <i>Conversion to Christianity: Historical and anthropological perspectives on a great transformation</i> (pp. 259-283). University of California Press.
วารสาร/ นิตยสาร	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่ (ฉบับที่),/ เลขหน้า. ตัวอย่างภาษาไทย หฤทัยทิพย์ ตัณตเทศ. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันของนักเรียนนายเรือ อากาศต่อโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช. <i>วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา</i> , 28(3), 214-234. วิระ แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสาลอ. (2556). เครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณีเฟซบุ๊ก (Facebook) กับการพัฒนาผู้เรียน. <i>วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์</i> , 5(197), 195-205. ณรงค์ นิตินันท์. (2547). ปัญหาหญิงไทยในต่างแดน. <i>คู่สร้างคู่สม</i> , 24(464), 38. ดวงพร สุรพงษ์พิวัฒนนะ. (2562). พ่อแม่...ตัวแปรพัฒนาการของลูกกรีก. <i>หมอชาวบ้าน</i> , 41(488), 61-64.

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
<p>วารสาร/ นิตยสาร</p>	<p>ตัวอย่างภาษาไทย (ต่อ) ณิชพร เจริญวานิชกูร และไฟโรจน์ น่วมน่วม. (2562). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นแบบอย่างและกลวิธีตามแนวคิดของเมย์เนสและจูเลียน-ชูลต์ซ ที่มีต่อความรู้ทางคณิตศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5. <i>วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>, 47 (ฉบับเพิ่มเติม 2), 88-100. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/232424</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2006). The link between competitive advantage and corporate social responsibility. <i>Harvard Business Review</i>, 84(12), 78-92. Sengupta, K. M. (2018). Community and neighborhood in a colonial city: Calcutta's para. <i>Sage Journals</i>, 38(1), 40-56. Barone, M. (2014). The experience factor. <i>U.S. News & World Report</i>, 141(24), 26. Bucur, I. (2013). Managerial core competencies as predictors of managerial performance, on different levels of management. <i>Social and Behavioral Sciences</i>, 78, 365-369. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.312 Chunhachinda, P. (2017). FinTech: Towards Thailand 4.0. <i>Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning</i>, 7(1), 1-23. http://e-jodil.stou.ac.th/filejodi/14_0.pdf</p>
<p>หนังสือพิมพ์</p>	<p>ชื่อ/สกุล/(ปี,/วัน/เดือน)/ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์,/หน้า/(ระบุเลขหน้า). หมายเหตุ: กรณีที่บทความเป็นภาษาอังกฤษ ขอให้ใช้ (ปี,/เดือน/วัน)</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย จิราวัฒน์ จารุพันธ์. (2556, 3 มกราคม). โฆษณาดีจัง 56 กระแสยังแรงไม่เลิก. <i>เดลินิวส์</i>, หน้า 10. ทีมข่าวการเมือง. (2557, 24 กุมภาพันธ์). ปริศนา “เสธ.น้ำเงิน” แนวนรบโลกไซเบอร์. <i>โพสต์ทูเดย์ออนไลน์</i>. https://www.posttoday.com/politic/report/279972 ไทยรัฐออนไลน์. (2563, 3 มกราคม). ล้อมคอกโรคซึมเศร้า ปฏิบัติการพิทักษ์สุขภาพคนไทย สู้พิษฆาตเงียบ ลดตายปีหนุ่้อแท้ 2563. https://www.thairath.co.th/news/society/1738735</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
หนังสือพิมพ์ (ต่อ)	<p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. <i>The Washington Post</i>, pp. A1- A4.</p> <p>Belluck, P. (2018, July 26). New Alzheimer’s drug slows memory loss in early trial results. <i>NY Times</i>, p. A1.</p> <p>Brody, J. E. (2007, December 11). Mental reserves keep brain agile. <i>The New York Times</i>. https://www.nytimes.com</p>
วิทยานิพนธ์	<p>ชื่อ/สกุล(ผู้เขียนวิทยานิพนธ์)/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือปริญญาตรีบัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,/ชื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา].</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>ปิติพัฒน์ ชีระวิชชญาณนท์. (2555). <i>การศึกษาทฤษฎีในการแปล มุกตลกไทยในภาษาอังกฤษ: กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่องหลวงพี่เท่ง ภาค 1 และรถไฟฟ้ามหานคร</i>. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา].</p> <p>ชลวรินทร์ แป้นสุวรรณ. (2562). <i>ลักษณะทางกายภาพ ความไว้วางใจคุณภาพการให้บริการ คุณค่าที่รับรู้ และความพึงพอใจส่งผลต่อการกลับมาใช้บริการซ้ำและการบอกต่อของลูกค้ารับประทานอาหารบุฟเฟต์โรงแรมระดับ 4 ดาวขึ้นไป ในกรุงเทพมหานคร</i>. [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ].</p> <p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Footrakoon, O. (1999). <i>Lived experiences of Thai war brides in mixed Thai-American families in The United States</i>. [Doctoral dissertation of Philosophy, University of Minnesota].</p> <p>Sehwised, W. (2007). <i>A study of conflict between mothers and daughters in The Joy Luck Club</i>. [Master’s thesis, Srinakharinwirot University].</p>
เอกสาร การประชุม วิชาการ	<p>ชื่อ/สกุล/(ปีพิมพ์)/ชื่อเรื่อง/ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ)/(ถ้ามี), ชื่อการประชุม/(ระบุเลขหน้า)/สำนักพิมพ์.</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>บุญเชิด หนูอ้อม. (2558). สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมวิถีชุมชนปากคลองนาจอมเทียน. ใน สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ (บรรณาธิการ), <i>การประชุมวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปี 2558</i> (หน้า 223-232). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.</p> <p>หัตยา ศรีวงษ์. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะงาน ความสามารถในการทำงาน และบรรยากาศองค์การกับความสุขในการทำงานของพยาบาลส่วนงานอุบัติเหตุฉุกเฉินในโรงพยาบาลชุมชนในเขตภาคกลาง. ใน <i>การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “ราชนครินทร์วิชาการและวิจัย ครั้งที่ 5”</i> (หน้า 1-13). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
<p>เอกสาร การประชุม วิชาการ (ต่อ)</p>	<p>ตัวอย่างภาษาอังกฤษ</p> <p>Pojanapunya, P., & Todd, R. W. (2011). Relevance of findings in results to discussion sections in applied linguistics research. In R. W. Todd (Ed.), <i>Proceeding of the Internation Conference: Doing Research in Applied Linguistics</i> (pp. 51-60). King Mongkut's University of Technology Thonburi.</p> <p>Ramesh, S. (2012). Preparation and evaluation of nanoparticles for sustained delivery of ampicillin. In <i>Proceedings of the Burapha University International Conference 2012 Global Change Opportunity & Risk</i> (pp. 351-357). Burapha University.</p>
<p>ราชกิจจานุ เบกษา</p>	<p>ชื่อกฎหมาย./ (ปีพิมพ์./วันที่/เดือน)./ราชกิจจานุเบกษา./หน้า/(ระบุเลขหน้า).</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมบริเวณอุตสาหกรรมและชุมชนแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี (ฉบับที่ 2). (2561, 16 สิงหาคม). <i>ราชกิจจานุเบกษา</i>. หน้า 1-2.</p> <p>ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน (วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎ์ อาคารพุทธสมาคม (ศาลเก่า) วัดบุปผาราม ศาลากลาง จังหวัดตราด (หลังเก่า) ตึกมหาราช ตึกราชินี วัดชนะไชยศรี ปราสาทตาโอบ ปราสาทพุลผล ปราสาทหนองผักบุ้งใหญ่ คุกขี้ไก่). (2539, 18 ธันวาคม). <i>ราชกิจจานุเบกษา</i>. หน้า 3, 7.</p>
<p>จดหมายเหตุ คำสั่ง ประกาศ ระเบียบ</p>	<p>ชื่อหน่วยงาน./ (ปี./วัน/เดือน)./ชื่อของเอกสาร./เลขที่ประกาศ/คำสั่ง/จดหมายเหตุ/ระเบียบ. (ถ้ามี)</p> <p>ตัวอย่างภาษาไทย</p> <p>หอสมุดแห่งชาติ. (จ.ศ. 1206). <i>จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3</i>. เลขที่ 12.</p> <p>ศรีสทเทพ, พระยา. (2451). <i>จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ. 116 เล่ม 1</i>. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.</p> <p>มหาวิทยาลัยบูรพา. (2548, 13 กุมภาพันธ์). <i>ประกาศมหาวิทยาลัยบูรพา เรื่องกำหนดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนประจำปีการศึกษา 2548</i>.</p> <p>มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2549, 18 มีนาคม). <i>ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี ว่าด้วยการออกหลักฐานแสดงผลการศึกษา พ.ศ. 2549</i>.</p> <p>จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2458). <i>พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ถึง พ.ศ. 2453)</i>. ใน <i>หนังสืออนุสรณ์ในงานศพ อำพัน มารดา พุทธศักราช 2458</i>. โสภณพิพรรฒธนากร.</p>

ประเภท	7.2 รูปแบบการอ้างอิงในรายการอ้างอิง
สื่อประเภท อื่น ๆ เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ คลิปเสียง เป็นต้น	ชื่อหน่วยงาน./ (ปี)/ชื่อเอกสาร./รหัสเอกสาร (ถ้ามี)/ ประเภทของเอกสาร. ตัวอย่างภาษาไทย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). <i>การแสดงละครพระราชานิพนธ์รัชกาลที่ 6 เรื่องโพงพาง</i> . รหัสเอกสาร M7500037. ภาพถ่าย. หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน). (2564). 15 คำ เดือน 11 (Mekhong Full Moon Party). https://www.fapot.or.th/main/cinema/view/998 ภูวนาท คุณผลิน. (2542). เจ้าไม่มีศาล ใน <i>แกรมมีโกลด์ซีรีส์</i> [ซีดี]. บริษัทจีเอ็มเอ็ม แกรมมี่. ตัวอย่างภาษาอังกฤษ BBC (Producer). (n.d.). <i>EYFS. Listening skills - 1: Weather</i> [Audio podcast]. BBC School Radio. https://www.bbc.co.uk/teach/school-radio/eyfs-listening-skills-weather/zvrcf4j
เว็บไซต์	ชื่อ/สกุล./ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง./URL ตัวอย่างภาษาไทย ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2560). <i>เขาดิน เดิมไม่ใช่สวนสัตว์ แต่เป็น botanical garden ไฮโซ ในพระราชวังสวนดุสิต</i> . https://thematter.co/thinkers/dusit-zoo/40695
สื่อ โซเชียลมีเดีย	ชื่อเจ้าของผลงาน./ (ปี./วัน/เดือน)/ชื่อเรื่อง./[Video]./YouTube./URL ตัวอย่างภาษาอังกฤษ IQD Media Official. (2561). <i>IQD Media Official</i> . [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/channel/UCBl1dBQ0n1ZW_pYqk7HLeTA
บทสัมภาษณ์	ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปี./วัน/เดือน)/ตำแหน่ง/(ถ้ามี)/สัมภาษณ์. ตัวอย่างภาษาไทย นงนารถ ชัยรัตน์. (2553, 10 กรกฎาคม). ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง. สัมภาษณ์. ศักดิ์สิริ (นามสมมติ). (2553, 10 กันยายน). สัมภาษณ์.

การอ้างอิงในรายการอ้างอิงรูปแบบอื่น ๆ

- กรณีผู้เขียนมีชื่อเรียก

รูปแบบ ชื่อ/สกุล./ยศ./ (ปี)/ชื่อหนังสือ./ชื่อสำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง นริศรานันต์ดิวงษ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2552).

บันทึกความรู้เรื่องต่าง ๆ (พิมพ์ครั้งที่ 3). มูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป.

- กรณีผู้เขียนมีสมณศักดิ์

รูปแบบ สมณศักดิ์/(นาม)/ (ปี)/ชื่อหนังสือ./ชื่อสำนักพิมพ์.

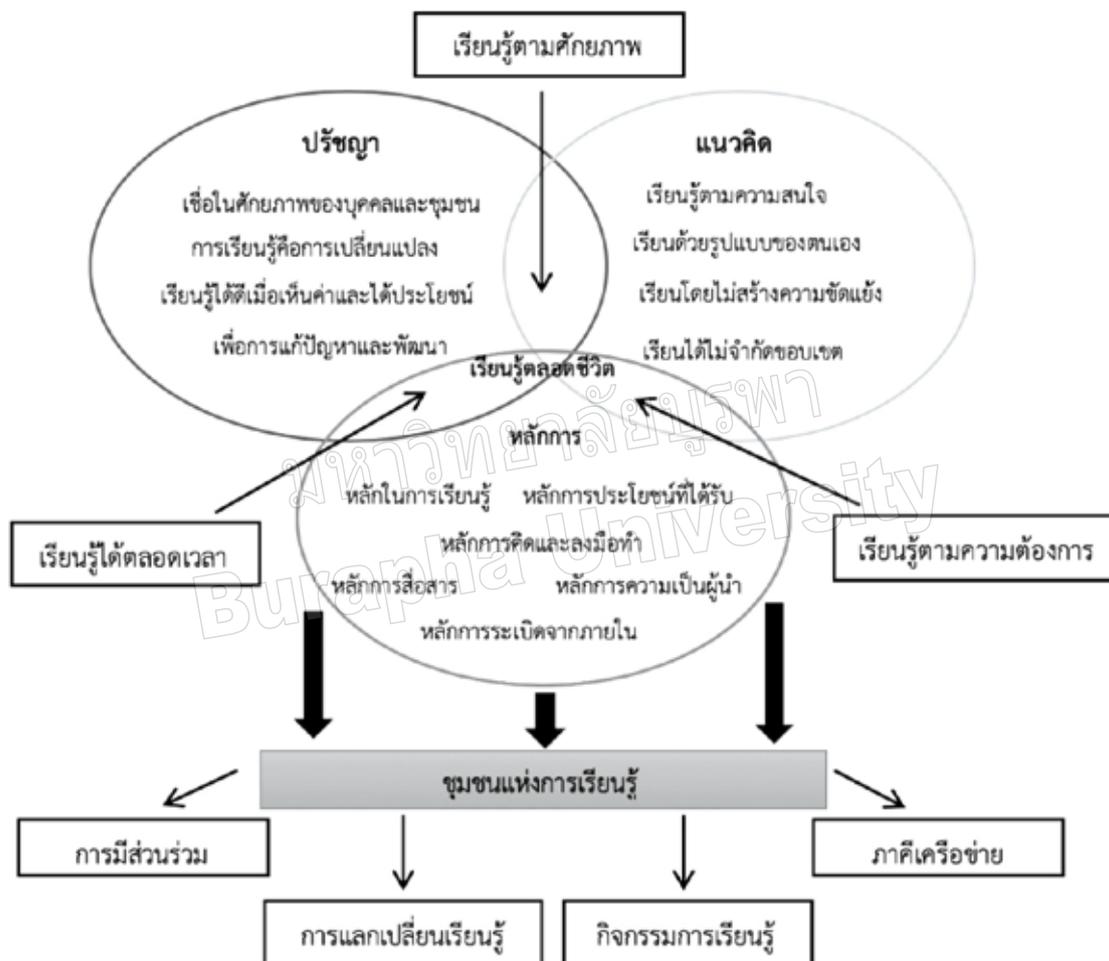
ตัวอย่าง พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *ชุดเพชร*. อนุรักษ์.

รูปแบบการทำภาพประกอบ การทำตาราง และการอ้างอิง

การอ้างอิงภาพและตารางจะใส่ในหมายเหตุ โดยมีลักษณะการอ้างอิงแตกต่างกัน ดังนี้

ภาพ 1

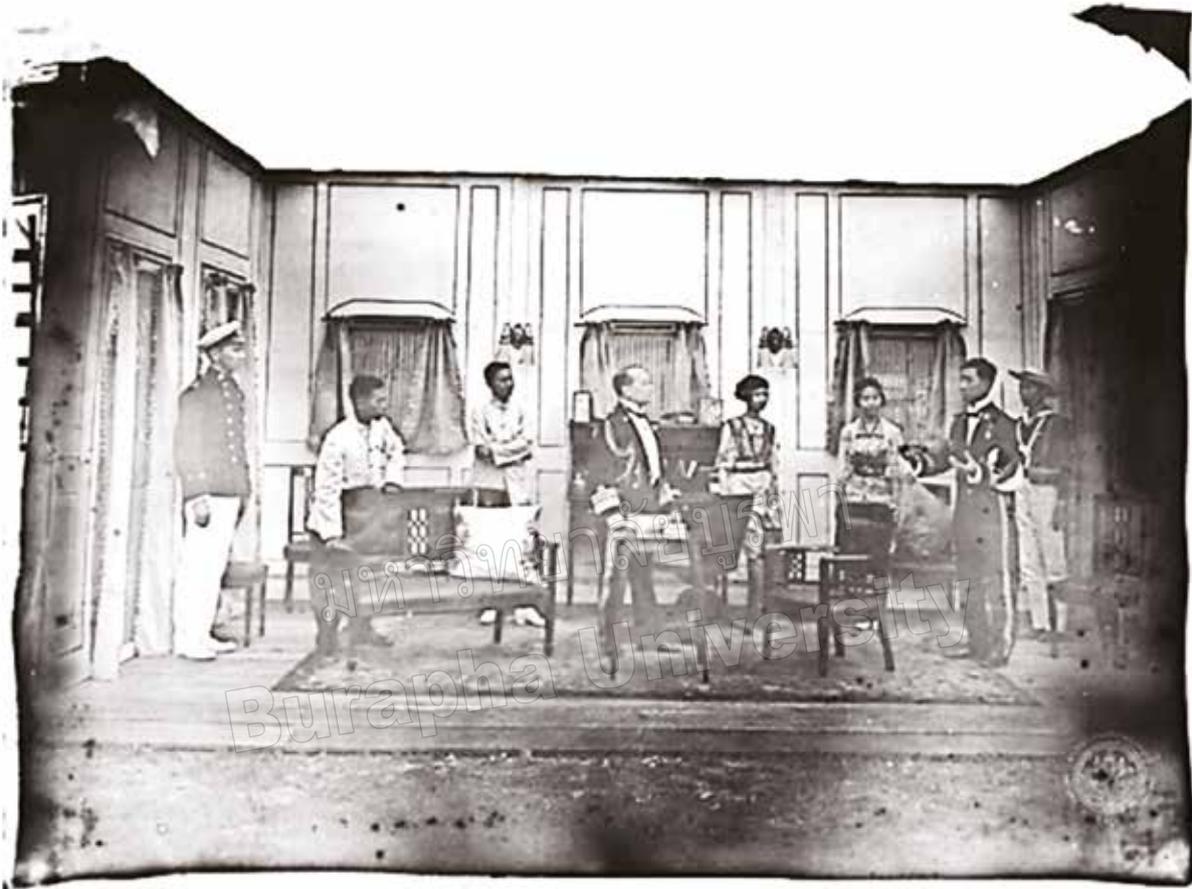
ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้

หมายเหตุ. จาก “การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรัชญา แนวคิด และหลักการของการศึกษา ตลอดชีวิตเพื่อ การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้” โดย อาชญญา รัตนอุบล, 2562, วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(ฉบับเพิ่มเติม 2), หน้า 436 (<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/232667/>).

ภาพ 2

การแสดงเรื่องโพงพาง พ.ศ. 2463

หมายเหตุ. จาก การแสดงละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6 เรื่อง โพงพาง, โดย สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.ป.ป., รหัสเอกสาร M7500037, ภาพถ่าย.

กรณีผู้เขียนสร้างหรือออกแบบด้วยตนเอง ให้เขียนอ้างอิงได้ภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หมายเหตุ. โดย เพชรรุ่ง เทียนปวีโรจน์, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2560

หมายเหตุ. โดย อัจฉริยา ดามัน, ออกแบบเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2564

ตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงตาราง

ในกรณีที่สร้างตารางรายงานผลด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องระบุแหล่งที่มา ยกเว้นตารางดังกล่าวนั้น ดัดแปลงมาจากงานของนักวิจัยท่านอื่น ๆ หรือนำมาจากหนังสือ ตำรา หรือบทความวิชาการใด ๆ จำเป็นต้องเขียนอ้างอิง

ตาราง 1

ความเที่ยงรายองค์ประกอบและค่าสถิติการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัด

ตัวแปร	คุณภาพด้านความเที่ยง		คุณภาพด้านความตรงเชิงโครงสร้าง
	องค์ประกอบการวัด	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา	
ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของครู	การวางแผนการทำงานร่วมกัน	0.920	chi-square = 0.010, df = 1, p = 0.914, RMSEA = 0.000, GFI = 1.000, AGFi = 1.000
	การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน	0.912	
ปัจจัยเชิงสาเหตุของความร่วมมือในการปฏิบัติงานของครู	ทัศนคติที่มีต่อความร่วมมือในการปฏิบัติงาน	0.886	chi-square = 0.330, df = 2, p = 0.747, RMSEA = 0.848, GFI = 0.999, AGFi = 0.995
	การรับรู้ความสามารถของตนเอง	0.919	
	บรรยากาศของโรงเรียน	0.923	
การเรียนรู้ของครู	ความผูกพันต่องานและองค์กร	0.910	chi-square = 0.000, df = 1, p = 0.947, RMSEA = 0.000, GFI = 1.000, AGFi = 1.000
	การต่อยอดองค์ความรู้	0.904	
	การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้	0.870	
การปฏิบัติงานในชั้นเรียนของครู	การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน	0.865	chi-square = 0.010, df = 1, p = 0.936, RMSEA = 0.000, GFI = 1.000, AGFi = 1.000
	ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม	0.900	
	ความสามารถในการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	0.887	

หมายเหตุ. จาก “บทบาทการส่งผ่านของความร่วมมือของครูในการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติงานในชั้นเรียนของครู” โดย พงณา อาภาอนุรักษ์ และสุวิมล ว่องวานิช, 2557, *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 9(2), หน้า 716 (<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/37280>).

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่มีคุณภาพต่อสาธารณะ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับแวดวงวิชาการ ดังนั้นเพื่อให้การเผยแพร่เป็นไปอย่างถูกต้อง มีคุณภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาจึงได้กำหนดแนวทางวิธีปฏิบัติ และจริยธรรมการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ โดยได้กำหนดบทบาทสำหรับผู้นิพนธ์ (authors) บรรณาธิการวารสาร (editor) และ ผู้ประเมินบทความ (reviewers) ไว้เพื่อให้ศึกษาและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อประโยชน์ต่อผู้อ่านและแวดวงวิชาการต่อไป

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าผลงานของตนเองที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น
2. ผู้นิพนธ์ทุกคนที่มีชื่อปรากฏในผลงานจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการผลิตผลงานจริง
3. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าเนื้อหาในผลงานของตนเองไม่ได้คัดลอกผลงานของตนเองและผู้อื่น หรือมีการนำเนื้อหาที่ได้รับการตีพิมพ์อื่นมาใช้ซ้ำ (recycle) โดยไม่มีการอ้างอิงในรายการอ้างอิงท้ายบทความ หากพบว่ามีกรณีละเมิดลิขสิทธิ์ (plagiarism) ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความโดยตรง
4. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานของตนเองนั้นได้มาจากข้อมูลที่ถูกต้อง ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เท็จ
5. ผู้นิพนธ์ต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุกครั้งที่มีการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้ในผลงานของตน โดยมีการจัดทำรายการอ้างอิงถูกต้องครบถ้วน และต้องมีรายการอ้างอิงท้ายบทความ
6. ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้ใน “คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์”
7. ผู้นิพนธ์ต้องระบุแหล่งทุน (financial support) ที่ได้รับสนับสนุนในการผลิตผลงาน รวมทั้งต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (conflicts of interest) ที่อาจมี
8. ในกรณีที่ผู้นิพนธ์ทำผิดข้อตกลงหรือจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ งานวารสารจะตัดสิทธิ์การตีพิมพ์เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 2 ปี และจะดำเนินการแจ้งหน่วยงานที่ผู้นิพนธ์สังกัด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of Editor)

1. แสดงความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร บรรณาธิการจะต้องรับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่ตีพิมพ์ในวารสาร ซึ่งครอบคลุมการดำเนินการดังต่อไปนี้
 - 1.1 บรรณาธิการมีหน้าที่พัฒนาวารสารให้ได้มาตรฐานการตีพิมพ์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล
 - 1.2 บรรณาธิการต้องรักษาความซื่อสัตย์สุจริตทางด้านวิชาการ
 - 1.3 บรรณาธิการต้องรับรองคุณภาพเนื้อหาของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสาร
 - 1.4 หากตรวจสอบพบการประพฤติทุจริตมิชอบใด ๆ ภายหลังการดำเนินการตรวจสอบแล้ว บรรณาธิการต้องดำเนินการเพิกถอนบทความนั้นด้วยความโปร่งใสและสามารถพิสูจน์ได้
2. สนับสนุนความถูกต้องทางวิชาการ
 - 2.1 บรรณาธิการต้องควบคุมคุณภาพบทความโดยให้ความเห็นชอบในการตีพิมพ์หรือปฏิเสธการตีพิมพ์ผลงานของผู้นิพนธ์บนพื้นฐานของความถูกต้องทางวิชาการ ปราศจากอคติ

2.2 บรรณาธิการต้องแจ้งรูปแบบและเกณฑ์การตีพิมพ์ของวารสารเพื่อให้การจัดทำบทความมีความถูกต้องทางวิชาการ

2.3 บรรณาธิการต้องสนับสนุนให้ผู้พิมพ์อ้างอิงข้อมูลอย่างถูกต้องและเหมาะสมรวมทั้งแจ้งคำแนะนำที่ได้รับจากผู้ประเมินให้ผู้พิมพ์ได้รับทราบเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงบทความ

2.4 บรรณาธิการต้องสนับสนุนให้ผู้พิมพ์มีความรู้และปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ

2.5 บรรณาธิการควรมีแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประเมินบทความที่มีความสอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหาของวารสาร เพื่อให้ได้ผู้ประเมินที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์และให้ข้อมูลหรือข้อคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

3. คຸ້ມครองข้อมูลส่วนบุคคล บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้พิมพ์ (authors) และผู้ประเมินบทความ (reviewers) แก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ โดยจัดให้มีกระบวนการกลั่นกรองผลงานในลักษณะ double-blind peer review

4. ควบคุมและจัดการผลประโยชน์ทับซ้อน บรรณาธิการจะต้องไม่เป็นหนึ่งในผู้พิมพ์ของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารเพื่อเป็นการควบคุมและจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนอันอาจเกิดขึ้น

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความต้องประเมินความเชี่ยวชาญและความรอบรู้ของตนเองว่าตรงกับศาสตร์ในบทความของผู้พิมพ์อย่างแท้จริงเมื่อรับเป็นผู้ประเมิน

2. ผู้ประเมินบทความต้องประเมินบทความด้วยความยุติธรรม (fair) ปราศจากอคติ (unbiased) เป็นประโยชน์กับผู้พิมพ์ และส่งมอบผลการประเมินตรงเวลา (timely)

3. ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที หากพบว่ามีส่วนใดส่วนหนึ่งของบทความมีความเหมือนหรือซ้ำซ้อนกับบทความชิ้นอื่น หรือการกระทำใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมของการวิจัยหรือการพิมพ์เผยแพร่

4. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ของบทความที่ส่งมาเพื่อรับการประเมินแก่บุคคลอื่น ๆ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

วิสัยทัศน์

Huso for All

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สำหรับทุกคน

พันธกิจ

Smart Education

Smart Research

Smart Wisdom

Smart Organization

ค่านิยม

Happiness (ทำงานอย่างมีความสุข)

Unity (ทำงานร่วมกันเป็นทีม)

Social Responsibility (มีความรับผิดชอบต่อสังคม)

Outcome-Oriented (มุ่งเน้นผลลัพธ์)

ประวัติศาสตร์การผลิตซ้ำภาพตัวแทนและการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมของเกย์และหญิงข้ามเพศ ในสื่อสิ่งพิมพ์ด้านข่าว
ของไทยช่วงปี พ.ศ. 2467-2532

กั้ววาท ฟองแก้ว และปีเตอร์ เอ. แจ็คสัน

สำนวนและกลวิธีการสื่อความหมายในชื่อตอนของรายการ “โหนกระแส”

ขจิตา ศรีพุ่ม

การประกอบสร้างภาพความจริงความรักของชายรักชายที่ปรากฏในซีรีส์วายไทย

คมสัน รัตนะสิมากุล เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ จิราพร ชุนศรี ธวัชชัย ดวงไทย และกฤต โธธนายานนท์

ภาษาบาลีสันสกฤตในฐานะคำยืม: กรณีศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปการเขียนในภาษาไทย

จิตตภา สารพัตติก ไชยปัญญา

กลยุทธ์การส่งเสริมเทศกาลสงกรานต์เพื่อเป็นซอฟต์แวร์ทางการตลาดการท่องเที่ยวไทย

นิธิติติกานต์ เหมสุวรรณ ภาณุมาศ เกตุแก้ว รัชมี อัจฉริยไพศาลกุล และมณฑาทิพย์ หงษ์ตระกูล

การบริหารจัดการเทศบาลเมืองแสนสุขที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

บุญเชิด หนูอ้อม

การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาอังกฤษในบริบทการทำงาน
ของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

พนุชดา เจริญชัย วีราภรณ์ คามศักดิ์ สุตราภรณ์ ตันตินิรนาถ และชลิตา ภิบาลชนม์

การตรวจสอบคุณสมบัติทางจิตมิติและกำหนดคะแนนจุดตัดของแบบวัดภาวะผู้นำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของพนักงาน
บริษัทแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร

สรวิทย์ เชื้อพิสุทธ์กุล นณา เพิ่มพูน สุนัฐชานต์ อรุณจินดา มนัญชยา ไชคสกุลวัฒนา ญาณิศา ตีรศิริกุล

ถิรายุ อินทร์แปลง สุนทรี สุขคณาภิบาล ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร พิบูลแถว และมานพ ชุนิล

พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกั้ววรรณคดีไทย

สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ

คุณค่าในวรรณกรรมบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อารียา อินคำ ศราวุธ หล่อดี และวรัญญา ยิงยงค์ศักดิ์

การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน

ธนวิทย์ เพียรดี เบญจวรรณ ชุนฤทธิ์ อมราวดี คำบุญ และพัทธ์ธีรา ทองอ้อม

การนำเสนอคอนเทนต์ของนักรีวิวท่องเที่ยวคาเฟ่ฮอปป์ิงบนแพลตฟอร์ม Tik Tok

บดินทร์ เตชาบุรณานนท์

BUU
BURAPHA UNIVERSITY

Faculty of Humanities and Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

HUSO

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่อยู่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถ.ลงหาดบางแสน ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

โทรศัพท์: 0 3810 2344 อีเมล: husojournal@buu.ac.th

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/index>